

LAPSUUDEN PERHEVÄKIVALTAKOKEMUKSET JA NIISTÄ SELVIYTYMINEN AIKUISEN KERTOMANA

Turun yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

**Marginalisaatiokysymysten
sosiaalityön erikoisala**

Riina Karjalainen

Lisensiaatintutkimus

Kesäkuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun
alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check –järjestelmällä.

Tiivistelmä

Turun Yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

Riina Karjalainen: Lapsuuden perheväkivaltakokemukset ja niistä selviytyminen aikuisen kertomana

Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen liittyvä lisensiaatintutkimus, 137 sivua + liitteet 2 sivua

Sosiaalityö, Marginalisaatiokysymysten sosiaalityön erikoisala

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Riitta Granfelt

Kesäkuu 2019

Ammatillisessa lisensiaatintutkimuksessani tutkin lapsuuden perheväkivaltakokemuksia ja niistä selviytymistä aikuisten kertomana. Olen kiinnostunut lapsena koetusta väkivallasta sekä sen vaikutuksista lapsena ja myöhemmin aikuisena. Tutkimuksessani tarkastelen millaista väkivaltaa haastateltavani ovat lapsuudessa kokeneet ja miten he kertovat sen vaikuttaneen elämäänsä. Tutkin myös mitkä tekijät haastateltava on kokenut, tai kokee merkityksellisenä kokemastaan väkivallasta selviytymisessä ja mitkä asiat hän määrittelee oman selviytymiseensä liittyvinä tekijöinä.

Tarkastelen selviytymistä koko elämän mittaisena prosessina, jossa väkivallan vaikutukset näkyvät läpi elämän. Tutkimuksessani keskityn erityisesti tutkimaan haastateltavieni lapsuutta ja haastatteluhetken elämäntilannetta. Olen tarkastellut mikä on tukenut ja motivoinut haastateltaviani elämään vaikeuksien keskellä, sekä saanut uskomaan itseen ja parempaan tulevaisuuteen sekä lapsuudessa, että aikuisena. Tutkin myös millainen suhde tutkimukseeni osallistuneilla naisilla oli väkivallan tekijöihin haastatteluhetkellä ja minkälaisia muutoksia suhteissa oli tapahtunut haastatteluhetkeen mennessä.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa on narratiivisia elementtejä. Tutkimuksen aineisto koostuu 8 lapsuudessa perheväkivaltaa kokeneen naisen teemahaastattelusta, joita olen analysoinut sisälönanalyysillä. Tutkimukseni haastatteluista muodostui kertomuksia, joiden välityksellä tutkittavat henkilöt välittivät minulle tietoa omasta elämästään ja kokemuksistaan. Tarkastelen aineistoani Hännisen (2000) sisäisen tarinan mallin mukaisesti. Tutkimus paikantuu narratiivisen tutkimuksen lisäksi väkivaltatutkimukseen.

Tutkimusaineistoon valikoituneet haastateltavat ovat kokeneet monenlaista väkivaltaa fyysisestä väkivallasta emotionaaliseen kaltoinkohteluun ja jokaisella haastateltavalla on kokemusta useammasta väkivallan muodosta. Tutkimuksessa väkivallan tekijöinä ovat olleet vanhemmat, sekä heihin rinnastettavissa olevat henkilöt. Hieman yllättäenkin aineistossa korostui myös sisarusten toisiinsa kohdistama väkivalta.

Tutkimuksessani havaitsin, että perheväkivalta vaikuttaa voimakkaasti ja laaja-alaisesti lasten elämään sekä perheen sisällä, että kodin ulkopuolella. Väkivalta saa aikaan monenlaisia tunteita, joista korostuivat häpeä, turvattomuus sekä ulkopuolisuuden kokemukset. Tutkimukseni mukaan haastateltavien perheessä tunteiden ilmaisu oli ollut rajattua, eikä väkivallasta puhuttu jälkikäteen. Naiset olivat kokeneet olevansa lapsuudessaan näkymättömiä sekä kodissa, että sen ulkopuolella.

Selviytymistä lapsena tukivat kertomusten mukaan erilaiset turvalliset aikuiset, sekä nähdyksi ja kohdatuksi tulemisen kokemukset. Lisäksi selviytymisessä auttoivat ystävät, harrastukset, lapsen oma persoona ja mielekäs tekeminen, sekä erilaiset keinot paeta kodin väkivaltatilanteita.

Tutkimuksessani tarkastelen väkivallan selviytymisprosessia ja siihen liittyneitä tekijöitä myös naisten sisäisen tarinan rakentamisen ja muokkaamisen kautta. Haastateltavien lapsuuden perheväkivaltakokemukset ovat näkyneet elämän eri vaiheissa epäluottamuksena ihmisiin, epävarmuutena omiin

kykyihin, sekä pelkoina ja sisäisenä häpeänä. Haastateltavieni kertomuksissa aikuisuudessa selviytymistä edistävästä tekijöistä esille nousivat esimerkiksi eheyttävät ihmissuhteet, työ, terapia sekä omien rajojen määrittely ja niiden ylläpitäminen. Suhde väkivallan tekijään haastatteluhetkellä määrittyi ristiriitaisena.

Haastateltavieni mukaan lapsille suunnatuissa palveluissa tulisi huomioida väkivallan vaikutukset lapseen ja lapsen yksilöllinen avun tarve. Auttamispalveluita perheväkivaltaa kokeneille lapsille tulisi lisätä, etenkin avopalveluiden muodossa.

Aikuisia auttaessa esimerkiksi sosiaali- ja terveystalveluissa tulee kiinnittää huomiota ihmisen kokonaisuuteen, huomioiden myös lapsuuden vahingolliset kokemukset.

Avainsanat: perheväkivalta, lapsuuden väkivaltakokemukset, selviytyminen, kertomusten tutkiminen

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	6
2. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -TAVOITTEET	10
3. PERHEVÄKIVALTA KÄSITTEENÄ	10
3.1 Käsitteen määrittelyä	11
3.2 Perheväkivallan muodot	15
3.2.1 Fyysinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö	15
3.2.2 Henkinen väkivalta ja emotionaalinen kaltoinkohtelu	16
3.2.3 Väkivallalle altistunut lapsi	16
3.2.4 Hengellinen väkivalta	17
3.3 Perheväkivallan vaikutukset lapseen	18
3.4 Lapsen kohdistuvan väkivallan historiaa	20
3.5 Perheväkivallan selitysmalleja ja riskitekijöitä	22
3.6 Lapsen kohdistuvan perheväkivallan yleisyys	24
3.7 Lapsen oikeus elämään ilman väkivaltaa.....	25
4. VÄKIVALLAN KONTEKSTINA KOTI JA PERHE	27
5. VÄKIVALLASTA SELVIYTYMINEN KÄSITTEENÄ	31
6. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	36
6.1 Laadullinen tutkimus ja aiheen valinta	36
6.2 Haastattelututkimus	37
6.3 Teoriasta käytäntöön – haastateltavien tavoittaminen ja haastattelutilanteet	39
6.4 Tutkimuksen eettiset lähtökohdat	46
6.5 Sensitiivisen aiheen tutkiminen	49
7. NARRATIIVINEN LÄHESTYMISTAPA KOKEMUKSEN TUTKIMISEEN	52
7.1 Sisäinen tarina	53
7.2 Narratiivisen aineiston analyysi sisällönanalyysin keinoin	59
8. ELÄMÄ PERHEESSÄ, JOSSA ON VÄKIVALTA	63
8.1 Lapsuudessa koetun väkivallan monimuotoisuus	66
8.1.1 Fyysinen väkivalta	66
8.1.2 Väkivallalle altistuminen	67
8.1.3 Henkinen väkivalta	71
8.1.4 Hengellinen väkivalta	72
8.1.5 Emotionaalinen kaltoinkohtelu	73
8.2 Väkivallan kokonaisvaltaiset vaikutukset lapsen elämään	74
8.2.1 Lapsen näkymättömyys perheessä	75
8.2.2 Lapsen näkymättömyys kodin ulkopuolella	86
8.2.3 Arjen kaos	89
8.3 Selviytymisen kokemuksista lapsuudessa ja nuoruudessa	94

9. SELVIITYMISEN MERKITYKSELLISET TEKIJÄT AIKUISUUDESSA	101
9.1 Siirtyminen omaan elämään	102
9.2 Muutos ja nimettyjä selviytymisen kokemuksia	105
9.2.1 Terapia ovena selviytymisen tielle	107
9.2.2 Ihmissuhteisiin liittyvät selviytymistä tukevat tekijät	111
9.3 Tilinpäätös	114
9.4 Uteliaisuudella kohti loppuelämää	118
9.5 Epilogi: Merkitykselliset tekijät väkivaltaa kokeneiden lasten auttamisessa haastateltavien näkemyksen mukaan	119
10. PERHEVÄKIVALTA ELÄMÄÄ MÄÄRITTÄNEENÄ TEKIJÄNÄ: POHDINTAA TUTKIMUSTULOKSISTA	121
11. KEHITTÄMISAJATUKSET.....	124

Lähteet

Liitteet

1. JOHDANTO

Väkivalta on yksi maailman vakavimmista terveys- ja hyvinvointiongelmista, joka aiheuttaa mittavia inhimillisiä, mutta myös taloudellisia haittoja. Suuri osa väkivallasta on näkyvää, kuten sodat, terrorismi tai erilaiset levottomuudet ympäri maailmaa. Merkittävä osa väkivallasta on kuitenkin näkymättömiä, se tapahtuu kodeissa, työpaikoilla tai hoivaamiseen tarkoitetuissa laitoksissa. Uhreista monet ovat liian nuoria, heikkoja tai sairaita puolustautuakseen, toiset vaikenevat kokemuksistaan sosiaalisen paineen tai häpeän vuoksi. (Krug ym. 2005, 19.)

Omassa tutkimuksessani tutkin piilotelluimmista väkivallan muodoista, perheväkivaltaa. Lapseen, varsinkin kotona vanhempien toimesta kohdistuva väkivalta on arka, hämmentävä ja suorastaan luotaantyöntävä puheenaihe. Yleensä lapsuuden ajatellaan olevan elämän kulta-aikaa ja perhettä pidetään turvallisuuden ja rakkauden tyyssijana (Mm. Eskonen 2005; Forsberg 2002). Lapselle vanhemmalla on hyvin suuri merkitys, lapsen hyvinvoinnin kannalta ja hyvälle elämälle lapsen oman kokemuksen mukaan keskeistä ovat vanhemmat (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 194). Vanhemman taholta lapseen kohdistuva erilainen kaltoinkohtelu on näin lapselle erityisen musertavaa ja haitallista. Lasten kaltoinkohtelua on kuitenkin aina ollut ja siihen on puututtu niin yksilö- kuin lainsäädäntötasolla monin tavoin eri aikakausina. Tutkimuskohteeksi lasten kokema väkivalta on kuitenkin tullut vasta varsin myöhään.

Sosiaalityöntekijän työni kautta havaitsin, että lastensuojeluun tulee verrattain paljon epäilyä lapsiin kohdistuvasta kaltoinkohtelusta. Yleensä kyseessä on lapsen hoidon laiminlyönti, henkinen väkivalta, vanhempien väliselle väkivallalle altistuminen tai vanhempien lapseen kohdistuva ns. kuritusväkivalta, eli esimerkiksi tukistaminen, läpsiminen tai kovakourainen käsittely. Mutta on myös niitä tapauksia, joissa väkivalta tai kaltoinkohtelu on voinut olla toistuvaa, pitkäkestoista ja raakaa, lasta vakavasti vaurioittanutta niin fyysisesti, kuin henkisesti.

Luonnollisesti mietin jo alkuvaiheessa miksi tätä aihetta kannattaa tutkia, miksi siitä saatava tieto olisi merkityksellistä sekä miten tuoda jo olemassa olevaan tutkimustietoon jotakin uutta. Pohdin myös, olisiko minulla ”oikeutta” tutkia näin arkaa aihetta, tai mikä antaa oikeutuksen siihen (Eskola & Suoranta 2000; Silverman 2001). Perhe- ja lähisuhdeväkivallan kysymykset ovat kulkeneet mukani koko opiskelujeni ajan. Pro gradu -tutkimuksessani tutkin äidin ja lapsen suhdetta perheessä, jossa on perheväkivaltaa ja aineistoni koostui turvakotien lapsityötä tekevien työntekijöiden haastatteluista. Opintojeni ja tutkimukseni myötä olen perehtynyt siihen, kuinka mittavat ja pitkälle ulottuvat seuraukset lapsuudessa koetulla perheväkivallalla usein on. Halusin nostaa esille näitä kokemuksia,

sekä sitä kuinka niiden kokija on nähty tai kohdattu erityisesti lapsuudessa, mutta myös myöhemmin elämässä.

Tutkimukseni kirjoittamisen loppumetreillä keväällä 2019 julkisuudessa on ollut repiviä otsikoita lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Eniten otsikoissa ovat olleet julkitulleet lapsiin kohdistuneet seksuaaliset hyväksikäytöt sekä raiskaukset. Vaikka en omassa tutkimuksessani tarkastele seksuaalisen väkivallan kokemuksia, niin selvää on, että lasten asema yhteiskunnassamme on edelleen hyvin haavoittuva ja altis aikuisten vallankäytölle. Lapset ovat aina olleet, ja ovat edelleen riippuvaisia aikuisten hoivasta ja hyvántahtoisuudesta aina hengissä säilymiseen saakka.

Ihmisoikeudet ulottuvat myös lapsiin ja ainakin periaatteellisella tasolla lasta vahingoittavat julmuudet tuomitaan yksimielisesti (Forsberg 2004, 85). Suomen lainsäädäntö kieltää lähtökohtaisesti lasten ruumiillisen kurittamisen. Tästä huolimatta esimerkiksi erilaisissa kyselyissä suurin osa kertoo, ettei hyväksy kuritusväkivaltaa, mutta kertoo silti käyttävänsä sitä omia lapsiaan kohtaan. Ylen Taloustutkimuksella teettämän kyselyn mukaan lievää väkivallan käytön lapsen kasvatuksessa hyväksyy edelleen 23 % suomalaisista (Yle Uutiset 15.8.2016).

6.5.2019 julkaistun Meidän Perhe-lehden, Väestöliiton, Lastensuojelun Keskusliiton ja Ensi- ja turvakotien liiton yhteistyönä toteuttamassa kyselyssä selvitettiin, miten nykyvanhempia on aikanaan kasvatettu ja millaisilla keinoilla he kasvattavat lapsiaan nyt. Vastaajia oli ollut yhteensä 529, joista suurin osa alle 12-vuotiaiden lasten äitejä. Kyselyn mukaan 83% vastaajista oli kokenut itse lapsuudessaan alistavaa kohtelua ja erilaista väkivaltaa. Kyselyn tuloksissa kerrotaan, että asennetutkimusten mukaan suomalaiset pitävät nykyään henkistä kasvatusväkivaltaa jopa haitallisempana kuin fyysistä väkivaltaa. Asenne ei kuitenkaan ole yhtä kuin teot. Kukaan tähän kyselyyn vastanneista vanhemmista ei ilmaissut hyväksyvänsä minkäänlaista väkivaltaa kasvatuksessa, mutta lähes puolet oli kertonut silti käyttäneensä kielteisiä kasvatuskeinoja (mm. retuuttaminen, huomiotta jättäminen, huuttaminen, syyllistäminen) ainakin joskus. (vauva.fi)

Mediasta voimme lukea jatkuvasti vanhemmista tai heihin rinnastettavista henkilöistä, joita on epäilty tai jotka ovat saaneet tuomion lastensa pahoinpitelyistä tai lapsiin kohdistuneesta seksuaalisesta väkivallasta. Suomessa kuolee joka vuosi lapsia vanhemman tai heihin rinnastettavan henkilön väkivallan seurauksena. Esimerkiksi vuonna 2012 tehdyssä Sisäministeriön sisäisen turvallisuuden selvityksessä kävi ilmi, että perhesurmissa vuoden 2003 tammikuusta - vuoden 2012 tammikuun loppuun

Suomessa kuoli 48 alle 15-vuotiasta lasta. Tekijänä näissä surmissa oli ollut lapsen vanhempi (biologinen/ei biologinen). (Piispa & Taskinen & Ewalds 2012).

Väkivalta perheessä on aina vaikea, herkkä ja häpeää tuottava asia sekä lapselle, että koko perheelle. Se on myös vaativa ja herkkä asia tuoda julki, hakea apua, selvittää ja selviytyä. Väkivallan kokemus jättää usein jälkeensä avoimeksi jääviä kysymyksiä ja läpikäymättä jääneitä tunteita. Selviytyäkseen lapsi ja hänen läheisensä tarvitsevat monenlaista tukea. Tuen lisäksi selviytymiseen vaikuttavat myös yksilölliset, persoonaan liittyvät tekijät.

Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta voidaan myös saada selville ja viranomaisprosessi käyntiin (muunmuassa poliisi, terveydenhuolto ja lastensuojelu), mutta silti itse väkivallan kokemukset, väkivallan herättämät tunteet ja sen seuraukset voivat jäädä oikeasti selvittämättä ja käsittelemättä, tai prosessi jää tältä osin kesken. Tai toisaalta väkivallan tullessa esille sitä kokenut tai myöskään tehnyt ei välttämättä koe saavansa apua kokemuksiinsa.

Lisensiaatin tutkimuksessani tutkin nuorta ja aikuisia, joiden lapsuuden kodissa on ollut vanhempien välistä ja/tai lapseen kohdistunutta väkivaltaa. Väkivaltainen henkilö perheessä on tällöin ollut lapsen isä, äiti, sisarus tai heihin verrattavissa oleva henkilö. Olen kiinnostunut siitä, millaista väkivaltaa haastateltava on kokenut ja millaisia vaikutuksia väkivallalla on ollut henkilön lapsuudessa sekä myöhemmin nuorena ja aikuisena. Väkivaltakokemusten lisäksi tutkin sitä, millaisten tekijöiden haastateltava kokee auttaneen häntä ja olleen merkityksellisiä väkivaltakokemuksista selviytymisessä.

Mielestäni lasten kokeman väkivallan tutkimuksessa ei ole tarpeeksi vielä selvitetty kuinka lapsena koettu väkivalta vaikuttaa henkilön koko elämään ja miten koettu väkivalta näkyy aikuisuudessa. Suomessa on tutkittu lapsiin kohdistunutta väkivaltaa jonkin verran lapsia tutkimalla, mutta lapsuudessa koettua väkivaltaa ja siitä selviytymistä aikuisia haastatteleamalla ei ole juurikaan tehty. Myös useasta aikuisena koettuun väkivaltaan liittyvästä tutkimuksesta puuttuu väkivallan kokemuksista selviytymiskokemuksia tutkiva osuus. Tämän takia haluankin tuoda omassa tutkimuksessani lisätietoa lapsuudessa koetun väkivallan vaikutuksista väkivaltaa kokeneen koko elämään.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa on narratiivisia elementtejä. Aineistonani on kahdeksan lapsuudessaan perheväkivaltaa kokeneen naisen yksilöhaastattelut, joita olen analysoinut narratiivien analyysin ja sisällön analyysin menetelmillä. Lisäksi tarkastelen aineistoani Hännisen (2000) sisäisen

tarinan mallin mukaisesti. Narratiivisella lähestymistavalla pyrin tuomaan aineistostani esiin subjektiivisia väkivallan ja selviytymisen kokemuksia, ja niille annettuja merkityksiä. Tärkeää tutkimuksessani on ajallisuus, haastatteluhetkellä haastateltavani ovat aikuisia ja jo pohtineet kokemuksiaan vuosien ajan, myös terapioissa ja kokemusasiantuntijuuden kautta.

Tutkimuksessani oleellista on myös kertomusten rakentuminen ajallisuuden lisäksi yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa kontekstissa, jossa lapsuudessa koettua väkivaltaa ja perheväkivaltaa käsitellään paljon julkisuudessa ja kokemusten esille tuomiseen rohkaistaan, mutta jossa samalla saamme lukea viikoittain uutisia lähisuhdeväkivallasta. Lähisuhde- ja perheväkivaltaa tapahtuu joka päivä ympärillä, ja se on laaja ja akuutti ongelma yhteiskunnassamme edelleen.

Haluan myös tutkimuksellani nostaa esiin tutkittavien oman äänen ja heidän kertomuksensa lapsuudessa koetusta väkivallasta. Tämä on mielestäni tärkeää myös väkivallan kierteen katkaisemiseksi, jotta ylisukupolvien ulottuvat väkivallan traumat eivät siirtyisi enää eteenpäin uudelle sukupolvelle.

Tutkimusaiheeni on hyvin sensitiivinen. Vaikka väkivallasta puhutaankin paljon nykyään julkisuudessa, on se kokijalle itselleen hyvin herkkä aihe. Etenkin kun väkivallan tekijä on ollut läheinen ihminen, perheenjäsen, johon lapsella olettaisi olevan läheinen ja turvallinen suhde. Sensitiivinen tutkimus voidaan ymmärtää siten, että tutkimusaihe on jollain tapaa tabuoitu, eli kulttuurisesti vaiettu, kielletty ja torjuttu (Arnstberg 2007; ks. Kiuru 2016, 6.). Ilmiöistä ja teoista tulee kiellettyjä tai häpeällisiä, kun yhteisö uskoo ja luottaa arvoihin, hyviin käytäntöihin ja kulttuuriperimään niitä kyseenalaistamatta. Kiurun mukaan asioihin, joita pidetään tabuina, liittyy usein puhumattomuutta, tunteita, vahvoja kannanottoja oikeasta ja väärästä, tai syyllisistä ja syyttömistä sekä moralisointia ja sensaatiohakuisuutta. (Mt. 6-7.; Laitinen 2009.)

Koen, että vaikka väkivaltaa lähisuhteissa on tutkittu paljon, ei sen moninaisuudesta ja sen vaikutusten ulottuvuuden tasoista ihmisen elämään tiedetä vielä tarpeeksi. (Ks. Kallinen & Pirskanen & Rautio 2018, 38) Haluan saada oman tutkimukseni naisten kertomukset esille, jotta niistä voisi olla apua samaan kokeneille tai kokeville. Toivo, että tutkimuksestani on hyötyä myös kaikille, jotka työssään tapaavat ja kohtaavat perheväkivaltaa kokeneita. Tavoitteenani on myös, että tutkimukseni hälventäisi osaltaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrien ja lapsuudessa kaltoinkohdeltujen ihmisten kokemaa häpeää ja syyllisyyttä tapahtuneista ja auttaisi ympärillä olevia ihmisiä ymmärtämään väkivallan mahdollisia seurauksia, toisaalta näkemään, että rankoistakin lapsuuden kokemuksista voi toipua.

2. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -TAVOITTEET

Ammatillisessa lisensiaatin tutkimuksessani tutkin lapsuudessa koetun väkivallan merkityksiä elämäntulkintaan aikuisiässä tulkittuna. Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- 1. Mitä haastateltava kertoo lapsuudessa koetusta perheväkivallasta ja sen vaikutuksista elämäänsä lapsena ja myöhemmin aikuisena?**
- 2. Mitkä tekijät väkivallasta selviytymisessä haastateltava on kokenut itselleen merkityksellisinä?**
- 3. Millä tavoin suhde väkivallan tekijään näyttäytyy aikuisiässä.**

Tutkimuksessani olen kiinnostunut lapsena koetusta väkivallasta sekä sen vaikutuksista lapsuudessa ja myöhemmin aikuisena. Tutkimuksessani tarkastelen millaista väkivaltaa haastateltavani ovat lapsuudessa kokeneet, miten he kertovat sen vaikuttaneen ja mitkä tekijät nuori tai aikuinen on kokenut, tai kokee merkityksellisenä kokemastaan väkivallasta selviytymisessä. Lisäksi tutkin miten haastateltava määrittelee omaan selviytymiseensä liittyviä tekijöitä. Tarkastelen selviytymistä koko elämän mittaisena prosessina, jossa väkivallan vaikutukset näkyvät läpi koko elämän. Erityisesti keskityn tarkastelemaan väkivallan vaikutuksia lapsuuteen, ja haastateltavan nykyiseen elämäntilanteeseen. Minua kiinnostaa myös mikä on tukenut ja motivoinut haastateltaviani elämään vaikeuksien keskellä, sekä saanut uskomaan itseen ja parempaan tulevaisuuteen sekä lapsuudessa, että aikuisena.

Edelleen halusin tutkia millainen suhde tutkimukseeni osallistuneilla naisilla oli väkivallan tekijöihin haastatteluhetkellä, ja minkälaisia muutoksia suhteissa oli tapahtunut haastateltavieni vartuttua lapsista aikuisiksi.

3. PERHEVÄKIVALTA KÄSITTEENÄ

Tutkimukseni teoreettinen perusta muodostuu aiemmista aihepiiriin liittyvistä tutkimuksista. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa on tutkittu varsin paljon etenkin aikuisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan osalta, mutta myös perheväkivaltaa kokeneita lapsia koskevaa tutkimusta on tänä päivänä jonkin verran. Aikuisia, jotka ovat lapsena kokeneet joko väkivaltaa tai muita traumaattisia tapahtumia perheessään, on sen sijaan tutkittu paljon vähemmän. Suomessa esimerkiksi Johanna Hurtig (2013) ja Merja Laitinen (2004) ovat haastatelleet aikuisia, joita on käytetty lapsena seksuaalisesti hyväksi. Jonkin

verran on tutkittu myös aikuisia, jotka ovat eläneet lapsuuden alkoholistivanhempien kanssa (Itäpuisto 2001; Kellomäki 2017; Roine ym. 2010). Useissa niin sanotusti marginaalisiin ryhmiin kuuluvia ihmisiä, kuten päihdeongelmaisia tai asunnottomia aikuisia, tutkittaessa on tullut esille heillä usein olevan erilaisia lapsuuden väkivaltakokemuksia (mm. Granfelt 1998; Virokannas 2013; Väyrynen 2007). Samoin kun on tutkittu aikuisten väkivallan kokemuksia, tai omaa väkivaltaisuutta, löytyy taustalta usein omia lapsuuden aikaisia kaltoinkohtelun kokemuksia. Seuraavassa käyn läpi aiheesta tehtyjä aiempia tutkimuksia ja samalla määrittelen käyttämiäni termejä.

3.1 Perheväkivallan käsitteen määrittelyä

Tutkimuksessani nyt jo aikuiset ihmiset kertovat omassa lapsuuden perheessään tapahtuneesta väkivallasta, joka on voinut kohdistua joko heihin itseensä tai johonkin muuhun perheenjäseneseen. Väkivallan määrittely ei ole helppoa ja on selvää, että erilaiset tavat määrittää väkivaltaa ovat hyvin tilanne- ja tarkoitussidonnaisia. Maailman terveysjärjestö (WHO) määrittelee väkivallan olevan: ”fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttämistä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen.” (Krug ym. 2005, 21.) Tämä on mielestäni varsin kattava määritelmä, jossa korostuvat väkivallan fyysiset vaikutukset, mutta myös muut seuraukset sekä väkivallan tekojen tahallisuus.

Lähemmin tarkasteltuna se, mikä käsitetään väkivallaksi on kuitenkin sosiaalisesti rakentunutta, vaihtelee eri aikakausina, on riippuvainen historiallisesta ja sosiaalisesta kontekstista, heijastaa valtasuhteita ja on erittäin vaikeaa määrittellä, koska ilmiö on hyvin monitasoinen ja erittäin ristiriitainen. (Mm. Heinonen 2015, 15.) Satu Lidman (2015) kirjoittaa väkivaltakulttuurista, jolla hän tarkoittaa sosiaalisia, oikeudellisia ja yhteiskunnallisia rakenteita, jotka tuottavat ja pitävät yllä väkivallan mahdollisuutta tai auttavat piilottamaan väkivaltaa. Se korostaa, että monilla nykyisillä väkivaltailmiöillä on syvälle historiaan ulottuvat juuret. (Mt. 17.)

Erilaisia määrittelyitä ja tapoja tarkastella lähisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa löytyy esimerkiksi lainsäädännöstä, sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä eri alojen tutkimuksista. Erityisesti kun puhutaan lapsiin kohdistuvasta väkivallasta tai lasten altistumisesta (perhe)väkivallalle, määritelmä voi vaihdella suuresti, mikäli määrittelyä kysytään esimerkiksi poliisilta, sosiaalityöntekijöiltä tai vanhemmilta. (Eskonen 2004, 19; Heinonen 2015, 13-15.)

Itse lisäksi näihin määrittelyihin väkivallan uhrin näkökulman ja sen, millaiset teot tai tekemättä jättämiset hän kokee väkivaltana. Yleensä väkivallan ajatellaan olevan fyysistä voiman käyttöä. Kuitenkin esimerkiksi vanhemman rajoittaessa lasta, ettei lapsi vahingoittaisi itseään, vanhempi voi joutua rajoittamaan lasta ja käyttämään samalla fyysistä voimaa, eikä kyse ole (yleensä) väkivallasta. Toisaalta väkivalta on myös passiivista, tekemättä jättämisistä, jotka vahingoittavat ja loukkaavat lasta ja hänen oikeuksiaan. Tätä kutsun emotionaaliseksi kaltoinkohteluksi.

Väkivalta on usein ei suoraa, välillistä ja siksi sitä on vaikeaa hahmottaa väkivallaksi, esimerkiksi henkistä tai taloudellista väkivaltaa käytettäessä. Omassa tutkimuksessani pyrin selvittämään väkivaltaa kokeneen näkemystä siitä, minkä hän on kokenut väkivallaksi lapsuuden perheessään. Ilmiöihin ja ongelmiin liittyvät käsitelarkastelut eivät ole merkityksellisiä, koska tutkimuksessa käytetyt käsitteet paljastavat sen miten tutkija käsittää tutkimuskohteensa. Termit osana tietynlaista ymmärrystä ottavat kantaa siihen, mistä ilmiössä on kyse. (Mm. Flinck 2006; Heinonen 2015; Kaittila 2017; Ojuri 2004)

Perhe-, lähisuhde- tai parisuhdeväkivaltaa, jossa väkivalta tapahtuu kahden aikuisen välillä ja uhrina on useimmiten nainen, on tutkittu paljon (Mm. Calder 2004; Jaffe ; Mullender ym. 2002) Toisaalta suomalainen tutkimus on varsin nuorta. Suhteessa siihen, kuinka historiallinen ilmiö lähisuhdeväkivalta on, on sitä alettu tutkimaan Suomessa vasta 1970-luvulla (Mm. Ronkainen 1998). Suomessa lähisuhdeväkivaltailmiötä ovat tutkineet mm. Heinonen (2015); Heiskanen & Piispa (1998), Husso (2003), Lidman (2016), Notko (2011), Nyqvist (2001), Ojuri (2004), Peltoniemi (1984), Piispa (2004) ja Ronkainen (1998; 2017). Viime vuosina on kiinnitetty entistä enemmän huomiota myös naisen käyttämään väkivaltaan ja heitä ovat tutkineet Suomessa mm. Lattu (2008) ja Törrönen (2009). Edellä mainitut tutkimukset ovat oman tutkimukseni kannalta tärkeitä, koska usein väkivaltaa käyttävät vanhemmat ovat joko itse tulleet lapsena kaltoinkohdeiksi, tai joutuessaan itse väkivallan uhriksi ovat alttiimpia pahoinpitelemään lapsiaan. Väkivalta on usein ylisukupolvista ja kierre, jossa uhrista tulee tekijä. (Esim. Haapasalo ym., 1999)

Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lasten altistumista väkivallalle perheessään on myös Suomessa tutkittu varsin paljon, esimerkiksi Ellonen (ym.) 2008; Eskonen (2005), Forsberg (2000; 2002; 2005), Huovinen (2017), Lepistö (2010), Leskinen (1982), Oranen (2001), Paavilainen & Pösö (2003), Söderholm & Kivitie-Kallio (2012); Taskinen (2003). Juuri lisensiaatin tutkimukseni valmistumisen aikoihin on myös ilmestynyt Tanja Koivulan (2019) tuore väitöskirja erityistä tukea tarvitseviin lapsiin

kohdistuvasta väkivallasta. Lapsen kokemaan perheväkivaltaan liittyviä esiin tulleita ilmiöitä on viime vuosina tutkittu ja niihin on alettu kiinnittää huomiota, näistä esimerkkinä lapsen joutuminen vanhempien eron jälkeisen vainon kohteeksi (Mm. Nikupeteri 2016), tai vieraannuttamisen kohteeksi (Mm. Sinkkonen 2018).

Lähisuhdeväkivaltaa tutkittaessa ollaan kiinnitetty huomiota erityisesti väkivallan inhimillisiin seurauksiin ja vaikutuksiin sekä yksilölle, että hänen lähipiirilleen. Suomessa väkivallan vaikutusten laajuuteen myös taloudellisessa mielessä havahduttiin Heiskasen & Piispan (1998; 2000) tutkimusten myötä, joissa kiinnitettiin erityistä huomiota väkivallan aiheuttamiin suoriin ja epäsuoriin kustannuksiin yhteiskunnalle. Samoin Söderholm & Kivitie-Kallio (2012, 19) haluavat kiinnittää huomiota lasten kaltoinkohtelun yhteiskunnallisiin seurauksiin. Merkittävät terveydelliset ja sosiaaliset haitat syntyvät pitkään kestäneen väkivallan ja kaltoinkohtelun kokemuksista ja niiden kerrannaisvaikutuksista.

Juuri sopivan, tutkimaani ilmiötä tarkasti kuvaavan termin löytäminen oli haastavaa. Päätin käyttää yläkäsitettä perheväkivalta, vaikka se on muun muassa liitetty perhedynaamiseen diskurssiin ja määritelmän on sanottu piilottavan väkivallan sukupuolittuneisuuden, seksuaalisuuden ja sukupuolten valtaerot sekä vähättelevän naisiin kohdistuvan väkivallan vakavuutta. Kritiikin mukaan perheväkivalta -käsite sekoittaa perhejäsenten roolit niin, ettei siinä voida erottaa kuka on uhri ja kuka tekijä. Perheväkivallan sijaan puhutaan esim. naisiin kohdistuvasta väkivallasta, naisten pahoinpitelystä, lähisuhdeväkivallasta tai parisuhdeväkivallasta (Mm. Flinck 2006; Hautanen 2005; Notko 2000; Nyqvist 2001; Paavilainen & Pösö 2003; Piispa 2004; Ronkainen 1998). Maija Jäppinen (2015) kertoo käyttäneensä aiemmissa tutkimuksissaan käsitettä parisuhdeväkivalta, mutta huomanneensa väitöskirjaan väkivaltaa kokeneita venäläisnaisia tutkiessaan myös parisuhdeväkivalta-käsitteen olleen liian suppea käsite. Jäppisen mukaan hänen tutkimukseensa osallistuneet venäläiset kriisikeskusten asiakasnaiset olivat kokeneet väkivaltaa myös esimerkiksi aikuisten lastensa, tai miehen sukulaisten taholta. (Mt. 51; Notko 2001)

Lehtonen ja Perttu (10, 1999) ovat tutkineet naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, ja eivät siksi halua käyttää käsitettä perheväkivalta, koska se käsittää myös lapsiin ja miehiin kohdistuvan väkivallan. Lehtosen ja Pertun teoksessa lähisuhdeväkivalta -termin käyttö onkin perusteltua, koska siinä tarkastellaan miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa. Omassa tutkimuksessani en voi kuitenkaan käyttää pelkästään em. käsitteitä, koska ne puolestaan hävittävät lapsen, tai lapsen kokemuksia käsitellään vain vanhemman, etenkin äidin kokemusten kautta (Vrt. Eskonen 2005, 21). Omassa tutkimuksessa kiin-

nitän erityistä huomiota myös vähemmän tutkittuun väkivallan muotoon, sisarusten toisiinsa kohdistamaan väkivaltaan.

Inkeri Eskosen (2005, 21) mukaan perheväkivallan käsite määrittelee väkivallan, joka tapahtuu lapsen kotona. Perheväkivallassa väkivallan tekijöitä voi olla useita ja väkivalta voi kohdistua useaan eri perheenjäseneseen, myös suoraan lapseen. Perheväkivaltakäsitteen alle sisällytän myös väkivallalle altistumisen, siten perheväkivalta koskee koko perhettä, vaikka joku perheenjäsen ei olisikaan varsinaisen väkivallan kohteena. (Ks. myös Calder ym. 2004, 16-17.) Eskonen (Emt.) ei myöskään erottele biologisia tai sosiaalisia perhesuhteita, vaan oleellista on, että lapsilla on perhesuhteita, joissa he ovat kokeneet väkivaltaa. Näin ollen myös esimerkiksi lapsen asuessa vuorotellen vanhempiensa luona väkivaltaa voi tapahtua vain toisessa kodissa.

Audrey Mullender (1996) käyttää käsitteitä perheväkivalta (domestic violence) sekä domestic abuse, joka hänen mielestään sisältää fyysisen väkivallan, henkisen väkivallan ja seksuaalisen väkivallan. (Kts. myös Lepistö 2010, 22-23; Lepistö & Paavilainen 2011, 222). Määritelmää on hänen mukaansa myös helppo käyttää ammatillisissa yhteyksissä. Kuten Nyqvist (2001, 17-18) kuitenkin huomauttaa, tämän ulkopuolelle voi jäädä oleellisia väkivallan puolia, kuten vanhempien suoraan lapseen kohdistama väkivalta, child abuse.

Tärkeää on myös huomioida kuinka lapsi itse kokee ja määrittelee perhesuhteensa, merkittäviä perheenjäseniä lapselle ovat usein myös lemmikit. Erilaiset merkitykselliset ihmiset, eläimet ja esineet on tärkeää ottaa huomioon, kun pohditaan mikä toisaalta uhkaa ja toisaalta tuo turvaa lapselle. (Paavilainen & Pösö 2003, 23.)

Pääsääntöisesti käytän tutkimuksessani käsitettä perheväkivallan kokija, en mielelläni puhu väkivallan uhrista. Uhri-termi on luontevinta silloin, kun puhutaan rikoksen uhrista, joka on laissa esiintyvä termi. Muutoin mielestäni se, kokeeko väkivaltaa kokenut ihminen olleensa uhri, on mielestäni hyvin henkilökohtainen kokemus. Toisaalta näkemykseni mukaan ihminen voi kokea itsensä väkivallan uhriksi, vaikka koettu väkivalta ei olisi lain mukaan rangaistavaa. Sen vuoksi käytän termiä väkivallan kokija. (Vrt. Jäppinen 2015, 52)

Vaikkei perheväkivalta -käsite ole omastakaan mielestäni ongelmaton, sopii se näkemykseni mukaan tähän tutkimukseen parhaiten. Sitä, mitä itse ymmärrän perheväkivallan käsitteellä avaan lisää seuraavaksi.

3.2. Perheväkivallan muodot

Perheväkivallan olen omassa tutkimuksessani jaotellut seuraaviin alakäsitteisiin: fyysinen väkivalta, henkinen väkivalta, väkivallalle altistuminen, hengellinen väkivalta ja emotionaalinen kaltoinkohtelu. Taskinen (2003) sekä Söderholm & Kivitie-Kallio (2012) määrittelevät lapsen kaltoinkohteluksi laiminlyönnin eri muodot (esim. jättäminen ilman hoivaa ja turvaa, kunnollista ravintoa ja hygieniaa), fyysisen väkivallan, henkisen väkivallan, seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön, lapselle seipitetyn tai aiheutetun sairauden (nk. Münchhausen syndrome by proxy), emotionaalisen laiminlyönnin, väkivallan todistajaksi joutumisen ja lapsikaupan. Itse lisäisin tähän vielä taloudellisen väkivallan, jota myös lapsi voi kokea esimerkiksi, jos vanhempi käyttää lapsen saamia rahoja omiin tarkoituksiinsa, tai jos perheessä lapset ovat eriarvoisessa asemassa toisiinsa vanhempien, tai muiden läheisten antamien rahojen ja muiden hyödykkeiden suhteen. (Vrt. Kaittila, 2017)

Omassa tutkimuksessani haastateltavat eivät kertoneet seksuaalisesta väkivallasta, kemiallisesta väkivallasta, lapselle seipitetystä sairaudesta tai taloudellisesta väkivallasta. Emotionaalisen kaltoinkohtelun ymmärrän edellä mainittujen määrittelyjen mukaisesti esimerkiksi emotionaalisen turvan puutteeksi, lapsen jäämisen ilman ikätasoista hoivaa ja huomiota, lapsen syyllistämisen sekä ikätasoon nähden liiallisen vastuun kantamisen.

3.2.1 Fyysinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö

Fyysistä väkivaltaa saatetaan perustella kurittamisella, jolla aikuinen pyrkii rangaistakseen tai säädelläkseen lapsen käyttäytymistä aiheuttamaan kipua. (Tupola ym. 2012, 100.) Kuritusväkivallan (kuten kaiken väkivallan) lapsiuhri on aina alisteisessa suhteessa fyysisesti ylivoimaiseen aikuiseen, joka yksipuolisesti määrittelee käyttäytymissäännöt. Varsinkin pienelle lapselle kuritusväkivallan syy-seuraussuhteet jäävät usein epäselviksi. Lapselle väkivalta viestii, että se on hyväksyttävä tapa ratkoa ongelmatilanteita ja että vahvempi voittaa ja myös omassa lähipiirissä voi joutua pelkäämään. (STM 2010, 35.)

Fyysinen väkivalta voi olla myös esimerkiksi lyömistä, potkimista, ravistelua, polttamista tai lapsen huumaamista kemiallisella aineella. Pahoinpitely voi johtaa kuolemaan. Lasta voidaan pahoinpidellä myös kuritusmielessä, mutta Suomessa se katsotaan lapsen pahoinpitelyksi ja on lain mukaan rangaistavaa. (Tupola ym. 2012, 100.) Perinteisesti lapsen pahoinpitely on toimintaa, jossa on loukattu fyysistä koskemattomuutta ja aiheutettu vamma. Nykylainsäädännön mukaan pahoinpitelyn rangaistavuus ei vaadi välttämättä fyysistä väkivaltaa tai näkyvää vammaa. (Tolvanen & Vuento 2012, 302-

Lapseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö voivat olla monimuotoista ja vaikeasti havaittavaa. Seksuaalinen toiminta aikuisen kanssa häiritsee lapsen seksuaalista ja psyykkistä kehitystä, kun lapsi joutuu rooliin, joka ei vastaa hänen ikätasoaan ja kehitystään. Mitä enemmän hyväksikäyttöön liittyy väkivaltaisuutta, uhkauksia, salaisuuksia, nöyryytystä ja rooliristiriitoja, sen vakavampia ovat seuraukset. (Taskinen 2003, 15.) Seksuaalista hyväksikäyttöä voi tapahtua monin eri tavoin, se voi olla esimerkiksi lapsen kohdistunutta sopimatonta koskettelua sukuelinten alueelle, nuolemista tai lapsen suuhun tapahtuvaa seksuaalista toimintaa, tai varsinainen yhdyntä. Lapsi voidaan myös pakottaa koskettamaan aikuisen sukuelimiä, katsomaan aikuistenvälistä seksuaalista toimintaa tai pornografiaa. Lasta voidaan myös käyttää pornografisen materiaalin tuottamisessa tai häntä voidaan houkutella tekemään seksuaalisia tekoja internetin, sähköpostin tai matkapuhelimen välityksellä. (Joki-Erkkilä, Jaarto & Sumia 2012, 132-133; Taskinen 2003, 24-28.)

3.2.2. Henkinen väkivalta ja emotionaalinen kaltoinkohtelu

Lapseen kohdistuva henkinen väkivalta vanhemman taholta voi olla esimerkiksi uhkailua, haukkumista, syyttelyä, vangitsemista sisätiloihin, mitätöintiä, raivokohtauksia, itsemurhalla tai yksin jättämisellä uhkaamista tai lemmikkieläimeen kohdistuvaa uhkaa. Lapsia voidaan myös käyttää viestinviejinä vanhempien välillä. (Nyqvist 2001, 16.) Lapsuudessa koetulla emotionaalisella kaltoinkohtelulla ymmärrän itse sellaiset teot tai tekemättä jättämiset, jotka eivät varsinaisesti ole henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Aiemmissa tutkimuksissa on käytetty esimerkiksi käsitettä emotionaalinen laiminlyönti (Nyqvist 2007). Kuten fyysisessä laiminlyönnissä, emotionaalisessa laiminlyönnissä lapsi jää ilman normaaliin kasvuun ja kehitykseen tarvittavaa emotionaalista hoivaa (kuten rakkaus, kunioitus, hyväksyntä, nähdäksi ja kuulluksi tuleminen, iän mukaiset virikkeet, jne.) ja vuorovaikutusta, eikä hänen tarpeisiinsa vastata iän vaatimalla tavalla. Laiminlyönnille ja emotionaaliselle laiminlyönnille on vaikeaa määritellä tarkkoja kriteereitä tai mittauksia. (Söderholm & Politi 2012, 76-79.)

3.2.3 Väkivallalle altistunut lapsi

Yksi olennainen osa lapsen kokemaa perheväkivaltaa on lapsen altistuminen perheessä tapahtuvalle, yleensä vanhempien väliselle väkivallalle. Määritelmä ”väkivallalle altistunut lapsi” perustuu laajaan väkivaltatulkintaan ja se alleviivaa lapsia läheissuhteissa koskettavan väkivallan tarkoittavan paitsi väkivallan kohteena ja todistajana olemista myös väkivallan piirissä elämistä ja näiden luomaa traumatisoinnin uhkaa lapselle. Tämän on todettu traumatisoivan lasta yhtä paljon, kuin jos lasta itseään pahoinpideltäisiin. Termiä on alettu käyttää myös sen takia, että väkivallan ”todistaminen” viittaa

helposti yksittäiseen tapahtumaan tai sotketaan esim. oikeudessa todistamiseen. (Forsberg 2000; Forsberg 2002; Oranen 2001)

Lapset ovat tulleet kautta aikojen mitätöidyksi väkivallan altistumisen kokemuksissaan, kun on ajateltu etteivät lapset ole kuulleet tai nähneet mitään. Lasten on ajateltu olleen nukkumassa tai poissa kotoa väkivaltatilanteessa. Lapset ovat kuitenkin osanneet kuvata tarkasti väkivaltatilanteita, joista heidän ei vanhempien mukaan pitänyt tietää mitään. Lapset myös muistavat asioita ja tapahtumia, jotka vanhemmat ovat jo voineet unohtaa. Lasten suhde kotona tapahtuvaan väkivaltaan on aina aktiivinen, he eivät ole välinpitämättömiä sivustakatsojia. Lapset myös oppivat ennakoimaan riita- ja tappelutilanteita ja muokkaamaan omaa käytöstään sen mukaan. (Oranen 2000, 43-45; Weinehall 1997, 118)

Lapsi voi joutua myös vanhempien väkivallan välineeksi esimerkiksi vanhempien erotessa. Eron jälkeenkin lapsia voidaan käyttää häirintään ja uhkailuun. Väkivallan tekijä voi myös pyrkiä pitämään kumppanin suhteessa saamalla toisen tuntemaan itsensä huonoksi vanhemmaksi ja pelottelemalla tätä esimerkiksi huoltajuuden menettämällä erotilanteessa. (Kaitue, Noponen & Slåen 2007, 16.)

3.2.4 Hengellinen väkivalta

Suomen evankelisluterilainen kirkko määrittelee hengellisen väkivallan seuraavasti: ” Hengellinen väkivalta on henkistä väkivaltaa, johon liittyy uskonnollinen ulottuvuus. Sen ilmenemismuotoja ovat pelottelu, käännyttäminen, syyllistäminen, eristäminen ja kontrollointi. Tarkoituksena on nujertaa toisen ihmisen elämäkatsomus, elämäntapa tai mielipide.”

Tutkimuksessani korostuvat tutkittavien määrittelyt siitä, millaista väkivaltaa he ovat kokeneet. En ole haastateltavia etsiessäni rajannut millään lailla väkivallan muotoa, vaan pyytänyt haastateltavia kertomaan lapsuudessaan kokemastaan perheväkivallasta, joka määrittää vain sen, että väkivalta on tapahtunut perheessä, ei esimerkiksi koulussa tai kaverisuhteissa. Usein perheväkivallassa on kyse monista eri teoista, jotka koetaan väkivaltana. Kyse on myös haastateltavien omista kokemuksista, joita he itse määrittelevät. Minna Piispa (2004, 29) toteaa, että ymmärtääksemme uhrin väkivallalle antamia merkityksiä on väkivaltaa tarkasteltava sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissaan. Huomioon tulee ottaa se, miten väkivallan kokeminen ja väkivaltaisessa suhteessa eläminen vaikuttavat uhuriin (sekä tekijään) ja siihen ymmärrykseen, mikä heillä on tapahtumista.

Samoin kuin aikuiset, lapset voivat tämän lisäksi kokea myös taloudellista väkivaltaa, vainoa, ihmiskauppaa ja muita lähisuhdeväkivallan muotoja.

3.3. Perheväkivallan vaikutukset lapseen

Tutkimusten mukaan on selvää, että väkivallan uhriksi joutuminen on lapselle vakava kehityksellinen riskitekijä ja sillä on vakavat mielenterveyteen, kognitiiviseen ja moraaliseen kehitykseen sekä sosiisiin suhteisiin liittyvät seuraukset. Miten väkivallalle altistuminen lapsen elämään vaikuttaa, riippuu lapsen iästä ja sukupuolesta, väkivallan määrästä, kestosta, toistuvuudesta, laadusta ja vakavuusasteesta, läheisyydestä ja riippuvuudesta tekijään, suojaavien tekijöiden määrästä ja laadusta. Väkivallan seurauksiin vaikuttaa oleellisesti muiden mahdollisten elämän riskitekijöiden samanaikaisuudesta, sekä esimerkiksi usean eri väkivallan muodon samanaikaisuus. Väkivallan aiheuttamat traumakokemukset vaikuttavat lapseen suoraan ja toisaalta väkivallan keskellä eläminen vaikuttaa perheen aikuisten kykyyn toimia vanhempina. Lisäksi fyysiset, emotionaaliset ja käyttäytymisen häiriöt vaihtelevat riippuen lapsen kehitysvaiheesta väkivallan tapahtuessa. (Anderson & Bang 2011; Glaser 2003; Lepistö 2010; Peltonen 2011)

Lasta ei aina haluta tahallaan vahingoittaa, vaikka häntä pahoinpideltäisiin ja kohdeltaisiin kaltoin. Kun jokin kokemus katsotaan lapsen pahoinpitelyksi tai laiminlyönniksi, se ei kuulu lapsen kanssa tapahtuvaan tavanomaiseen vuorovaikutukseen ja on riittävän voimakas aiheuttaakseen todellista tai mahdollista haittaa lapselle. On mahdollista, että kertaluonteinen pahoinpitely, joka on todennäköisemmin luonteeltaan traumaattista, saa aivoissa aikaan erilaisia vaikutuksia kuin krooninen tunneperäinen laiminlyönti ja pahoinpitely. (Glaser 2003, 67-68.)

Kun puhutaan lapseen kohdistuvasta väkivallasta, on kyse lähes aina traumaattisesta tapahtumasta ja traumatisoivasta kokemuksesta lapselle. Traumaattisella elämäkokemuksella tarkoitetaan yleensä ennakoimattomia ja kontrolloimattomia tapahtumia, joihin liittyy kuolema, vakava hengenvaara, fyysisen koskemattomuuden uhka tai sen loukkaus. Traumaattinen tapahtuma on tilanne, jossa ihminen kokee sietämätöntä pelkoa, kauhua, turvattomuutta ja avuttomuutta. (Laitinen ja Uusitalo 2008, 106-107; Nyqvist 2007; 18.)

Väkivaltaa kokenutta ja siihen apua hakevaa (saavaa) lasta tutkittaessa lapsi rakentuu paitsi tarvitse-

vana, myös aktiivisena, kompetenttina ja osaavana yksilönä, kuten esim. Forsbergin (2000) arviointitutkimuksessa turvakotien lapsityön asiakkaista. Usein lasten ongelmia käsiteltäessä nämä kaksi lasten ominaisuutta nähdään vastakkaisina, mutta tässä tapauksessa lapsi voi siis olla itsenäinen subjekti, jolla on omat henkilökohtaiset kokemuksensa, tunteensa ja näkemyksensä väkivaltatilanteista. Samanaikaisesti väkivaltaa kokenut tai sille altistunut lapsi on apua tarvitseva, ongelmatilanteessa elävä lapsi, jota aikuisten tulee auttaa. (Mt. 39-40.) Lapsi on perinteisesti nähty erityisenä ja tarvitsevana, aikuisesta riippuvaisena henkilönä. Monissa tulkinnoissa lasten riippuvuuden katsotaan lisääntyneen niin toiminnallisesti kuin ideologisesti. Lapsuus kestää nykyään pitkään ja sen ohjailijaksi ja tueksi on kehittynyt erilaisia lapsipalveluita, jotka lähtevät oletuksesta, että lapsilla on myös erityisenä väestöryhmänä erityisiä tarpeita. (Paavilainen & Pösö 2003, 48.)

Lapsen kaltoinkohtelun seuraukset voidaan jakaa välittömiin reaktioihin sekä pitkäaikaisiin seurauksiin. Välittömät reaktiot väkivaltaan ovat sellaisia, jossa lapsi tai nuori pyrkii sopeutumaan ja palauttamaan toimintakykynsä kestävässä tilanteessa. Lapsi voi akuutissa väkivaltatilanteessa esimerkiksi pyrkiä puuttumaan siihen menemällä vanhempien väliin. Toisaalta lapsi voi jähmettyä kykenemättä toimimaan, vaikka haluaisikin. Osa lapsista pakenee tietoisesti tilanteita esimerkiksi lähtemällä ulos, välttelemällä kotiin menoa tai sulkeutumalla omaan huoneeseensa. (Eskonen 2005; Mullender ym. 2002; Oranen 2001; Weinehall 1997)

Ajan myötä väkivallan toistuessa lapselle voi kehittyä traumaperäinen stressireaktio (PTSD). Vakava ja pitkäaikainen väkivallalle altistuminen pakottaa lapsen suojautumaan ja ottamaan käyttöön puolustusmekanismeja, kuten kieltäminen, torjunta ja psyykinen turtuneisuus. Kouluikäisillä lapsilla väkivallan seuraukset näkyvät sisäisinä oireina kuten mm. vaikeuksina kaverisuhteissa (salailu, häpeä), käytöshäiriöinä, alttiutena kiusata muita tai tulla kiusatuksi, oppimishäiriöinä, sekä emotionaalisina oireina kuten pelkoina, ahdistuneisuutena, masennuksena, syyllisyyden tuntemisena ja häpeän kokemuksina. Kouluikäisillä voi olla myös alkoholin ja lääkkeiden käyttöä, varastelua, karkailua sekä luvattomia yöpoissaoloja kotoa. Etenkin väkivallalle altistuminen vaikuttaa myös lapsen ja nuoren itsetuntoon sekä tulevaisuudenuskoon (Harold & Howarth, 2004; Lepistö 2010, 28; Peltonen 2011; Weinehall 1997)

Tärkeää on kuitenkin muistaa, että samantapaiset, tai jopa näennäisesti identtiset, kokemukset, joille eri yksilöt altistuvat, voivat johtaa hyvinkin erilaisiin lopputulemiin. Tämän vuoksi ei ole mahdollista ennustaa tarkasti mitä tietynlaisista kokemuksista seuraa. (Glaser 2003, 69-70.)

Väkivallan negatiiviset vaikutukset välittyvät osittain puutteellisen vanhemmuuden kautta. Vanhemman, (aiemmissa tutkimuksissa usein äidin) joutuminen vallankäytön ja väkivallan kohteeksi vahingoittaa usein paitsi häntä itseään monella tavoin, myös välillisesti tai välittömästi lasta. Lapset voivat altistua vanhempien väliselle väkivallalle tai joutua itse väkivallan kohteeksi näissä tilanteissa. (Notko 2011) Kun perheessä on vanhempien välistä väkivaltaa, se vaikuttaa molempiin vanhempiin sekä vanhempien väliseen suhteeseen. Vanhempien välillä vallitseva vihamielisyys ja jännitteet siirtyvät lapseen ja saavat lapsen oman oireilun voimistumaan. Tämä vaikuttaa luonnollisesti myös lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Häiriöt vanhempien välisissä suhteissa heijastuvat lapseen ja erilaiset ongelmat lapsen ja vanhemman suhteessa heijastuvat vanhempien väliseen suhteeseen negatiivisesti. On myös havaittu, että vanhemmat, jotka ovat tyytymättömiä parisuhteeseensa, voivat olla herkemmin vähemmän sensitiivisiä ja henkisesti vastaanottavaisia lapsen tarpeille. (Harold & Howarth 2004, 62-64.; Notko 2011, 117) Väkivallan uhriksi joutuminen voi aiheuttaa vanhemmalle myös erilaisia traumaoireita, jaksamattomuutta, masennusta tai ahdistusta, jotka heijastuvat vanhemmuuteen (esim. Nyqvist 2007).

Lapsen kyky selviytyä väkivallasta on rajallinen niin kognitiivisten taitojen, tunteiden ilmaisun kuin sosiaalisten tekijöiden kehittymisen suhteen ja kokemusten puutteen takia. Lapsilla on myös pienempi mahdollisuus kontrolloida olosuhteitaan. Stressitekijöiden vaikutus lapseen on suurempi, koska he eivät useinkaan pysty käsittämään mitä tapahtuu eivätkä siten osaa suhtautua tilanteeseen. (Lepistö 2010, 35.)

3.4 Lapsen kohdistuvan väkivallan historiaa

On arvioitu, että läheissuhteissa lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua ja erilaista julmuutta on ollut olemassa aina. Ilmiön huomioiminen ja nimeäminen kuitenkin vaihtelee. Eri yhteiskunnissa, kulttuureissa ja samoissakin yhteiskunnissa saatetaan suhtautua lapsia perhesuhteissa koskettavaan väkivaltaan eri tavalla eri aikoina. Lapsia koskettavan väkivallan havaitseminen on yhteydessä modernin pienperheideaalin syntyyn ja siihen, mitä hyvän vanhemmuuden ja lapsuuden on ajateltu olevan. Kaiken kaikkiaan läheissuhdeväkivallan kategorisointi on yhteydessä kulloisiinkin perhettä koskeviin käsityksiin, etenkin naisen ja lapsen asemaa koskeviin käsityksiin ja niiden muutoksiin, sekä taustalla oleviin yhteiskunnallisiin intresseihin. Vasta siinä vaiheessa, kun kehittyi ajatus lapsuudesta erillisenä elämänvaiheena aikuisuudesta, oli edes periaatteessa mahdollisuus loukata perheen koskematto-

muutta ja puuttua lapsen tilanteeseen. Tämä edellytti myös sosiaalisia epäkohtia huomioivan ja epäkohdista vastuuta ottavan julkisen muodostumista. (Forsberg 2005a, 75-77.)

Suomalainen yhteiskunta jäsenyi aina 1800-1900-lukujen taitteeseen saakka patriarkaalisen perheajattelun varaan. Lapset ja naiset kuuluivat yhteiskuntaan isän tai isännän välityksellä, lasta ei ollut laillisesti edes olemassa, koska hänen ajateltiin olevan isän tai joskus isännän omaisuutta. Ruumiillinen kurittaminen oli tavanomainen ja legitiimi kasvatusmenetelmä, koska lapsen ajateltiin olevan syntymästään asti paha. Patriarkaalinen perhejärjestelmä suojasi sen piirissä olevat lapset julkisen vallan puuttumiselta, vaikka vanhan holhouslain (1898) nojalla Suomessa oli periaatteessa mahdollista puuttua lasten elämään. Minimaaliset interventiot kohdistuivat vain ”isättömiin”, orpoihin ja hylättyihin lapsiin. (Emt. 77.)

Länsimaissa alkoi vähitellen teollistumiskehityksen myötä ilmaantua varhaisia hyväntekeväisyyspohjaisia lastensuojelujärjestöjä, joiden keskeisinä toimijoina olivat ylempien sosiaaliluokkien naiset. Heidän huolenaan olivat lähinnä teollistumisen tuomat yhteiskunnalliset muutokset lieveilmiöineen, mutta myös lasten olosuhteet, heitteillejätto sekä vähän myöhemmin lasten kovakourainen kohtelu. Vaikutukset näkyivät myös Suomessa, esimerkiksi ensimmäistä lastensuojelulakia vuodelta 1936 valmistelleissa komiteamietinnöissä tunnistettiin lapsiin perhepiirissä kohdistuva julmuus ja siinä puhuttiin jo lapsen pahoinpitelyn käsitteellä. (Emt. 77-78.)

Lasten ruumiillinen kurittaminen oli pitkään tavallista laista huolimatta. Laajempaa julkista keskustelua ja huomiota lasten pahoinpitely sosiaalisena ongelmana sai uudelleen varsinaisesti 1960-luvulla. Tällöin ongelma nousi esiin erityisesti lääketieteellisenä kysymyksenä, lääkärikunnan kiinnostuttua lapsipotilailla havaituista mustelmista ja ruhjeista. Huoli suuntautui pahoinpitelyjen tapaan, yleisyyteen ja laajuuteen ja pahoinpitely määrittyi aluksi fyysiseksi pahoinpitelyksi, tai aktiiviseksi psykiseksi pahoinpitelyksi. (Forsberg 2005a, 78-81; Kempe 1980)

1970-luvulta alkaen lapsia koskevan kotiväkivallan käsittäminen sai uutta virtaa kansainvälisen naisliikkeen mukana, kun naisten pahoinpitelyyn alettiin kiinnittää huomiota. Lapsista tuli kuitenkin toissijaisia väkivallan uhreja, koska heidän asemaansa liittyvät erityispiirteet saivat vain vähän huomiota. Suomessa naisiin kohdistuva väkivalta määrittyi sosiaalisesti ongelmaksi melko myöhään muihin Pohjoismaihin verrattuna. Ensimmäinen kunnollinen keskustelu naisen ja miehen parisuhteen väkivallasta nousi esiin 1970- ja 1980-luvuilla. Aiemmin ajateltiin, että kyseessä oli joidenkin yksilöiden marginaalinen ongelma, jota feministit olivat paisutelleet. (Piispa 2004, 20-22.)

Suomessa lapsia koskeva kotiväkivalta määritettiin varsin pian 1970-1980-lukujen taitteessa perheväkivallaksi, jossa väkivallasta tuli koko perheen vuorovaikutusongelma, ja jonka myös ajateltiin hoituvan perheen sisäisesti. Lastensuojelua tutkinut Tarja Pösö (1995) havaitsi, että erityisesti lapsia koskettavana ilmiönä väkivalta jäi piiloon yleisimpiin ihmissuhdeongelmiin keskittyvän perhekeskeisen lähtökohdan takia. (Forsberg 2005a, 81-82.; Pösö 1995)

Kansainvälisessä lapsen pahoinpitelyn tutkimuksessa keskityttiin 1960-70-luvuilla aluksi selvittämään lasten ja heitä pahoinpidelleiden aikuisten taustoja ja ominaisuuksia, jolloin selittäväksi tekijäksi muodostui vähemmistöön kuuluminen ja taloudellinen ja muu vähäosaisuus. Nopeasti kävi kuitenkin ilmi, että kaikki huonot asiat olivat yhteydessä toisiinsa sekä persoonallisuuden toiminnan alueilla, että monilla sosiaalisen vuorovaikutuksen tasoilla aina sosiaalipolitiikasta naapuruussuhteisiin, perheen toimintaan sekä ihmisten väliseen ja yksilön sisäiseen toimintaan. Myös aikuisten omat väkivaltakokemukset lapsuudessa nousivat yhdeksi selittäväksi tekijäksi. (Crittenden 2003, 116-118.)

Suomessa kuritusväkivalta kiellettiin laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta vuonna 1984. Lain tultua voimaan ja jo sitä edeltäneessä keskustelussa korostettiin usein sitä, että lain ensisijaisena tarkoituksena ei ole vanhempien rankaiseminen, vaan kasvatuseräisiin vaikuttaminen ja yhteiskunnan selkeän väkivallan vastaisen kannan esiintuominen. Lakiin ei kirjattu sanktioita vanhemmille, vaan rangaistukset pahoinpitelystä haluttiin annettavaksi rikoslain perusteella. (STM 2010, 30.)

3.5 Perheväkivallan selitysmallit ja riskitekijät

Väkivallan määrittelyssä sekoittuvat erilaiset teoreettiset selitysmallit. Näkökulmat voidaan jakaa biologisiin, psykologisiin ja psykiatrisiin, sosiaalipsykologisiin sekä sosiokulttuurisiin selitysmalleihin tai sosialisatioteorioihin. Biologia on lähtökohta silloin, kun selitetään väkivallan johtuvan yksilön fysiologisista erityispiirteistä, kuten aivojen kehitys- ja toimintahäiriöistä tai henkilön käyttämistä lääkkeitä. Psykologisissa ja psykiatrisissa selityksissä korostuvat tekijän persoonallisuuden piirteet ja häiriöt, kieltämismekanismit, heikko itsetunto, narsismi sekä lapsuudesta opittu väkivallan malli ja muut aiemmat traumaattiset kokemukset. Tällaiseen selitysmalliin liittyvät esim. turvaton kiintymyssuhde, reagoititapojen ongelmat tai kyvyttömyys pettymysten, hylkäämisen tai ahdistuksen käsittelyyn ja ratkaisemiseen. (Hurtig 2013, 81.; Nyqvist 2001, 22-23.)

Sosiaalipsykologiset selitysmallit lähestyvät väkivaltaa läheissuhteiden ja perhedynamiikan vuorovaikutuksen suunnalta. Selittämisessä korostuvat perhesuhteiden mallit ja väkivallan systeeminen luonne, väkivalta voidaan nähdä rakenteellisena ratkaisutapana, jonka perheenjäsenet tiettyssä tilanteessa hyväksyvät ja jonka he näin myös mahdollistavat. Myös tässä selitystavassa opitut mallit ja aiemmat kokemukset nähdään riskinä väkivaltaan turvautumiselle. (Hurtig 2013 81; Husso 2003; Ojuri 2004.)

Sosiokulttuuriset selitysmallit keskittyvät väkivallan ympäristöön liittyviin tekijöihin. Yhteiskunnalliset ja rakenteelliset tekijät voivat lisätä tai vähentää väkivallan riskiä. Yhteiskunnallista huono-osaisuutta ja syrjäytymistä tuottavat tekijät voivat vaikuttaa väkivallan ilmenemiseen ja toisaalta yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat väkivallan hyväksymiseen yhteiskunnassa. Sosiologisissa teorioissa korostetaan sosiaalisten tekijöiden ja rakenteiden merkitystä. Feministiset teoriat huomioivat erityisesti naisten alisteisen aseman ja miesten valta-aseman väkivallan yhteydessä. Väkivalta näyttäytyy sosiaalisille prosesseille herkkänä alueena, se voi olla pyrkimystä hallita ja paikata voimavarojen ja elämänhallinnan puutteita. (Hurtig 2013, 81-82.; Nyqvist 2001, 22-23.)

Väkivaltaa ja lasten kaltoinkohtelua esiintyy kaikissa sosiaalisissa luokissa ja kaikenikäisten lasten kohdalla. Riskitekijöitä voidaan kuitenkin määritellä. Niitä ovat vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, vanhemman kokemus kaltoinkohtelu omassa lapsuudessa, totaalinen yksinhuoltajuus, lapsen sukupuoli, vammaisuus tai erityishuomiota vaativa sairaus. Vaikka vanhempien sosiaalinen asema ei selitä väkivaltaa, ovat tutkimusten mukaan esimerkiksi työttömyys, köyhyys ja muut rakenteelliset stressitekijät osaltaan lapsen kaltoinkohtelua lisääviä riskitekijöitä. Tämän lisäksi vanhemman kasvatusasenteet, negatiivinen asenne ja epärealistiset odotukset lasta kohtaan, sekä vanhempien kyvyttömyys puhua omista ongelmistaan on havaittu olevan riskitekijöitä lapseen kohdistuvaan väkivaltaan. Seksuaalisessa hyväksikäytössä myös laiminlyödyillä, emotionaalisesti tarvitsevalla lapsella on kohonnut riski joutua hyväksikäytetyksi, myös kodin ulkopuolella. (Haapasalo 1999, 13-14; Koivula 2019, 29-31; Tupola ym., 2012, 100; Weinhall 1997)

Vanhempien omien kaltoinkohtelukokemusten lisäksi lapsen pahoinpitelyn ja laiminlyönnin riskitekijöitä on muitakin. Erilaisten teorioiden mukaan köyhyys, työttömyys, ja muut rakenteelliset stressitekijät voivat lisätä lapsen kaltoinkohtelun riskiä. Lisäksi luonnollisesti pahoinpitelyriskiin vaikuttavat erilaiset mielenterveys- ja päihdeongelmat. Oletettavaa on, että psyykkiset ongelmat ja päihteet madaltavat kynnystä reagoida erilaisiin stressitekijöihin väkivallalla. (Mm. Crittenden 2003; Haapasalo & Aaltonen 1999, 13.)

3.6 Lapsiin kohdistuvan perheväkivallan yleisyys

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on koonnut säännöllisesti tilastotietoa lapsiin kohdistuvasta perheväkivallasta kysymällä asiasta lapsilta ja nuorilta itseltään valtakunnallisessa kouluterveyskyselyssä. Kyselyjä on tehty säännöllisesti vuodesta 1996 alkaen. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyssä kävi ilmi, että pojat kokevat enemmän fyysistä väkivaltaa ja sen uhkaa kodin ulkopuolella, kun taas tyttöihin kohdistui enemmän henkistä väkivaltaa vanhempien taholta, sekä seksuaalista väkivaltaa.

Kyselyn mukaan 4.-5. luokkalaisista lapsista oli kokenut henkistä väkivaltaa vanhempien taholta 12% tytöistä ja 13% prosenttia pojista. Vastaavat luvut 8.-9. luokkalaisista olivat tytöistä 33% ja pojista 18%. Itseen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa oli 4.-5. luokkalaisista kokenut 4% ja pojista 6%. 8.-9. luokkalaisista luvut olivat 7% ja 6%. Muihin perheenjäseniin kohdistuvaa väkivaltaa, eli väkivallalle altistumista oli kertonut kokeneensa 8.-9. luokkalaisista tytöistä 25% ja pojista 13%. Huomion arvoista oli, että toimintarajoitteiset ja ulkomaista syntyperää oleva nuoret kertoivat kokeneensa sekä henkistä että fyysistä väkivaltaa huomattavasti muita nuoria enemmän. (Halme ym. 2018; kts. myös Koivula 2019)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen nelivuotiaiden lasten perheiden terveys, hyvinvointi ja palvelut -pilottitutkimus (NEVA) toteutettiin vuonna 2016. Tutkimuksessa väkivallasta kysyttiin sekä nelivuotiaiden lasten vanhemmilta, että neuvolan terveydenhoitajilta. Fyysisen väkivallan kohdistumisesta lapseen oli kertonut reilu 10 prosenttia vanhemmista. Fyysisen väkivallan muodoista tavallisimpia olivat olleet tukistaminen ja luunapin antaminen. Vanhemmista 3,6 prosenttia kertoi käyttäneensä, tai toisen vanhemman käyttäneen vakavaksi fyysiseksi väkivallaksi luokiteltavaa väkivaltaa (Ravistelu, lyöminen, läimäytys) lasta kohtaan. Vielä isompi prosentti vanhemmista oli kertonut olevansa huolissaan perheen ristiriitatilanteista ja väkivaltatilanteista. (Hietämäki 2018)

Vaikka prosenttiluvut vaikuttavat melko pieniltä, on väkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten määrä yhteiskunnassamme suuri. Täytyy muistaa, että väkivallasta kertominen jopa anonymisti kyselyssä voi olla vaikeaa, samoin sen hahmottaminen mikä lasketaan väkivallaksi. Todennäköistä on, kuten kaikessa muussa lähisuhdeväkivallassa, että suuri osa siitä jää piiloon myös lasten ja nuorten kohdalla.

3.7 Lapsen oikeus väkivallattomaan elämään

Seuraavaksi käsittelen kansainvälisiä sopimuksia, joihin Suomi on sitoutunut, joiden perusteella lapsella on oikeus väkivallattomaan elämään, sekä Suomen lainsäädäntöä, joka suojaa lasta väkivallalta.

Suomessa lapsilla on kansainvälisesti ratifioidut ihmisoikeudet, joissa väkivalta kielletään ja tuomi-
taan yksiselitteisesti. Myös lainsäädännössä lapsen ruumiillinen kurittaminen ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat rangaistavia tekoja. Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin vuonna 1989 ja Suomi sitoutui noudattamaan sen periaatteita vuonna 1991. Sopimus tähtää lapsen kaikkinaisen ihmisarvon vahvistamiseen kaikille ja erityisen suojelun varmistamiseen vaikeimmassa asemassa oleville lapsille. Sopimuksen säädöksissä yleinen ja erityinen suojelu limittyvät. Sopimuksen mukaan lapsella on ensisijaisesti oikeus kasvaa kotonaan omien vanhempiansa kanssa, eikä lasta saa erottaa vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti, paitsi toimivaltaisen viranomaisen toimesta, jos lapsen vanhemmat ovat pahoinpidelleet tai laiminlyöneet lasta. (Bardy 2011, 30-33.)

Lapsen oikeuksien sopimuksesta olen poiminut ne artiklat, jotka erityisesti koskettavat tutkimusai-
hettani. Ne ovat: ”Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lapsella on oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja kirjesalaisuuteen. Hänen kunniaansa tai mainettaan ei saa halventaa. Vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä lapsen edun mukaisesti. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Valtioiden on estettävä lapsikauppa.” (www.unicef.fi)

Suomen Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1§:n mukaan ”Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti.” Perustuslain 7§:ssä puolestaan sanotaan: ”Jokaisella on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen” Näiden lainkohtien ja seuraavana tulevan lastensuojelulain mukaan lapsella on lainmukainen oikeus koskemattomuuteen ja turvalliseen elämään, jonka ensisijaisesti lapsen vanhemmat hänelle turvaavat.

Yksi tärkeä näkökulma perheväkivallan tutkimiseen on se, että myös läheisissä ihmissuhteissa tapahtuva väkivalta on usein rikos. Lapsen kohdistuva väkivalta, niin sanottu kuritusväkivalta on ollut Suomessa rangaistavaa vuodesta 1984 alkaen. Toisin kuin esim. Norjassa ja Ruotsissa, Suomessa ei kuitenkaan ole erityisesti perheväkivaltaa säätelevää oikeusnormistoa. Tällöin yksittäisiissä väkivaltatapauksissa tulee sovellettaviksi yleisesti väkivallan käyttöön liittyvät rikoslain säännökset. (Ks.

Nyqvist 2003, 196-197)

Suomen lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa ja sen on osaltaan määrä toteuttaa Lapsen oikeuksien sopimusta. Lastensuojelulain 1§:n mukaan ”lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.” Jos vanhemmat kaltoinkohtelevat lasta tai eivät pysty turvaamaan hänelle hyvää kasvu- ja kehitysympäristöä tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa kasvunsa ja kehityksensä, voi joku lapsesta huolissaan oleva henkilö tai taho ilmoittaa hänestä kunnan sosiaaliviranomaisille. Ilmoituksesta alkaa mahdollisesti prosessi, jolloin joko ryhdytään kiireellisiin toimenpiteisiin tai selvitetään lastensuojelun tarve ja aloitetaan asiakkuus. Avohuollon tukitoimin ja lapsia sekä perhettä tapaamalla yritetään tukea lasta ja perhettä ratkaisemaan ongelmiaan ja selviytymään itsenäisesti. Mikäli avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä, voidaan lapsi sijoittaa kiireellisesti, ottaa sosiaalilautakunnan huostaan tai hakea huostaanoton vahvistamista hallinto-oikeudesta. (Lastensuojelulaki (117/2007); Rätty 2012)

Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) 1§:n mukaan (lailla (190/2019) muutettu, uusi laki tulee voimaan 1.12.2019): ”Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.”

Myös vuodesta 2014 alkaen voimassa ollut sosiaalihuoltolaki (1301/2014) määrittelee, että kunnan on järjestettävä sosiaalipalveluja mm. lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen, sekä lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi.

YK:n lapsenoikeuksien sopimuksen lisäksi Suomi on ratifioi vuonna 2011 ns. Istanbulin sopimuksen (Euroopan neuvoston yleissopimukseen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta), joka on maailman ensimmäinen laaja-alainen sopimus, jonka tarkoitus on ennaltaehkäistä ja poistaa perheessä tapahtuvaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Sopimuksen ratifioidun jälkeen säädettiin mm. ns. turvakotilaki (laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle) ja turvakodit muuttuivat asiakkaille maksuttomiksi, valtion rahoitteisiksi

palveluiksi vuoden 2015 alusta alkaen. (thl.fi) Vaikka Istanbulin sopimus keskittyy pääasiassa naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan torjuntaan, on sillä katsottu olevan merkittäviä vaikutuksia myös perheväkivaltaa kohteeksi joutuneiden lasten ja miesten palveluiden paranemiseen, väkivaltatietoisuuden lisääntymiseen ja yleiseen ilmapiiriin, jossa väkivaltaa ei hyväksytä.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö vastaa Suomessa lähisuhde- ja perheväkivaltatyön suunnittelusta ja ohjauksesta. Ministeriön tavoitteena on kehittää valtakunnallista palvelujärjestelmää siten, että se pysyy tarjoamaan lähisuhde- ja perheväkivallan eri osapuolille palveluja ja tukea asuinpaikasta riippumatta. Vuoden 2017 alusta lukien on ministeriön alaisuudessa toiminut uusi toimikunta naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi. (STM)

Tutkimusprosessini edetessä lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on puhuttu julkisuudessa yhä enemmän ja useat lastensuojelujärjestöt ja muut tahot, kuten kunnat ja kaupungit ovat myös kampanjoineet näkyvästi lähisuhdeväkivaltaa ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan sekä väkivallan havaitsemisen ja siihen puuttumisen tärkeydestä.

4. VÄKIVALLAN KONTEKSTINA PERHE JA KOTI

Tutkimuksessani perhe ja koti fyysisenä tilana ovat väkivallan tapahtumapaikkoja. Vaikka väkivaltaa olisi haastateltavieni kokemuksissa tapahtunut konkreettisesti muuallakin, on koti se paikka, jossa väkivalta pääasiassa tapahtuu ja perheenjäsenet ovat väkivallan tekijöitä. Se on yksi puoli perheväkivaltaa, joka tekee siitä mielestäni erityistä. Perinteisesti perheen on ajateltu olevan yksikkö, jossa yksilöt voivat elää turvallisesti luottaen muiden perheenjäsenten tukeen ja välittämiseen, sekä yhdessä jaettuun tärkeisiin asioihin.

Suomalaisessa yhteiskunnassa, kuten yleensä muissakin länsimaissa on perinteisesti arvostettu naisen ja miehen avioliiton kautta muodostunutta ydinperhettä, jossa äiti on päävastuussa lapsista ja kodista ja isä perheen elättämisestä. Myös patriarkaalinen perhekäsitys, jossa miehellä on oikeus käyttää valtaa naiseen ja lapsiin nähden on ollut pitkään voimissaan ja ydinperheen yksityisyyttä ja koskemattomuutta on kunnioitettu hyvin pitkälle. Esimerkiksi lainsäädännössä avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten asema avioliitossa syntyneisiin oli pitkään eriarvoinen, kun avioliiton ulkopuolella syntyneillä lapsilla. Ydinperheen ulkopuolisten asemaa alettiin parantaa lainsäädäntötasolla vasta 1970-luvulta alkaen. (Nieminen 2013, 54-55, 64.)

Perhesuhteiden ja läheissuhteiden tarkastelu on muuttunut paljon viimeisten vuosikymmenten aikana. 1950-luvun vallinneesta universaalista ydinperheen käsitteestä on siirretty tarkastelukulmaa monimuotoisempiin perhe- ja läheissuhteisiin. Perheen voidaan ajatella olevan tarkastelukulmasta riippuen esimerkiksi yksikkö, joka jakaa arkipäiväiset intiimit ja läheiset käytännöt; yhdessä vietetyn arjen, kohtaamiset ja keskustelut, hoivan ja tuen. Perheen voidaan ajatella myös olevan muutakin kuin ydinperhemallinen (äiti, isä ja lapsia), siihen voidaan ajatella kuuluvan muuta sukua, ystäviä, jopa lemmikit. (Pirskanen & Eerola 2018, 15.)

Perhe määrittyy myös elämäntilanteen mukaan ja yksilöllä voi samaan aikaan olla monta perhettä, kuten lapsuuden perhe ja oma, aikuisena perustettu perhe. Lapsena adoptoidulla tai sijoitetulla lapsella voi olla useampi perhe, samoin kuin eronneiden vanhempien lapsella. Eletty arki ja sen perhe ei enää tänä päivänä tarkoita lähtökohtaisesti biologisten vanhempien ja lasten muodostamaa, saman katon alla asuvaa yksikköä. Empiiriset tutkimukset esimerkiksi vuoroasuvista lapsista, homoisista, uusperheiden äiti- ja isäpuolista, bi-seksuaalinaisten parisuhteista, sijoitettujen lasten äideistä tai adoptioperheistä, sekä viime aikoina jälleen julkiseen keskusteluun noussut transsukupuolisten henkilöiden oikeus säilyttää lisääntymismahdollisuus, saavat näkyviksi moninaisia perhe- ja läheissuhteita, jossa verisiteet tai saman katon alla asuminen eivät ole enää perusta tai vaatimus perhe-elämälle. (Mt. 15-16.)

Perinteistä ydinperheajatus elää silti hyvin, vaikka vanhemmat eivät olisikaan naimisissa tai eri sukupuolta. Perhettä ei haluta hajottaa helposti. Osaltaan yhdessä pysymiseen vaikuttavat ympäristön asenteet, joiden mukaan ero on pääasiassa pahaksi lapsille ja suhteen jatkaminen siten moraalisesti parempi valinta kuin eroaminen. (Husso 2003, 144) Vaikka Suomessa on nykyään noin 14 000 avioeroa vuosittain (Tilastokeskus), monen vanhemman mielestä huono, jopa väkivaltainen parisuhde on monella tapaa parempi vaihtoehto, kuin vanhempien asuminen eri osoitteissa. Perheen tiiviit suhteet etenkin lasten ja vanhempien välillä voivat olla tärkeä tekijä perheväkivallasta selviytymisessä ja erotilanteessa. Unohtaa ei pidä myöskään sitä, että usein väkivaltainen vanhempi voi olla lapselle vanhempien välisestä väkivallasta huolimatta rakas ja tärkeä ihminen. Vanhempien eron jälkeenkin voi suhde pysyä läheisenä.

Silloin kun tarkastellaan lapsen perhettä, ei voida unohtaa sitä näkökulmaa, että lapsi ei kuitenkaan voi valita perhettään eikä perheenjäseniään. Lapsi on monella tapaa riippuvainen perheestään ja erityisesti sen aikuisista. Lapselle perhe on siksi elintärkeä paitsi hoivan ja turvan antajana, myös emotionaalisen tyydytyksen tarjoajana.

Väkivallan hallitsemista perheistä on käytetty psykologisesti nimitystä traumaorganisoitunut perhesysteemi ja sosiologiassa totalitaarinen perhe. Näissä perheissä perheenjäsenet osoittavat toisilleen jatkuvasti vihamielisyyttä ja kritisoiivat toisiaan, käyttäytyvät uhkaavasti ja huutavat. Ongelmia voidaan ratkoa pakkokeinoin ja etenkin ”totalitaarisessa perheessä” vallitsee patriarkaalinen laki, jonka mukaan miehellä ja isällä on ehdoton valta-asema. Näiden perheiden vanhemmat ovat kasvattajina usein autoritaarisia ja epäjohdonmukaisia. Vanhempien käsitys sopivasta rangaistuksesta voi myös olla vääristynyt. (Nyqvist 2007, 13-15.) Omassa tutkimuksessani esiin nousi patriarkaatin lisäksi matriarkaatti, vahvasti äitien perheissä käyttämä negatiivinen valta, joka tuli esiin esimerkiksi henkisenä väkivaltana, toisten vähättelynä, syylistämisenä tai kontrolloimisena.

Perheessä, jossa on perheväkivaltaa, myös vanhemmuuteen liittyy ristiriitoja. Maritta Itäpuiston (2008, 38) mukaan perheessä vanhemman kuuluu taata lapselle riittävät fyysiset, psykologiset ja kehitykselliset edellytykset. Hoivan lisäksi oletetaan rakkauden kuuluvan automaattisesti vanhemman ja lapsen suhteeseen. Vanhemman kuuluu huolehtia siitä, että kasvuympäristö on kaikin tavoin vakaa ja turvallinen. On selvää, ettei haastateltavieni lapsuuden perheet eivät ole olleet edellä mainittujen määritelmien mukaisia täydellisen turvallisia ja toista huomioivia perheitä tai koteja. Toisaalta jokainen haastateltava löysi myös hyviä ja rakastavia puolia vanhemmistaan tai perheestään. Tutkimuksen analyysiosassa tarkastelen miten nämä eri puolet ovat näyttäytyneet ja merkinneet heidän elämässään lapsena ja aikuisena ja mikä puoli perheestä nousee vahvimmin kertomuksissa esiin.

Tutkimuksessani tarkastelen vanhemmuutta psykoanalyttisesta näkökulmasta, jossa vanhemmuutta lähestytään lapsen ja vanhemman välisenä kiintymyssuhteena. Sen yksi pääsanoma on ollut, että sillä miten aikuiset toimivat lastensa vanhempina, on merkitystä lapsen kehityksen kannalta. Luultavasti tämän vuoksi on 1970-luvulta lähtien noussut psykologisessa vanhemmuustutkimuksessa esiin ekologinen lähestymistapa. Se etsii vastausta kysymykseen, miksi vanhemmat toimivat niin kuin toimivat. Selittäviä tekijöitä on haettu ja löydetty esimerkiksi vanhempien ja lasten ominaisuuksista, vanhempien välisestä suhteesta ja erilaisista ympäristön tekijöistä. (Valkonen 1995, 4.)

Etologisen tutkimuksen perusteella voidaan lähteä siitä, että ihmislapsella on lajinkehityksessä syntynyt taipumus kiinnittyä hoivaavaan aikuiseen. Hyvin avuttomana syntyvän ihmislapsen eloonjäämisen ja sosiaalistumisen kannalta lapsen pitkäaikainen kiinnittyminen ja kiintyminen hoivaajaan ovat eilinehtoja. (Hautamäki 2011, 30.) Laajasti tunnettu kiintymyssuhdeteoria on alun perin Bowlbyn (1979) kehittämä teoria koskien lapsen kehitystä sille elintärkeitä ihmissuhteita. Bowlbyn ydinajatus oli, että lapsen kokema ero äidistä ja äidin rakkauden menetys voivat uhata lapsen kehitystä tasapainoiseksi aikuiseksi. Lisäksi Bowlby halusi kiinnittää huomiota todellisen elinympäristön merkitykseen lapsen kehitykselle. Toisaalta kiintymyssuhteen laadulla on merkityksensä lapsen turvallisuudentunteen ylläpitäjänä ja ympäristön tutkimisen helpottajana. Sillä, miten lapsi on kiinnittynyt tärkeimpään hoitajaansa, pyritään kuvaamaan miten lapsi reagoi todellisiin ja kuviteltuihin vaaratilanteisiin. Lisäksi kiintymyssuhdeteoria kuvaa lapsen suhdetta ympäristöönsä, äidin avulla lapsi pyrkii "kokoamaan itsensä", pitämään yllä jatkuvuuden, mielekkyyden ja hyvinolon sävyttämää kokemusta itsestään suhteessa muihin. (Hautamäki 2003, 14-24)

Bowlbyn teoriaa on kritisoitu myöhemmin paljon. Arvostelua ovat esittäneet mm. yhteiskuntatieteelliset ja feministiset tutkijat, joiden mukaan teoria pönkittää äitimyyttä ja antaa ymmärtää, ettei muu pätevä hoitaja voi korvata äitiä. Toisaalta teoria antaa ymmärtää, että äitikin haluaa täysin samaa kuin vauvansa ja he elävät ikään kuin symbioosissa. (Mm. Hautamäki 2003, 59-60) Teoria ja sen jatko-teoriat antavat kuitenkin hyvän pohjan sille, kuinka tärkeä lapsen ja vanhemman suhde on alusta asti ja kuinka erilaiset häiriöt kiintymyssuhteessa vaikuttavat ihmisen myöhempään elämään.

Koti muodostuu elettyinä ja koettuna tilana, johon yleensä liitetään positiivisia merkityksiä: rakkaita läheisiä, itselle mieluista tekemistä, merkityksellisiä esineitä, muistoja, ääniä ja tuoksua. Omassa tutkimuksessani näiden lisäksi vastakohtana koti on ollut väkivallan tapahtumapaikka. Koti on yleensä yksityisaluetta, suojassa muiden katseilta ja kuuloetäisyyden ulottumattomissa. Tämän voidaan ajatella olevan rauhaa ja turvaa tuova asia, mutta oman tutkimukseni kontekstissa se on usein mahdollistanut väkivallan tapahtumisen suojassa ulkopuolisilta. Kodista on perheväkivallan tapahtuessa tullut lapsen kaltoinkohtelun ja riiston näyttämö. (Husso 2003; Laitinen 2004; Notko 2011; Nousiainen 2013)

Koti voi äärimmillään olla lapselle lähes totaalinen instituutio, jossa vanhemmilla on mahdollisuus kontrolloida lapsen elämää ja olemista. Vanhemmilla on valta päättää asioista perheen yhteisessä tilassa. (Laitinen 2004, 137-138.) Kotiin ja kotiympäristöön sijoittuva väkivalta näyttäytyy usein haa-voittavampana kuin esim. kadulla tapahtunut väkivalta. Kotona tapahtuva väkivalta tekee elämästä

suojatonta omassa ympäristössä, siellä välttämisen ja väistelyn strategiat eivät ole mahdollisia. Traumatisoivaa kotona tapahtuvassa väkivallassa on myös se, jos väkivaltaa tapahtuu muiden läsnä ollessa, mutta johon muut eivät reagoi. Ohitettu väkivalta mahdollistaa tekijän vallan uhriin. Uhrin avuttomuus ja muiden välinpitämättömyys konkretisoituvat näissä tilanteissa. (Hurtig 2013, 180-181.) Koti ei siis olekaan kaikille lapsille turvallinen, "rakkauden tyssija", vaan vanhemmat vahingoittavat lasta useammin kuin kukaan muu lapseen suhteessa oleva ihminen (Crittenden 2003, 122).

Kotia väkivallan tapahtumapaikkana ja vanhempia lastaan pahoinpitelevinä henkilöinä on edelleen tänäkin päivänä vaikeaa nähdä, uskoa tai käsittää. Väkivaltaa on vaikea ymmärtää, vaikka se olisi jollain tavalla todennettukin. Itsestä etäälle sijoittuva pahuus on helpompaa nähdä ja tunnistaa, kuin jollakin tavalla lähelle tuleva. (Ks. Hurtig 2013, 83)

5. VÄKIVALLASTA SELVIYTYMINEN KÄSITTEENÄ

Iso kysymys tutkimuksessani on, kuinka määritellä väkivallasta selviytyminen ja mitä se tarkoittaa. Oikeastaan jo tutkimusprosessini alussa tein rohkean valinnan, kun valitsin ottaa yhdeksi tutkimukseni lähtökohdaksi selviytymisen, siis ajatuksen, jonka mukaan perheväkivallasta voi ”selviytyä”. Asiaa tutkiessani havaitsin, että joidenkin mielestä vaikeuksista selviytyminen on liian juhlava käsite, joka osaltaan voi aiheuttaa paineita ihmiselle, kun selviytymistä usein kuvataan erilaisten sankaritarinoiden kautta. Selviytymisen sijaan olisin voinut käyttää esimerkiksi käsitteitä väkivallan kokemuksesta toipuminen, tai kokemuksista ylitse pääseminen. Valitsin kuitenkin tutkimuskäsitteeksi selviytymisen, koska en itse koe sen tarkoittavan tiettyjen vaikeiden kokemusten poispyyhkiytymistä ihmisen mielestä ja arjesta, vaan niiden kulkemisen mukana ihmisen elämässä taustalla. Kokemukset voivat vaikuttaa myöhempään elämään ajoittain vahvastikin, tai välillä niin, etteivät ne ole ajatuksissa ollenkaan. Näkemykseni mukaan selviytyminen ei ole yksittäinen kokemus, vaan prosessi joka voi kestää läpi koko elämän.

Yleisellä tasolla selviytymisen käsitettä voidaan tarkastella esimerkiksi sosiaalisena ja psyykkisenä selviytymisenä sekä elämänhallinnan, tyytyväisyyden ja stressin hallinnan näkökulmista. Myös ihmisen voimavarat eri elämänvaiheissa vaikuttavat selviytymiseen. (Löytönen 2000, 24.) Selviytyminen voidaan määritellä dynaamiseksi ja muuttuvaksi prosessiksi ja ihmisten käyttävän erilaisia sisäisiä keinoja selviytyäkseen ongelmista. Ongelman ratkaisukeinot voidaan jaotella ongelma- ja tunne-

suuntautuneisiin keinoihin. Ongelmasuuntautuneissa keinoissa pyritään ratkaisemaan ongelmaa vaikuttamalla siihen itse esimerkiksi ajattelun ja pohtimisen kautta. Ajattelun kautta pyritään ratkaisemaan tilanne ja keksimään käytännön ratkaisuja siihen. Apuna voidaan käyttää muita ihmisiä hakeamalla tukea muilta. Tunteiden säätelyyn perustuvat keinot puolestaan auttavat selviytymään tilanteen aiheuttamista negatiivisista tunteista silloin, kun lapsella tai nuorella on käsitys, ettei hän voi vaikuttaa ongelmalliseen tilanteeseen. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi tunteiden tiedostaminen, ilmaisu ja asioiden pohtiminen toisesta näkökulmasta sekä etäännyttäminen, kuten pyrkimys unohtaa ikävä tapahtuma tai ajatus, että ikävä tilanne ratkeaa itsestään. Ongelma- ja tunnesuuntautuneet keinoja voidaan käyttää samaan aikaan, eivätkä erilaiset keinot selviytyä eivät sinällään ole hyviä tai huonoja, yksi keino voi toimia yhdessä tilanteessa, mutta olla huono toisessa. (Calder 2004, 69; Huovinen 2017, 22-23; Laitinen 2004, 198; Lepistö 2010, 35.)

Lapsen persoonaan ja psyykkisiin ominaisuuksiin liittyviä tukevia tekijöitä ovat empatiakyky, sisäinen toiminnan kontrolli, älykkyys, hyvät sosiaaliset taidot ja huumorintaju, sekä lapsen minäkuva. Positiivinen oletus itsestä ja luottamus omiin kykyihin auttaa väkivallasta selviytymisessä. Tämän lisäksi lapset selviytyvät perheen sisäisten tekijöiden ja ulkopuolisen sosiaalisen verkoston tuella. Näitä ovat sisarukset, kaverit, isovanhemmat, ei-väkivaltainen vanhempi tai joku muu läheinen ja luotettava aikuinen esimerkiksi harrastusten kautta. Tutkimuksen mukaan ei väkivaltaisen aikuisen (perinteisesti äidin) psyykinen hyvinvoinnilla ja lapsen ja tämän vanhemman hyvällä ja kiinteällä suhteella, vanhemman kyvyllä toimia stressaavassa elämäntilanteessa on myönteinen vaikutus lapsen selviytymiseen. Lisäksi lapsen selviytymistä on todettu auttavan mm. lemmikit, kaverit, harrastukset ja koulun käyminen, johon liittyvät ikätoverit, opettajat ja muu koulun henkilökunta. Tärkeää on, että lapsi voi keskittyä tekemiseen, jonka hän osaa ja jossa hän itse kokee olevansa hyvä. (Anderson & Bang 2011; Huovinen 2017, 22; Lepistö 2010, 36; Löytönen 2000, 25-26)

Mullenderin (ym. 2002) ja Andersonin & Bangin (2011) mukaan tärkeää väkivallasta selviytymisessä on väkivallasta puhuminen ja ammattiavun saaminen. Etenkin isommat lapset kertoivat saaneensa yksittäistä, kaikista asianmukaisinta apua mahdollisuudesta puhua jonkun kanssa, joka samalla rauhoitti ja tuki. Tämä henkilö oli usein nk. ammattiauttaja tai työntekijä.

Kaikkien lasten vastausten perusteella eniten apua koettiin kuitenkin olleen erilaisista toimenpiteistä, joilla väkivalta saatiin loppumaan lasten elämästä joko jonkun keskeyttäessä väkivallan, lastensuojeluviranomaisten sijoittaessa lapsen sukulaiselle tai kodin ulkopuoliseen sijoitukseen, tai kun vanhemmat saatiin erilleen. Tutkimuksen mukaan lapset olivat vahvasti sitä mieltä, ettei heidän pitäisi joutua

elämään väkivallan keskellä. Lapset ehdottivat tai näkivät ratkaisuna jopa äärimmäiset toimet, kuten huostaanoton päästäkseen eroon väkivallasta. (Emt. 87-88.)

Selviytymisen keinot vaihtelevat luonnollisesti paitsi tilanteen, myös lapsen iän ja kehitystason mukaan. Lapsen ja nuoren selviytymiskeinojen käyttö muuttuu iän myötä, jolloin 15-vuotiaan nuoren lisääntyneet kognitiiviset taidot, kyky huomioida erilaisia selviytymiskeinoja ja muita näkökulmia sekä halu tehdä kompromisseja muovaavat hänen käyttämiään selviytymismenetelmiä. Myös lapsen sukupuoli vaikuttaa siihen, millaisia selviytymiskeinoja lapsi tai nuori käyttää. (Lepistö & Paavilainen 2011, 222-224.)

Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että osa lapsista selviytyy kaikesta kokemastaan väkivallasta huolimatta hyvin. Selviytyminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapsi pystyy käyttämään kapasiteettiaan ikätasoisesti kasvuun ja kehitykseen sekä pystyy liittymään ja luottamaan aikuisiin. Yleensä lapsen taustalta löytyy turvallinen ja hyvä suhde siihen vanhempaan, joka ei ole väkivaltainen tai johonkin muuhun läheiseen ja läsnä olevaan ihmiseen. Tärkeää on ollut, että tapahtumista on puhuttu avoimesti ja lapsi on voinut saada oikeaa tietoa kysymyksiinsä ja mahdollisiin väärin käsityksiin tapahtuneista. (Oranen 2000, 61.)

Omassa tutkimuksessani olen kiinnostunut erityisesti selviytymisen kokemuksista, millaisia ne kullakin haastateltavalla ovat olleet ja löytyykö niihin kuinka vahvasti esimerkiksi edellä mainittuja tekijöitä. Minua kiinnostaa myös, miten paljon haastateltavien kertomuksista tulee esille oma aktiivinen toiminta selviytymisessä, miten haastateltavat ovat kokeneet pystyvänsä vaikuttamaan tilanteeseensa, vai korostuuko tarinoissa muiden toiminnan kohteena oleminen tai muiden määrittelemä tapa toimia, kuten esimerkiksi perheen tilanteen salaaminen vanhempien tahdosta.

Tarkasteltaessa aikuisen selviytymistä lapsuuden kokemuksista voi selviytymisprosessi olla monimuotoinen. Merja Laitinen (2004) kirjoittaa omassa tutkimuksessaan haastattelemiensa aikuisten ajattelun voivansa työntää lapsuuden seksuaalisen hyväksikäytön kokemukset pois ajatuksistaan ja jatkaa eteenpäin elämässään. Tämä onkin Laitisen mukaan ollut tietyissä elämän vaiheissa hengissä selviämisen edellytys. Selviytymiseen liitetään usein ensimmäiseksi positiivisia merkityksiä ja toimintatapoja, mutta selviytyminen voi olla myös ahdistukselta suojautumista asioiden vähättelyllä, rationalisoinnilla, kieltämisellä ja torjumisella. (Mt. 265.)

Selviytyminen voidaan nähdä myös oman, ehjän itsen rakentamisprosessina, joka ei siis välttämättä

ole helppo ja mutkaton tie. Vaikka lapsuus olisi ollut pääasiassa tavallinen ja onnellinen, oman elämän aloittaminen ja aikuiseksi kasvaminen on iso muutos. Jokainen ihminen joutuu aikuistuuksaan selvittämään menneisyyttään ja asemoimaan itseään erilaisissa elämäntilanteissa uudelleen esimerkiksi suhteessa vanhempiin ja osaksi sukupolvien ketjua. Selviytymisen prosessi voi jollain olla elämässä eteenpäin siirtymistä varsin mutkattomasti menneitä miettimättä. Toiset voivat kokea menneisyyden tutkimisen tarpeelliseksi ja suorastaan välttämättömäksi, jotta voisi paremmin ymmärtää omaa toimintaa ja esimerkiksi motiiveja. (Ks. Kellomäki 2017, 206-207)

Vaikeista, jossain vaiheessa ylitsepääsemättömältä tuntuvista kokemuksista selviytyminen riippuu luonnollisesti myös paljon henkilön itselleen ominaisiksi koetuista toimintatavoista. Hanna Kiuru (2015) on tutkinut väitöskirjassaan itsemurhan tehneiden nuorten vanhempia. Kiurun mukaan vanhempien lähtökohdiltaan usein hyvin samankaltaiset tilanteet ovat edenneet selviytymisprosessina paljon siihen suuntaan, millaisia valintoja vanhemmat ovat tehneet. Prosessin lopussa on vanhemmat ovat päätyneet siihen, miten he ymmärtävät nuorensa itsemurhan ja kuinka vanhempi suhtautuu, elää lapsensa tekemän ratkaisun kanssa. Vanhemmat olivat pohdittuaan ja käytyään asioita läpi mieltäneet teon esimerkiksi vapautukseksi kärsimyksistä, tai kokemattoman nuoren teoksi, lähes vahingoksi, jossa nuori ei ole ymmärtänyt tekonsa lopullisuutta. Ymmärrän Kiurun tutkimuksen vanhempien selviytymisen oleelliseksi osaksi sen, että he ovat selviytymisprosessinsa kautta muodostaneet itselleen jonkinlaisen selityksen tapahtuneelle. Se ei välttämättä kuitenkaan tarkoittanut vanhemman kokeman syyllisyyden helpottamista tai tilanteen hyväksymistä. (Mt. 222-224.)

Tutkittaessa selviytymisen kokemusta tärkeää on selvittää selviytymiselle annettuja merkityksiä. Kuten olen aiemmin todennut, omassa tutkimuksessani en määritellyt ennalta selviytymisen käsitettä, vaan pyysin haastateltavia itseään määrittelemään sen, mitkä tekijät he kokevat selviytymiselle merkityksellisinä.

Merkitykset ovat olennainen osa ihmisen elämää, Eskolan & Suorannan (2000) mukaan voidaan sanoa että ihminen hahmottaa maailmaa merkityksellistämisen prosessin ja merkitysyhteyksien kautta. Merkitykset nivoutuvat toisiinsa ja asiat saavat merkityksen, kun ne ovat suhteessa toisiinsa. Merkitykset ovat kulttuurisesti jaettuina, ne muodostavat sosiaalisen todellisuuden, jonka myötä ihmisillä on olemassa tietty opittu tapa tai malli hahmottaa niitä. Ihmiset antavat ilmiöille myös omia merkityksiään kulttuurista tai muusta yhdistävästä tekijästä huolimatta. Toiselle tutkittavalleni esimerkiksi lapsuuden arjen kaaos on ollut jokapäiväistä, arkista, joka ei ole vaikuttanut varsinaisen väkivallan tai

kaltoinkohtelun rinnalla niin erityiseltä. Toiselle taas hänen kuvaamansa eläminen arkielämän kaoksen keskellä aiheutti tunteen ”kammottavasta turvattomuudesta”. Erilaisten todellisuuden hahmottamisen tapojen täytyy kuitenkin olla riittävällä tavalla yhdenmukaista, että yhteinen ymmärtäminen on mahdollista. (Mt., 44-51.; Moilanen & Rähä 2015, 52-53.)

Omassa tutkimuksessani tutkin millaisia merkityksiä ilmaisut perheväkivalta ja selviytyminen saavat. Tutkittavani antavat niille omat, henkilökohtaiset merkityksenantonsa. Samalla tutkin miten haastateltavani rakentavat sosiaalista todellisuuttaan, kun he kertovat kokemastaan väkivallasta ja siitä selviytymisestä. Tutkimukseni haastateltavilla on oletettavasti länsimaisen yhteiskunnan pohjalta muodostettu ymmärrys siitä, mitä perheväkivallalla ja lapsiin kohdistuvalla väkivallalla tarkoitetaan ja siitä, että väkivalta on lähtökohtaisesti väärin.

Ristiriita merkityksenannoissa voi tulla, kun haastateltavat vertaavat omia kokemuksiaan yleiseen käsitykseen väkivallasta ja sen hyväksyttävyydestä. Haastateltavani kertoivat perheenjäsenen, joka usein miten on samalla myös läheinen ja rakas, kohdelleen heitä tai muita läheisiä väkivaltaisesti. Minua on kiinnostanut tutkia, millaisia merkityksiä nämä kaksi puolta saavat. Tutkimukseni kertomuksissa yhdistyvät erilaiset oletukset, toiveet ja odotukset, joita haastateltavilla on ollut lapsuutta ja aikuisuutta ajatellen ja toisaalta todellisuus, joka on jokaisen kohdalla poikennut etenkin toiveiden ja odotusten suhteen.

En ole niinkään kiinnostunut tutkijana siitä, miten koettua väkivaltaa verrattaisiin toisiinsa esimerkiksi väkivallan vakavuuden asteella. Sen sijaan minua kiinnostaa väkivallalle ja sen seurauksille annetut merkitykset, eli miten väkivalta näkyi ja näkyy haastateltavien elämässä. Myös selviytymisen määrittelyssä on paljon yhteneväisyyksiä, joka kuvaa selviytymiselle yleisesti annettuja merkityksiä. Haastatteluissa oli kuitenkin myös niiden lisäksi eroavaisuuksia. Näistä kirjoitan lähemmin tutkimuksen tuloksissa.

6. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Laadullinen tutkimus ja aiheen valinta

Valitsin tutkimusmenetelmäkseni laadullisen tutkimuksen, joka juontaa juurensa esimerkiksi hermeneutiikkaan, fenomenologiaan ja analyyttiseen kielifilosofiaan. Sosiaalitieteissä kvalitatiivinen tutkimus yleistyi 1970-luvulla. Omaan aiheeseeni, väkivallan ja selviytymisen kokemusten tutkimiseen määrällinen tutkimus olisi ollut hankalasti sovellettavissa. Olisin voinut esimerkiksi tehdä yksityiskohtaisenkin kyselylomakkeen, mutta en usko, että olisin päässyt sillä yhtä lähelle niitä kokemuksia ja näkemyksiä lapsuudessa koetusta väkivallasta, joita nyt sain laadullisella tutkimusaineistolla. (Mm. Eskola & Suoranta 2000; Hirsjärvi & Hurme 2001)

Oikeastaan jo päättäessäni hakea sosiaalityön erikoistumisopintoihin ja tekemään ammatillista lisenssia tutkimusta tiesin, että aion tehdä laadullisen tutkimuksen. Vielä vahvempi motivaatio laadullisen tutkimuksen valintaan oli kuitenkin halu olla vuorovaikutuksessa tutkittavien henkilöiden kanssa. Halusin tehdä tutkimuksen, jossa selvitän ihmisten kokemuksia ja käsityksiä perheväkivallasta ja siitä selviytymisestä.

Kokemusten ja käsitysten tutkimiseen luonteva valinta oli narratiivinen tutkimusote. Narratiivisuus tutkimuksessa viittaa lähestymistapaan, jossa kohdistetaan huomio kertomuksiin tiedon välittäjinä ja rakentajina. Tutkimus voi käyttää materiaalina kertomuksia, toisaalta tutkimus voidaan käsittää kertomusten tuottamiseksi maailmasta. Narratiivinen tutkimuksen suosio on kasvanut viime vuosina ja sitä on ajateltu selittävän osittain se, että tietämisen prosessin on havaittu perustuvan pitkälle kertomusten kuulemiseen ja niiden tuottamiseen. Ihmiset tulkitsevat maailmaa alati kehittyvänä kertomuksena, joka saa alkunsa ja liittyy aina uudelleen siihen kulttuuriseen kertomusvarantoon, jota kutsutaan tiedoksi. Samoin ihmiset ymmärtävät itsensä kertomusten kautta, toisin sanoen rakentavat identiteettinsä tarinoiden välityksellä, narratiivisesti. Vastaus kysymykseen kuka minä olen, tuotetaan uudelleen päivittäin. Näin siis voidaan ajatella tiedon itsestä sekä tiedon maailmasta muotoutuvan kertomusten kautta. (Heikkinen 2015, 149-151.)

6.2 Haastattelututkimus ja teemahaastattelu

Aineistonkeruumenetelmää valitessani mietin monia erilaisia keinoja saada kertomuksia lapsuudessa koetusta väkivallasta. Ensin minulla oli tarkoitus haastatella lapsia ja nuoria. Varsin pian kävi kuitenkin ilmi, että lasten ja nuorten tavoittaminen haastateltaviksi näin henkilökohtaisesta ja arasta aiheesta olisi ollut varsin vaativa ja aikaa vievä prosessi. Toinen vaihtoehto aineistonkeruulle olisi voinut olla väkivaltaa kokeneiden lasten havainnointi esimerkiksi jonkinlaisessa vertaisryhmässä, mutta myös tämän vaihtoehdon jouduin hylkäämään liian työläänä. Lasten toimimiseen tutkimuksen informantteina olisi tarvittu myös lapsen huoltajien lupa. (Ks. esim. Alasuutari 2005, 147) Huoltajien luvan saaminen ja huoltajien luottamuksen voittaminen voi olla hankala ja aikaa vievä prosessi, kun kyse on perheväkivaltakokemusten tutkimisesta, joka on usein erityisen arka aihe myös vanhemmille.

Lasten haastattelemiseen liittyi monta eettistä kysymystä, joita pohdin aineiston hankintatapaa valitessani. Tässä tutkimuksessa hylkäsin lopulta lasten haastattelemisen liikaa aikaa vievänä prosessina, vaikka pidän lasten haastattelemista ja käyttämistä tiedonlähteenä omaan elämäänsä liittyen erittäin tärkeänä. Päätin kerätä aineistoni aikuisilta ja nuorilta aikuisilta. Valitsin aikuiset tutkimukseni kohderyhmäksi, koska uskoin sillä tavalla tavoittavani haastateltavia, joiden väkivaltakokemuksista on sen verran aikaa, että heidän olisi helpompi puhua ja käsitellä niitä. Lisäksi toivoin saavani tietoa mahdollisista auttamispalveluiden kokemuksista joko lapsena tai myöhemmin aikuisena.

Aikuisia haastattelemalla toivoin saavani myös kokemuksia lapsuudessa koetusta perheväkivallasta selviytymisestä sekä siitä, kuinka he itse määrittelevät oman selviytymisensä. Tutkimuksessani lapsuuden kokemuksista on kulunut aikaa, mutta en koe sitä esteeksi tutkia lapsuuden kokemuksia. Tutkimukseni kertomuksissa korostuvat asiat ja mielikuvat, jotka lapsuudesta ovat jääneet haasteltavien mieleen, tai jotka he kokevat tärkeänä kertoa.

Pohdin myös muita tutkimuksen tekemisen tapoja, kuten havainnointia ja ryhmähaastattelujen tekemistä. Ryhmähaastattelu tai ryhmäkeskustelu olisi sopinut hyvin aineistonkeruumenetelmäksi, jos olisin kiinnostunut esimerkiksi ihmisten mielipiteistä ja näkemyksistä liittyen lapsena koettuun väkivaltaan ilmiönä ja haastatellut lastensuojelun työntekijöitä ja heidän kokemuksiaan perheväkivallasta työntekijän näkökulmasta. (Ks. Valtonen 2005, 226) Toisaalta ryhmähaastattelua on käytetty myös sensitiivisiä aiheita tutkittaessa, mutta yleensä ryhmä on koostunut jo toisilleen entuudestaan tutuista henkilöistä. Tämä menetelmä ei kuitenkaan tuntunut minusta luontevalta tavalta lähestyä tutkimaani aihetta.

Pohdintojen jälkeen valitsin aineistonkeruumenetelmäksi haastattelut ja tarkemmin yksilöhaastattelut. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on ollut yleisin aineiston hankinnan menetelmä ja haastattelumenetelmässä on monenlaisia etuja. Yksi niistä on, että tutkija on suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa ja molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Haastattelijalla on toki silti tehtävänäan johdattaa keskustelua, tukea ja motivoida haastateltavaa eri tavoin esimerkiksi elein tai sanallisesti ja rakentaa haastattelutilanteesta luottamuksellinen. (Eskola & Suoranta 2000; Hirsjärvi & Remes & Sarajärvi 2001; Tiittula & Ruusuvuori 2005). Haastattelemisen etuja on joustavuus, koska haastattelussa haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, selventää kysyttyä asiaa, oikaista väärinkäsityksiä ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Haastattelussa halutaan myös korostaa, että ihminen on tutkimustilanteessa subjekti, jolle annetaan mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Ihminen on tutkimuksessa merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli. Siinä on kyselylomaketta helpompi saada tietoa emotionaalisista aiheista. Ennen tutkimusta voidaan myös jo tietää, että tutkimuksen aihe tuottaa vastauksia monitahoisesti ja moniin suuntiin. Haastattelemalla saadaan myös kuvaavia esimerkkejä. Koin, että yksilöhaastattelut olisivat luonteva ja toimiva tapa saada tietoa omasta, varsin arasta ja henkilökohtaisesta aiheesta.

Erilaisia vaihtoehtoisia tapoja tehdä haastattelut olivat lomakehaastattelu, teemahaastattelu, eli puolistrukturoitu haastattelu sekä avoin haastattelu. Lomakehaastattelussa kysymykset on määritelty hyvin tarkkaan etukäteen ja sen tarkoitus on käydä läpi systemaattisesti ja samassa järjestyksessä kaikki kysymykset kaikkien haastateltavien kanssa. Toisen ääripään avoin haastattelu on puolestaan käytännössä täysin strukturoimaton, siinä on vain avoimia kysymyksiä ja vain ilmiö, josta keskustellaan on määritelty. Usein avoimessa haastattelussa tehdään useampi haastattelu, jotta valittu aihe olisi käsitelty mahdollisimman kattavasti. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 44-46.; Tuomi & Sarajärvi 2009, 74-76.) Toisaalta esimerkiksi Merja Laitinen (2004) ja Hanna Kiuru (2016) ovat tehneet avoimia haastatteluja pääasiassa yhden kerran kunkin haastateltavan kohdalla ja kokeneet näiden haastattelujen olevan kattava aineisto tutkimuksiaan varten.

Strukturoitujen ja strukturoimattomien haastattelujen välissä ovat puolistrukturoidut haastattelut, joihin käyttämäni haastattelumenetelmä teemahaastattelu kuuluu. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, teema-alueet ovat tiedossa. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11.)

Metodologisesti teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja heidän kertomistaan asioista, asioille antamia merkityksiä sekä miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelussa ei kysytä mitä tahansa, vaan pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Niissä korostuu tutkittavan ilmiön mahdollisimman perusteellinen avaaminen, jolloin ei ole harvinaista, että haastateltavia on vähemmän kuin muissa haastattelumenetelmissä. Tässä mielessä teemahaastattelu voi usein olla lähellä avointa haastattelua. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75-76.)

Haastatteluissa päätin haastattelun teemat etukäteen. Olen halunnut haastattelujen olevan kuitenkin mahdollisimman avoimia, haastateltavan ehdoilla eteneviä, mutta silti aiheen puolesta mahdollisimman kattavia. Päätin edetä haastatteluissa tekemieni kysymysten järjestyksessä, mutta kuitenkin niin, että aiheita käsiteltiin sen mukaan, miten haastateltava niitä itse nosti esille. Halusin myös edetä haastatteluissa niin, että haastateltavien itse esiin nostamat aihepiirit tai teemat tuli käsiteltyä. Halusin olla herkkä haastateltavan kuulemiselle ja heidän näkökulmalleen, mutta samalla varmistaa, että pääkohdat haastattelurungossa käytiin läpi aineiston yhteneväisyyden kannalta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47, 102-105)

Mielestäni onnistuin tässä tehtävässä varsin hyvin. Kaikki haastattelukysymykset käytiin läpi kunkin haastateltavan kohdalla, mutta jokaisesta haastattelusta löytyy myös haastateltavan kertomuksia tai ajatuksia omasta elämästään varsinaisten kysymysten ulkopuolelta. Tämä on yksi kerronnallisen haastattelun olennaisimmista piirteistä; haastateltavalle annetaan mahdollisuus kertoa tarinaansa, sille annetaan tilaa ja haastattelija esittää sellaisia kysymyksiä, joihin olettaa saavansa kertomuksellisen vastauksen (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191). Myös tästä johtuen haastatteluista tuli erilaisia, toiset haastateltavat kertoivat muistojaan laajemmin ja kuvailevammin kuin toiset. Se on mielestäni yksi kerronnallisen haastattelututkimuksen rikkauksista.

6.3 Teoriasta käytäntöön – haastateltavien tavoittaminen ja haastattelutilanteet

Julkaisin haastattelukutsuni vuoden 2015 loppupuolella sekä kevään 2016 aikana Ensi- ja turvakotien liiton Nettiturvakodissa ja Nettiturvakodin Facebook-sivuilla, Kaks Plus-lehden keskustelupalstalla sekä A-klinikkasäätiön kautta haastattelukutsuni julkaistiin Päihdelinkki-sivuilla sekä kokemusasiantuntijoiden suljetulla Facebook-sivustolla. Laitoin haastattelukutsuni levitettäväksi myös muutamaan muuhun yhdistykseen ja järjestöön, mutta niiden kautta en saanut yhtään haastateltavaa. Kaikilta

edellä mainituilta tahoilta kysyin kirjallisen julkaisuluvan sähköpostilla ennen haastattelukutsun levittämistä. Yhden haastateltavan löysin yhteisen tuttavan kautta, jossa ko. tuttava kysyi ensin suullisesti haastateltavalta halukkuutta osallistua tutkimukseeni ja hänen annettuaan myöntävän vastauksen olin haastateltavaan itse yhteydessä. (Ks. liite 1, haastattelukutsu)

Haastattelukutsussa määrittelin tutkimukseeni sopivaksi informantiksi nuoren tai aikuisen henkilön, joka on kokenut lapsuudessaan perheväkivaltaa. Halusin tutkittavien joukon olevan mahdollisimman heterogeeninen, joten en tietoisesti määritellyt tai rajannut, mitä perheväkivalta tarkalleen ottaen on. Haastatteluun halukkaat ja haastatellut henkilöt ovat itse saaneet määritellä väkivallan, jota ovat kokeneet. Inkeri Eskonen (2005) tutki lapsia, jotka ovat kokeneet perheväkivaltaa. Myös Eskonen kertoo, ettei hän halunnut rajata perheväkivallan tarkastelua kovin tarkkoilla väkivallan määritelmillä, koska tutkijana hänen mielenkiintonsa kohdistui lasten erilaisiin perheväkivallasta kertomisen tapoihin ja kerronnan sisältöön, siihen miten perheväkivalta tuli kuvatuksi lasten kerronnassa. (Mt. 41.; Tuomi & Sarajärvi 2009, 129)

Tutkimukseeni päätyneiden henkilöiden kokemukset lapsuudessa koetusta väkivallasta ovat erilaisia. En asettanut kriteerejä myöskään sille, millainen kokemus on riittävä täyttääkseen väkivallan kriteerin. Tutkimuksessani korostui, ehkä vähän yllättäenkin erilaisen fyysisen väkivallan ohella henkinen väkivalta ja monimuotoinen emotionaalinen kaltoinkohtelu. (Vrt. Hurtig 2013, 51) Halusin jättää myös selviytymisen määritelmän haastateltaville itselleen. Kuten aiemmin mainitsin, minulla oli ennen haastatteluja joitain ennako- oletuksia miten selviytyminen voitaisiin määritellä, mutta halusin kuulla väkivaltaa kokeneiden itsensä kertovan missä ja miten väkivallasta selviytyminen heidän elämässään näkyy ja millaiseksi selviytyminen kertomuksissa rakentuu.

Myöhemmin litteroitua aineistoa lukiessani pohdin toisaalta myös sitä, rajasiko haastateltavaehdokaan varaan jäänyt laaja ja omaehtoinen väkivallan määrittely joitain mahdollisia haastateltavia pois. Oli mahdollista, ettei joku halukas ollut varma olisiko hän ollut soveltuva haastateltava tutkimukseeni ja ei ole sen takia ottanut yhteyttä. Toisaalta kaikki minuun yhteyttä ottaneet (myös he jotka rajautuivat pois tutkimuksesta) olivat varmoja siitä, että he ovat kokeneet lapsuudessa perheväkivaltaa ja että he olivat sen puolesta kriteerit täyttäviä haastateltavia.

Yhteensä haastateltavia tutkimukseeni valikoitui lopulta kahdeksan henkilöä, joista kaikki olivat naisia. Tutkimukseen soveltuvia haastateltavia oli loppujen lopuksi melko vaikeaa tavoittaa. Haastatte-

lukutsua levitettyäni sain melko paljon yhteydenottoja noin 50-60-vuotiailta henkilöiltä, mutta valittavasti jouduin rajaamaan heidät pois omasta tutkimuksestani iän takia. Mielestäni ero 30-vuotiaan ja 60-vuotiaan lapsuudessa sekä muun muassa yhteiskunnan tilanteessa (sodan jälkeinen Suomi vs. 80-luvun hyvinvoinnin kasvun Suomi) sekä suhtautumisessa kuritusväkivaltaan olisi ollut niin suuri, että lopulta päädyin rajaamaan haastateltavien yläikärajaksi noin 40 vuotta. Yksi syy oli se, että Suomessa lapsiin kohdistuva (kuritus)väkivalta on ollut rikos vuodesta 1984 alkaen. Toisaalta Suomessa naisiin kohdistuvaan, ja sitä kautta lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan alettiin kiinnittää enemmän huomiota 1970-luvun lopulta alkaen (Lidman 2015, 47; Notko 2011, 91), jolloin muun muassa Suomeen perustettiin ensimmäiset turvakodit perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneille aikuisille ja lapsille. Tämä pohjalta ajattelin, että mielekäs rajaus tutkimukseen osallistumiselle oli, että haastateltava on elänyt lapsuuttaan 1970-luvun loppupuolelta alkaen ja/tai sen jälkeen.

Etsittyäni haastateltavia noin puolen vuoden ajan totesin lopulta kahdeksan haastateltavan olevan tarpeeksi tuottamaan riittävän määrän tietoa lisensiaatin tutkimukseeni, koska en pyri tutkimuksessani tilastolliseen yleistämiseen, vaan ymmärtämään ja tulkitsemaan tiettyjä tapahtumia. Pyrkimyksenäni on ollut myös tavoittaa erilaisia, monipuolisia kuvauksia tutkimusaiheeseeni liittyen niiltä henkilöiltä, jotka eivät yleensä saa, ainakaan helposti, siihen mahdollisuutta.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta tutkimuksen onnistumiseen, vaan pienemmältäkin informanttijoukolta voidaan saada riittävä määrä tietoa. (Eskola & Suoranta 2000, 61-62; Ronkainen (ym.) 2011, 117.) Kvalitatiivisen aineiston koon määrittelyksi on kuitenkin olemassa joitain käytännössä koeteltuja sääntöjä. Aineistoa voidaan katsoa olevan riittävästi, kun uudet tapaukset eivät tuo enää tutkimusongelman kannalta oleellisesti uutta tietoa, tällöin puhutaan aineiston kylläntymisestä. Aineiston saturaatiossa puolestaan on kyse siitä, että lisäaineiston kerääminen ei näytä tuottavan kohteesta uutta informaatiota ja aineiston tietty peruslogiikka, kuten lausumat tai puhetapa, alkaa toistua. Tutkijan täytyy myös tietää mitä aineistostaan hakee, ainoastaan silloin voi huomata saturaatiopisteen saavutetuksi. (Emt. 62-63.)

Tehdessäni viimeistä, kahdeksatta haastattelua havaitsin, että haastattelut sisälsivät paljon samantyyppisiä kokemuksia, kuten esimerkiksi millaisia tukevia ihmissuhteita haastelluilla oli ollut lapsuudessaan tai mikä heitä oli auttanut väkivallasta selviytymisessä. Huomasin myös eroja, joiden esiintuominen on mielestäni yhtä tärkeää. Olisin hyvin voinut vielä haastatella 2-5 henkilöä lisää ja saada mahdollisesti vielä kattavamman aineiston. Kuten edellä mainitsin, haastateltavien saaminen oli kui-

tenkin haastava prosessi. Usealta taholta, jossa haastattelukutsuni julkaistiin, en saanut kuin korkeintaan yhden, tai en yhtään osallistujaa tutkimukseeni. Tämä olivat yksi syy, jonka takia lopulta päätin, että aineisto on riittävä tämäntyyppiseen tutkimukseen. Aineistoani jo tässä vaiheessa litteroidessani havaitsin, että se on jo kattava vastaamaan tutkimustehtävääni.

Tein jokaisen kohdalla yhden haastattelun, koska koin saavani niistä vastaukset tutkimuskysymyksiini ja toisaalta ajattelin, etten halua häiritä haastateltavia enempää. Sovin jokaisen haastateltavan kanssa haastatteluhetkellä, että voin palata sähköpostilla aiheeseen, mikäli minulle jää kysyttävää. Yksi haastatelluista lähetti myös itse minulle sähköpostia haastattelun jälkeen, jolla hän halusi täydentää vielä kertomustaan.

En tuntenut entuudestaan ketään haastateltavista. Yhteydenotto minun ja haastateltavien välillä tapahtui niin, että halukkaat haastateltavat ottivat minuun yhteyttä sähköpostilla. Myös yhden puhelinsoiton sain, mutta hän ei ollut tutkimukseeni soveltuva henkilö. Sähköpostikeskustelussa mahdollisen haastateltavan kanssa kerroin lyhyesti vielä tutkimuksesta sekä haastattelusta ja sovimme, että soitan heille vielä varsinaisen haastattelun ja haastattelupaikan sopimiseksi. Puhelinkeskustelussa kävimme vielä läpi tutkimuksen tarkoitusta, tulosten käyttötapaa ja tietosuoja-asioita. Puhelut olivat melko lyhyitä, minusta vaikutti siltä, että koska halukkaat haastateltavat ilmoittautuivat itse haastateltaviksi, heillä oli käsitys mihin he olivat lupautumassa eikä heillä ollut tarvetta käydä syvällistä keskustelua tutkimukseeni liittyen.

Puhelinkeskusteluissa tutkimukseen halukkaiden osallistujien kanssa sovimme ennen haastatteluja myös haastattelupaikasta. Kolme haastateltavan kanssa sovimme, että tulen heidän kotiinsa tekemään haastattelua, koska se tuntui luontevimmalta ja turvalliselta paikalta puhua. Kodit olivat yllättävän mukavia paikkoja haastattelujen tekoon, vaikka paikalla oli milloin puoliso, milloin rapsutusta hakenut koira. Kahden haastateltavan luona olleen puolison läsnäololla ei mielestäni ollut merkitystä tutkimuksen kannalta. Toisen haastateltavan luona puoliso oli koko haastattelun ajan toisessa huoneessa, toisessa tapauksessa vain hetken läsnä taustalla. Kaikki kotona haastatellut tarjosivat minulle kahvia tai teetä ja syötävää, joista olin iloinen ja otettu. Eräs haastateltavani tuli noutamaan minua rautatieasemalta ja matkalla haastattelupaikalle ehdimme jo niitä näitä puhuen hieman tutustua toisiimme. Nämä hetket ennen varsinaista haastattelua tuntuivat hieman pehmittävän siirtymistä varsinaiseen, hieman raskaaseenkin aiheeseen.

Muille haastateltaville ehdotin haastattelupaikaksi kirjaston työtilaa tai jotain muuta rauhallista paikkaa, jossa saisimme keskustella ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä ja ilman, että kukaan kuulisi keskusteluumme. Viisi haastattelua tehtiin eri kaupunkien tai kuntien kirjastoissa, joista varasin meille tilan. Myös nämä haastattelut sujuivat minusta hyvin, kirjastoon oli helppo tulla ja se oli monella tapaa neutraali haastattelu ympäristö.

Ennen jokaista haastattelua kerroin vielä lyhyesti itsestäni, omasta taustastani sekä siitä miksi haluan tutkia juuri tätä aihetta. Kerroin myös haastattelun sisällöstä sekä korostin jokaiselle haastateltavalle, ettei heidän ole pakko vastata kysymyksiin, jos eivät halua tai pysty. Yhdessäkään haastattelussa ei kuitenkaan ollut kysymyksiä, joihin haastateltavat eivät olisi vastanneet. Toki oli kysymyksiä, joihin vastaus oli, ettei haastateltava muistanut asiaa tai muistikuvat olivat hataria.

Nauhoitin haastateltavien luvalla kaikki haastattelut. Nauhoituksen jälkeen saatoimme myös keskustella miltä haastattelu tuntui ja kehoitin kaikkia haastateltavia olemaan minuun yhteydessä, mikäli heille tuntui jäävän kysymyksiä tai epäselviä asioita haastatteluun liittyen.

Haastattelut aloitin kysymällä yleisesti haastateltavan lapsuudesta ja perheestä, ennen varsinaisia väkivaltakokemuksia. Tällä osiolla halusin ikään kuin keventää tunnelmaa kahden toisilleen täysin vieraan ihmisen välillä ennen siirtymistä raskaisiin ja mahdollisesti vaikeisiin asioihin. (Mm. Aho & Paavilainen 2017, 345.) Toisaalta olin tutkijana aidosti kiinnostunut kuulemaan haastateltaviltani heidän ”tavallisesta” arjestaan lapsena ja siihen kuuluneista asioista. Nämä ensimmäiseen kysymykseeni saamani vastaukset olivat kuitenkin varsin lyhyitä. Tulkitsen tämän niin, että haastateltavani olivat selkeästi orientoituneet väkivaltaan liittyviin kysymyksiin ja varmastikin miettineetkin niitä etukäteen. (Ks. liite 2, haastattelurunko)

Seuraavaksi kysyin millaista väkivaltaa perheessä oli ja kenen taholta, miten se vaikutti elämään lapsena ja tuliko se mitenkään esiin tai puhuiko haastateltava kenellekään kokemuksistaan. Olen myös kysynyt siitä, kuinka väkivalta on vaikuttanut elämään myöhemmin aikuisena ja tämä teema on nousutkin keskusteluun luontevasti, koska haastattelen aikuisia ihmisiä. (Vrt. Esim. Hurtig 2013, 76)

Pyrin olemaan haastattelutilanteissa mahdollisimman avoin ja kuunteleva, ilman ennakko-oletuksia ja tekemättä johdattelevia kysymyksiä. Kuitenkin tutkija eli minä olen oman kulttuurini ja koulutukseni tuote. Minulla oli jo etukäteen omat näkemykseni ja tulkintani tutkimuskohteestani, lasten kokeemasta väkivallasta ja siitä selviytymisestä. En siis voinut täysin irrottautua haastattelutilanteessa

näistä näkemyksistä. (Aho & Paavilainen 2017; Alasuutari 2005) Toisaalta koen, että työkokemuksestani oli myös hyötyä haastatteluissa, minulla on myös paljon aiempaa kokemusta ihmisen kohtaamisesta erittäin kipeisiin ja henkilökohtaisiin asioihin liittyen.

Toki haastattelutilanne on vuorovaikutustilanteena aivan erilainen kuin asiakkaan ja työntekijän välillä. Haastattelussa haastateltavan ja haastattelijan välillä ei ole tai ei pitäisi olla samanlaista valtasemien eroa, joka johtuisi siitä, että kertoja joutuu valikoimaan mitä kertoo, että saisi jotain, tai ettei joutuisi jonkin toimenpiteen kohteeksi. Toisaalta en myöskään ole ”yksi heistä”, en voi enkä yrittänytkään olla samanveroinen haastateltavien kanssa ja antaa heidän ymmärtää, että tavoittaisin henkilökohtaisella tasolla sen kokemuksen, josta he kertovat. (Vrt. Granfelt 1998)

Matti Hyvärisen ja Varpu Löyttyniemen (2005) mukaan on aina parempi, jos haastattelija on luonteva kuin metodistaan tiukasti kiinni pitävä tutkija. Silti haastattelua edistää, jos haastattelija osaa kysyä kerronnallisia kysymyksiä ja niille järkeviä jatkokysymyksiä. Tärkeintä heidän mukaansa on kuitenkin osoittaa kuuntelevansa haastateltavaa ja reagoida siihen, mitä hän kertoo, ”lähteä haastateltavan kertomuksen matkaan”. (Mt. 203-204.)

Haastatteluja tehdessäni olin aktiivinen toimija, autoin kysymyksilläni haastateltavaa rakentamaan kertomustaan. Mielestäni tämä oli pääasiassa toimiva rooli, mutta minua hieman harmitti jälkikäteen, etten osannut tutkijana kysyä asiaa toisella tavalla tai palata aiheeseen uudelleen myöhemmin. Ehkä toteutin haastattelijana toisenlaista aktiivisuutta ja tietoisesti ohjasin haastateltavaa eteenpäin hankalalta ja mahdollisesti kivuliailta tuntuvista muistoista eteenpäin. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 201.) On myös mahdollista, ettei haastateltava ole oikeasti muistanut kyseessä olevaa asiaa ja siihen liittyneitä tunnelmia. Tutkijana, joka on haastatellut aikuisia lapsuuden kokemuksista, tämä on toisaalta hyväksyttävä yhtenä tutkimuksen tekoon liittyvänä ominaisuutena. En myöskään halunnut olla inttävä tai puristaa pakolla sellaista vastausta, joka olisi mahdollisesti tyydyttänyt minua enemmän. Tämä oli osa haastateltavan suojelemista ja arvostavaa kohtelua. (Mm. Granfelt 1998, 38)

Toisaalta tiedän myös paljon perhe- ja lähisuhdeväkivallasta lukemani ja kuulemani perusteella, joten minun ei tarvinnut tutkijana ja haastattelijana aloittaa aivan ”alusta”. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etten olisi ennen haastatteluja pyrkinyt myös unohtamaan aiemman tietoni ja suhtautumaan haastateltavan kertomukseen mahdollisimman avoimin mielin. (Ks. Aho & Paavilainen 2017, 342-343.)

Minulta on usein kysytty, miksi haluan ja miten jaksan tutkia näin rankkaa aihetta. Myös haastatteluja tehdessäni minulta kysyttiin tätä asiaa. Paitsi kiinnostukseni monikerroksiseen ja vaikeaan aiheeseen, ja sen tutkimiseen, minua on ajanut käsittelemään tätä rankkaa ja sensitiivistä aihetta halu parantaa lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien asemaa. Olen huomannut tutkimusta ja haastatteluja tehdessäni, että sosiaalityöntekijän työkokemus, opiskelut ja muu elämäkokemus ovat antaneet minulle tietynlaista varmuutta siten, ettei minulla ole ollut pelkoa ryhtyä tutkimaan vaikeaa ja arkaa aihetta ja kysyä hyvin henkilökohtaisiakin kysymyksiä tutkimukseeni liittyen. Tämä ei tarkoita, ettenkö olisi itsekin hieman jännittänyt haastattelutilanteita tai ollut epävarma, kuinka haastateltavat ne kokivat.

Mielestäni haastateltavien pelkkä numerointi tutkimustuloksissa olisi ollut tutkimusaiheeni intiimiyteen nähden liian kliinistä, joten nimesin aineistossa tutkimukseen osallistuneet naiset nimillä Rosa, Tiina, Saara, Laura, Aino, Julia, Katri ja Riikka. Nimet ovat siinä järjestyksessä, missä heitä haastatelin. Keksityillä nimillä ei ole mitään yhteyttä naisten oikeisiin nimiin.

Haastateltaviltani saamani palautteen perusteella haastattelutilanteet olivat varsin rentoja ja minulle oli ollut melko helppoa kertoa kokemuksista. Haastateltavistani Katri laittoi minulle sähköpostia vielä haastattelun jälkeen täydentäen sillä haastattelua. Kiittäessäni häntä hyvästä haastattelusta ja elämänsä avaamisesta minulle, hän kiitteli puolestaan minua kirjoittaen: *”Sinulla on hieno taito olla läsnä ihmisen kanssa ja kohdata hänet. Siten saat hänestä enemmän irti, pidä siitä kiinni. Olet varmasti hyvä työssäsi!”* Tämä palaute tuntui erittäin hyvältä ja kannusti osaltaan jatkamaan tutkimuksen tekoa.

Osittain luottamus haastattelutilanteessa näkyy mielestäni siinä, kuinka avoimesti haastateltavat pysyivät kertomaan tuntemastaan vihasta, täydellisestä tunteettomuudesta lähisiä ihmisiä kohtaan tai vaikka omasta väkivaltaisuudestaan. Arvostan suuresti haastateltaviani, jotka jakoivat kanssani näitä kipeitä asioita. Alla Laura kertoo tunteistaan äitinsä kuoleman jälkeen ja Riikka suhteestaan isäänsä, jota ei käytännössä koskaan tuntenut, vaikka Riikka näkikin häntä silloin tällöin lapsuudessaan.

Laura: Äidissä, niin mä katsoisin, ei ollut mitään roolimallia, mä kauhistuin silloin kun mutsi kuoli, mä katoin yks aamu peiliin, että ei hyvä Jumala, mä alan näyttää mun äidiltä, ei tää ei.. Mä en halua, mä en halua.. Mä värjäsin hiukset ja tein jotain radikaalia, ettei se vaan pääse tiedätkö, mun elämäni enää takasin. Mulle oli suoraan sanottuna helpotus, että äiti kuoli.

Riikka: Mä sain mun tukihenkilön kautta kuulla, että se [isä] on kuollu. Mä olin vaan, että aijaa, oliko muuta..

RK: Ei siis hirveen läheinen..?

Riikka: Ei. Kun tosiaan mä en muista aina sen nimeäkään. Mut ei niinku oltu silleen nuoruudessa tai aikuisena, että oltais soiteltu et hei mitä kuuluu. Ei ollu mitään semmosta.

Haastateltavista useamman kanssa puhuin tutkimuksellisesta kiinnostuksestani ja motiiveistani tutkia lapsuudessa koettua väkivaltaa. Vain yksi heistä kysyi kiinnostuksestani tutkia väkivalta-aihetta siitä näkökulmasta, olenko itse kokenut sitä lapsuudessani. Mielestäni olin ”velkaa” haastateltavalle sen verran, että kerroin hänelle, etten ole itse väkivallan kokija, mutta samalla kerroin lyhyesti joitain muita lapsuuteeni liittyviä asioita. Mielestäni tämä oli lyhyt, mutta tärkeä keskustelu molemminpuoliseen luottamukseen liittyen.

Kuten totesin, kaikki haastateltavani ovat naisia. Tämä ei ollut tutkimuksen tavoite, mutta yksikään tutkimukseen sopiva mies ei ottanut minuun yhteyttä ja ilmaissut halukkuuttaan osallistua tutkimukseen. Haastateltavat ovat iältään 17-43-vuotiaita ja he asuivat haastatteluhetkellä eri puolilla Suomea. Tutkimushaastattelut tein vuoden 2016 kevään ja alkusyksyn aikana haastateltavien kotipaikkakunnilla. Haastattelut olivat kestoltaan tunnista lähes kahteen tuntiin. Litteroin haastattelut itse ja litteroitua tekstiä muodostui 1 rivivälillä 120 sivua.

Litteroin haastattelut sanasta sanaan, mutta poistin niistä jonkin verran lyhyitä ilmaisuja, niin sanottuja täytesanoja jos niitä oli esimerkiksi monta perättäin. Näitä olivat esimerkiksi ”niinku”, ”silleen”, tai ”mmm”. Merkitsin itselleni muistiin selkeät tunneilmaisut, kuten nauramisen tai pidemmän hiljaisuuden sekä puheen keskeytymiset, joko haastateltavan tai omani, sekä päällekkäin puhumisen. Johanna Ruusuvuoren (2010, 425) mukaan kun tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita nimenomaan haastatteluissa esiin tulevista asiasisällöistä, tämän tasoinen litterointi on riittävä. Jatkossa lainauksissa kaksi pistettä (..) tarkoittavat lauseen keskeytyneen, tai sitaattiin on yhdistetty lainaus toisesta kohtaa haastattelua, jossa ollaan puhuttu samasta aiheesta. Hakasulkeisiin merkityt sanat ovat omia lisäyksiäni ilmausten selkeyttämiseksi. Olen merkinnyt lainaukset omasta puheestani merkeillä ”RK”.

6.4 Tutkimuksen eettiset lähtökohdat

Kerroin jo haastattelukutsussa, että haastattelussa esiin tulleet, haastateltavien henkilökohtaiset tiedot tullaan hävittämään valmiista tutkimuksesta niin, ettei kukaan tutkimukseen osallistunut ole tunnistettavissa haastatteluista. Tämä on sensitiivisiä aiheita käsittelevässä tutkimuksessa eettinen perusasia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.)

Kolme haastateltavistani, Laura, Julia ja Aino ovat koulutettuja kokemusasiantuntijoita ja he kertoivat puhuvansa omista kokemuksistaan muissa yhteyksissä myös kasvoillaan ja nimellään. Näiden haastateltavieni kokemusasiantuntijuus ei liittynyt pelkästään lapsuuden erilaisiin kokemuksiin, kuten perheväkivaltaan, vaan myös esimerkiksi omiin mielenterveyden ongelmiin. Kokemusasiantuntijuus ja asiakkaiden ja ammattilaisten työn kehittäminen yhdessä ovat jo melko vakiintuneita palvelujen kehittämisen tapoja ympäri Suomen. Aiemmin asiakas nähtiin vain palvelujen kohteena, mutta ideologisen muutoksen myötä asiakkaan asema vahvistui. Erilaisissa palveluissa alettiin korostaa asiakaslähtöisyyttä ja ymmärtää asiakkaan olevan oman elämänsä asiantuntija ja aktiivinen toimija. Uusi ymmärrys avasi tie asiakkaan kokemustiedon tunnistamiseen ja hyödyntämiseen ja jolloin alkoi rakentua kokemusasiantuntijan käsite ja toiminta. Käsite laajeni myöhemmin koskemaan myös asiakkaiden omaisten kokemusasiantuntijuutta, ja kokemusasiantuntijuutta hyödynnettiin laajemminkin palveluprosesseissa ja -järjestelmissä. (Niskala, Kairala & Pohjola 2017, 7.)

Kokemusasiantuntijuutta käytetään jo laajasti sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisessä, esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluissa, sairaanhoidossa sekä lastensuojelussa (Pohjola ym. 2017). Outi Hietala ja Päivi Rissanen (2017) kirjoittavat päihde- ja mielenterveysongelmien kokemusasiantuntijuudesta. Kokemusasiantuntija voi olla henkilö, jolla on itsellään mielenterveys- tai päihdeongelma, joka on toipunut niistä, on ollut palveluiden käyttäjä, omainen tai muu läheinen. Kokemusasiantuntijoilla on kokemuksia riippuvuuksista tai sairauksista, niiden hoidosta, kuntoutuksesta tai sosiaalipalveluiden asiakkuudesta. Kokemusasiantuntijalla on tietoa, mikä on auttanut häntä tai hänen läheistään ja hänellä on halu kehittää palveluita, tai tukea muita samaa kokeneita. (Mt., 168.)

Haastateltavien kokemusasiantuntijuus tuli minulle yllätyksenä ja pohdinkin kuinka kokemusasiantuntijuus ja kouluttautuminen toimimaan kokemusasiantuntijana vaikuttavat näiden naisten kertomuksiin. Todennäköisesti kertomus on voinut jonkin verran muokkautua tietynlaiseksi jo ennen tähän tutkimukseen tekemääni haastattelua ja joihinkin kysymyksiin on voinut jo olla olemassa ”valmis vastaus”. Toisaalta esimerkiksi Julia ei ollut vielä kokenut kokemusasiantuntija, vaan hän kertoi ettei olisi ennen tätä haastattelua pystynyt osallistumaan tutkimukseen. Minulle ei kokemusasiantuntijoita haastatellessa tullut sellainen olo, että vastaukset olisivat olleet jotenkin valmiiksi mietittyjä sen enempää kuin muidenkaan haastateltavien kohdalla, enkä usko kokemusasiantuntijuuden vaikuttavan merkittävästi tutkimustuloksiin. Sen sijaan näen kokemusasiantuntijana toimimisen positiivisena, tärkeänä ja haastateltaville selkeästi merkityksellisenä asiana. Tämän vuoksi heidän rajaamisensa tutkimuksen ulkopuolelle ei tuntunut mielekkäältä eikä järkevältä.

Kokemusasiantuntijahaastateltavat kokivat, ettei heitä haittaisi mahdollinen tunnistaminen tutkimukseen osallistumisesta. Ajattelen tämän olevan positiivinen asia siinä mielessä, että olisi jo aika päästä eroon koetun väkivallan ja esimerkiksi mielenterveyden ongelmien stigmasta (mahdollinen muu lähde). Jokainen haastateltavani voikin halutessaan kertoa kokemuksistaan myös omalla nimellään tai muutoin tunnistettavasti, mutta se ei ole tämän tutkimuksen tarkoitus. Tutkimukseen osallistui luonnollisesti myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät halua tulla tunnistetuksi tai eivät halua, että heidän sukulaisiaan tunnistetaan.

Tutkimuksessani olen muuttanut haastateltavien nimet, en kerro heidän kotipaikkakuntiaan enkä muistakaan haastatteluissa esille tulevia henkilöitä tai paikkojen nimiä. Haastateltavien puheesta olen muuttanut muutaman sanan yleiskielelle niin, ettei murreilmaisusta voi päätellä haastateltavan asuin- aluetta. Olen tehnyt tämän kuitenkin niin, ettei haastateltavan sanoman asian sisältö muutu.

Haastattelukutsussa olen ilmoittanut, että säilytän aineiston asianmukaisesti niin, ettei kukaan ulkopuolinen pääse siihen käsiksi. Olen myös ilmoittanut haastateltaville, että hävitän aineiston heti tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Jo aineistonkeruuvaiheessa päätin, että tätä aineistoa tullaan käyttämään vain tässä tutkimuksessa. Olen myös jo haastattelukutsussa kertonut miksi tutkin lapsuudessa koettua perheväkivaltaa ja siitä selviytymistä sekä sen, että koen erittäin tärkeänä, että nämä ihmiset saavat äänensä kuuluviin, jotta sen avulla muut samaa kokevien olisi helpompi puhua kokemuksistaan ja saada apua, jopa vuosien jälkeenkin. Tutkijana haluan tutkimukseni kautta tuoda kokemukset esiin myös siltä kannalta, että ne hyödyttäisivät väkivaltaa kokeneiden avun saamista palveluverkon ja -muotojen kehittämisen myötä.

Perheväkivaltaa kokeneet eivät välttämättä halua kertoa kokemuksistaan välttämättä heti tapahtumien jälkeen, koska akuuttivaiheessa he kokevat helposti jäävänsä yksin kokemustensa kanssa. Asiaa käsitelyään he kuitenkin kertovat myöhemmin haastatteluissa mielellään kokemastaan väkivallasta, sillä se osaltaan tukee heitä selviytymisessä. (Aho & Paavilainen 2017, 341.) Tämä tuli hyvin esiin omassa tutkimuksessani. Haastateltavat kertoivat esimerkiksi, että nyt oli hyvä hetki osallistua tutkimukseen, eivätkä he aiemmin ehkä olisi halunneet tai pystyneet siihen. Syynä tähän oli usein vuosia jatkunut terapia, jossa haastateltava oli jo asiaa käsitelty, edellä mainittu kokemusasiantuntijakoulutus tai tunne, että he halusivat osallistua haastatteluun ja kertoa kokemuksensa muiden samaa kokevien auttamiseksi.

Kertomukset eivät siis sisällä välttämättä aitoja subjektiivisia kokemuksia, vaan aineistosta on luetavissa ne merkitykset, joita kertojat aikuisiässä antavat lapsuudessaan kokemalleen väkivallalle. Tarkoitukseni on ymmärtää haastateltavieni henkilökohtaisten kertomusten avulla heidän identiteettinsä muotoutumista, sekä perheväkivallan kokemuksen rakentumista ja sen saamia merkityksiä. (Kulmala 2006, 19.)

Tutkimuksessani haastatteluhetki ja minä haastattelijana olemme vaikuttaneet siihen, millainen tarina kunkin haastateltavan kohdalla muodostui. En tarkoita tällä pelkästään kysymiäni kysymyksiä, vaan kokonaisuutta johon tosiasiallisten kokemusten lisäksi vaikuttavat haastateltavan ja minun, haastattelijan välinen vuorovaikutus ja luottamus sekä odotukset, joita molemmilla haastatteluun osallistuneella on sekä ennen haastattelua, että haastatteluhetkellä tilanteesta ollut. (Ks. Heikkinen 2015; Kaasila 2008; Ruusuvuori & Tiittula 2005; Riessman 2001)

6.5 Sensitiivisen aiheen tutkiminen

Jokaisessa tutkimuksessa tutkijan täytyy olla hyvin perillä tutkimuksen teon eettisistä periaatteista ja siitä, ettei tutkimukseen osallistuminen aiheuta tutkittavalle minkäänlaista vahinkoa. Kun tutkitaan hyvin henkilökohtaista ja arkaa aihetta, kuten itse olen tehnyt, eettisyydestä ja tutkittavien sensitiivinen kohtelu ovat ensiarvoisen tärkeitä. Aho ja Paavilainen (2017) kirjoittavat kriisitilanteissa olevien ihmisten haastattelemisesta. Omat tutkittavani eivät haastatteluhetkellä olleet (ainakaan tutkimusaiheeseen liittyvässä) kriisissä, mutta Ahon ja Paavilaisen mukaan tutkimusaihe on sensitiivinen myös silloin, kun siihen osallistuvat joutuvat käsittelemään voimakkaita tunteita, kuten vihaa, surua, hämmennystä, pelkoa tai ahdistusta, joita myös haastattelutilanne voi heille aiheuttaa. (Mt. 336.)

Tämän takia tutkimusaiheen, jossa mennään hyvin henkilökohtaisiin ja herkkiin aiheisiin tulee olla perusteltua. Tutkittavia tulee suojella tutkimuksen aiheuttamilta lisäharmeilta. Ennen tutkimushaastatteluja tulee tehdä huolellinen tutkimussuunnitelma, joka mahdollistaa tutkimuslupien hakemisen. Lisäksi tulee perustella, miten tutkimukseen osallistuminen auttaa tutkimukseen osallistuvia ihmisiä. Tulee kuitenkin aina muistaa tärkeä puoli haavoittuvien ihmisryhmien haastattelemisessa, heillä on yhtäläinen oikeus osallistua tutkimuksiin kuin muillakin ihmisillä. (Aho & Paavilainen 2017, 337-338.) Kuten olen aiemmin kirjoittanut, valitsin tämän tutkimusaiheen, koska mielestäni perheväkivaltaa ja etenkin lapsuudessa koettua väkivaltaa ja sen seurauksia elämän eri vaiheisiin, ei ole tutkittu tarpeeksi. Kerroin tämän myös haastateltavilleni, sekä haluni tuoda heidän kokemuksensa julki, josta

voisi olla hyötyä muille samaa kokeneille tai kokeville. Tämä oli myös monen haastateltavani henkilökohtainen tärkein motivaatio osallistua tutkimukseeni.

Yksi tärkeä osa sensitiivistä haastattelua tehdessä on empaattinen suhtautuminen haastateltavan kertomiin asioihin. Asian toinen puoli on kertomusten haastattelijassa herättämät negatiiviset tunteet, kuten vihan tai surun haastateltavan puolesta. Vaikka pyrin olemaan haastattelutilanteissa mahdollisimman neutraali, aineistoa litteroidessani huomasin, etten aivan pystynyt olemaan ottamatta kantaa haastateltavien kertomiin asioihin. Olin surullinen heidän puolestaan, mutta ajoittain myös jopa epäuskoinen ja tyrmistynyt siitä, mitä he olivat joutuneet lapsena ja nuorena kokemaan ja kuinka heitä on kohdeltu. Alla ote Ainon haastattelusta. Siinä hän kertoo pitkästä psykiatrian osastojaksosta, jonne hän oman kokemuksensa mukaan joutui veljen tekemän pitkään jatkuneen väkivallan seurauksena. Ainon mielestä häntä ei koskaan otettu sairaalassa vakavasti ja erityisesti vanhemmat eivät voineet ymmärtää tai uskoa tilannetta. Myöhemminkin, kun Aino on yrittänyt puhua äitinsä kanssa tapahtuneesta ja lapsuuden kokemuksistaan, keskustelu oli johtanut helposti Ainon syyllistämiseen.

Aino: No hän [äiti] kyllä tietää, että niinkun minkä takia [välit ovat välillä katkenneet], mutta ei me, ei me olla puhuttu siitä jälkeenpäin. Lapsuusajasta jos on puhuttu, tai niistä teinivuosista, kun jouduin hoitoon ja näin, niin siitä mä eniten sitten saan kuulla miten kalliiksi mä tulin ja suunnilleen ne vähennetään perinnöstä sitten mitä minuun on menny rahaa.

RK: Siis tarkoittaako se sitä sairaalahoitoa vai?

Aino: Niin.

RK: No se ei kuulosta että siinä olis hirveesti ymmärrystä tai sympatiaa mukana.

A: No ei [naurua]. Ja kun se on tolla tasolla niin ei siitä muutenkaan sitten kannata alkaa puhumaan.

Huomasin jälkikäteen, että otin haastattelijana kantaa Ainon kertomaan tavalla, joka ei välttämättä ollut eettisesti kestävä. Haastattelijan tulisi olla lähtökohtaisesti valmis kuulemaan mitä vain ja pysyä siitä huolimatta neutraalina ja olla ottamatta puolia tilanteessa. Tämä koskee erityisesti haastateltavan itsestään kertomia asioita, mutta myös hänen omaan elämäänsä liittyviä raskaita tai vaikka arveluttavia tapahtumia. (Ks. Aho & Paavilainen 2017, 346) Edellä mainitussa haastatteluotteessa en voinut olla osoittamatta empatiaa Ainolle. Minulla ei ollut tarkoitus kuitenkaan tuomita Ainon äitiä. Kommenttini jälkeen Aino naurahtaa, minkä voi tulkita monella tavoin. Ehkä hän hämmentyi kommentistani, tai ehkä otti sen empatian osoituksena niin kuin oli tarkoituskin. Aino sivuuttaa lausahdukseni melko nopeasti ja jatkaa kertomustaan siitä, ettei äidin kanssa menneisyydestä puhuminen ole hänen mielestään helppoa eikä hedelmällistä.

Tutkimuksessani huomioin myös trauman mahdollisen vaikutuksen kertomuksiin. Merja Laitinen ja

Tuula Uusitalo (2008) määrittelevät narratiivisen tutkimuksensa traumanarratiiviksi, jonka pyrki- myksenä on ilmaista episodisia ja fragmentaarisia kuvauksia traumaattisista elämäntapahtumista. Traumanarratiivin rakentuminen eroaa luonteeltaan tavallisesta narratiivista siten, että se voi olla luonteeltaan katkelmallinen ja sisältää sisäistä epäloogisuutta. Traumanarratiivissa ihminen jäsentää omalla, erityisellä tavallaan tapahtumia, jotka ovat hänelle tavalla tai toisella merkityksellisiä. Trau- maattiset kokemukset tutkimusaiheena voivat olla myös haastavia. Niiden luonne vaatii tutkijalta ky- kyä sensitiiviseen lähestymiseen ja otteeseen kysymyksenasettelussa ja tutkimuksen teoreettiseto- dologisten menetelmien valinnassa. Traumatisoituneiden ihmisten voi olla vaikea sanoittaa kokemuk- siaan ja kokemusten mieleen palauttaminen ja muistelemine kivuliasta. Kysymyksenasettelu, siihen liittyvä tutkimusmenetelmien valinta, aineistonkeruu, analysointi ja raportointi vaativat erityistä eet- tistä herkkyyttä ja valppautta. (Mt. 106., 112.)

Oman tutkimuksen traumanarratiivisuus ja kertomusten katkelmallisuus tai osittainen ”epäloogisuus” näkyvät esimerkiksi kohdissa, joissa väkivallan tekijän teot, joilla on ollut pitkäaikaisia (negatiivisia) vaikutuksia haastateltavaan ja muihin läheisiin, näki haastateltava toisessa kohtaa kertomusta jollain tavalla hyvänä, esimerkiksi opettavaisena asiana, tai välittämisen osoituksena. Tämä on nähdäkseni esimerkki siitä, että haastateltava halusi joko tietoisesti tai tiedostamattaan muokata tarinan itselleen hyväksyttävään muotoon.

Aineistoa lukiessani huomasin myös, että siellä olevan kohtia, joissa haastateltava vastasi ettei muista tarkkaan, tai haastateltava ei osannut kuvailla kokemustaan tai tunteitaan niin hyvin, kun olisin mie- lessäni toivonut. Tämä näkyi lähinnä niin, että jotkut kohdat jäivät pinnallisiksi tai haastateltava siirtyi seuraavaan asiaan ennen kuin ehdin keskeyttää ja palata takaisin minua kiinnostaneeseen kohtaan. Haastatteluissa oli kuitenkin myös kohtia, jolloin sanoin esimerkiksi, että ”palataan/palaaan tähän (haastateltavan vaihtama aihe) vielä myöhemmin, mutta kertoisitko vielä lisää (minua kiinnostava aihe)”.

RK: ”Muistat sä noita lapsuuden [väkivalta]juttuja?”

Riikka: ”Joo, muistan. Just silleen semmosenkin, kun äiti oli sellasessa juoppokämpässä. Sit tosiaan kun mä oon ollu aina äidin tyttö, et mä oon halunnu sitä hyväksyntää. Niin me oltiin lähdössä jotenki kotiin, niin se repi mua hiuksista.. Mietin et miks se tekee noin. Mut nykyään on ihan hyvät välit silleen.”

RK: Niinpä. Voidaan siihen palata, mä oisin siitä lapsuudesta kysyny vielä vähän..”

Riikan kanssa lapsuudesta ja äidin väkivaltaisuudesta puhuessa haastattelun alkuvaiheessa Riikka ha- lusi samalla mainita pariinkin kertaan, että nykyään hänellä on kuitenkin tapahtuneista huolimatta

hyvät välit äitiinsä. Halusin tässä kohtaa haastattelua palauttaa kertomuksen kuitenkin vielä lapsuuteen, koska tarkoitukseni oli kysyä vielä tarkemmin haastattelun edetessä Riikan ja äidin haastattelun toteuttamisen hetkellä.

7. NARRATIIVINEN LÄHESTYMISTAPA KOKEMUKSEN TUTKIMISEEN: KERTOMUKSET TUTKIMUSAINEISTONA

Tutkimusaineistoksi olen valinnut väkivaltaa lapsuudessaan kokeneiden henkilöiden haastattelut, jotka ovat kokemuksellisia kertomuksia lapsuudessa koetusta väkivallasta ja siitä selviytymisestä. Sosiaalitieteitä yhdistää perinteisesti kiinnostus ihmiseen sekä ihmisen ja ympäristön suhteeseen, ja tämän takia kokemus on sosiaalitieteissä keskeinen tutkimuksen käsite ja lähtökohta (Erkkilä 2008, 196; Notko 2011, 28).

Tutkimukseni haastatteluista muodostui kertomuksia, joiden välityksellä tutkittavat henkilöt välittivät minulle tietoa omasta elämästään ja kokemuksistaan. Vilma Hänninen (2015, 170) kirjoittaa tarinoiden käyttämisestä tutkimusaineistona. Ihmisen elämän tapahtumat ovat tarinan keskeistä materiaalia ja ne voivat olla joko tarinankertojan omia tekoja tai hänelle tapahtuvia asioita. Tapahtumat voivat olla myös tietoisuudessa tai toiminnassa tapahtuvia, eli näkymättömiä, mielessä tapahtuvia tai näkyviä, konkreettisia ja havaittavia. Tarinan voidaan ajatella olevan kertojan valitsema, itselleen merkityksellinen pätkä pitkästä tapahtumien virrasta. Nämä valitut tapahtumat eivät ole neutraaleja, vaan niihin liittyy aina tunne- ja arvolatauksia.

Narratiivinen ja elämäkerrallinen tutkimus painottaa perinteisesti persoonallisen kokemusmaailman ymmärtämistä ja kuvaamista. Se on ihmisen tapa jäsentää kokemuksiaan tarinan muotoon; kertomukset ja tarinat ovat ihmiselle sisäinen ja luonteenomainen tapa jäsentää elämäänsä, kokemuksiaan ja itseään, rakentaa todellisuutta. Kertomukset ovat myös keino eheyttää elämää, tuottaa johdonmukaisuutta ja jatkuvuutta omaan tarinaan, vaikka se sisältäisikin epäjohdonmukaisuuksia ja jatkumattomuutta. (Erkkilä 2008, 196-197; Hydén 2010, 33-35)

Riitta Granfeltin (1998) mukaan tutkimuksen tarkoitus ei kuitenkaan ole tutkimukseen osallistuneiden ihmisten kokemusten esiin tuominen autenttisina kokemuksina. Sen sijaan tutkimuksen tulee käsitteellistämisen kautta laajentaa ja syventää kokemuksia yleisemmälle tasolle ja tuoda esiin sellaisia

asioita, mitä tutkimukseen osallistuneet eivät itse pysty arjestaan käsin tavoittamaan. Aineiston analyysissä tutkijan tulee lähteä liikkeelle yksilöllisyydestä ja erityisyydestä ja analyysin kautta löytää yleisempää. (Mt. 16.)

Olisi ollut todella mielenkiintoista kuulla enemmänkin tutkittavieni lapsuudesta ja elämänhistoriasta, mutta tutkijana rajasin aineiston ja tutkimuskysymykseni koskemaan pääasiassa väkivaltateemaan liittyviä asioita ja tapahtumia. Tutkimukseeni saamani kertomukset eivät ole myös johdonmukaisuudeltaan elämäkertoihin verrattavissa, vaan pikemminkin kertomuksissa oli useita pieniä väkivaltanarratiiveja. Haastattelemani naiset nostivat kertomuksiinsa asioita, jotka he halusivat kertoa tai jotka kokivat tärkeänä kokemaansa väkivaltaan liittyen. Kertomukset ovat naisten tulkintaa lapsuudestaan ja siinä tapahtuneista asioista. Tutkimukseni keskittyy näiden naisten subjektiivisiin tulkintoihin kokemuksistaan, joihin läheisesti liittyvät läheisesti muiden ihmisten toiminta, sekä tekemät ja tekemättä jättämät asiat.

Narratiivinen tutkimus käsittelee ajallisia prosesseja ja sen tarkoituksena on saada selville miten kertoja kerrontahetkellä tarkastelee menneisyyttään. Tutkimukseni kertomuksiin sisältyi selkeitä muistoja lapsuudesta, sekä myös epämääräisempiä mielikuvia. Tätäkin enemmän haastattelut sisälsivät pohdintaa lapsuuden kokemuksista, miksi joku asia oli tapahtunut ja miksi joku toinen ei. Kertomuksissa oli myös paljon kuvauksia tunteista, joita tapahtumat ovat herättäneet. Kaikkia lapsuuden kokemuksiaan haastattelemani naiset kävivät läpi muistojensa kautta, joten myös aika ja eletty elämä ovat vaikuttaneet siihen, millaisia kertomuksista muodostui. Kertomuksen tutkimisessa ollaankin kiinnostuneita kertomuksen sisällöstä, siitä miksi kertomus kerrottiin juuri tietyllä tavalla ja miksi kertoja haluaa kertoa juuri ne asiat, jotka kertomuksessa tulevat ilmi. (Ks. Riessman 2001) Tutkimuksessani tarkastelen näitä tärkeitä asioita niille annettujen merkitysten kautta.

7.1 Sisäinen tarina

Tarkastelen aineistoani Vilma Hännisen (2000; 2015) sisäisen tarinan mallin mukaisesti. Hänninen kirjoittaa, että tarinallisia malleja voidaan käyttää monin tavoin oman elämän jäsentämisen apuna. Tarinoista voidaan esimerkiksi saada positiivisia malleja toimintaan ja merkityksenantoon erilaisille kokemuksille, mutta myös varoittavia esimerkkejä. Tarinat voivat myös toimia normatiivisesti, kun ne välittävät mallia siitä millä tavalla tietyissä tilanteissa on kulttuurisesti tavanomaista ja hyväksyttävää asennoitua. Yleisesti tunnetut ”mallitarinat” voivat toimia myös oman elämän hahmottamisen

välineenä. Länsimaisen tarinankerronnan historiassa on hahmotettavissa juonikaavoja, jotka toistuvat yhä uudelleen. Yksi perustavanlaatuisen juonikaava on ”sankarimyytti”, jossa päähenkilö kohtaa ja voittaa vaaroja ja vastuksia. Samantyylinen myyttinen perustarina löytyy myös suomalaisista kansantarinoista. Niissä tyypillinen perustarina on ”on ollut kovaa, on pakko selviytyä, olen selvinnyt ja olen siitä ylpeä”. (Mt. 50-51.) Tämä näkyi tutkimukseni kertomuksissa niin, että kipeistä muistoista huolimatta haastateltavani kokivat olevansa selviytyjiä. He olivat joutuneet tahtomattaan tilanteeseen, josta heidän piti selviytyä, mutta silti rankoillemkin kokemuksille ja selviytymiselle annettiin loppujen lopuksi varsin positiivisia merkityksiä, niissä näkyivät myönteisyys ja usko tulevaan. (Vrt. myös Kellomäki 2017, 207-208)

Puhtaasti yksikään tutkimukseni kertomuksista ei kuitenkaan ole selkeä ”vaikeuksista voittoon”-tyyppinen tarina. Vaikeuksia on eri vaiheissa kertomusta, ei pelkästään lapsuudessa ja nuoruudessa. Yksikään tarinoista ei myöskään pääty selkeään ratkaisuun, tai väkivallan ja sen vaikutusten häviämiseen haastateltavan elämästä. Julkisten ja sosiaalisten mallitarinoiden valikoima ei aina tarjoakaan tyydyttävää, omaan kokemukseen sopivaa tai vapaata mallia oman tarinan muotoilemiselle. Erityisesti voi olla, ettei oman elämän tapahtumille ja kokemuksille löydy kulttuurista, omalta tuntuvaa ilmaisua. Usein kyse on silloin tapahtumasta, joka on jollain tavalla tabu yhteiskunnassa. Omaan kertomukseen liittykin väistämättä itselle tärkeiden ja poikkeuksellisten asioiden korostaminen. Kertomusten tutkiminen ja niiden analysoiminen sopivat hyvin ”tavallista elämää häiritsevien elämäntapahtumien tutkimiseen”. (Hyvärinen 2017, 175; Hänninen 2000, 53; Riessman 2001, 74)

Kulttuurisia tarinamalleja ei omaksuta mekaanisesti ja mielivaltaisesti, vaan yksilö valikoi (tietoisesti tai tiedostamatta) tarjolla olevista malleista ne, jotka hän kokee omakseen, tai muokkaa niistä itselleen sopivat. Persoonallisen myytin perustan muodostaa yksilölle ominainen ”narratiivinen sävy”, jonka juuret ovat syvällä lapsuuden kokemuksissa, mutta joka voi myös muuttua voimakkaiden kokemusten myötä. Merkittäviä sisäisen tarinan muodostumisen kannalta ovat voimakkaasti mieleen jääneet ydinkokemukset, jotka toimivat tarinamalleina, joiden pohjalta myöhempiä elämäntilanteita hahmotetaan. Yksilön kokemushistoriassa merkittävät ja perusteeltaan samankaltaiset tunnekokemukset muodostavat käsikirjoituksen, joiden pohjalta uusia vastaavanlaisia tilanteita tulkitaan. Käsikirjoitukseen kuuluvat sellaiset elementit, kuten tunteet, tavoitteet, toiset ihmiset ja tapahtumien juonenkulut. Näin muodostunut käsikirjoitus on yleensä tiedostamaton ja siten hyvin pysyvä. (Hänninen 2000, 53.)

Tarkastelen aineistoani sisäisen tarinan mallin mukaisesti, koska se on tarkoituksenmukainen ja ominaisuuksiltaan sopiva malli aineistoni käsittelyyn. Sisäisessä tarinassa tulkitaan elämäntilannetta, -

tapahtumia ja -muutoksia. Se sijoittaa yksilöllisen elämän laajempaan sosiaaliseen kokonaisuuteen ja määrittelee ihmiselle hänen identiteettiään. Kertoessaan tarinaansa ihminen nostaa joitain puolia esiin merkityksellisenä ja jättää taas joitain vähemmän merkityksellisiä puolia taustalle. Sisäinen tarina tuo esiin myös mahdollisuuksia ja uhkia, se hahmottaa tapahtumia monitasoisina syinä ja seurauksina, asettaa toiminnalle rajoja, jäsentää elämäntapahtumia ja muovaa kokemusten emotionaalista merkitystä. (Hänninen 2000, 58.)

Sisäisen tarinan lähestymistapa näkee ihmisen ajallisena olentona, jonka kulloiseenkin nykyhetkeen vaikuttavat sekä henkilöhistoria, että ennakoitu tulevaisuus. Nykyhetki, omassa tutkimuksessani haastatteluhetki, on siis kohta menneisyyden ja tulevaisuuden tiellä, joka saa merkityksiä molemmilta puolilta. Kokemushistoria on luonnollisesti mukana niissä tavoissa, joilla ihminen kokee nykyisen elämäntilanteensa. Kertoessaan tarinaansa ihminen ei voi muuttaa menneisyyttään (ainakaan jos on rehellinen), mutta hän voi tulkita sitä aina uudelleen, ja tapahtumien moninaisuus antaa mahdollisuuden erilaisten tarinoiden muodostamiseen. Muistaminen on aktiivista toimintaa, joka palvelee kulloisenkin nykyhetken tarpeita, ja siten viime kädessä tulevaisuuteen suuntautumista. Tietty nykyhetken tilanne voidaan kokea eri tavoin riippuen siitä, näyttäytyykö se nousuna vai laskuna tai vaikeuksien voittamisena suhteessa menneeseen elämään. (Hänninen 2000, 58.)

Haastateltavani muistelevat ja tulkitsevat tapahtumia jopa vuosikymmeniä taaksepäin, jolloin kertomuksiin on ajan myötä muistellussa muodostunut merkityksiä ja syy-yhteyksiä. Ihminen jäsentelee tapahtumia muistissaan ja se kuinka hän jäsentelee tapahtumia muistellessaan, kuvaa tapaa hahmottaa menneisyyttä ja omaa elämää, sekä pyrkimystä sijoittaa kerrotut asiat johonkin luontevaan kontekstiin. Se miten menneisyyttä arvioidaan ja kuinka haastateltava siitä kertoo, saa vaikutteita haastateltavan tietoisuudessa ja näkemyksissä tapahtuneista muutoksista. Aikaperspektiivi vaikuttaa siihen, että haastateltava voi erottaa entisen ja nykyisen minänsä välille, mutta voi silti edelleen samaistua entisiin näkemyksiinsä tai entiseen minäänsä. (Kallinen & Pirskanen & Rautio 2018, 120.)

Tarinallinen lähestymistapa pyrkii lisäksi tarkastelemaan yksilöä tilanteessaan, suhteessa maailmaan, aikaan ja paikkaan. Ihminen paikantuu tiettyyn sosiaaliseen, historialliseen tilanteeseen, jotka tarjoavat näyttämön, jossa elämäntarinaa toteutetaan. Tämä näyttämö muodostuu elämäntilanteesta, johon ihminen on syntynyt ja jossa hän elää, ja johon hänellä on rajalliset vaikuttamismahdollisuudet. Sikäli haastateltavieni perhe ja lapsuus ovat oivia esimerkkejä tilanteesta, johon he ovat syntyneet pystymättä vaikuttamaan olosuhteisiin. Myöskin oman tutkimukseni kertomuksissa perhetilanne ja sitä kautta lasten tilanne, oli muuttunut koko ajan vanhempien toiminnan seurauksena, tai siitä huolimatta.

Haastateltavieni kasvaessa oma rooli sisäisen tarinan muodostuksessa oli voimistunut ja ohjannut sitä, millaisena haastateltavani olivat tulkinneet elämäntilannettaan ja mihin sen tarjoamiin mahdollisuuksiin haastateltavat olivat tarttuneet ja sitoutuneet. Hännisen mukaan valitsemalla (mahdollisuuksien rajoissa) esimerkiksi tietyn koulutuksen tai elämäntyylin ihminen tulee osaksi niiden toimintapiirien tapoja ja perinteitä, eli moraalijärjestyksiä. (Hänninen 2000, 59-60.)

Narratiivisessa lähestymistavassa minuutta ei nähdä pysyvänä ja olemuksellisena, vaan kulttuurisena prosessina, muuttavana ja moniulotteisena. Identiteetti on tarinallinen luomus. (Hänninen 2000, 60.) Koen, että kun haastattelemani naiset kertoivat minulle tarinaansa, he silloinkin samalla rakensivat omaa identiteettiään. Naisten kertomat tarinat ovat kaikki omanlaisiaan. Tutkimusaiheesta ja minun tutkijana kiinnostuksen kohteestakin johtuen niistä tuli tässä yhteydessä myös raskaita, satuttavia, surullisia. Toisaalta niissä oli paljon myös paljon iloa ja toivoa. Ajattelen, että kertoessaan minulle tarinaansa naiset ovat samalla kuunnelleet omaa kertomustaan ja ehkä pohtineet, miltä he ja heidän tarinansa minun ja mahdollisten ulkopuolisten tutkimuksen lukijoiden korvissa kuulostavat.

Sisäisessä tarinassa voidaan määritellä eri tasojen identiteettejä. Yksi niistä on toimijaminä, joka on suuntautunut ulkomaailmaan, joten minuuksia voi olla useita, rinnakkain ja peräkkäin ja ne aktualisoituvat eri elämänalueilla tarpeen mukaan. Moraalinen identiteetti on taas se ideaalinen henkilö-hahmo, jonka mukaisesti ihminen pyrkii toimimaan ja olemaan rikkomatta sitä. Kyse voi olla moraalista periaatteista, tai tavoitetasosta erilaisten asioiden suhteen. Ihmisen itsearvostus voi olla kiinni siitä, kuinka hän kokee täyttävänsä näitä periaatteita tai tavoitteita. Moraalinen identiteetti kehittyy usein siten, että alun perin ulkoiset normit sisäistetään ja muokataan omaksi henkilökohtaiseksi ja sisäisestäkin sanktoiduksi normijärjestelmäksi. Tarinallisesta näkökulmasta katsottuna moraalinen identiteetti ei synny pelkästään omien sosialisatiokokemusten, vaan myös tarinoiden kautta omaksettujen mallien työstämisen kautta. (Hänninen 2000, 60-61.)

Reflektoitu identiteetti, eli tulkittu minä on puolestaan tietoinen vastaus kysymykseen kuka minä olen, se muodostuu ihmisen kertoessa itselleen(kin) tarinaansa. Tällä tasolla identiteettiä voi tietoisesti rakentaa ja tulkita yhä uudelleen. Tietoista identiteetin luomista tapahtuu erityisesti silloin, kun rutiininomainen elämäntyyli jostain syystä katkeaa ja elämän tavoitteita on arvioitava uudestaan tai ne joutuvat ristiriitaan keskenään. Tilanteiden tulkinta antaa tilaa itsekunnioituksen säilyttämiselle satunnaisista henkilökohtaisten normien rikkomisista huolimatta, samoin kuin oman tarinan kertominen toisille saa mahdolliseksi oman tarinan tekemisen hyväksyttäväksi muiden silmissä. Kun on kyse

menneiden tapahtumien tulkinnasta, niin kuin omassa tutkimuksessani, ihminen pyrkii usein muodostamaan sellaisen tarinan, jonka valossa hänen tekonsa tai valintansa näyttäytyvät vähintään olosuhteet huomioiden hyväksyttävänä. Reflektoitu sisäinen tarina voi olla yhtenäinen ja johdonmukainen, mutta myös ristiriitainen tai katkoksellinen. (Emt. 61-62.)

Tarinallisesta näkökulmasta voidaan tarkastella myös identiteetin tulevaisuusulottuvuutta, mahdollisen minän -käsitteenä. Sillä tarkoitetaan ihmisen käsityksiä siitä, mitä hän voisi olla, mitä hän toivoo olevansa ja mitä hän mahdollisesti vielä joskus pelkää olevansa. Yllä kuvattujen identiteettien tasojen voi ajatella muodostavan toimivan kokonaisuuden, jossa yksikään osa ei ole pysyvää ja muuttumatonta. (Hänninen 2000, 62.)

Kertoessaan tarinaansa ihminen pyrkii ymmärtämään, selittämään ja ennustamaan elämänsä tapahtumia. Tarinan avulla kertoja voi tehdä ymmärrettäväksi niitä monitasoisia syiden ja seurausten suhteita, jotka elävässä elämässä toteutuvat. Etenkin silloin, kun elämäntapahtumat eivät etene odotusten mukaisesti. Myös Jerome S. Bruner (1990) kirjoittaa, että kertomuksissa kiinnitetään huomiota tarinamaailmaan ja siinä tapahtuvaan häiriöön. Kertomuksia kerrotaan vasta, kun tapahtuu jotain uskomusten ja odotusten vastaista. Brunerin esimerkeissä esimerkiksi sairaus, kuolema tai sota ovat esimerkkejä odotusten murtumisesta.

Tunnistan omasta tutkimuksestani tämän hyvin. Haastatellut kertoivat perheenjäsenen tekemän väkivallan vaikuttaneen voimakkaasti heidän elämäänsä; niihin käsityksiin ja odotuksiin läheisistä ihmissuhteista ja niistä hyvistä ja turvallisista asioista, joita perheenjäseniin tavallisesti liitetään. Lapsuudessa koettu väkivalta ja sen aikuisuuteen ulottuvat seuraukset ovat asioita, joissa haastateltavat ovat kokeneet, tai kokevat edelleen aikuisena olevansa jollain tavalla erilaisia tai jopa muihin ihmisiin nähden poikkeavia. Haastateltavat kertoivat esimerkiksi, että jossain vaiheessa lapsuudessaan he huomasivat kaveripiirissään tai sukulaisten kesellä, että heidän perheensä on erilainen. Kaikissa perheissä ei ollutkaan tapana lyödä toista tai juoda itsensä jatkuvasti umpihumalaan. Erilaisuuden kokemukset olivat kipeitä silloinkin, kun haastateltavani olivat ymmärtäneet, että toisissa perheissä aikuiset huolehtivat esimerkiksi puhtaista vaatteista tai tukan letittämisestä aamuisin ja he joutuivat esittämään, että äiti oli tehnyt kauniin kampauksen ja valinnut siihen sopivat pinnit, eikä lapsi itse.

Selityksen hakeminen tapahtumille auttaa esimerkiksi punnitsemaan ja määrittelemään kuka tai mikä voisi olla syynä tai vastuussa tapahtuneesta kielteisestä tapahtumasta. Yksi oleellinen syy-seuraussuhteen jäsenyyksen määre on se, minkä verran tapahtumien nähdään olevan tarinan päähenkilön

omien toimien ja missä määrin olosuhteiden määräämää. (Hänninen 2000, 64.) Tämä on oleellinen kysymys myös omassa tutkimuksessani ja liittyy läheisesti perheväkivallan dynamiikkaan. Väkivaltaa kokenut pohtii aina omaa osaansa ja syyllisyyttään tapahtumiin, tai niiden estämiseen tai ratkaisemiseen. Toisaalta väkivaltaa kokenut näkee ja ymmärtää, etenkin myöhemmin aikuisena, ettei olisi voinut estää tapahtumia mitenkään.

Perinteisesti arvot eivät ole olleet niitä käsitteitä, joiden avulla sosiaalitieteissä ja psykologiassa on pyritty selittämään ja ymmärtämään ihmisen toimintaa, vaan niitä on selitetty enemmän tarpeilla, eduilla ja tietoisilla tavoitteilla. Kuitenkin juuri arvoilla voidaan esimerkiksi selittää mistä tavoitteet saavat motivoivan voimansa, miten tarpeet järjestäytyvät toimintaa ohjaavaksi voimaksi, mitä etuja milloinkin ajetaan ja miten punnitaan omien ja muiden etujen ajamista. Arvot muodostavat siis kehityksen, jossa tavoitteet järjestyvät. Tarinoissa on kyse oman paikan ja toiminnan määrittelyssä siihen, mitä pidetään elämässä perimmäisen arvokkaana. Se, mitä pidetään hyvänä ja arvokkaana muodostuu sekä ympäröivän kulttuurin, että yksilöllisten käsitysten myötä. Äkillinen negatiivinen elämänmuutos on voinut merkitä suurta kuilua arvojen ja todellisuuden välille. (Emt. 65-66.)

Omassa tutkimuksessani vaikutti, että etenkin haastateltavien lapsuudessa olivat arvot epäselviä tai jopa hukassa. Naiset olivat ymmärtäneet lapsena, että väkivalta oli jollain tavalla väärin, vaikka he olisivatkin tienneet muitakin, joiden perheessä vanhemmat toimivat samalla tavalla. Lapsuuden perheet eivät olleet sellaisia, joita haastateltavani olisivat toivoneet niiden olevan. Sen sijaan aikuisena useampi haastateltavani oli pystynyt elämään omien arvojensa mukaista elämään ja muuttamaan sitä niiden arvojen mukaiseksi, mitä itse piti arvossa.

Tarinoiden analyysissä tärkeää on muistaa, että tarinat sisältävät sekä kognitiiviset, että emotionaaliset ainekset, jotka ovat toisistaan erottamattomia. Erityisesti tämän voidaan katsoa olevan oleellinen osa analyysia, kun kyse on hyvin henkilökohtaisesta ja arasta aiheesta, kuten omassa tutkimuksessani. Emootiot ovat intentionaalisia, eli ne ovat lähes aina jonkin kokemista jonakin, kuten ihmisen tunteissa surua hän ei koe surua sinänsä, vaan surua jostakin. Emootiot ovat asioiden tulkitsemista tietynlaiseksi suhteessa omiin pyrkimyksiin ja tarpeisiin. Emootioita tulkitaan, eli tunteet eivät perustu puhtaisiin havaintoihin, vaan niiden tulkintaan. Sisäisen tarinan määrittämä tulkinta elämäntilanteesta muovaa siihen liittyviä tunteita. Inhimillisten tunteiden tarinallisuus liittyy myös kokemusten ajallisuuteen, monet emootiot eivät heijasta niinkään juuri kertomushetken tilannetta, vaan tunteita voivat herättää menneisyyden muistot ja tulevaisuuden näkymät. (Hänninen 2000, 68-69.)

Esimerkiksi katumus tai syyllisyys ovat esimerkkejä tunteista, joista on mahdollista vapautua tulkitsemalla menneisyyden tapahtumia, eli muovaamalla sisäistä tarinaa uudelleen. Inhimillisistä tunteista suuri osa perustuu moraalisiin arviointeihin. Moraalinen arviointi edellyttää tapahtumiin ja toimintaan liittyvän vastuun, velvoitteiden ja aikomusten jäsentämistä, mikä tapahtuu antamalla niille tarinallinen tulkinta. Sisäisen tarinan muokkaamista voidaan pitää keskeisenä emotionaalisen itsesäätelyn keinona. Ihmisillä on tapana luoda traumaattisten kokemusten yli kantavia ”parantavia” tarinoita antamalla tapahtuneelle asialle jonkin selityksen, joko kertomalla sen ääneen tai omassa mielessään. Tarinankerronnan avulla ihminen voi puolustaa tekojaan, vahvistaa itsetuntoaan, vahvistaa hallinnan tunnettaan tai vahvistaa kokemusta tapahtumien ymmärrettävyydestä, sen avulla voidaan luoda toivoa paremmasta ja kokea puhdistumista kielteisistä tunteista. Emootioiden ja sisäisen tarinan välinen suhde on kaksisuuntainen, samalla kun sisäinen tarina muovaa tunteita, myös tunteet suuntaavat sisäistä tarinaa ja voivat toimia sen koetinkivinä. (Hänninen 2000, 68-70.)

Kertomuksia tutkittaessa niistä erotellaan usein juoni, joka sisältää alun, keskikohdan ja lopun. Haastattelukysymysten myötä myös minulle kerrottuihin tarinoihin muodostui juoni, johon kuuluivat lapsuus, nuoruus ja aikuisuus, tarinan loppuessa haastatteluhetkeen. Juoni jäsentää kertomusta ja yhdistää kertomusta ja muistelua esimerkiksi toimimalla välittäjänä yksittäisten tapahtumien ja tarinan kokonaisuuden välillä, tuomalla yhteen kertomuksen olosuhteet, toimijat, tavoitteet, keinot, vuorovaikutukset, äkilliset käänneet, jne. Juoni muodostaa harvoin aikajärjestyksessä etenevän rakenteen, vaan siihen kuuluvat myös takaumat, rinnakkaisuudet ja tulevaisuuteen suuntautuneet osat. Kertomuksen kertoja ottaa aina huomioon yleisönsä, eli kenelle hän tarinaansa kertoo. Myös tämä vaikuttaa kertomukseen ja sen rakenteeseen. (Hänninen, 2015, 172.; Kaasila 2008, 43.)

7.2 Narratiivisen aineiston analyysi sisällönanalyysin keinoin

Aluksi luin litteroimaani aineistoa useaan kertaan läpi ja tämä olikin välttämätöntä, koska aloittaessani varsinaista analyysia alkuvuodesta 2019 haastatteluhetkistä oli kulunut pisimmillään lähes kolme vuotta. Pyrin heittäytymään tarinoiden vietäväksi ja avautua kunkin haastateltavan tarinalle. Pitkästä aikaa haastatteluaineistoa lukiessa tulinkin jopa hieman yllättyneeksi, kuinka kiehtovia kertomuksia ne sisälsivät. Muistin taas haastatteluhetket varsin hyvin. Mieleeni palautui myös millä äänenpainolla jokin kohta kerrottiin, tai millaisia ilmeitä ja eleitä haastateltavilla oli. Samalla aineisto tuli taas tutuksi. (Ks. Hänninen 2015, 174)

Lähdin käsittelemään aineistoani tutkimuskysymysteni avulla, käytännössä haastattelurungosta erotettavilla kysymyksillä ja osioilla. Aineistoon tutustuessani pohdin myös uudelleen tutkimuskysymyksiäni ja tutkimusongelmaa. Havaituin, että vuosien aikana ja nyt uudelleen käydessäni jatkamaan tutkimustani tutkimuskysymykset olivat edelleen relevantteja, mutta se mitä niillä haen, oli hieman muuttunut (Ks. Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 12). Aineistoon syvemmin perehtyessäni siitä alkoivat nousta entistä enemmän esiin kokemuksellisuus, haastateltavien antamat merkitykset kokemuksilleen ja kertomusten ajallinen eteneminen.

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan laadullisen aineiston analyysi jaotellaan perinteisesti induktiiviseen ja deduktiiviseen analyysiin. Tämä jako perustuu tulkintaan tutkimuksessa käytetyn päättelyn logiikasta, joka on joko induktiivinen (yksittäisestä yleiseen) tai deduktiivinen (yleisestä yksittäiseen). Kolmas tieteellisen päättelyn logiikka on abduktiivinen päättely, jonka mukaan teorianmuodostus on mahdollista silloin, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus tai johtolanka. (Mt. 95.) Kyseinen analyysin jaottelu on suppea eikä vastaa kovinkaan hyvin nykykäsitystä analyysin teosta.

Edellä mainitun jaottelu sijaan analyysitavat voidaan karkeasti jakaa aineistolähtöiseen analyysiin, teoriaohjaavaan analyysiin ja teorialähtöiseen analyysiin. Selvää oli, ettei tutkimukseeni voi sellaisenaan soveltaa aineistolähtöistä analyysia, koska sekä aiempi tutkimus, että omat kokemukseni sosiaalityöntekijänä ohjaavat sen verran tiedostetusti sekä haastattelukysymyksiäni, että analyysiäni. Toisaalta koin myös teorialähtöisen analyysimallin sopivan myös huonosti tutkimukseeni. Teorialähtöinen analyysi nojaa tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin ajatteluun. Teorialähtöinen analyysi on varsin jäykkä analyysitapa, jossa määritellään tarkasti etukäteen tutkimuksen keskeiset käsitteet, ja joihin aineisto sitten suhteutetaan. Minulla ei ollut analyysiä aloittaessani pohjalla tiettyä teoriaa, johon olisin sovitellut ja testannut omaa aineistoani. Tutkimukseni lähtökohtia oli myös, että nostan aineistosta nousevia asioita keskiöön, en pelkästään reflektoin sitä valmiiden tutkimustulosten kanssa. (Eskola 2015, 188-189; Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-98.)

Näin ollen aineiston analyysitavaksi valikoitui teoriaohjaava analyysi. Siinä on teoreettisia kytkentöjä, mutta teoria toimii lähinnä apuna analyysin etenemisessä. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aiempi tieto ohjaa analyysia ja siitä on tunnistettavissa aiemman tiedon vaikutus. Teoriaohjaavassa analyysissä ei testata aiempaa teoriaa, vaan sen avulla paremminkin avataan uusia tapoja ajatella tutkittavasta asiasta. Olen halunnut aineistoni ”puhuvan” mahdollisimman vapaasti, enkä ole halunnut lukea tai analysoida sitä pelkästään teorian tai teorioiden kautta. Käytän teoriaohjaava analyysi -käsitettä melko löyhästi, lähinnä olen valinnut sen analyysimenetelmäksi, koska huomioin ja

tiedostan ajattelussani sekä analyysissä aiemmat perheväkivaltatutkimukset ja aiheesta jo tiedetyn. Uskon sen ohjaavan jossain määrin ajatteluani ja analyysiani. Varsinaisesti teoria ohjaa ja käy vuoropuhelua oman aineistoni kanssa tutkimuksen raportoinnissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96-99.)

Lähdin lähestymään ensin aineistoani tutkimukseni teemojen avulla, käytännössä haastattelurungon kysymyksillä ja osioilla. Taustalla mielessäni minulla oli analyysitapani mukaisesti aiempi tutkimustieto, asiasta jo tiedetty. Lukiessani pohdin aineistoani erityisesti tutkimuskysymysteni kautta, sitä mitä itseasiassa halusin saada aineistostani esiin. Aluksi aineistosta vaikutti nousevan runsaasti materiaalia, yli tarpeenkin. Välillä taas minusta tuntui, että aineistoni on aivan liian suppea, jotta se ”tuottaisi jotain uutta, tai uusia näkökulmia avaavaa”. Tämä vaihe oli hetkellisesti jopa epätoivon ja riittämättömyyden tunteita herättävä, mutta lohdutukseksi luin tutkimusoppaista tämän kuuluvan lähes jokaisen tutkijan johonkin prosessin vaiheeseen (mm. Eskola 2015; Eskola & Suoranta 2000)

Etenin analyysissä laadullisen tutkimuksen analyysin neljän vaiheen mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92). Ensimmäisessä vaiheessa kun aineistoa käydään lukemalla läpi, siitä rajataan tutkimustehtävän kannalta oleelliset ja tutkijaa kiinnostavat asiat. Toisessa vaiheessa nämä asiat erotetaan muusta aineistosta ja merkitään. Edelleen aineistoa täytyy vielä tarkemmin rajata, jolloin tutkimukseen kuulumaton osa tekstistä jää viimeistään tässä vaiheessa analyysin ulkopuolelle. Kolmannessa vaiheessa, varsinaisessa analyysissä aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään ja lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. (Mt. 91-93.)

Ensin luin litteroimaani aineistoa useaan kertaan läpi ja samalla tein jo marginaaliin haastateltavien ilmaisuja kuvaavia sanoja eri teemoista, kuten ”selitys väkivallalle”, ”väkivallan muodot”, ”väkivallan vaikutukset”, ”hyvät hetket”, jne. Sisällönanalyysissä analysoitava aineisto pelkistetään, eli siitä poimitaan vain tutkimustehtävän kannalta oleelliset ilmaukset ja epäoleellinen karsitaan pois. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109) Tässä vaiheessa aineistoa olisi voinut jo pelkistää yhden sanan tai lauseen analyysiyksiköiksi esimerkiksi marginaalihuomioiden perusteella, mutta itse halusin ensin jakaa rajaamani alkuperäisilmaukset aihepiireittäin yhdeksän teeman alle. Tämän vaiheen tein itseäni varten, jotta sain aineistoni vielä paremmin haltuun. Teemat olivat: 1) koettu väkivalta ja sen kuvaukset, 2) väkivallan vaikutukset, 3) väkivallan herättämät tunteet, 4) maininnat, että joku puuttui väkivaltaan tai ei puuttunut, 5) hyvät ihmissuhteet lapsuudessa, 6) toimijuus lapsuudessa/toimijuus aikuisuudessa tai toisten toiminnan kohteena oleminen, 7) selviytymiseen liittyvät asiat ja tekijät, 8) suhde väkivallan tekijään haastatteluhetkellä ja 9) neuvot ja ohjeet kuinka samaa kokevia lapsia tai nuoria tulisi auttaa. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 92-93, 108-109.)

Teemoittelun tein värittämällä eri värein kutakin teemaa koskevat alkuperäisilmaukset. Osittain lauseissa saattoi olla myös useaa väriä, jolloin lisäsin ko. ilmauksen kaikkien niiden teemojen alle, joita koin siitä löytyvän. Tämän jälkeen luin eri teemojen alta sinne laitettut tekstit uudelleen ja jonkin verran vielä muuttelin ilmausten paikkaa toisten teemojen alle, jos se vaikutti sopivan ilmaukseen paremmin. Tässä vaiheessa aineistoa oli vielä hyvin runsaasti ja tein vielä lisää tarkemman rajauksen niin, että jäljelle jäi tutkimuksen kannalta oleellisia ilmauksia. Tämän seurauksena hylkäsin osan ilmauksista sekä yhdistelin kunkin haastateltavan samaa kuvaavia ilmauksia toisiinsa.

Seuraavaksi tiivistin nämä alkuperäisilmaukset yhden tai muutaman sanan pelkistetyksi ilmaukseksi. Kävin läpi myös litteroidun aineiston marginaalitiivistykset. Tätä vaihetta kutsutaan aineiston koodaamiseksi. Mielestäni kaikkia ilmauksia ei voinut tiivistää yhteen sanaan, vaan haastateltavan kertoman kokemuksen tiivistäminen vaati usein pidempiä, muutaman sanan ilmauksia. Seuraavaksi listasin nämä pelkistetyt ilmaukset, esimerkki alkuperäisistä ja pelkistetyistä ilmauksista on liitteessä 3. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-110.)

Seuraavaksi oli vuorossa aineiston klusterointi, eli ryhmittely. Siinä aineisto käydään jälleen läpi ja siitä etsitään yhteneväisiä ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Ryhmittelin ja yhdistelin samaa asiaa kuvaavat käsitteet luokaksi, jolle annoin sitä kuvaavan nimen. Ryhmittelyvaiheessa luodaan pohja tutkimuksen perusrakenteelle sekä alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110-111.) Tutkimuksesta alkoikin hahmottua jo tässä vaiheessa tiettyjä asioita, jotka nousivat vahvasti esiin esimerkiksi koetusta väkivallasta ja sen aiheuttamista erilaisista seurauksista haastateltavilleni. Tein tämän pohjalta alustavia, vielä hieman raakilemisiä otsikoita tutkimustulosten osioon. Näin ryhmittelyvaiheessa syntyneet alaluokat ryhmittelin edelleen yläluokkiin, ja siitä edelleen pääluokkiin. (Liitteet 4 ja 5) Näistä vaiheista käytetään nimitystä abstrahointi eli käsitteellistäminen, jolloin erotetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto johtopäätöksiin saakka. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110-111.)

Teknisen toteutuksen rinnalla tein tekstistä myös juonianalyysiä Hännisen (2015) mallin mukaisesti. Siinä tarkastellaan millainen on kerrotun tarinan lopputilanne suhteessa tarinan alkuun, ja tarinan arvokkaaksi määrittelemään asiantilaan sekä millaisten tapahtumien ja esimerkiksi henkilöhahmojen kautta tarina etenee loppuunsa. Usein tarinan juoneen ajatellaan liittyvän onnen ja epäonnen, voittojen ja vastoinkäymisten vaihtelua. Tarinan keskeisenä elementtinä voidaan ajatella olevan päättykö tarina onnellisesti vai onnettomasti.

Tässä vaiheessa analyysin alkuvaihetta minulle alkoi muodostua selkeä kuva aineistosta aikajanana, jossa oli kunkin haastateltavan kertomuksessa kohdalla havaittavissa a) lapsuus, b) nuoruus/varhaisaikuisuus hieman kevyemmin käsiteltynä, sekä c) aikuisuus ja nykyhetki, eli haastatteluhetki. Näihin aikakausiin sisältyi erilaisia väkivallan kokemuksia ja niiden herättämiä tunteita, väkivallan kauaksi ulottuvia seurauksia sekä myös kokemuksia väkivallan kokemuksia helpottaneista tekijöistä. Tekstistä erottui myös kohtia kertomuksissa, joita kutsun ”muutokseksi”. Näissä haastateltavien elämässä oli tapahtunut jotain, joka joko lopetti väkivallan, muutti suhdetta väkivallan tekijään tai muutoin oli kohta, jossa tarinan eteneminen selkeästi muuttui.

Toinen aineistosta noussut asia oli ”tilinpäätös”. Tilinpäätös oli ikään kuin kertomuksen päätös, jossa haastateltava kertoi miten lapsuudessa koettu väkivalta vaikuttaa tai ei vaikuta hänen elämäänsä haastatteluhetkellä. Tilinpäätökseen liittyi usein mennyt tilinteko väkivallan tekijän kanssa, menneiden kokemusten hyväksyminen tai ymmärtäminen osaksi omaa elämää tai toteamus, ettei haastateltava tule koskaan saamaan selityksiä kokemalleen, mutta että hän pystyy silti elämään asian kanssa. Lisäksi esimerkiksi tutkimuskysymykseni liittyvä kokemus selviytymisestä alkoi hahmottua tekstistä, selviytymisen kokemuksia löytyi monesta eri alkuperäisestä teema-alaryhmästä. Myös näitä vaiheita avaan tutkimuksen tulokset-osiossa.

8. LAPSUUDEN VÄKIVALTAKOKEMUKSET

Tutkiessani aikuisia, jotka muistelevat lapsuuden väkivaltakokemuksiaan myös tutkimustulokset ovat hieman erilaisia verrattuna tutkimuksiin, joissa on tutkittu perheväkivaltaa kokeneita lapsia ja nuoria (Esim. Eskonen 2005; Huovinen 2017; Lepistö 2013). Omassa tutkimuksessani tarkastelen muistoja, jotka ovat osittain hajanaisia. Kertomukset ovat myös enemmän kuvauksia hetkistä elämässä pidemmällä aikavälillä, kuin yksityiskohtaisia kuvauksia tapahtumista ja niiden aiheuttamista tunteista. Haastattelemiä naisia kertovat osittain myös yksityiskohtaisia muistikuvia lapsuudestaan, tulkiten nämä kertomukset asioiksi, jotka he kokevat tavalla tai toisella merkityksellisinä omaan lapsuuteensa ja siinä koettuun väkivaltaan liittyen.

Tutkimuksessani perheväkivalta määrittäyty väkivallan kokijoiden määrittelyn mukaan. Kuten jo aiem-

min totesin, en asettanut kriteerejä sille, millainen kokemus on riittävä oikeuttaakseen koetun perheväkivalta -määritelmän käyttämisen. Kertomuksissa on kuvauksia erilaisesta väkivallasta fyysisestä lapseen kohdistuvasta väkivallasta emotionaaliseen kaltoinkohteluun. Tutkimuksessani korostui, ehkä vähän yllättäenkin, erilaisen fyysisen väkivaltaan verrattuna henkinen väkivalta ja monimuotoinen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Tulkitsen väkivaltaa samalla tavoin kun Johanna Hurtig (2013): ”väkivalta on kaikkea jonka haastateltavani ovat kokeneet rikkovan perusturvaansa tai estäneen sen toteutumista” (Mt., 132).

Väkivalta on vaikuttanut monella tapaa haastateltavieni lapsuuteen. Se on tuonut pelkoa, turvattomuutta, näkymättömyyden ja ohittamisen kokemuksia sekä lukuisia selitystä vaille jääneitä kysymyksiä ja tapahtumia. Seuraavassa tarkastelen millaisia väkivaltakokemuksia haastateltavillani on ollut, koska se on yksi tutkimukseni lähtökohta ja vaikuttaa siihen tulkitsen väkivallan vaikutuksia haastateltavien elämään lapsuudessa ja myöhemmin aikuisuudessa.

Tutkimuksessani haastateltavani antoivat lapsuudessa koetulle väkivallalle erilaisia merkityksiä. Osalle väkivalta oli selkeästi ollut merkittävä osa lapsuuden ja nuoruuden vaikeita kokemuksia ja kenties yksi selkeä syy muihin elämän haasteisiin. Toisten haastateltavien kertomuksissa väkivallan kokemukset olivat mieleenpainuvia ja niillä oli seurauksensa erityisesti lapsuudessa, mutta kuitenkin väkivalta näyttäytyy kertomuksen kokonaisuudessa pienemmässä roolissa ja haastateltava oli saanut siihen jollain tavalla etäisyyttä ja jopa ymmärrystä. (Vrt. Hurtig 2013, 132)

Seuraavaksi kuvailen jokaisen haastateltavani lyhyesti. Sen jälkeen kerron mitä haastateltavani kertoivat lapsuudestaan väkivallan ulkopuolella, sitten millaista väkivaltaa haastateltavani ovat lapsuudessaan kokeneet. Tämän jälkeen tarkastelen kuinka haastateltavat arvioivat väkivallan vaikuttaneen heihin lapsena ja mitkä asiat nousevat esiin väkivaltaisen lapsuuden kuvauksissa.

Rosa (haastatteluhetkellä täyttämässä 18 vuotta) oli selkeästi nuorempi kuin muut haastateltavat. Rosa osasi iästään huolimatta hyvin analysoida kokemuksiaan ja vaikutti olevan kypsä ikäisekseen. Äiti oli Rosalle läheinen henkilö ja Rosa kuvasikin äitiään useaan otteeseen ”sankarinaan”. Rosan isä oli ollut lapsuudessa hyvin väkivaltainen sekä Rosan äitiä, että äitipuolta kohtaan Rosan isä on romani, ja isällä on ollut sekä Rosan lapsuudessa, että haastatteluhetkelläkin vakava päihdeongelma, johon on liittynyt rikoksia ja vankilatuomioita. Rosa ei ole koskaan asunut isänsä kanssa ja vanhemmat ovat eronneet Rosan ollessa melko pieni. Rosalla on isäpuoli, jonka Rosa mieltää isäkseen.

Vaikka Rosa on tietoisesti katkaissut välit biologiseen isäänsä, on isä pyrkinyt pitämään satunnaisesti yhteyttä.

Tiina (hieman yli 40 vuotta) kertoi äidin olleen varsin läheinen ja turvallinen aikuinen, mutta myöhemmin joutuneensa myös hoivaajan rooliin suhteessa äitiinsä. Tiinan isä on ollut matkatyössä, mutta kotona ollessaan isän olleen erittäin väkivaltainen. Toisin kuin useimmilla muilla haastateltavillani, Tiinan isä väkivaltaisuus ei liittynyt alkoholiin tai tiedossa olleeseen (diagnosoituun) mielenterveysongelmaan, vaan oli Tiinan mukaan hyvin ennalta-arvaamatonta. Isä jäi Tiinalle muutenkin etäiseksi.

Saaran (noin 30 vuotta) kertomuksessa korostuu vaikea äiti, joka on käyttänyt henkistä ja hengellistä väkivaltaa lapsiaan kohtaan. Saaran isällä on ollut mielenterveysongelmia Saaran ollessa lapsi, jonka takia isä on ollut etäinen, poissaoleva ja ajoittain pelottavakin. Saaran tarinassa äiti on kuitenkin varsinainen väkivallan tekijä ja Saaran oman diagnoosin mukaan myös äidillä on ollut mielenterveysongelmia. Saaran tarina on siinä mielessä poikkeava muista, että Saara on aikuisiällään käynyt perheterapiassa molempien vanhempiensa kanssa ja osittain sitä myötä välit etenkin isään ovat muuttuneet radikaalisti paremmiksi.

Laura (noin 40 vuotta) oli altistunut lapsuudessa vanhempien väliselle väkivallalle, kun isä on ollut väkivaltainen äitiä ja jossain määrin myös Lauraa kohtaan. Isällä oli Lauran lapsuudessa myös paha alkoholiongelma, mutta näistä huolimatta Laura koki isänsä selkeästi hoivaajaksi ja turvaksi. Äidistä Laura puhui hyvin negatiivisesti ja Laura kertoikin äidin kuoleman olleen hänelle helpotus. Laura ei kokenut saaneensa äidiltä minkäänlaista tukea tai turvaa lapsuutensa aikana, vaan äidin käyttäneen häntä kohtaan henkistä väkivaltaa ja olleen emotionaalisesti kaltoinkohteleva vanhempi. Laura kertoi perhe-elämään myös liittyneen vanhempien välisen jatkuvan riitelyn.

Ainon (noin 35 vuotta) kertomuksessa veli on varsinainen väkivaltainen henkilö ja käyttänyt Ainoa kohtaan vakavaa fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Veljen lisäksi Ainon äiti on ollut henkisesti väkivaltainen. Asia minkä Aino koki erityisen haavoittavana, oli ettei äiti, eikä myöskään isä uskoneet veljen Ainoon kohdistamaa väkivaltaa ja sen vakavuutta. Isä oli puolestaan Ainolle turvallinen ja hyvä aikuinen, mutta jäi Ainon mukaan äidin jyräämäksi.

Julian (noin 40 vuotta) kokema väkivalta on ollut pääasiassa vanhempien välisen väkivallan todistajaksi joutumista. Julian ollessa lapsi isällä oli alkoholiongelma sekä mielenterveysongelmia, joiden myötä alkoholia käyttäessään isä oli hyvin väkivaltainen äitiä kohtaan. Julian mukaan väkivalta oli

ajan myötä pahentunut niin, että jossain vaiheessa nuorena ja aikuisena Julia on pelännyt isän tappa-
van äidin väkivallan yhteydessä. Julia kuvaa perheen vuorovaikutusta ”ronskiksi”, perheessä on ri-
delty kovaan ääneen ja usein. Julian mukaan hänen nuoremmat sisaruksensa ovat myös joutuneet isän
väkivallan kohteeksi, mutta Julia itse ei ollut tätä nähnyt tai kokenut itse fyysistä väkivaltaa.

Katrin (noin 35 vuotta) lapsuuden perhe on ollut vanhoillislestadiolainen ja Katrilla on yli kymme-
nen sisarusta. Katri on syntynyt katraan keskivaiheilla. Katrin isällä on ollut vaikea mielenterveyson-
gelma, joka Katrin lapsuudessa ollut pahempi, mutta lieventynyt hieman nuoruudessa. Katrin äidillä
on ollut lukuisten synnytysten lisäksi paljon fyysisiä sairauksia ja näiden takia äiti on ollut paljon
poissa kotoa. Äidillä on mahdollisesti ollut myös masennusta.

Riikka (noin 35 vuotta) on väkivaltakokemuksiltaan aineistoni vakavinta väkivaltaa kokenut, tai ai-
nakin yksi heistä. Riikan isä ei ole koskaan asunut Riikan perheessä, vaikka hänellä ja Riikan äidillä
on yhteisiä lapsia. Riikan mukaan hänen isällään on ollut useita perheitä ympäri kaupunkia. Riikan
isää ja äitiä on yhdistänyt alkoholin käyttö ja vakava alkoholiriippuvuus. Isä, samoin kuin äidin mies-
ystävät ovat olleet väkivaltaisista Riikan äitiä kohtaan. Riikka kertoi isän jääneen hänelle hyvin
etäiseksi ja vieraaksi ihmiseksi. Tämän lisäksi Riikka kertoi elämänsä olleen hyvin rikkonaista äidin
oltua välillä poissa kotoa juomisen takia, jolloin sisarukset ovat joutuneet huolehtimaan itsestään ja
toisistaan. Riikan äiti on ollut hyvin väkivaltainen Riikkaa kohtaan niin fyysisesti kuin henkisesti.
Riikka on myös joutunut pienestä pitäen huolehtimaan äidistään. Riikka on ollut lyhyissä lastensuo-
jelman sijoituksissa sekä äidin alkoholinkäytön, että Riikan oman rajun oireilun takia.

8.1. Lapsuudessa koetun väkivallan monimuotoisuus

8.1.1. Fyysinen väkivalta

Kaiken kaikkiaan koetuilla erilaisilla väkivallan muodoilla on ollut suuri rooli haastateltavieni lap-
suudessa. Haasteltavistani siis Rosa, Laura, Aino ja Riikka ovat kokeneet suoraan itseen kohdistu-
nutta fyysistä väkivaltaa. Etenkin Ainin ja Riikan kertomuksissa väkivalta on rajua ja siinä on käy-
tetty jopa esineitä apuna. Väkivallan tekijöinä on ollut Riikan tapauksessa äiti, ja Ainin tapauksessa
veli, jonka käyttöön vanhemmat eivät ole puuttuneet. Tämän lisäksi Ainin ja Riikan tapauksissa
väkivalta on ollut pitkään kestävä ja toistuvaa.

*Aino: Veli oli niinkun tosi arvaamaton. Jos mä vaikka istuin sohvalla ja katsoin
telkkaria, niin hän jos meni ohi, niin hän saatto vaikka yöllä lyödä mua naa-
maan. Taikka millon vaan sitten muuten käydä päälle. Kuristi. Potki ja löi..*

Riikka: *Äiti on räkinny mua ja repiny mua.. Se repi niinkun hiuksista, että mulle tuli hirveet naarmut selkään yhdestä kaapista. Ja on heitetty harjalla ja just hakattu.*

Verrattuna esimerkiksi parisuhteessa tapahtuvaan tai lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, sisarusten toisiinsa kohdistamaa väkivaltaa on tutkittu melko vähän. Sisarusten väkivallan teot mainitaan usein aikuisten tekemän väkivallan ohessa, kiinnittämättä niihin yhtä paljon huomiota. Toisaalta pelkästään sisarusten toisiinsa kohdistamaa väkivaltaa ja sen vakavuutta ovat tutkineet esimerkiksi Tucker (ym. 2013).

Lauran kertomuksessa häneen itseensä kohdistuva väkivalta ohitetaan melko nopeasti. Ilmeisesti isän väkivaltaisuus Lauraa kohtaan on ollut vähäistä, ainakin Laura jätti sen kertomuksessaan vähälle huomiolle. Tulkitsen asian niin, että isän Lauraa kohtaan käyttämä väkivalta on tapahtunut siinä vaiheessa, kun isän alkoholismi ja mielenterveysongelmat ovat olleet pahimmillaan. Isä saa suuremman merkityksen turvallisena ja rakastavana vanhempana, väkivallasta huolimatta.

Rosa kertoi kokeneensa fyysistä väkivaltaa isän puolen sukulaisten, tädin ja isoäidin taholta. Väkivallan seurauksena Rosa kertoi muun muassa palanneensa viimeiseltä kyläilyreissulta sukulaistensa luota ”*silmä mustana, naama ja hiukset revittynä ja silmälasit rikki*” ollessaan teini-ikäinen. Rosa itse liitti sukulaisissa koetun väkivallan romanikulttuuriin, jossa on tarkka hierarkia ja vanhempia tulisi kunnioittaa. Rosa kertoi, että hän helposti riitautui sukulaistensa kanssa, oli tottelematon ja sanoi heille vastaan, jonka takia joutui sukulaistensa väkivallan kohteeksi lapsena. Tässä mielessä Rosan kertomus eroaa muista tutkimukseni kertomuksista. Marianne Notkon (2011) tutkimuksessa on eritelty naisten erilaisia perhesuhteita, joissa väkivaltaa tapahtuu, mutta siinäkään ei mainita lapsenlapsen tai sisaruksen tyttären roolia väkivallan kokijana. Tämä onkin varsin epätavallinen väkivallan kokemus myös omasta näkökulmastani. Edellä mainitun väkivaltatapahtuman jälkeen Rosa kertoi katkaisseensa välit tätiinsä ja mummoonsa ja myös Rosan äidin tukeneen tätä ratkaisua. Sikäli Rosan tilanne on ollut helpompi kuin Ainolla ja Riikalla, jotka eivät ole lapsena päässeet pakoon kodissaan tapahtunutta fyysistä väkivaltaa.

8.1.2. Väkivallalle altistuminen

Yksi vakavimmista väkivallan muodoista, joita haastateltavani olivat kokeneet, oli väkivallalle altistuminen. Kaikki haastateltavat olivat nähneet äidin, äitipuolen tai sisaruksen fyysistä pahoinpitelyä, joka oli erittäin pelottavaa ja he olivat joutuneet pelkäämään jopa uhrin hengen puolesta. Ainoastaan

Katri ei ollut nähnyt väkivaltaa, mutta kuulleensa sisaruksiltaan isän olleen sisaruksia kohtaan väkivaltainen. Katri itse ei selkeästi muistanut nähneensä näitä tilanteita. Katri muisti kuitenkin kotona olleen pelon. Kertomuksissa nämä väkivallan kuvaukset ovat pysäyttäviä, vielä aikuisenakin haastateltavat osasivat kuvailla yksityiskohtaisesti väkivallan hetkiä. Suuresta pelosta huolimatta esimerkiksi Rosa ja Tiina kertoivat yrittäneensä mennä veljien kanssa väliin väkivaltatilanteeseen.

Rosa: Mä muistan sen hetken kun se [isä] mätkee äitiä siellä, ja potkii ja heittelee ympäriinsä, ja sitten mun veli yrittää sellasella muovimiekalla mennä sinne väliin hakkaamaan. Ja sit isä niinku lastenhuoneen ovelta työntää äidin eteenpäin, sinne huoneeseen ja me vaan juostaan perässä. Ja sitten taas, sellasen muovisen puutarhakalusteen päälle, niin äiti lentää. Ja sit se menee rikki ja äidin selkään uppos sellanen pieni osa siitä sitten.

Tiina: Paljonhan se oli sitä, että isä meni äitin päälle ja me [Tiina ja veli] mentiin väliin ja saatiin siitä sitten osamme. Yleisimmin se oli ihan vaan nyrkeillä ja näin, mutta sitten on niitäkin tilanteita ollu, että on kirveet ja puukot ja kettingit ja kaikki repertuaari niinkun mukana...

Julia: Faija potki mutsia, jos mutsi oli vaikka lattialla, se potki sitä ja vatsaan ja selkään. Päähän. Sitten repi tukasta, saattoi vetää tukasta repimällä ympäri huonetta. Ja kyllä se myös hakkas ylävartaloon etu- ja takapuolelle.

Katri: Ei isä ole ollu mulle väkivaltainen, mutta on se muille [lapsille], sillä on ollu vähän niinku silmätikkuja. Mun veli on kertonu, että isä on ollu tosi väkivaltainen, on pitäny lähteä ihan karkuun kotoa. En ole sellasta nähnyt. Mutta muistan, tuolla terapiassa on tullu aivan hirveen pahoja fiiliksiä siitä, että näkee, vaikka en ole edes nähny. Tai en tiedä, en vaan muista, oon saattanu nähdäkin.

On selvää, että etenkin äidin, mutta myös muun perheenjäsenen joutuminen väkivallan kohteeksi vahingoittaa myös lapsia. Vahingoittuminen voi tapahtua suoraan, esimerkiksi jos lapsi on äidin sylissä tai tulee vanhempien väliin väkivallan tapahtuessa ja joutuu itsekin väkivallan kohteeksi, vaikka väkivalta ei suoraan kohdistuisi lapseen. Väkivallan kohteeksi lapsi joutuu myös välillisesti, kun hän altistuu väkivallalle joutuessaan näkemään, kuulemaan tai rajoittamaan omaa toimintaansa vanhempan kohdistuvaa väkivaltaa kohdatessaan. (Notko 2011, 117.)

Väkivallalle altistuminen asettaa lapset tilanteeseen, jossa he joutuvat seuraamaan sivusta heille tärkeän ihmisen kärsimyksiä. Tutkimusten mukaan, vaikka väkivaltatilanne ei olisi objektiivisesti tarkasteltuna hengenvaarallinen, lapset usein pelkäävät vanhemman tai perheenjäsenen kuolevan tai loukkaantuvan vakavasti. Lapsen turvallisuuden kannalta äiti ja isä ovat hänelle yleensä tärkeimmät henkilöt. Heidän joutumisensa vaaraan on tästä syystä lapselle yhtä uhkaavaa kuin se, että vaara kohdistuisi suoraan häneen itseensä. (Oranen 2000, 26.)

Lapsilla onkin usein kaksi pääasiallista tapaa reagoida väkivaltatilanteisiin. Osa lapsista vetäytyy ja yrittää olla kuulematta ja näkemättä mitään, esimerkiksi menemällä piiloon omaan huoneeseen. Hie-
man vanhempi lapsi voi esimerkiksi kuunnella musiikkia kovalla volyyymilla, mikä peittää väkivallan
äänet. Osa lapsista puolestaan pyrkii puuttumaan tilanteisiin joko menemällä väliin tai hakemalla
apua. (Mullender ym. 2002, 91-100; Oranen 2001, 50-51) Omassa tutkimuksessani Saara kertoi miet-
tineensä joskus poliisin kutsumista, kun hänen veljensä oli uhannut äitiä puukolla. Riikka muistaa
juosseensa naapuriin kutsumaan apua, kun varsin paljon väkivaltaa nähneenä hänen mielestään per-
hetilanne eskaloitui tarpeeksi pelottavaksi. Laura puolestaan kertoi, että hänellä olevan kaksi selkeää
muistoa varhaislapsuudestaan. Niistä toinen oli, että Laura on nähnyt paljon vanhempien välistä vä-
kivaltaa ja joutuneensa menemään toistuvasti vanhempien väliin.

Kaikki haastateltavani eivät kuitenkaan menneet tilanteisiin väliin tai eivät ainakaan joka kerta. Keino
selviytyä akuuteista tilanteista oli myös pysytellä omissa oloissa ja yrittää olla kuuntelematta tappelun
ääniä esimerkiksi uppoutumalla omiin tekemisiin. Myös kotoa pois lähteminen siinä vaiheessa kun
vanhempi alkoi humaltua, tai väkivallan muut merkit olivat ilmassa oli yksi keino ratkaista väkival-
tatilanne.

Peltosen (2011) mukaan väkivallan kokeminen pakottaa lapsen noidankehään. Sopeutuminen järkyt-
täviin tapahtumiin vaatii lasta ottamaan käyttöönsä kaikki olemassa olevat psyykkiset resurssinsa.
Samaan aikaan järkytys, pelko ja toistuvat huoliajatukset verottavat ja sitovat näitä voimavaroja.
Lapsi osaa lukea kodin ilmapiiriä ja usein aavistaa vanhemman aggression heräämisen ja uhkaavan
väkivallan. Tutkimusten mukaan pahinta kuitenkin on, kun väkivalta on ennakoimatonta ja yllättävää.
Ennakointi luo lapselle tunteen siitä, että hän voi jotenkin vaikuttaa tilanteeseen, mutta impulsiivinen
ennustamaton väkivalta ei anna mahdollisuutta tähän ja luo vahvan voimattomuuden tunteen. Tutki-
musten mukaan jatkuva uhka on vaikeinta ja ahdistavinta kestää. Jopa vuosia jatkuva uhka ja pelko
lyömisestä voivat olla pahempaa kuin lyödyksi tuleminen. (Crittenden 2003, 134-135; Lepistö 2010,
28.; Oranen 2001, 49-51.)

Omassa tutkimusaineistossani väkivalta liittyi usein alkoholin käyttöön, jolloin lapsi osasi jollain ta-
valla ennakoida, tai ainakin tiesi hyvin, että tilanne kotona voi johtaa jossain vaiheessa väkivaltaan
(Ks. Huovinen 2017). Runsaan alkoholin ja muiden päihteidenkäytön onkin katsottu olevan yksi mer-
kittävä riskitekijä myös perheväkivallan esiintymiseen. Vanhempien päihteidenkäytön on myös kat-
sottu olevan merkittävä lasten ja nuorten erilaista häiriökäyttäytymistä ja psyykkisiä ongelmia selit-

tävä tekijä. Yhdistelmä, jossa vanhemmat toimivat lastaan kohtaan sekä väkivaltaisesti, että päihtyneenä, on tutkittu olevan erityisen vaurioittavaa (Virokannas 2013, 58.)

Tämän lisäksi perheenjäsenen mielenterveysongelmat ja niiden huonommat vaiheet, sekä vanhempien, tai vanhemman ja sisaruksen kova ja äänekkäs riitely ennakoivat jossain vaiheessa väkivaltaa. Lasten suhde perheväkivaltaan ei koskaan olekaan passiivinen, vaan lapset oppivat ennakoimaan riita- ja väkivaltatilanteita. Lapset huomaavat kodin ilmapiirin kiristymisen ja osaavat usein lukea tarkkaan vaaran merkkejä. Merkkien seuraaminen voi viedä lapselta paljon energiaa sekä kykyä keskittyä muuhun. (Oranen 2001, 48-49.)

Julia: Se [väkivalta] keskittyi aika pitkälti viikonloppuihin tai jos oli pidempi loma.. Se liittyi aina siihen, että isä joi. Aika usein se meni siihen, että niille [vanhemmat] tuli sellasia tappe-lutappeluita. Että aluksi ne joi, saattoi olla kivaa, niillä olikin ihan kivaa. Sit se meni sellaseksi, mutsi nalkutti ja faija sitten hermostu ja kisko turpaan.

Tiina ja Aino korostivat, ettei väkivaltaisia kohtauksia voinut aavistaa mistään, vaan ne saattoivat alkaa yhtäkkiä ilman mitään ennakkovaroitusta. Tämä oli luonnollisesti hyvin raskasta ja johti jatkuvaan varuillaoloon.

*Tiina: Meillä se [väkivalta] ei ollu mitenkään ennustettavissa. Että tuota se saatto niinkun tulla ihan mistä tahansa, että ei ollu niinku mitään sellasia ennusmerkkejä.
Olihan se semmosta varpaillaan oloa ja mä oonkin sitten sanonu jollekin, että kuulostaa varmaan hullulta, mutta kun on oppinu nukkumaan sillai, että on puoliksi hereillä.”*

Aino: Pahinta ehkä oli kun mä tulin koulusta kotiin, hänenkin [veli] olis pitäny olla vielä muutama tunti koulussa mua pidempään, mutta. Kerrankin esimerkiks mä olin jo jonkin aikaa touhunnu kotona, luulin ettei siellä ole muita ja menin käymään saunalla.. Mun veli olikin siellä ja mä säikähdin sitä ihan hirveesti. Hän oli semmonen, että hänestä ei niinkun tiennyt että mikä hän on ja mistä hän pomppaa ja mitä sit tekee.

Tuckerin (ym. 2013) tutkimuksessa havaittiin, että sisarusten välisellä väkivallalla, kuten henkistä tai vakavaa fyysistä väkivaltaa tai omaisuuteen kohdistuvaa väkivaltaa, on yhteys lapsuuden ja nuoruuden psyykkiseen pahoinvointiin ja ongelmiin jopa enemmän kuin ollaan aiemmin ymmärretty. Tutkimusryhmän mukaan sisarusten väliseen väkivaltaa tulisi kiinnittää enemmän huomiota ja sen ehkäisyyn tulisi panostaa.

Marianne Notkon (2011) mukaan sisarusten välistä väkivaltaa on aiemmissa tutkimuksissa tarkasteltu huomattavan vähän verrattuna muuhun lähisuhde- ja perheväkivaltatutkimukseen. Kuitenkin joidenkin tutkimusten mukaan sisarusten välinen väkivalta on yleisin lähisuhdeväkivallan muoto. Notko on tutkinut naisten läheisissä ihmissuhteissa kokemia väkivaltaa. Näissä kertomuksissa sisarusten välinen väkivalta on harvinaista, mutta kertomuksissa se näkyy materiaalisena sekä suhteen sisäisenä,

emotionaalisina kysymyksinä. Notkon tutkimuksessa ei tullut esiin sisarusten välistä fyysistä väkivaltaa.

Lisäksi Hurtigin (2013) ja Laitisen (2004) tutkimuksissa tuli esille veljien siskoihinsa kohdistamaa seksuaalista väkivaltaa. Omassa tutkimuksessani ei tullut esille minkäänlaista seksuaalista väkivaltaa, mutta sitäkin enemmän olin yllättynyt sisarusten käyttämän fyysisen ja vakavan henkisen väkivallan yleisyydestä, joita kertomuksissa tuli ilmi. Sitä ei voinut pitää sisarusten välisenä tavallisena nahisteluna, vaan kyse oli selkeästi väkivallasta, kuten Ainon ja myös Rosan tapauksessa.

Rosa: Veli purki tosi paljon minuun sen pahoja oloja ja tuntemuksia, kun se ei puhunu, se löi mua esimerkiks tosi paljon. Ja haukku mua.. Lämäytti mua jollain ja repi hiuksista.

8.1.3. Henkinen väkivalta

Kokemuksia henkisestä väkivallasta oli jokaisella tutkimukseeni osallistuneella. Henkistä väkivallan muotoja on monia, eikä muunlaista väkivaltaa miltei voi kokea joutumatta samalla henkisen väkivallan kohteeksi. Itse määrittelen henkisen väkivallan esimerkiksi haukkumiseksi, ilkeilyksi, syyllistämiseksi, vähättelyksi, mitätöinniksi ja uhkailuksi. Henkinen väkivalta, kuten fyysinenkin, on siis aktiivisia tekoja, joilla yritetään nujertaa toinen tai saada hänet käyttäytymään halutulla tavalla (vrt. Mullender 1996, 23-26; Paavilainen & Pösö 2003, 14). Henkistä väkivaltaa olivat kokeneet kaikki haastateltavani. Weinehall (2005) kirjoittaa artikkelissaan, että hänen haastattelemiensa erilaista ja eritasoista perheväkivaltaa kokeneiden nuorten mukaan henkinen (psychological) väkivalta oli kaikkein pahinta. Henkinen väkivalta liittyy myös tässä tutkimuksessa esimerkiksi vanhemman totaaliseen auktoriteettiin, epäjohtonmukaiseen kasvatukseen, ennakoimattomaan arkeen, jossa ei voinut aina tietää mistä väkivaltainen kohtaaminen alkaa. (Mt. 140.)

Saara: Äidillä oli mua kohtaan, sellainen alistava asenne. Kun hän on ollut minulle liian iso auktoriteetti, vanhemman tietysti kuulukin olla, mutta minä en niinku saanut kyseenalaistaa mitään, tai jos minä osoitin esimerkiks hankalia tunteita, niin se miten hän reagoi siihen, hän on sanonu sellasia asioita, mitä ei pitäisi sanoa ja niinkun ollut pulassa minun kanssa...

Äidin mielialat olivat tosi ailahtelevia, ei koskaan tiennyt onko hän hyvällä vai huonolla tuulella, mistä hän suuttuu ja mihin hän on tyytyväinen. Oon aina luullut, että se vika on vaan itsessä, kun äiti saa raivokohtauksen, ajatellu että on hyvin huono ja aina tekee väärin kaikessa, ja yrittänyt ymmärtää miten pystyis toimimaan, ettei äiti sais niitä kohtauksia.

Ainon tapauksessa katson henkiseksi väkivallaksi ja mitätöinniksi myös veljen täydellisen puhumattomuuden Ainoa kohtaan. Mitätöinnin ja täydellisen huomioimisen puutteen on katsottu olevan yksi (passiivisen) henkisen väkivallan vakavimpia muotoja.

Aino: Mun muistaakseni mun veli ei ole puhunu mulle koskaan, sillai niinkun tavalliset ihmiset, saatikka niinkun perheenjäsenten pitäisi puhua. Ainoat mitä hänen oli pakko sanoa joskus, niin sekin oli tosi lyhyesti, mielellään yhdellä sanalla ja muutenkin hän oli niinkun mua ei olis ole-massakaan.

8.1.4. Hengellinen väkivalta

Katrin ja Saaran vanhemmat käyttivät heidän mukaansa kotona hengellistä väkivaltaa, joka pohjautui molempien vanhempien uskonnolliseen vakaumukseen. Hengellinen väkivalta oli esimerkiksi uskonnolla uhkailemista ja pelottelemista tai erilaisten elämää rajoittavien tekijöiden perustelemista uskonnollisella vakaumuksella. Saara kertoi hänen äitinsä myös vaatineen ehdotonta vanhemman auktoriteetin kunnioittamista, joka perustui Raamatun tulkintaan. Äidin käytös oli kuitenkin raivoavaa, epäjohdonmukaista ja epäreilua Saaran mielestä eikä hän kertomansa mukaan pystynyt kunnioittamaan äitiään. Tämä puolestaan johti vastustusta uskonasioita kohtaan, koviin riitoihin ja siihen, että Saaraa syytettiin huonosta käytöksestä ja Saara itsekin ajatteli olevansa syntinen. Erään esimerkin mukaan Saaran äidin käytös suuttuessaan saattoi olla varsin rajua:

Saara: Kerran äiti sanoi minulle, kun raivosi, niin huusi minulle suoraan ja sanoi: ”väisty Saatanana!” Hän ajatteli, että siinä on henkivallat ja hän näin sanomalla pystyi ne poistamaan.

Katri puolestaan kuvasi isän käytöstä, joka oli myös syyttelevää ja Katrin mielestä epäoikeudenmukaista. Katrin kertoi isän käytöksen olleen ”mielivaltaista” ja samoin isän tulkinnan uskosta, jota Katri ei kokenut omakseen. Uskonnon takia perheessä ei esimerkiksi yhtäkkiä hyväksytyt ei uskovia kavereita tai isä rajoitti Katrin menoja ja kommentoi esimerkiksi Katrin ja sisarusten naiseksi kasvamista. Sekä Katrin, että Saaran kertomuksissa korostui myös muihin haastateltaviin verrattuna kulissien ylläpito perheen ulkopuolisia kohtaan. Vanhemmille oli tärkeää, että perheenjäsenet käyttäytyivät yhteisön tai tuttavapiirin silmissä hyväksyttävällä tavalla. Yhteisö määritteli esimerkiksi mikä oli hyvää ja lapsille sopivaa käytöstä.

Katrin kertomus eroaa muista tutkimukseni väkivallan kokemuksista siinä, kuinka ison roolin perheen uskonnollinen vakaumus väkivallan kokemuksissa saa. Katrin mukaan hänen lapsuuttaan leimasi vahva kaaoksen ja turvattomuuden sekä laiminlyödyksi tulemisen tunne. Tämä johtui pitkälti siitä, että perheeseen syntyi niin monta lasta, vaikka Katrin mukaan vanhemmilla ei ollut millään tavoin resursseja huolehtia ja kasvattaa tällaista suurperhettä fyysisten ja psyykkisten sairauksien sekä uupumuksen takia.

Katri: Kyllä mä oon vihanen kaikesta mitä on tapahtunu, mutta en mä oo suoraan vihanen äitille ja isälle mistään muusta, kun vaan siitä että ne ei ottanu vastuuta. Että ei, tavallaan se menee myös yhteisön piikkiin, että ne ei ottanu vastuuta, kun se on niin vahva se yhteisön paine siitä.

*Sillon vaan ajateltiin, että kaikki lapset pitää ottaa vastaan vaikka tilanne on tuollainen ihan käsittämätön, mikä oli.
En mä sano, että se olis tavallaan ainut ongelma, että on paljon lapsia, mutta onhan se lisänny monen, monen kertaiseksi niitä ongelmia mitä oli jo valmiiksi.*

Lisäksi Katri korosti, ettei hän kritisoi kenenkään uskossa olemista, vaan sitä kuinka hänen vanhempansa elivät tiukasti vanhoillislestadiolaisen aatteen mukaan ja sitoutuivat tiukasti vanhoillislestadiolaisen opin ns. näkyviin kohtiin, kuten ehkäisy-, kuuliaisuus-, seurakunta- ja auktoriteettikäsitteisiin (vrt. Hurtig 2013, 260). Vanhemmat eivät kantaneet Katrin mukaan vastuuta elämäntavastaan ja sitä kautta lastensa elämästä ja hyvinvoinnista. Katri itsekin kertoi olevansa uskossa, mutta hänen uskonsa olevan erilaista kuin vanhemmilla.

Suuri perhekoko on tutkimusten mukaan väkivallan riski. Selittävinä tekijöinä on nähty vanhempien velvoitteiden tuoma kuormitus, avuttomuuden tunne ja vaikeus vastata lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Suurperheessä haastava pikkulapsivaihe ei kestä muutamaa vuotta, vaan voi jatkua esimerkiksi jopa 25 vuotta. Tällöin lapsen tarpeet voivat näyttäytyä organisoinnin eikä niinkään läsnäolon ja henkilökohtaisen paneutumisen kysymyksenä. (Hurtig 2013, 261-262.) Lisäksi, vaikka vanhoillislestadiolainen yhteisö on muuttunut, muuttuu edelleen ja siihen on halua myös liikkeen sisältä, hyväksytyksi tuleminen yhteisössä ja sen silmissä sekä yhteisön sääntöjen noudattaminen elävät edelleen vahvoina (Hurtig 2013; Rauhala 2015).

8.1.5. Emotionaalinen kaltoinkohtelu

Tutkimukseni naiset kertoivat esimerkkinä emotionaalisesta kaltoinkohtelusta vanhemman etäisyyden ja tavoittamattomuuden; sen, ettei vanhempi ollut henkisesti läsnä tai ei reagoinut lapsen tarpeisiin, edes kun lapsi haki huomiota kiukuttelemalla. Yksi eniten turvattomuutta aiheuttanut asia haastateltavien lapsuudessa olikin ollut vanhempien ajoittain jopa täydellisenkin reagoimattomuus lapseen, tai toisaalta toistuva reagointi ärtymyksen ja raivoamisen kautta.

Saara: Hän [isä] saattoi olla niin masentunut, että hän tuli sisään ovesta ja hän ei tervehtinyt, ei huomionnut millään tavalla meitä lapsia, vaikka kukaan muu aikuinen ei kotona olisi ollutkaan. Eli jättänyt täysin sen kontaktin meihin ottamatta.

Laura: Meillä ei ollut keskustelua, mitään kommunikaatioyhteyksiä, meillä kaikki huudettiin.

Yksi koskettavimmista emotionaalisen kaltoinkohtelun kokemuksista oli Ainolla. Ainon äiti oli sairastunut vakavasti ja luullut menehtyvänsä sairauteen Ainon ollessa 2-3-vuotias. Ainon mukaan äiti oli tämän takia etäännyttänyt pientä Ainoa itsestään, ilmeisesti jottei äidin kuolema olisi niin iso asia

pienelle lapselle. Ainon äiti selvisi sairaudesta, mutta välit eivät Ainon mukaan koskaan lähentyneet. Toinen asia, joka oli ollut Ainolle hyvin raskasta, oli ettei Ainoa uskottu, kun hän kertoi veljen väkivaltaisuudesta. Ainon kokemuksille naurettiin tai ne kuitattiin väheksyvästi sisarusten väliseksi välien selvittelyksi. Luokittelen emotionaaliseksi kaltoinkohteluksi myös lapsen syyllistämisen ja syyttämisen ikätasoisesta käytöksestä tai esimerkiksi väkivallan aiheuttamista oireista.

Erityisesti Riikan, mutta myös Katrin kertomuksissa oli myös suoranaista lapsen laiminlyöntiä. Riikka muisteli äidin runsaaseen alkoholin käyttöön liittyneen sitä, ettei perheen lapsilla ollut aina ruokaa, ja lapset sekä heidän vaatteensa olivat usein likaisia. Katri kertoi myös, että vanhempien jakamattomuuteen liittyi kodin sekaisuutta (joka saattoi olla etenkin perheen pienimmille jopa vaarallista), lasten hoitamattomuutta ja mm. sitä, että lapset pitivät itse ainakin osittain huolen ruokailustaan ja päivärytmistä.

8.2. Väkivallan kokonaisvaltaiset vaikutukset lapsen elämään

Aiemmin teoriaosiossa kirjoitin perheväkivallan vaikutuksista lapseen aiempien tutkimusten mukaan. Omassa tutkimuksessani tarkastelen väkivallan vaikutuksia sitä kautta, miten haastateltavani kuvasivat elämäänsä, jota varjosti perheessä tapahtuva väkivalta. Ajattelen, ettei väkivalta vaikuta vain edellä mainittujen tekojen ja tekemättä jättämisten kautta, vaan perheväkivaltaperheessä lapsi elää jatkuvasti väkivallan *ilmapiirissä*, ja tämä kokonaisuus ei voi olla vahingoittamatta lapsen kasvua ja kehitystä. (Ks. Forsberg 2002, 20.) Perheväkivalta saa usein aikaan muita haitallisia prosesseja, jotka yksin tai yhdistelmänä häiritsevät lapsen normaaleja arjen rutiineja ja kehitysvaiheita.

Väkivallan kokeminen vaikuttaa myös vanhemmuuteen ja sitä kautta lapseen. Vanhempi voi kärsiä itsetunto-ongelmista, masennuksesta, stressistä ja nämä voivat vaikuttaa vanhemman psyykkiseen vointiin ja kykyyn toimia vanhempana. Vanhemman masennus voi näkyä vähentyneenä verbaalisena ilmaisuna, positiivisuutena sekä kykynä vastata lapsen tarpeisiin. (Calder ym. 2004, 28.) On myös tutkittu, että vanhemman joutuminen lähisuhdeväkivallan uhriksi madaltaa kynnystä käyttää väkivaltaa lapsia kohtaan (Mm. Calder 2004; Haapasalo 1999).

Tänä päivänä tutkimusten perusteella tiedetään jo hyvin, että lapsuuden (varhaiset) ihmissuhteet ovat merkittävässä roolissa ihmisen tunteiden ja ajattelun kehittymiselle. Vuorovaikutuksessa lapsi oppii miten saa vanhempien huomion ja sitä kautta lohtua ja turvaa. Samalla lapsi oppii onko hän hoivan

arvoinen, voiko ihmisiin luottaa ja voiko heidän käytöstään ennakoida. Lapsi myös oppii jo varhain muokkaamaan tunneilmaisujaan siten, että ne herättävät vastakaikua ja hyväksyntää. Vaikka aikaisin opitut mielensisäiset mallit eivät sellaisenaan välttämättä siirry myöhempään elämään, ne muovaavat lapsen kehitystä aikuiseksi. (Mm. Punamäki 2001, 174.) Perheessä, jossa on väkivaltaa, nämä lapsen kasvuun vaikuttavat vuorovaikutussuhteet ovat usein häiriintyneitä, tai ainakin niihin kohdistuu voimakasta stressiä. (Calder 2004)

Aineistoa analysoidessani siitä nousi esiin yhdistäviä teemoja siitä, miten perheessä koettu väkivalta vaikutti haastateltavieni elämään lapsena. Kutsun näitä pääteemoja termeillä lapsen näkymättömyys ja arjen kaaos. Näkymättömyyden alateemoina esille nousivat erityisesti lapsen kokemat erilaiset ohittamisen ja mitätöinnin kokemukset sekä perheessä, että kodin ulkopuolella. Lisäksi näkymättömyyteen liittyvät väkivallan herättämät tunteet ja kuinka niitä pystyi perheessä ilmaisemaan. Arjen kaaos puolestaan näyttäytyi emotionaalisenä ja fyysisenä turvattomuutena, perheen roolien sekoittumisena ja hoivan ja huolenpidon puutteena. Pyrin avaamaan nämä teemat ja kuvaamaan haastateltavieni kertomusten kautta, kuinka kokonaisvaltaisesti väkivalta oli elämään vaikuttanut lapsena.

Tämä ei tarkoita, ettei lapsuudessa olisi ollut myös hyviä hetkiä ja iloa. Toisessa osiossa käynkin läpi teemoja, jotka nousivat kertomuksista positiivisina asioina ja jotka auttoivat lasta selviytymään lapsuudesta, jossa oli perheväkivaltaa.

8.2.1. Lapsen näkymättömyyden kokemukset perheessä

Lapsen osallisuutta perheväkivallan kokemukseen ja etenkin altistumiselle vanhempien väliselle väkivallalle on tutkittu aiemminkin. Lapsen kokemusten jäämistä piiloon selittää osittain se, ettei lasten ajatella olleen väkivaltaisissa tilanteissa paikalla, kuulleen mitään tai ymmärtävän vanhempien riitoja. Toisaalta on ajateltu, että mikäli lapseen itseensä ei ole kohdistunut etenkään fyysistä väkivaltaa, ei lapsi ole väkivallan uhri. Tosin tässäkin usein vanhemmalla voi hämärtyä minkä hän ajattelee itse väkivallaksi, esimerkiksi kuritustarkoituksessa käytettyä lievää väkivaltaa tai henkistä väkivaltaa voi olla vaikea itse tunnistaa väkivallaksi. (Oranen 2001, 44-46)

Ajatus siitä, ettei lapsi tietäisi perheessä tapahtuvista asioista ellei näe niitä, on havaittu muissakin kuin perheväkivaltaa koskevissa tutkimuksissa. Riitta Hyytinen (2007) on lisensiaatin tutkimukses-

saan tutkinut huumeperheen lasten arkea. Tutkimuksessa kävi ilmi, että perheen kotona olivat vanhemmat lukinneet oman huoneensa, eivätkä lapset koskaan saaneet mennä sinne. Lukkojen takana vanhemmat säilyttivät huumeiden käyttö- ym. välineitä, käyttivät itse aineita ja riitelivät. Lapsille selitettiin vanhempien polttavan tupakkaa huoneessa, jonka takia lapset eivät saaneet mennä huoneeseen. Vanhempien ja lasten mentyä yhteiseen kuntoutukseen oli siellä käynyt ilmi, että lapset olivat kauan tienneet vanhempiensa huumeiden käytöstä, koska se muun muassa näkyi lasten arjessa monin tavoin. (Mt. 87-95.)

Lasta halutaan mahdollisesti myös suojella sillä, ettei väkivallasta tai sen aiheuttamista tunteista puhuta, puhumisen ajatellaan palauttavan mieleen ikäviä tapahtumia. Selvää on, että lapset kuulevat, näkevät, aistivat ja muistavat paljon enemmän perheen tapahtumista ja ilmapiiristä, kuin mitä aikuiset haluavat myöntää. (Emt., 46-48.)

Rosa: Mä oon vihannu niitä [isän sukulaiset] niitä ihan älyttömästi, koska ne on niin paljon sätiny äitiä ja syyttäny kaikkia asioita äitin niskaan. Ja sit ne väittää, et mä en voi muistaa niitä tilanteita lapsuudesta. Se on sellanen asia mikä niinkun on, että menkää nyt kouluun ihan oikeesti, koska kyllä lapsi niinkun muistaa tollaset, vaikka olis ollu pienikin, niin kyllä muistaa.

Rosan kohdalla isän sukulaiset olivat puhuneet Rosalle tai Rosan kuullen pahaa hänen äidistään ja syyttäneet äitiä perheen ja isän ongelmista. Tämä oli tuntunut Rosasta luonnollisesti pahalta, kun Rosa itse näki ja koki isän väkivaltaisuuden. Rosan ottaessa asian esille myöhemmin sukulaisten kanssa, he kielsivät asian ja sanoivat Rosan kuvittelevan. Paitsi pelon, moni haastateltavani muisti väkivaltaan liittyneen epäoikeudenmukaisuuden tunteen sekä kokemuksen siitä, että väkivallan tekijä toimi väärin.

Lapsen jääminen ”näkyttömäksi” on tullut esille myös useassa aiemmassa perheväkivaltatutkimuksessa ja esimerkiksi alkoholitiperheessä kasvaneita lapsia koskevissa tutkimuksissa (Mm. Itä-puisto 2001). Anu Huovinen (2017) on haastatellut ammatillisessa lisensiaatin tutkimuksessaan perheväkivaltaa kokeneita lapsia. Huovinen on erotellut haastattelemiensa lasten kertomuksista erilaisia väkivallan kokijan identiteettejä, mutta kaikille haastatelluille lapsille yhteistä oli ”haavoitettu lapsuus”. Tämä tarkoittaa, että perheessä koettu väkivalta oli haavoittanut jokaisen lapsen kokemusta turvallisesta lapsuudesta, jossa on oikeus ja mahdollisuus ilmaista omaa olemistaan, tarpeitaan, tunteitaan ja toiveitaan. Lapsi voi tietoisesti pyrkiä olemaan esimerkiksi väkivaltatilanteissa näkymätön, mutta pidemmällä aikavälillä lapsen näkyttömyys perheessä haittaa hänen selviytymistään. Yksi Huovisen tutkimuksessaan erottelemista perheväkivaltaa kokeneen lapsen identiteeteistä oli näkyttömän lapsen identiteetti. (Mt. 95-100, 105.)

Omassa tutkimuksessani näkymättömyyden kokemuksista esiin nousivat voimakkaimmin kokemukset siitä, ettei omille tunteille ollut tilaa väkivaltaisessa perheessä. Tämä oli mielestäni kertomuksissa yksi suurimpia näkymättömyyden hetkiä; lapsi joutui elämään vasten tahtoaan vaikeassa ja raastavassa tilanteessa, mutta hänen tunteilleen ja niiden ilmaisulle ei löytynyt tilaa.

Hannele Forsberg (2005b) kirjoittaa lasten tunteista väkivaltaisissa perheissä. Forsbergin mukaan perheväkivallan somaattisia ja psyykkisiä vaikutuksia sekä sen aiheuttamaa traumaa on tutkittu enemmän, mutta väkivallan aiheuttamia tunteita lapselle on selvitetty vähemmän. Lasten tunteet perheissä, joissa on väkivaltaa ovat jääneet myös vanhempien tunteiden ja kokemusten varjoon esimerkiksi erilaisissa palveluissa asioidessa. Forsbergin tutkimuksessa lapset olivat kuvanneet perheväkivallan olevan kuin ”labyrintti” tai ”vankila”, josta ei nähty ulospääsyä. Väkivalta aiheutti mm. syvää toivotonmuutta, yksinäisyyttä, ilon puutetta, äärimmäistä avuttomuutta ja tuskaa. Tuska saattoi olla jopa niin suurta, että lapsi ajatteli oman kuolemansa olevan ainoa ratkaisu tilanteesta ulospääsyyn, katoamiseen. Toinen vaihtoehto oli ollut unelma karkaamisesta ja nimenmuuttamisesta niin, ettei väkivallan tekijä (isä) löytäisi enää ikinä. (Mt. 55-57.; Forsberg 2002; Lepistö 2010)

Tunnistan näitä tunteita myös omien haastateltavieni kertomuksista. Vaikka lapsuuden kokemuksista oli aikaa, ja osa lapsuudesta oli hämärän peitossa, pystyivät he hyvin tavoittamaan tunteita, jota väkivalta oli lapsuudessa aiheuttanut, kuten pelko, häpeä, viha, yksinäisyys, syyllisyyden tunteet, pettymys ja voimattomuuden tunne, tunne ettei voinut vaikuttaa omaan elämäänsä. Haastattelemani naiset olivat olleet lapsuudessa ja nuoruudessa vihaisia väkivallan tekijälle, joka tunnistivat toimivan väärin ja epäoikeudenmukaisesti. Toisaalta vihaa koettiin myös äitiä kohtaan, jos hän ei pystynyt suojaamaan lapsiaan väkivallalta, tai katkaisemaan väkivaltaa esimerkiksi eroamalla väkivaltaisesta miehestä. Vihaa aiheuttivat myös tunne epäreilusta kohtelusta ja kohtaamatta jäämisen tunteet. (Vrt. Huovinen 2017; Weinehall 1997,189-198)

Yksinäisyyden tunne puolestaan liittyi siihen, että haastateltavani olivat ajatelleet olevansa ja heidän perheidensä olevan erilaisia kuin muilla lapsilla. Yksinäisyyttä aiheutti myös tunne jäämisestä kokemusten ja tunteiden kanssa yksin, niin perheessä kuin kodin ulkopuolellakin. (Vrt. Uusitalo 2007)

Nämä tunteet olivat voimakkaita, perheessä ne usein kuitenkin joko ohitettiin, tai niiden ilmaisua rajoitettiin. Väkivallasta ei myöskään puhuttu jälkikäteen kenenkään tutkimukseeni osallistuneen perheessä, etenkin vanhempien kanssa. Tapahtumat vain ”menivät ohi” tai tietoisesti haudattiin, kunnes

väkivaltainen episodi jälleen toistui. Tämä johti siihen, että myös väkivallan aiheuttamat tunteet jäivät käsittelemättä. Väkivallan aiheuttamille tunteiden ilmaisulle toisaalta ollut tilaa siinä hetkessä, kun väkivalta tapahtui, mutta hyvin vähän myöskään väkivaltatapahtumien jälkeen. Haastateltavani kertoivat, etteivät he pääasiassa voineet ilmaista muille näitä negatiivisia tunteitaan, koska perheissä ei säännönmukaisesti puhuttu väkivaltatilanteista tai käyty niitä läpi jälkeensä. Tämä on tullut esille myös aiemmissa tutkimuksissa (Mm. Mullender ym. 2002, 96-97).

Julia: Meillä oli vähän huono tällanen riitelykulttuuri, että normaalistihan ne sitä käsitellään ne riidat ja selitetään miksi näin kävi ja anteeksi ja tällasta. Ne jäi aina vaan auki, et se oli kyllä huono. Eihän se hakkaaminen hyvä ollu, mutta se olis ehkä parantanu vähän sitä tilannetta, jos se ois jotenkin käsitelty, mutta se jäi aina vaan auki. Vähän niinkun leikittiin ettei sitä olis käynykään. Isä skarppas pari päivää ja äiti oli hiljaa ja nöyrä.

Aino: Ei tälle [veljen väkivaltaisuus] ole mitään selitystä ja tää on vielä ollut sillä tavalla kun, mun vanhemmat ei ole nähny tässä koskaan mitään ongelmaa. Että edelleenkin mun on vaikea luottaa näihin omiin muistikuviiin, omiin tuntemuksiin.

Laura: Varmastin halusin [selityksiä], mutta ei niitä meillä, ei ollut keskustelua, mitään kommunikaatioyhteyksiä, kaikki huudettiin. Ei mulle kukaan kertonut, niinkun että ”iskä on nyt vähän kännissä”, tai mitä lapsille kaunistellaan, niin meillä ei ollu sellasta minkäänlaista.

Kertomuksista käy hyvin ilmi, että haastattelemani naiset olivat lapsuudessa kaivanneet jonkinlaisia selityksiä tai tapahtumien läpikäyntiä edes jollakin tasolla. Kertomusten perusteella vanhemmat eivät tähän joko kyenneet, tai eivät nähneet sitä tarpeelliseksi. Ainon tapauksessa aloite veljen väkivallan käsittelemiseen olisi pitänyt tulla vanhempien taholta, mutta sitä ei tapahtunut.

Kokemus liittyi osittain muutenkin laajempaan näkymättömyyden kokemukseen; ikään kuin lapsella ei ollut tilaa perheessä sellaisena kuin hän oli (Vrt. esim. Keränen 2001, 133). Perheessään väkivaltaa kokevalla lapsella oma, käytettävissä oleva tila kotona on usein rajattu, eikä lapsella ole välttämättä oikeutta omaan ruumiiseensa ja sen koskemattomuuteen (Laitinen 2004, 108, 133.) Omassa tutkimuksessani kävi ilmi, että lapsen tilaa kotona oli usein rajattu niin, Haastateltavani olivat kokeneet olleensa esimerkiksi liian hankalia, sopeutumattomia tai äänekkäitä lapsia, liian herkkiä, liian kekseliäitä ja innostuvia, tai vaikka liian passiivisia.

Rosa: Mua on kohdeltu siellä mustalaispuolella aina tosi huonosti, koska mä oon aina ollu tosi vilkas, ja sellanen menevä. Niin ne ei oo jaksanu mua.

Katri: Mä olin sellanen, että innostuin paljon kaikesta, aina vaan uudestaan. Niin aina vaan lyötiin alas, niinkun se oli tavallaan ei mitään se minun innostus. Ja mun veli oli omalla tavallaan herkkä tyyppi, se kulki kylässä vanhuksilla, niin sitä sitten kiusattiin siitä.

Lapsi ei saanut aina ilmaista tunteitaan kuten halusi tai leikkiä siellä missä halusi. Lapsi oli voinut joutua tai halunnut pysyä poissa aikuisen valtaamista tiloista myös väkivallan aikana, tai esimerkiksi vanhempien käyttäessä runsaasti alkoholia ja ollessa sen takia aggressiivinen tai poissaoleva.

Katrin perheessä sisarukset kontrolloivat toisiaan ja kiusasivat ja lyttäsivät joukosta jollain tavalla poikkeavia yksilöitä. Henkinen väkivalta laajeni tällä tavalla vanhemmista lapsiin ja heidän keskinäisiin suhteisiinsa.

Väkivalta aiheutti erilaisten tunteiden lisäksi myös hämmennystä siitä, mikä väkivaltaan oli johtanut, mitä tilanteessa tapahtui tai mitä oli odotettavissa seuraavaksi. Esimerkiksi pelko itsen tai perheenjäsenen kuolemasta väkivaltatilanteessa, tai lapsen syyllisyyden tunteet väkivallan aiheuttamisesta olivat olleet varmasti todellisia ja voimakkaita lapselle, mutta väärää luuloja ei juuri perheissä puhuttu läpi tai korjattu. Etenkin pieni lapsi voi tulkita esimerkiksi vanhempien välisen väkivaltatilanteen paljon pahempana, kuin mitä se on todellisuudessa ollut, etenkin jos lapsi on toisessa huoneessa väkivallan hetkellä, tai herää väkivallan ääniin. Lapsella pelkoihin voi yhdistyä myös kuviteltuja pelottavia asioita, joita on esimerkiksi kuullut tai nähnyt televisiosta. (Keränen 2001)

Katri oli alkanut aikuisena terapian myötä alkanut selvittää varhaislapsuuttaan kyselemällä siitä vanhemmiltaan. Katrille oli terapiassa tullut mielikuvia totaalista yksinäisyydestä ja turvattomuudesta pienenä lapsena. Oli käynyt ilmi, että Katrin ollessa vuoden ikäinen oli äiti joutunut olemaan kolme kuukautta sairaalassa pikkuveljen synnytyksen yhteydessä. Isä ei ollut pärjännyt yksin lasten kanssa, joten Katri oli ollut osan aikaa myös tuttavaperheessä Katrille tuntemattomien henkilöiden hoidossa. Loppuajan Katri oli kotona usean, vielä itsekin pienen sisaruksen ja psyykkisesti huonosti voivan isän kanssa. Turvattomuuden kokemukset ovat heijastuneet aina aikuisuuteen saakka. Katria järkytti myös se, etteivät vanhemmat muistaneet asiasta sen enempää ja he olivat kykenemättömiä ymmärtämään miksi Katri ylipäättään mietti asiaa, olihan Katrista huolehdittu jotenkin. Katrin isän sanoin: ”*kyllä sä jossain olit*”.

Myös lapseensa itseen kohdistuva väkivalta aiheuttaa paljon epäselväksi jääneitä kysymyksiä. Lapsi syyllistää usein itseään, omaa persoonaansa tai huonoa käytöstään väkivallasta. Tästä huolimatta lapsi voi myös ymmärtää, että väkivalta on väärin, eikä lapsi ole sitä ansainnut. Riikan kertomuksessa nousi vahvasti esille se, ettei Riikan lapsuudessa oltu puhuttu äidin häneen kohdistamasta, eikä äitiin itseensä kohdistuneesta väkivallasta. Riikan äiti tai sisarukset eivät myöskään ole halunneet puhua menneistä, joten Riikka on lukenut lapsuudestaan paljon tilaamistaan lastensuojelun asiakirjoista.

Riikka: Äiti niinku, aina kun vaikka yrittää [puhua] isästä, et miks se on tehny noin, niin äiti aina suuttuu ja hermostuu ja on silleen, että mitä niitä vanhoja asioita kaivelee. Eikä niistä ole sit yleensä puhuttu... Et sitten oon saanu noi sossun paperit, että oikeestaan niistä saanu tietää enemmän. Et kun oon luku niitä, niin jollain tapaa semmosen katkeruuden aiheuttanu, et just vittu mitä paskaa, miten joku äiti voi tehdä toleen.

Riikka muistaa paljon kaltoinkohtelukokemuksiaan, mutta lisää niistä hän on saanut tietää viranomaisasiakirjoista. Tämä on yksi kaltoinkohtelun kokemus lisää, kun äiti ei halua eikä pysty puhumaan Riikan väkivaltaisesta lapsuudesta ja kenties edes yrittää valottaa Riikalle millaista elämä silloin on ollut ja mitkä tekijät ovat voineet vaikuttaa äidin väkivaltaisuuuteen hänen näkökulmastaan. Toinen haavoittava puoli asiassa on, että samalla Riikka on saanut selville, kuinka paljon lastensuojelussa on tosi asiassa tiedetty perheen ongelmista, mutta siitä huolimatta riittävää puuttumista ei ole tehty. Tähän palaan hieman myöhemmin.

Aikuisena haastatteluhetkellä he liittivät väkivaltaan mm. vanhempien tai sisaruksen käyttämät päihitteet, heillä olleet mielenterveysongelmat, työpaineet tai toisen vanhemman, yleensä äidin verbaalisen provosoinnin, joka johti lopulta väkivaltaan. (Vrt. Weinehall 1997, 206-210) Haastatteluhetkellä naiset korostivat, ettei mikään ole, tai ollut lapsuudessa kuitenkaan oikea syy käyttää väkivaltaa eivätkä he hyväksyneet sitä missään muodossa.

Lapsen turvallisuus muodostuu konkreettisista arjen rutiineista ja rajoista. Lapsi tarvitsee päivärytmin ja kasvatuksen ennakoitavuutta. Epäsäännöllinen ja ennakoimaton elämä aiheuttaa lapselle turvattomuuden tunteen. Perheväkivalta rikkoi voimakkaasti erityisesti ihmisten välisiä rajoja, mutta väkivallan tapahtuessa myös perheen tai lapsen rutiineja. Lapsen turvallisuuden tunne rakentuu monesta eri osasta. Turvallisuus voi olla psyykkistä tai fyysistä turvallisuutta, joka rakentuu, kun lapsella on sellainen olo, että hänet hyväksytään, häntä rakastetaan ja hänestä pidetään huolta. Turvassa ollessaan lapsen ei tarvitse hätäntyä, huolehtia tai kantaa häpeää perheen tilanteesta. (Hyytinen 2007, 102.)

Väkivallan kohteeksi joutuminen tai sille altistuminen aiheutti luonnollisesti voimakkaita pelon tunteita, jotka nousivat kertomuksista näkyvästi esiin. (Vrt. Weinehall 2005, 141) Haastateltavani kuvailivat niitä myös kauhuna ja pelkona niitä hetkiä, kun he joutuivat pelkäämään äidin tai muun perheenjäsenen kuolevan väkivallan seurauksena. Turvattomuus, jota tutkimukseni naiset olivat kokeneet, ei pelkästään näkynyt pelon ja kahun tunteina, vaan kokonaisvaltaisena kokemuksena fyysisestä ja psyykkisestä turvattomuudesta.

Rosa: Mä muistan vaan tosi paljon pelkoa. Mulla on ollu joskus ajatus, ettei mulla ole ollut lapsuutta, koska mä oon joutunu niin paljon pelkäämään. Jatkuvasti, koska jos me ollaan vaikka

kävelty jossain, niin koskaan ei oo tienny mistä se tulee tai mitä se [isä] tekee sekopäissään.

Julia: Olihan se sellasta kauhua, tavallaan siihen [väkivalta] oli tottunut, mutta sit siihen ei kuitenkaan oikein ikinä tottunu. Ehkä ajatteli, että kuoleeko mutsi, että lyökö se sitä niin lujaa, että lähteekö sillä henki... Mut onhan se ollu sellasta kauhua, raivon ja kauhun sekotusta. Luultavasti.

Tiina: Se oli se turvattomuuden tunne. Niinkun just, ettei voi niinkun itse vaikuttaa asioihin, ne vaan menee tietyllä lailla, tekee ite mitä tahansa ja on kuinka kiltti tai kuinka tahansa, niin se ettei se vaikuta mitään.

Vanhemmat ja aikuiset ovat keskeinen turvallisuuden lähde silloin, kun lasta pelottaa. Lapsen tuntema pelko perheväkivaltilanteessa on erityistä aikuisen pelkoon nähden siten, ettei lapsella ole tunkaan turvallista aikuista, koska aikuinen itsekkin on joko väkivallan tekijä tai uhri. Lapsi jää tilanteessa omien selviytymiskeinojensa varaan. (Mm. Oranen 2001, 53.) Turvattomuuden tunne voi jäädä lapseen pitkäksi aikaa, jos hän ei saa käsiteltyä pelkoaan ja sitä aiheuttaneita tapahtumia.

Yksi turvattomuuden osoitus oli haastateltavieni kertomukset siitä, että he olivat pienenä tyttönä päättäneet vakaasti olla hankkimatta miestä ja lapsia. Naisilla oli ollut lapsuudessaan pelko siitä, että tuleva mies olisi samanlainen kuin oma isä, tai he olivat kuvitelleet oman elämänsä alistettuna vaimona ja äitinä. Ajatus omasta aikuisuudesta ja elämästä samankaltaisissa, tai jopa pahemmissa olosuhteissa vaikutti olleen kestävä. Toisaalta naiset toivat myös esille, että he pelkäsivät omaa väkivaltaisuuttaan mahdollisia lapsiaan kohtaan. Pelko siitä, että tulevassa perheessä olisi väkivaltaa, päihteiden väärinkäyttöä tai vakavia mielenterveysongelmia oli hetkittäin ylitseväsemätön. Lisää huolta toivat myös omat mielenterveyteen, päihteisiin tai väkivaltaisiin suhteisiin liittyneet pelot.

Rosa: Mä en kyllä halua lapsia. Se on yks asia [väkivallan seuraus].

RK: Miksi?

Rosa: Koska mä en pystyis, mä en oo varma pystyisinkö turvaamaan niille täydellistä, tai siis kaikkea turvaa. Tai jos mä haluisin lapsia, niin sen miehen pitäis olla sellanen, kenen kanssa oon ollu toosi kauan. Ei edes vuosi, kaksi tai kolme riitä siihen.. Pelkään just sellasta, et mun lapset joutuisi kokemaan samanlaisia asioita.

Yksi voimakkaimmista tunteista, jolla oli myös seurauksia, oli häpeä. Haastattelemani naiset pystyivät tavoittamaan vielä haastatteluhetkelläkin tilanteita, jotka aiheuttivat erilaista häpeää. Häpeää aiheutti se hetki, kun haastateltava oli ymmärtänyt perheensä olevan erilainen, ettei kaikissa muissa perheissä elettykään samalla tavalla. Häpeää aiheutti väkivaltainen perheenjäsen ja sen myöntäminen, että rakas ihminen, jonka pitäisi olla hyvä ja turvallinen ihminen, kohteli väkivaltaisesti itseä tai muuta perheenjäsentä.

Häpeä kertoo myös lapsen alistetusta asemasta perheessä, lapsi kokee usein olevansa syyllinen ja ettei

hänellä ole oikeutta tai tilaisuutta puhua kokemuksistaan. Lapsen tuntema häpeä liittyy olennaisesti väkivallan salaamiseen myös lapsilla, lapset eivät puhu, koska pelkäävät etteivät aikuiset kuuntele tai ali- tai ylireagoivat lapsen kertomaan. Häpeä on tunteena niin voimakas, että se eristää, muttei suojaa; henkilö joka kokee häpeää on voimaton. Häpeässä ihminen sisäistää huonommuuden tunteen ja ajattelee, ettei ole kenenkään rakkauden arvoinen. Samaan aikaan hän voi myös ajatella ansaitsevansa tilanteen, missä on ja häpeä estää toimimasta muutoksen eteen. Mukautuminen vanhempien tunnetiloihin ja tarpeisiin voi johtaa siihen, että lapset laiminlyövät omia emotionaalisia tarpeitaan ja ne jäivät tyydyttämättä. (Forsberg 2005b, 58.)

Saara: Hänen (äidin) mielialat on olleet tosi ailahtelevia, ei koskaan tiedä onko hän hyvällä vai huonolla tuulella ja mistä hän suuttuu ja mihin hän on tyytyväinen. Että on ollu tosi vaikeaa ja on aina luullut, että se vika on vain itsessä, kun äiti saa raivokohtauksen ja ajatellu, että on hyvin huono ja tosi niinkun, aina tekee väärin kaikessa, ja yrittänyt ymmärtää miten pystyis toimimaan, ettei äiti saisi niitä kohtauksia, miten voisi miellyttää enemmän.”

Poimin Lauran kertomuksesta lapsuuden kokemuksen, joka jo sellaisenaan oli aiheuttanut Lauralle häpeää. Häpeän ja alemmuuden tunnetta lisäsi se, ettei Laura saanut oireelleen minkäänlaista ymmärrystä äidiltään, vaan äiti syyllisti ankarasti Lauraa tilanteesta ja antoi ymmärtää, että Laura kasteli tahallaan ja halusi tehdä sillä kiusaa.

Laura: Mä olin päiväkastelija niinkin kauan, ihan tohon esiteini-ikään asti. Ja somaattista syytä ei koskaan löydetty, mä oon itse ajatellut, että se oli mun psykologinen reaktio, tavallaan niinkun protesti, kun [muuten] piti leikkiä näkymätöntä.. Se myös tarkoitti paljon lääkärikäyntejä, ja mutsi joutui järjestämään työn puolesta aikaa, että hän pääsi käyttämään. Mutsi syyllisti mua hyvin paljon siitä, että ”miks sä et voi olla niinkun muut, että kun mitään syytä ei löydy, että lopetatko jo”.

Vaikka Laura itsekin puhuu ”protestista” eihän ymmärtääkseni tarkoittanut tahallisia tekoja, vaan kastelu aiheutti hänelle ahdistusta ja suurta pelkoa äidin reaktioista.

Lapsi hakee hyväksyntää ja oikeutusta omalle olemassaololleen ja teoilleen luonnollisesti ensisijaisesti omilta vanhemmiltaan tai muilta läheisiltä aikuisilta. Varhaiset erilaiset hylkäämisen kokemukset muokkaavat identiteettiä kelpaamattomuuden ja arvottomuuden tunteiden kautta, ja samalla häpeästä tulee osa psyykeä. Lapsi voi lamaanua, jos hän kokee kasvatukseen käytetyn häpeän kohuuttomaksi, tai ei ymmärrä sitä. Lisäksi toistuvat häpeäkokemukset altistavat häpeäidentiteetin syntymiselle, jolloin ihminen tuntee itsensä lähtökohtaisesti muita huonommaksi. (Lidman 2011, 62-63.)

Häpeä ja toisaalta lapsen tuntema lojaliteetti vanhempia kohtaan aiheuttivat haastattelemilleni naisille myös sen, etteivät he pääsääntöisesti halunneet kertoa lapsena väkivallasta kenellekään ulkopuoli-

selle. Tämä aiheutti häpeän kehän laajenevan myös kodin ulkopuolelle, kouluun ja kaveripiiriin. Häpeän takia oli myös vaikeaa kutsua kavereita tai seurustelukumppaneita kylään, koska koskaan ei voinut tietää millaista kotona oli. Kun koti saattoi olla mullin mallin ja täynnä lasinsirua väkivallan tai juomisputken jäljiltä.

Tähän liittyi myös vanhemman reagoimattomuus lapsen tunnetiloihin, tai epäjohtonmukainen reagointi, jolloin vanhempi reagoi lapsen tunteisiin samalla tasolla. Esimerkiksi Katri ja Saara kertoivat, etteivät he lapsena tieneet miten näyttää tunteitaan, positiivisia tai negatiivisia. Myös positiivisen huomion saaminen vanhemmilta saattoi olla haastavaa ja kääntyä lopulta niin, että huomiota haettiin kiukuttelemalla tai raivoamalla. Tämä johti usein ei-toivottuun lopputulokseen, eli vanhemman suuttumukseen. Tällöin vanhempi oli antanut ymmärtää, että lapsi oli paha ja syyllinen riitaan ja vanhemman pahaan oloon. Lapsi oppi ajattelemaan, että hän oli hankala ja huono ihminen.

Saara: Yksi kaveri kysyi kerran minulta, että minkä takia minä raivoan äidille, minkä takia puhun niin ikävällä tavalla äidille. Se pisti minut miettimään, että niin, olenpas minä paha tosiaan. Mutta näin jälkikäteen kun miettii, niin se oli se tapa, minkä oli oppinu kotoa, ja oma paha olo, se oli ainoa tapa, millä sitä sai yhtään esille, tai omaa ääntä kuuluviin, tai näkyville itseäni.

Lapselle pahimmalta tuntuu usein tunne, ettei häntä huomata ollenkaan. Kiukku ja ikävä käytös saattoivatkin usein olla ainoa keino saada vanhemman huomio. Toisaalta moni haastateltavani kertoi vanhempien kommunikoinen usein huutamalla tai raivoamalla ja heidän vastanneen takaisin samalla tavoin. Lapsen vuorovaikutustaidot ja esimerkiksi kyky käsitellä ja hallita negatiivisia tunteita ja niiden aiheuttamia reaktiota, kuten kateutta, vihaa tai loukatuksi tuleamista, kehittyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Lapset omaksuvat helposti perheessä vallitsevan tavan ilmaista tunteita. (Hyytinen 2007, 98; Nyqvist 2007, 15)

Haastateltavistani Laura ja Katri korostivat myös, kuinka he jo pienestä pitäen ymmärsivät, että heidän piti pärjätä itse, emotionaalista tai juuri muutakaan tukea vanhempien suunnalta oli turha edes odottaa. Tästä huolimatta he lapsena luonnollisesti kaipasivat vanhempiensa huolenpitoa ja yrittivät sitä saada saamatta juurikaan vastakaikua.

*Laura: Koin, että mut jätettiin vähemmälle hoidolle, kun esimerkiksi luokkakaverit.. Kyllä mä jäin jotain vaille, mutta siihen vaille olemiseenkin tottuu. Kyllä mä oon sanonu, et olihan se kova lapsuus..
Mä olin herkkä lapsi, mutta kyllä se herkkyyks musta aika nopeasti karisi pois.*

Katri: Kun on ollu ihan pienestä asti sellanen olo, ettei niinkun ole passannut olla vaivaksi. Ja sitten kun ihan oikeasti piti pärjätä itse, kun ne [vanhemmat] ei vaan kyenny hoitamaan sitä kaikkea. Kun oli jo mahassa päättäny, että täällä pitää pärjätä yksin, niin eihän sitä vanhempana osaa mennä vaivaamaan, kun tuntu vaan että on niin vaivaksi. Ja sitten muutenkin tuntu,

*ettei ne oo kiinnostuneita..
Kauheen kova piti olla, että pärjäsi.*

Huomion tarve on kokonaisvaltaista; pieni lapsi kaipaa niin emotionaalista hyväksyntää, kuin konkreettisia tekoja, joiden perusteella hän huomaa, että hänestä välitetään ja huolehditaan. Huomionarvoisena yksityiskohtana huolenpidosta sekä Laura että Katri kertoivat, että heidän täytyi jo pienestä tytöstä alkaen huolehtia oman tukkansa laittamisesta. Muiden tyttöjen äidit laittoivat lasten hiuksia, mutta he joutuivat tekemään sen itse. Tämä oli myös niin noloa, ettei kumpikaan halunnut kertoa kavereilleen totuutta. Tukan letittämiseen ja poninhännän tekoon tiivistyy mielestäni jotain oleellista äidin kaipuusta. Hiusten laitto ja itsensä tunteminen kauniiksi on monelle tärkeää jo pienestä pitäen, mutta samalla aikaa myös hyväksyttävältä näyttäminen äidin silmissä. Tärkeämpää todennäköisesti kuitenkin olisi ollut äidiltä saatu yksilöllinen huomio, kosketus ja yhteisen asian jakaminen. Katri muisti yhden kerran äidin laittaneen hänelle hienon letin ja kehuneen Katrin hiuksia. Katri kertoo toivoneensa, että tätä olisi tapahtunut useamminkin, mutta ei osannut eikä uskaltanut pyytää sitä äidiltä.

Tutkimukseni naisten kertomuksista havaitsin sen, että kokemus tunteiden jatkuvasta ohittamisesta ja mitätöinnistä lapsuudessa johti usein siihen, että lapsi itse omaksui osaksi identiteettiään sen, ettei hänen tunteillaan tai mielipiteellään ollut oikeasti merkitystä. Lapset tottuivat olemaan odottamatta vastakaikua tarpeilleen. Huovisen (2017) mukaan näkymättömän lapsen identiteetti altistaa alistetun asemaan kaikilla elämän alueilla. Kasvuhaasteena näkymättömällä lapsella on oppia tuomaan omia tarpeitaan ja toiveitaan esille myöhemminkin, kun kasvuolosuhteet muuttuvat. Näkymättömän lapsen identiteettikertomuksen vahvoja tunteita olivat suru ja alistuminen. (Mt. 106.)

Samaan aikaan haastattelemani naisilla oli lapsuudessa ollut myös positiiviseksi määriteltäviä tunteita, kuten rakkautta, välittämistä ja kaipuuta vanhempiaan ja muita perheenjäseniä kohtaan. Ylipäänsä tunteiden ilmaisu koettiin hankalaksi lapsuuden perheissä yksittäisiä hyviä hetkiä lukuunottamatta.

Aiemmissa lapsuudessa koettua väkivaltaa käsittelevissä tutkimuksissa (Mm. Forsberg 2005; Lepistö 2010; Mullender ym. 2002; Weinehall 1997) on havaittu, että lapsi ja nuori kohdistavat häpeän, itsearvostuksen puutteen ja voimattomuuden tunteet ylitsepääsemättömän tuskan edessä helposti itseensä. Pienempänä lapsena haastattelemani naiset olivat tunteneet erityisesti syyllisyyttä ja usein syyttäneet itseään perheessä tapahtuvasta erilaisesta väkivallasta. Myöhemmin nuorena helpotusta

ahdistukseen ja pahaan oloon oli haettu esimerkiksi päihteidenkäytöstä. Rosa ja Riikka olivat käyttäneet erilaisia päihteitä hyvin nuoresta iästä alkaen. Rosa ja Riikka olivat myös ainoita, jotka kertoivat suoraan olleensa nuorena myös itse väkivaltaisista. Molemmat häpesivät haastatteluhetkellä käytöstään ja ”kingin” mainettaan, joka heidän mielestään oli täysin väärä. Tavallisesti ollaan ajateltu, että aggressiivinen, ulospäin näkyvä oireilu sekä negatiivisten tunteiden ilmaisu on nimenomaan pojille tyyppistä käytöstä ja tyttöjen oireilevan sisäänpäin esim. masennuksella (Mm. Nyqvist 2007; Oranen 2001, 56-58). On tärkeää huomioida, että myös muut kuin pojat voivat oireilla ulospäin ja oleellista on tässäkin tapauksessa nähdä oireiden taakse.

Rosa kertoi myös olleensa jo pienenä levoton ja ajoittain aggressiivinen muita lapsia kohtaan esimerkiksi päiväkodissa. Riikka puolestaan kertoi oireilleensa jo ala-asteella voimakkaasti.

Riikka: Mä sain ekaluokan alottaa normaaliluokassa, mut sit mä jouduin tarkkikselle ja sit tokaluokalla jouduin vaihtamaan koulua. Et silleen, mä olin tosi hirvee., nimittelin opettajia ja kiusasin kaikkia ja...

Mut sitten [nuoruudessa] tuli toi alkoholi ja pilven käyttö ja pillerit. Putkareissuja tuli aika paljon... Ja mä olin ite väkivaltainen, aggressiivinen muita ihmisii, niinkun oppilaita kohtaan ja haistattelin ihmisille.

Se, millaista ymmärrystä Riikan käytös on saanut, kun on tiedetty kotioloista, jää pimentoon. Riikan itsensä mukaan hänen ajateltiin olevan ongelmanuori, eikä Riikka muistanut, että olisi saanut ymmärrystä kotioloista johtuen. Leo Nyqvistin (2007, 17) mukaan on tavallista ajatella, että sosiaalisesti haavoittavissa olosuhteissa elävistä lapsista kasvaa ”ongelmanuoria”. Kuitenkaan useinkaan ei olla valmiita näkemään, tai selvittämään mistä ongelmakäyttäytyminen tosia asiassa johtuu, ja mitä sen taustalla on.

Saara, Laura ja Aino puhuivat lapsena tai nuorena olleista itsetuhoisista ajatuksistaan. Laura mainitsi hänellä olleen nuoruudessa itsetuhoisuuksia. Aino puolestaan kertoi yrittäneensä itsemurhaa varhais-teini-ikässä ja valinneensa itsemurhan tekemisen päiväksi perheenjäsenen syntymäpäivän. Hätkähdyttävää on, että Ainon tilanteeseen puututtiin tosissaan vasta tämän jälkeen. Paitsi tuskasta edes hetkelisenä pois pääsynä, näen nämä teot myös viimeisenä hätähuutona tilanteessa, jossa lapsi ja nuori ei ole saanut ääntään muutoin kuuluviin eikä näe tilanteesta mitään muuta ulospääsyä (Vrt. Forsberg 2005b). Jos lapsella tai nuorella on itsetuhoisia ajatuksia, tai hän yrittää itsemurhaa, tarvitaan tilanteessa välitöntä ja vankkaa puuttumista (Ks. Kiuru 2015).

8.2.2 Lapsen näkymättömyys kodin ulkopuolella

Tutkimukseni kertomuksissa huomiota herättävää oli myös se, etteivät ulkopuoliset aikuiset esimerkiksi koulussa havainneet lapsen kokemaa perheväkivaltaa. Moni haastateltava kertoi, kuinka väkivalta oli vaikuttanut suuresti arkeen ja sitä kautta mm. koulunkäyntiin. Maanantaina saattoi olla hyvin väsynyt ja mieliala maassa. Moni kertoi ajanjaksosta, jolloin koulunumerot olivat romahtaneet. Silloinkaan ei kukaan välttämättä kysynyt, oliko lapsella jokin hätä. Ainakaan se ei ollut jäänyt haastateltavan mieleen, tai että siitä olisi seurannut jotain. Lapsen oireilun koulussa tai päivähoidossa ei usein, ainakaan aluksi, ajatella voivan liittyä väkivaltaan tai lapsen kaltoinkohteluun perheessä. (Ks. Laaksamo 2001, 107)

Samalla tavoin haastatteluissa oli kuvauksia siitä, että haastateltavieni tulkinnan mukaan esimerkiksi naapurit tai sukulaiset tiesivät kyllä mitä perheessä tapahtui. Etenkin sukulaiset yrittivät tulla väkivallan väliin, mutta yleensä väliintulo kesti vain akuutin tilanteen. Tiinan kertomuksessa äidin sukulaiset olivat aktiivisesti yrittäneet painostaa äitiä jättämään väkivaltaisen isän, mutta ainakaan Tiina ei itse maininnut oliko kukaan ollut varsinaisesti huolissaan perheen lapsista, tai kysynyt esimerkiksi Tiinalta itseltään kuinka hän jaksoi.

Omassa työssäni olen havainnut, että usein esimerkiksi koulussa tai lastensuojelussa voidaan myös puuttua herkästi lapsen oireiluun ja se herättää myös huolta. Tämä johtaa usein siihen, että puututaan lapsen käytökseen selvittämättä kunnolla lapsen kotitilannetta ja olosuhteita kokonaisvaltaisesti. Leo Nyqvist (2007) kirjoittaa aikuisten hallitseman yhteiskunnan ummistavan silmänsä esimerkiksi lähisuhdeväkivallalta, mutta reagoivan voimakkaasti niihin oireisiin, jotka ovat usein sen seurausta. Nyqvistin mukaan on kummallista, miksi on niin vaikeaa puuttua lähisuhdeväkivaltaan, joka aiheuttaa lapsessa erilaista oireilua. Ihmeellistä on myös, miksi aikuiset mitätöivät lasten kertomuksia silloin, kun he keräävät rohkeutensa ja uskaltavat niistä kertoa. (Mt. 11-13.) Lapsiin kohdistuva väkivalta on helposti myös piilevää ja ulkopuolelle näkymätöntä.

Yksi väkivallan näkymättömyyteen ja tunnistamisen vaikeuteen merkittävästi liittyvä asia on väkivallan salailu ja pitäminen tiukasti perheen sisäisenä asiana. Haastateltavieni lapsuuteen liittyi salailua ja perhekulissien ylläpitoa. Lapsille oli jo pienestä pitäen sisäistetty, ettei perheen asioista saanut puhua ulkopuolisille. Vaikka esimerkiksi Riikan perheen tilanteesta tiedettiin varmasti naapurustossa ja Riikan mukaan laajemminkin siinä kaupunginosassa missä he asuivat, oli äiti tarkka ettei ainakaan viranomaisille saanut kertoa perheen oloista.

RK: Kysyikö sulta koskaan kukaan suoraan, että miten menee, sosiaalityöntekijät tai kuraattorit?

Riikka: En mä ainakaan muista. En usko. Kuitenkin on varmaan ollu silleen, ettei saa puhua. Et mä muistelin silleen, et on vähän niinkun kiellettyä, että sitten ei puhuta noita asioita ja äiti ei ole ollu missään ja täällä ei ole ollu ketään ja ette ole nähny mitään. Et semmosta kulissia eletty.

Riikalla on ollut lapsuudessaan ja nuoruudessaan pitkä lastensuojeluasiakkuus, joten voi olla, että Riikalta on kuitenkin joskus kysytty itseltäänkin perheen tilanteesta. Joskus lapsen tai nuoren kokemus kuulematta jäämisestä voi myös liittyä siihen, että väkivallasta tai muista kodin vaikeista asioista on haastavaa kertoa (Vrt. Nyqvist 2007, 21).

Tärkeää on kuitenkin myös ottaa vakavasti tämänkaltaiset kokemukset, ettei lapselle tai nuorelle itselleen ole jäänyt mielikuvaa siitä, että hänet olisi kohdattu ja häntä olisi kuultu viranomaisten toimesta. Riikka kritisoi voimakkaasti esimerkiksi lastensuojelun toimintaa. Riikan aikuisena saamien lastensuojeludokumenttien mukaan heidän perheestään tehtiin lukuisia lastensuojeluilmoituksia ja he olivat lastensuojelun asiakkaina. Lapset olivat myös sijoitettuna useaan kertaan, myös siksi, että Riikan mukaan äidillä oli toistuvasti pitkiä juomisjaksoja. Riikan negatiivisiin kokemuksiin lastensuojelusta vaikutti käsitykseni mukaan se, ettei perheeseen saatu työskentelyllä pysyvää tai edes pidempiaikaista muutosta, vaan Riikan tulkinnan mukaan äitiä uskottiin aina enemmän, kuin heitä lapsia. Esimerkiksi Weinehallin (1997, 173) tutkimuksessa hänen haastattelemansa nuoret, etenkin tytöt ilmaisivat vahvaa tyytymättömyyttään sosiaalityöntekijöitä kohtaan. Nuoret olivat kokeneet, ettei heitä kuultu ja kohdattu niin, että he olisivat saaneet kaipaamaansa apua (myös väkivallan kokemuksiin).

Myöhemmin Riikan alkaessa itse oireilla oli hänet lopulta sijoitettu sijaishuoltoapaikkaan pidempiaikaisesti. Riikka itse pohti, olisiko lapsuus ja nuoruus olleet helpompia, jos hänet ja muut perheen lapset olisi sijoitettu jo aiemmin.

Tutkimukseni haastateltavani kertoivat erilaisista ohittamisen ja vähättelyn kokemuksistaan jopa silloin, kun he itse ottivat väkivallan puheeksi. Aino kertoi kokeneensa suorastaan mitätöntä jouduttuaan lapsena psykiatriseen osastohoitoon veljensä väkivaltaisuuden ja siitä aiheutuneen ahdistuksen ja itsetuhoisuuden takia. Sairaalassa hänen kertomustaan koetusta vakavasta väkivallasta ei otettu tosissaan, ainakaan sen ei uskottu olevan syynä hoidon tarpeeseen. Ainolle yritettiin tarjota syyksi esimerkiksi koettua seksuaalista väkivaltaa.

Aino: Yks hoitokokous järjestettiin [sairaalassa] mihin tuli sitten mun vanhemmat ja muistaakseni mun velikin. Se oli vähän, tuntu et se oli niinkun semmonen kuulustelu, jossa melkeinpä tuntui että minä olin se syytetty. Että kun perheeltä tuli sitä viestiä, että mä olen jotenki.. Että

mä olen nyt ylireagoinu.. Että ei sellasta ole tapahtunu, että kaikki on ollu ihan normaalia. Asia jätettiin sitten siihen. Ja mua, multa jatkettiin sitä, että onko mulle jotain muuta tapahtunu, ihan niinkun tää ei olis ollu riittävä syy. Se hoito meni siinä mielessä, siinä kohtaa metsään, kun musta tuntu etten mä osaa antaa oikeita vastauksia heille ja he ei osannu nähdä sitä, että toi on se tuska mikä tolla lapsella on.

Lisäksi, aivan kuin Laurallakin, Ainon vanhempien mielestä Aino aiheutti perheelle vaivaa ja etenkin häpeää tekeytymällä sairaaksi, olemalla sairas ”ilman syytä”. Aino kertoo olleensa osastohoidossa lähes vuoden. Aino kertoo tuon ajan olleen helpotus, koska hänen ei tarvinnut olla kotona. Toisaalta kaipuu kotiin perheen ja kavereiden luo ja tavalliseen arkeen oli niin kova, että lopulta Aino itsekin halusi takaisin kotiin, vaikka pelko veljen käytöksestä oli edelleen voimakasta.

Julialta oli koulupsykologi tai -kuraattori kyselty kotitilanteesta, mutta Julia kertoi ettei hän ollut kertonut todellista tilannetta. Julia itse kertoi syyksi lojaliteetin vanhempia kohtaan. Kuitenkin Julia totesi, että hän oli toivonut jonkun puuttuvan väkivaltaan, ja että olisi ehkä kertonut kolmannella kerralla, jos joku olisi malttanut kysyä, ja kun luottamus aikuiseen olisi kasvanut tarpeeksi suureksi.

Saara puolestaan kertoi opettajan kiinnittäneen huomiota hänen muuttuneeseen olemukseensa. Opettaja oli ollut yhteydessä äitiin, mutta koska äiti ei ilmaissut huoltaan Saarasta, asia jäi siihen. Opettaja ei kysynyt Saarialta itseltään ei opettaja kysynyt hänen voinnistaan, ainakaan niin että se olisi jäänyt Saarialle mieleen.

Saara: Sen muistan, että opettaja ala-asteella kirjoitti yhteen vihkoon, missä vähän tarkkailtiin omaa työskentelyä ja omaa oloa, niin hän kirjoitti, että hän on hyvin huolissaan mihin minun ilo on kadonnut, että vaikutan masentuneelta tai sellaista.

Tutkimusten mukaan (Mm. Mullender ym. 2002, 121-123) se, että lapsi saa puhua väkivaltakokemuksistaan, lasta kuunnellaan ja hänet otetaan vakavasti, on hyvin suuri merkitys lapsen selviytymiselle väkivaltakokemuksista. Lapsella on myös tarve kertoa oma näkemyksensä ja käsityksensä perheen tilanteesta, ja saada myös faktatietoa siitä. Kaikille edellä mainituille kokemuksille oli yhteistä toive siitä, että lapselta olisi kysytty kotiolosuhteista ja väkivallasta, tarvittaessa useampaan kertaan ja lapsen kertomus olisi otettu vakavasti. Myös lapsen ja perheen tilanteeseen tehdyt puuttumiset nähtiin riittämättöminä.

8.2.3 Arjen kaaos

Edellä käsittelin haastateltavieni lapsuutta siitä käsin, millaisia tunteita väkivalta oli aiheuttanut, millaista vuorovaikutus heidän lapsuuden perheissään oli ollut ja miten haastateltavani olivat kokeneet tullessaan kohdatuksi lapsena väkivaltakokemustensa kanssa. Seuraavaksi tarkastelen vielä haastateltavieni lapsuutta siitä näkökulmasta, miten koettu väkivalta tai vanhemman väkivaltaisuus vaikuttivat vanhemmuuteen ja lapsen arkeen. Yhteistä haastattelemieni naisten kertomuksille oli lapsuuden kordissa vallinnut eritasoinen ja erilainen henkinen ja fyysinen epäjärjestys, ennakoimattomuus ja epäjohtonmukaisuus, jotka aiheuttivat myös turvattomuutta. Nämä ovat tyypillisiä piirteitä perheille, joissa on väkivaltaa. (Mm. Lepistö 2010, 33-34; Weinehall 1997, 155-156) Omassa tutkimuksessani kutsun näitä kuvauksia nimellä arjen kaaos.

Arjen kaaoksellisuus ei johtunut useinkaan pelkästään perheväkivallasta ja siihen liittyvästä kommunikaatiosta, vaan perheen muut ongelmat kuten vanhempien mielenterveys- tai päihdeongelmat kietoutuvat tähän tiiviisti. (Vrt. Weinehall 1997) Olen huomionnut ne erilaiset ongelmat ja haasteet, joista haastateltavani minulle kertoivat, mutta en tarkemmin erittele mikä vanhempien tai sisarusten käytöksessä ja perheen elämässä on johtunut esimerkiksi päihdeongelmasta, mikä väkivallasta. Tämä ei ole tutkimukseni kannalta olennaista, eikä mahdollistakaan. Tarkastelen kaaosmaista arkea kokonaisuutena ja pyrin kuvaamaan millaista elämä jäsentymättömässä arjessa on ollut haastateltavieni muistoissa.

Psyykkistä turvallisuutta lisää se, ettei lapsen tarvitse kantaa huolta vanhemman tai omasta arkisesta selviytymisestään, tai kodin arjesta yli oman ikätasonsa. Turvallisuus syntyy, kun lapsi voi luottaa arjen rutiineihin ja lupauksiin sekä kasvatuksen rajojen jatkuvuuteen. (Hyytinen 2007, 102.)

Haastateltavieni lapsuudessa arjen jäsentymättömyys näkyi etenkin niin sanotun tavallisen vanhemmuuden puutteena. Haastateltavani kertoivat, etteivät vanhemmat jaksaneet tai kyenneet vastaamaan lasten psyykkisiin tai aina fyysisiin tarpeisiin ja tämä näkyi myös ongelmina lasten ja vanhempien vuorovaikutuksessa. Vanhemmat näyttäytyivät usein jaksamattomina ja poissaolevina. Perheen arjessa ei usein ollut kunnollista päivärytmiä tai muita rutiineja.

Julia: Mutsi oli kotiäitinä meidän kolmen kanssa, niin sillä oli välillä vähän vaikeuksia läsnäolon kanssa, jos vaikka pyysi et leiki mun kaa barbeilla, niin se oli vaan silleen, et leiki kuule ihan ite.. Ja äiti oli vaan hirveen kiukkunen useesti, se oli selkeesti aika väsynyt. Kyllä äitikin teki meidän kans kaikennäköstä, mutta ehkä ongelma oli se, kun se oli niin väsynyt, se ei ollut hirveen läsnä. Teki ruuat niinkun piti ja kyseli läksyt, mut ei ollut läsnä ja välillä se sano vaan, että nyt hiljaisuus!

Laura: Valvoin myöhään, ja mulla ei ikinä ollu kotiintuloaikoja, mulla ei ollu nukkumaanmeno-aikoja. Kyllä niitä yritettiin, mutta mä menin aina omaan tahtiini. Vanhemmat luovutti, ei heillä ollu energiaa paneutua siihen, että he olis asettanu rajoja mulle.

On ymmärrettävää, että jokaisessa lapsiperheessä on hetkiä, jolloin vanhemmat eivät ole läsnä eivätkä jaksa leikkiä ja olla lasten kanssa. Perheissä, joissa on muiden lapsiperheen haasteiden lisäksi väkivaltaa, lapsilla voi kuitenkin olla vielä suurempi tarve vanhempien huomiolle ja aidolle läsnäololle silloin, kun väkivaltaa ei ole. Odotukset (tiedostamattomatkin) voivat olla korkealla ja pettymyksen tunne kova, jos vanhempi ei toiveista huolimatta pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin edes sillä hetkellä kun on rauhallista, tai vanhemman ollessa esimerkiksi selvinpäin. Erilaiset toistuvat ja ennalta arvatavat rutiinit ovat lapsille tärkeitä elämän tukipilareita. Tällaisia rutiineja ovat esimerkiksi hoivaan liittyvät asiat ja toisaalta tunne ja luottamus siihen, että vanhemmat suojelevat ja pitävät huolta. (Hyytinen 2007, 100.)

Kun vanhempi on itse kriisissä, hänen huomiokykynsä kapeutuu ja lapsi jää herkästi sivuun. Usein etenkin nuorempi lapsi voi mukautua vanhemman tunteisiin ja elää herkästi niiden mukana. Myös esimerkiksi äidin ambivalentti suhtautuminen väkivaltaista isää kohtaan voi hämmentää lasta. Äiti voi yhdessä hetkessä olla hyvin vihainen isä kohtaan ja suunnitella eroa, toisella hetkellä toivo paremmasta tulevaisuudesta vie voiton ja äiti voi taas suhtautua isään rakastavasti. (Laaksamo 2001, 98-103.) Vanhempien tunteiden ja käytöksen vaihtelu ja epäjohdonmukaisuus olivat yksi voimakas tekijä haastateltavieni lapsuudessa, mikä aiheutti kaaoksen tunnetta.

Tiina: Tuntui siltä, että mä oon joku ihme parisuhdeterapeutti siinä, että mä niinkun kuuntelin aina niitä äitien purkauksia, että kuinka kauheaa tää on. Että ei se ollu tavallaan sellasta vuorovaikutuspuhelua, vaan yksisuuntasta.

Laura kertoi, kuinka hänen äitinsä oli Lauran ollessa alakouluikäinen yrittänyt erota isästä muuttamalla toiseen kaupunkiin. Jonkin ajan päästä vanhemmat kuitenkin palasivat yhteen.

Laura: Mun äiti otti avioeron ja me muutettiin [kaupunki]äidin kanssa, se on yks traumaattisimpia kokemuksia minkä mä muistan. Mut irrotettiin isästä, meillä oli hyvin, erittäin läheinen suhde hänen kanssaan. Vaikka hän oli alkoholisti ja oli aggressiivisuutta humalapäissään, niin hän oli mulle myös hirveen hyvä isä. Ja sitten siinä tuli pieni konflikti, kun äiti otti hänet takasin, niin tavallaan se, että minäkö tässä kärsin turhaan sitä ikävää, tämä kuvio ei muuttunukaan miksikään.

Kertomuksessa äiti käyttäytyy Lauran mukaan epäloogisesti ja on tehnyt päätöksiä, jotka vahingoittivat häntä. Ensin Laura on joutunut kokemaan vaikean eron itselleen tärkeäksi kokemastaan isästä, mutta tulkitsen, että hän on jo ehtinyt sopeutua ajatukseen. Toisaalta Laura on katkera äidille äidin

erolla aiheuttamasta tuskasta, mutta tulkitsin kertomuksen myös niin, että Laura saattoi jo sopeutua ajatukseen, ettei hänen tarvitse sietää enää isän alkoholismia ja väkivaltaa äitiä kohtaan jokapäiväisesti. Äidin palatessa yhteen isän kanssa Laura saa kaipaamansa isän takaisin, mutta toisaalta perheen tilanne jatkuu muuttumattomana, ellei jopa pahene. Joka tapauksessa kertomuksessa korostuu katkeavuus äidin ratkaisua kohtaan, ei isän alkoholismia ja väkivaltaisuutta. Lapsi voi herkästi nähdä, että väkivaltainen ja/tai päihteitä käyttävä vanhempi ei kykene muuttamaan käytöstään, mutta uhrin asemassa olevalla vanhemmalla on kyky tähän. Näin oli ollut myös Tiinan lapsuudessa, jolloin hän toivoi ja odotti äidin eroavan isästä.

Tiina: Sillon kun olin kasilla, äiti määrättyllä lailla yrittikin irrottautua isästä, mutta ei sitten kuitenkaan. Että homma jatkuu. Se oli tietenkin itelle hirvee pettymys, että kun ajatteli jo, että jee, tämä voisi loppua. Että voisi tulla mukavampiakin aikoja. Mutta ei siinä sitten käynyt niin.

Riikan kertomuksessa sana kaaos liittyi Riikan tulkinnan mukaan äidin elämäntapaan, joka heijastui voimakkaasti lasten arkeen tehden siitä turvattoman ja ennakoimattoman. Kun äidillä oli juomaputki päällä, kodissa kävi välillä väkivaltainen isä, välillä äidin vaihtuvat miesystävät, jotka myös olivat ajoittain väkivaltaisia. Tällöin äiti ei jaksanut hoitaa kotia tai huolehtia lapsista ja lapset olivat välillä hoidossa esimerkiksi naapurissa, josta saivat ruokaa. Lapsille ei aina kerrottu etukäteen ”hoitopaikoista” tai kuka heistä huolehtii, mikäli äiti ei ollut kotona. Riikka oli myös perheen lapsista se, joka jo pienenä huolehti usein äidin tullessa kotiin huonokuntoisena äidin nukkumaan ja kuivat vaatteet päälle.

Vanhemman, yleensä äidin traumatisoituminen häneen ja/tai lapsiin kohdistuvasta väkivallasta vie voimia vanhemmuudelta. Väkivalta tuo monenlaisia stressitekijöitä mahdollisesti jo muutoinkin vaativaan arkeen. Toisaalta, kun väkivaltainen isä ei ole paikalla, voi äidin jaksaminen olla paljon parempaa.

Omassa tutkimuksessani vanhempien jaksamattomuus näkyi monella tavalla. Tiinan kertomuksessa perheessä oli pääosin rauhallista ja tasapainoista, kun isä oli työmatkoillaan, ainakin arki näyttäytyi Tiinalle niin. Lauran ja Riikan elämässä väkivalta oli niin toistuvaa, ettei kertomuksissa juuri erotu kausia, kun vanhemmuus on ollut tasapainossa. Riikka mainitsee muutamia (vähäisiä) hyviä muistoja lapsuudestaan, jotka liittyvät siihen, ettei äiti juonut. Rosa puolestaan kertoi äidin kantaneen täysin vastuun hänestä ja veljestä ja isän häiriköinnillään ja väkivallalla rasittaneen äitiä kohtuuttomasti.

Roolit perheessä olivat sekoittuneet; lapset toimivat vanhemman roolissa huolehtien vanhemmista ja

heille kuuluvista tehtävistä, kuten vanhemman mielialasta ja jaksamisesta, ja jopa lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksesta.

Saara: Isällä ei ollut mitään ymmärrystä miten olla meidän lasten kanssa, ja mikä on tärkeää ja mikä ei. Hän on ollut itse vähintään yhtä tarvitseva kuin me lapset niin kuin sen suhteen, että saisi semmosia neuvoja, ja että miten elää sitä elämää, mikä on hyvä ja mikä ei.. Molemmilla vanhemmilla on ollut omat ongelmansa, ja on ollut vaikeaa heidän lapsenaan yrittää aina tietää miten toimia eri tilanteissa. On ehkä joutunut ottamaan liikaa vastuuta eri asioista, missä vanhempien olisi kuulunu ottaa.

Väkivalta vaikuttaa monella tapaa koko perheeseen ja sen dynamiikkaan. Lapset voivat toimia huolehtijoina ja vanhemmat ovat kykenemättömiä, holtittomia, trauman uhreja ja lapsen opastamisen kohteita (Virokannas 2013, 65).

Äitiydeltä odotetaan myös yhteiskunnassa paljon, äidin nähdään yhä edelleen olevan vastuussa suojella lapsia isän väkivaltaisuukselta ja lasten joutumiselta alttiiksi vanhempien väliselle väkivallalle. Yhteiskunnassa naisen teot punnitaan usein äitiyden kautta, naisen valintoja tarkastellaan sen mukaan, ovatko ne hyviä lapsen kannalta. Isien kohdalla tätä ei tapahdu vielä samassa määrin. (Hautanen 2005, 71-72.; Nousiainen 2013, 85.) Vaikka haastattelemieni naisten tulkinnoissa naiset eivät kertojen, eli tyttäriensä, mukaan edusta täysin tavanomaista naiskuvaa, voi olla, että heitä on kodin ulkopuolella kohdeltu edellä mainitun tavoin ja he ovat mahdollisesti näyttäytyneet ulospäin erilaisina, jopa vastuuntuntoisina äiteinä. Esimerkiksi Laura kertoi äitinsä ystävillä olleen aivan erilainen kuva hänen äidistään ihmisenä, mutta myös äitinä, kuin miten Laura koki oman äitinsä.

Elina Virokannas (2013, 72) on tutkinut päihderiippuvaisia naisia, joilla on ollut erilaisia kaltoinkohdeltun kokemuksia lapsuudessaan. Virokankaan tutkimuksesta nousi esiin samankaltaisia käsityksiä äidistä, kuin omassa tutkimuksessani. Äiti on nähty sinä aikuisena perheessä, jolla olisi ollut mahdollisuus estää väkivallan tapahtumat, mutta näin ei ole syystä tai toisesta tapahtunut. Isä taas nähtiin lähinnä henkilönä, joka ei voinut käytökselleen mitään, tai ei ymmärtänyt sen seurauksia. Kaikkivoipaista äitiä on ajateltu voitavan vastuuttaa kontrolloimattoman isän teoista, ja itse väkivalta on jäänyt tällöin äidin epäonnistuneen toiminnan varjoon. (Mt. 72)

Toisaalta Ainon ja Lauran lapsuudessa ja Saaran nuoruudessa isä oli heidän kokemuksensa mukaan ollut läheisempi ja turvallisempi vanhempi. siltikään myöskään isät eivät olleet kyenneet puuttumaan äidin tai veljen käyttämään henkiseen väkivaltaan kohtaan. Naiset kokivat isiensä joutuneen itsekin äidin henkisen väkivallan kohteeksi ja etteivät isät olleet pystyneet asettumaan äitiä vastaan. Isät nähtiin heikkoina, jopa alistaisina toimijoina äiteihin verrattuina. Tässäkin toistuu äidin vastuuttaminen,

tosin tällä kertaa varsinaisesta väkivallasta.

Mielestäni huomion arvoista on, ettei väkivaltaisiin isiin tai veljeen kohdistuneita odotuksia ja toiveita esimerkiksi huomioimisesta tai läsnäolosta tullut juurikaan esille. Julia kertoi isän olleen myös lasten kanssa viihtyvä isä ollessaan selvinpäin, Lauralle isä oli tärkeä väkivallasta huolimatta. Muutoin väkivallan tekijöihin ei kohdistunut juurikaan odotuksia vanhemmuuteen liittyen. Naiset olivat kyllä toivoneet väkivallan ja päihteidenkäytön loppuvan, tai että jollain tasolla he olisivat läheisempiä vanhemman kanssa. Enemmän odotuksia ja oletuksia hyvästä vanhemmuudesta liittyi tulkintani mukaan kuitenkin äiteihin, tai äidin laiminlyönnit saivat suuremman huomion. Etenkin aikuisen puheessa eli vahvana käsitys siitä, millainen äidin olisi tullut olla. Kertomuksissa oli havaittavissa kaipausta saavuttamatonta äitiä kohtaan. Äidin toivottiin olevan huolehtija, hoivaaja ja emotionaalisesti läsnä.

Toisaalta perinteisesti myös perhe- ja lähisuhdeväkivaltatutkimuksissa on äidin ajateltu olevan väkivallan uhri yhdessä lasten kanssa. Vaikka toisaalta väkivallan vaikutukset naiseen voidaan selkeästi havaita ja myös riski väkivallan laajenemiseen lapsiin kohdistuvaksi väkivallaksi, käsitteissä puhutaan usein isästä väkivallan tekijänä ja äidistä uhrina (Mm. Mullender ym. 2002; Lepistö 2010, 37.)

Vaikka haastateltavieni kertomuksissa korostui lapsena koettu voimattomuus väkivaltilanteissa ja väkivaltaisessa ilmapiirissä elämisessä, löytyi kertomuksista myös kuvauksia lapsen ja nuoren toimijuudesta ja erilaisista aktiivisista yrityksistä ratkaista väkivaltaongelma ja puuttua siihen. Haastateltavani muistivat lapsuudessa menneensä vanhempien väkivallan väliin, tai kiinnittäneensä muuten vanhemman (yleensä isän) huomion, jolloin väkivalta parhaassa tapauksessa loppui, kun isä ei enää kehdannut lyödä äitiä pienten lasten katsellessa. Omat haastateltavani kertoivat myös pysytelleensä pienempänä myös poissa tilanteista, lähinnä pelon vuoksi. Nämä molemmat, sekä aktiivinen puuttuminen, että tilanteen poissulkeminen, ovat lapsen keinoja selviytyä väkivallasta (Mullender ym. 2002).

Lepistön (2010, 72) ja Weinehallin (1997, 184-185) tutkimuksissa nuorten aktiivisuutta perheväkivaltatilanteissa oli edellä mainittujen lisäksi myös tilanteista pois lähteminen joko konkreettisesti tai mielikuvituksen keinoin. Myöhemmin isompana ja nuoruudessa useampi haastateltava oli vältellyt kotia oleskelemalla pidempiäkin aikoja muualla. Aktiivinen toiminta voi tuoda lapselle ja nuorelle kokemuksen siitä, että hän voi vaikuttaa omaan tilanteeseensa ja se voi auttaa osaltaan jaksamaan vaikeissa tilanteissa.

Itseen kohdistuvissa henkisen väkivallan tilanteissa tutkimukseni naiset kertoivat jossain vaiheessa antaneensa takaisin ja olleensa ”pahoja suustaan”. Aktiivinen toimijuus näkyi muun muassa myös taistelutahdon kasvamisena, sen ymmärtämisenä omassa mielessä, etteivät perheenjäsenet toimineet oikein, kapinointi vanhempien arvoja kohtaan ja omien rajojen määrittely ja niistä kiinni pitäminen. Aktiivista selviytymistä oli myös avun hakeminen itselle lapsena tai nuorena, josta useampi haastateltavani kertoi. Siitä kerron enemmän seuraavassa.

8.3 Selviytymisen merkitykselliset kokemukset lapsuudessa ja nuoruudessa

Perheväkivallan ilmapiirissä eläminen oli tuonut monenlaisia vaikeuksia ja haasteita haastateltavien elämään. Kuitenkin lapsuudessa ja nuoruudessa oli myös paljon hyvää ja halusin tutkimuksessani selvittää mitkä olivat ne tekijät, joista naiset olivat lapsuudessaan ja nuoruudessaan saaneet apua ja tukea väkivaltakokemuksiinsa.

Kysyin haastateltaviltani hieman johdatellenkin, mistä he saivat voimaa lapsuudessa väkivallan kokemusten keskellä. Kysymys ei ollut välttämättä helppo kaikille, vaikutti että haastateltavani olivat eläneet lapsuuttaan ja luovineet siellä erilaisin keinoin. Julia haastoi koko kysymykseni toteamalla: ”*Voimia.. En mä mitenkään tarvinnu mistään voimia.*” Hän kyllä jatkoi, että jotain hänen oli pitänyt tehdä, että jaksoi. Muutama haastateltavani korosti minulle, että kyseessä on *heidän lapsuutensa*, elämä ja arki, jota vain elettiin.

Aiemmissa tutkimuksissa (Esim. Calder 2004; Eskonen 2005; Mullender ym. 2002; Oranen 2001; Weinehall 1997; 2005) on tutkittu lasten ja nuorten väkivallan kokemuksia myös kysymällä heiltä itseltään asioista, joista lapsi tai nuori kokee saaneensa tukea. Tutkimustulokset ovat varsin yhteneväisiä; lapsen selviytymiseen vaikuttavat lapsen persoonaan liittyvät tekijät, perheen sisältä saatava tuki sekä ulkopuolinen tuki. Selviytymiskeinot voidaan jakaa ongelmakeskeisiin tai tunnekeskeisiin menetelmiin (coping strategies), joista kirjoitin enemmän teoriaosiossa.

Etsiessäni aineistoa tutkimukseeni havaitsin, että aikuisen selviytymistä lähisuhdeväkivallasta, tai esimerkiksi lasten ja nuorten seksuaalista hyväksikäytöstä selviytymistä, on tutkittu melko paljon. Lapsen tai nuoren perheväkivaltakokemuksia on myös tutkittu, mutta väkivallasta selviytymistä sen sijaan huomattavasti vähemmän (Lepistö & Paavilainen 2011).

Hines (2015; ks. Huovinen 2017, 21) on koonnut lasten ja nuorten keinoja selviytymiseen (coping) ja psyykkiseen joustavuuteen (resilience), mitkä ovat traumanäkökulmaisista termeistä väkivaltakokemuksiin. Perheessään väkivaltaa kokeneet lapset voivat omaksua suojelejan ja uhrin rooleja, toisaalta he ovat vanhempien ja sisarusten suojelejoita ja toisaalta he ovat itse kaltoinkohtelun kohteita. Nämä molemmat äiden kahden roolin kautta lasten. Kaksijakoisen identiteetin muodostuminen voi auttaa lasta selviytymään kokemuksistaan.

Sari Lepistön (2010) tutkimuksen nuorista, jotka ovat kokeneet perheväkivaltaa, mukaan selviytyminen on prosessi, jolla nuori pyrkii joko ongelman ratkaisuun tai ongelman aiheuttamien tunteiden säätelyyn. Selviytymistä tukevat erilaiset suojaavat tekijät ja yksilölliset voimavarat. Lapsen selviytymiseen vaikuttavat suojaavat tekijät, joita ovat lapsen ominaisuudet kuten empatiakyky, älykyys ja sosiaaliset taidot. Selviytymistä tukevana tekijöinä on nähty myös naissukupuoli ja kyky käsitellä tunteita. Lisäksi joustavuus elämäntapahtumia ja niistä ylipääsemistä kohtaan voi auttaa lasta kokemaan, että hänen elämällään on merkitys. (Mt. 36-37.)

Perheen sisäisiä selviytymistä tukevia tekijöitä on esimerkiksi hyvä ja lämmin suhde vanhempaan. Ulkopuolinen tuki voi puolestaan olla esimerkiksi hyviä ja tukevia ihmissuhteita ystäviin ja muihin turvallisiin aikuisiin, sekä menestyminen koulussa tai muualla kodin ulkopuolella. Tämän lisäksi lapselle voimavaroja tuovia asioita voivat esimerkiksi olla harrastukset, mielekäs tekeminen ja lemmikkieläimet. (Emt. 35-36.)

Omassa tutkimuksessani haastateltavat kuvasivat omiksi selviytymistä auttaneiksi ominaisuuksikseen esimerkiksi positiivisen olemuksen, jolla sai positiivista huomiota koulussa. Myös sinnikkyys, halu ja kyky puolustaa itseään ja uteliaisuus mainittiin.

Aino: Yläasteella mä muistan, että joku poika sano mulle välitunnilla jotain ilkeätä, niin mä otin sitä, otin sitä rinnoista kiinni ja nostin seinälle [naurua]. Sen koommin se ei sanonu enää mulle mitään ilkeätä. Mutta se että, siitä [koettu väkivalta] jäi se semmonen taistelutahto.

Laura: Mä kirjoitin paljon, myös päiväkirjaa.. Ja tuota, lapsen usko on kuitenkin, sitä ei voi aliarvioida, lapsen selviytyminen on mahtavaa. Jokin siinä tavallaan, maailma aukeaa pikkuhiljaa, se uteliaisuus ja se niinkun löytämisenhalu, kuittaa hyvin paljon sitä mitä on siellä kotona.

Aino ei kokenut pystyvänsä estämään veljen väkivaltaisuutta kotona, mutta taito puolustaa itseään kodin ulkopuolella kehittyi kotiolojen myötä. Lisäksi, kuten aiemmissakin edellä mainituissa tutkimuksissa, myös omat haastateltavani kertoivat kyvykkyydestään luovia vaikeiden tilanteiden keskellä

keksimällä erilaisia keinoja, joilla he pääsivät ikään kuin pakenemaan vaikeaa arkea. Pakokeinoja olivat olleet esimerkiksi lukeminen, piirtäminen ja erilaiset mielikuvitusleikit, joiden haastateltavat kertoivat antaneen voimaa ja positiivisen kokemuksen onnistumisesta, siitä että oli hyvä jossain. Myös liikunta ja musiikki eri muodoissaan olivat monelle tärkeitä harrastuksia. Lohtua olivat tuoneet myös lemmikit, jotka tarjosivat myös läheisyyttä, jota ei juuri muutoin perheessä osoitettu.

Yksi keino paeta väkivaltatilanteita oli haastateltavillani ollut nuoruuden päihteidenkäyttö. Päihteidenkäyttö tuli esille erityisesti Rosan ja Riikan kertomuksissa, alkoholi ja tupakointi olivat tulleet näillä naisilla kuvioihin jo varsin nuorena. Lisäksi Riikka kertoi muunlaisten päihteiden käytöstä. Päihteidenkäytöstä oli seurannut erilaisia ikäviä asioita, jotka eivät myöskään edistäneet selviytymistä, vaikka ovatkin voineet tuoda hetkeksi lohtua ja helpotusta.

Saaran ja Tiinan kertomuksissa oli myös esimerkkejä omasta aktiivisesta toiminnasta avun saamiseksi, jossa näkyi halu ja usko omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa vaikeaan tilanteeseen. Saara oli masennuksen ja itsetuhoisten ajatusten myötä hakenut apua koulukuraattorilta ja päässyt sitä kautta nuorisovastaanotolle, josta hän kokee hyötyneensä. Tiina puolestaan kertoi menneensä nuorena itse hakemaan apua kestävämpään kotitilanteeseen kuraattorilta ja päässeensä tuolloin tätinsä luo asumaan joksikin aikaa. Tädin luona asuminen oli helpottanut Tiina tilannetta hetken, muttei ollut pitkäaikainen ratkaisu. Tiina joutui palaamaan kotiin olosuhteisiin, jotka olivat ennallaan. Tiina itse totesi, että hänen olisi ehkä pitänyt olla tilanteessa vaativampi. Tiina muisti äidin puhuneen myös kuraattorin kanssa, joten äiti lienee ollut mukana järjestelyissä.

Tiina: Mä oon itte sillan kasilla niin muistaakseni, oliskohan ollu kuraattori siihen aikaan koulussa, niin mä oon menny sanomaan, että onko mitään mahdollisuutta päästä muualle asumaan, ja mä oon pikkusen pätkän ollu sillan mun tädin luona. Mutta eipä se sitten mitään auttanut, että ois vaan pitänyt sillan itekin vaan niinku jaksaa vaatia enemmän.

Tutkijana ja sosiaalityöntekijänä minusta on tutunut ikävältä lukea näistä kokemuksista, joissa lapsi tai nuori on kokenut tullessa siihen pisteeseen, ettei selviä enää ilman apua ja saanut sen lisäksi rohkeutta ja voimaa hakea itse apua. Tästä huolimatta tilanne ei siltikään ole muuttunut tai puuttuminen ei ole ollut riittävää.

Yksi selkeästi esiin noussut asia haastateltavieni kertomuksissa olivat merkitykselliset ihmissuhteet. Mahdollisuuden kiinnittyä esimerkiksi ei pahoinpitelevään vanhempaan, tai muuhun turvalliseen aikuiseen, on todettu olevan merkittävä suojaava tekijä väkivaltaa kokevan lapsen kehitykselle ja vaikuttavan hyvin myönteisesti niin itsetuntoon, kuin selviytymiseenkin, sekä lieventävän traumaoireita.

Välittävä suhde turvalliseen aikuiseen voi vähentää stressiä. (Anderson & Bang 2012; Mullender ym. 2002, 108) Erityisesti nuorisoikäisillä tytöillä ystävien tuen on todettu vähentävän perheväkivallasta aiheutuvia traumaoireita (Evans ym. 2013).

Perinteisesti aiemmissa tutkimuksissa perheväkivaltaperheistä turvalliseksi aikuiseksi perheen sisällä on mielletty äiti, ja isän ajatellaan olevan väkivallan tekijä. Omassa tutkimuksessani Rosalle äiti oli tärkein häntä tukenut ja voimaa antanut henkilö. Rosa kuvaa äitiään sankariksi ja arvostaa äidin kykyä ja voimia kestää väkivaltaista ja vainoavaa ex-puolisoa sekä tämän sukulaisia. Rosa kertoo olleensa villi ja jopa levoton lapsena ja myös äidin jaksaminen lasten kanssa saa Rosalta kiitosta.

Rosa: Mä mietin tosi useesti miten äiti on jaksanu nää kaikki. Meidän äiti on oikeesti ihan supervahva, jos ikinä mitään, niin mä haluan olla samanlainen kuin äiti.

Rosa kertoi myös isäpuolensa olleen hyvä ja tukeva aikuinen hänelle, josta Rosa myös puhui isänään.

Muiden haastateltavien kertomuksissa oli enemmän satunnaisiksi jääneitä mainintoja hyvistä hetkistä vanhempien kanssa, jolloin äiti tai isä oli ollut lempeä, hoivaava tai rakastava vanhempi. Haastateltavat muistivat saaneensa kehuja tai tukea vanhemmalta, tai toisaalta harvinaiseksi jäänyttä fyysistä läheisyyttä esimerkiksi pääsemällä syliin. Rosaa lukuun ottamatta nämä positiiviset kuvaukset vanhemmista lapsuudessa jäivät vähemmälle. Tämä kertoo mielestäni siitä, että tekemissäni haastattelussa tutkimukseni naisten kertomuksia lapsuudesta hallitsi väkivallan ilmapiiri, jossa positiiviset hetket jäivät merkitykseltään ohuemmiksi kuin muut kokemukset.

Se miten perheenjäsenet koetaan antavan tukea vaikeassa tilanteessa riippuu myös siitä, kuinka paljon lapsi ja nuori kokee saavansa ymmärrystä ja tilaa omalle prosessilleen väkivallan keskellä elämisessä (Lepistö 2010, 38). Perheväkivallan vakavuus vaikuttaa myös siihen, kuinka hyödyllisenä perheestä saatava tuki koetaan, vakava lapsen kaltoinkohtelu vähentää hyvien perhesuhteiden vaikutusta (Evans ym. 2013). Suhteiden läheneminen vanhempiin tuli esiin haastateltavieni kertoessa elämästään aikuisena.

Perheen ulkopuolisista, mutta sukuun kuuluvista merkityksellisistä ihmisistä mainittiin erityisesti isoäidit. Mummot olivat olleet hoitajina ja turvapaikkana vaikeilla hetkillä. Mummoissa korostui nimenomaan tuki ja turva, vaikka mummo ei olisi sinällään pystynytkään vaikuttamaan väkivallan loppumiseen.

Aino: Et mun mummo, isän äiti asui siinä meidän naapurissa ja hän oli sitten mulle paljon semmonen äitihahmo ja olinkin paljon hänen hoidossaan.

Tiina: Mummo on ollut mulle se pelasturengas, en niinkun hänellekään puhunut kauheesti kaikkee, mutta se on ollu se turvallinen aikuinen., joka on ollu siellä ja on tienny, että sinne jos joskus on jotain, niin sinne voi mennä. Vaikka välimatka oli pitkä, niin se on ollu sellanen joka on varmaan pitänytkin jollain lailla järjissään.

Muutoin tärkeäksi oli koettu sisarukset (enemmän kuitenkin nuoruudessa ja aikuisuudessa), sekä sukulaisten kesähuvilat ja mökit, joissa sai viettää huoletonta aikaa ja leikkiä serkkujen kanssa. Sukulaisten lisäksi kesiä oltiin vietetty kesäperheessä tai ystävän mökillä. Näissä muistoista sai vaikutelman, että kesäisin poissa kotoa haastateltavani olivat saaneet elää turvallista ja niin sanotusti normaalia, huoletonta arkea. (Vrt. Virokannas 2013, 61) Joissain tapauksissa omat vanhemmatkin olivat olleet mukana ainakin osan aikaa, mutta pääasiassa sukulaisten hoivissa olivat lapset yksin.

Saara: Me vietettiin kesät äidin suvun kesähuvilalla ja siellä oli aina sukua koolla ja siellä oltiin serkkujen kanssa. Ja oli tosi hauskaa ja voitiin hyvin. Tietysti oli ongelmiakin, mutta ainakin paljon näki muutakin, kuin mitä oli kotona talvisin.

Muista merkityksellisistä ihmisistä mainittiin myös luonnollisesti kaverit ja hyvät ystävät. Ystävien merkitys selviytymisen tukena kasvaakin lapsen varttuessa nuoreksi.

Selkeästi lapsuuden ja nuoruuden kokemuksista turvallisina ja tukea antavina aikuisina esiin nousivat opettajat, joiden haastateltavani olivat kokeneet nähneen ja oikeasti kohdanneen heidät. Opettajia kuvattiin sanoilla *ihana, innostava ja turvallinen*. Vaikka luokassa oli ollut paljon lapsia, olivat nämä tietyt opettajat nähneet haastateltavani ja kyennet rohkaisemaan ja tukemaan heitä sekä olleet empaattisia. Haastateltavani eivät olleet aivan varmoja, olivatko kaikki nämä opettajat tienneet heidän taustastaan tai koetusta väkivallasta, mutta sillä ei tuntunut olevan merkitystä.

Katri: Muistan kakkosluokan opettajan, sellanen nuori nainen, oli varmaan just valmistunut ja se oli aivan ihana, olin ihan rakastunu siihen opettajaan.. Se oli kauhean tärkeä se opettaja. Myöhemmin on tullu sellanen filis, että se niinkun näki, sellanen olo, että se oli ensimmäinen joka niinkun näki minut. Se oli kauhean lämmin ja läsnä se opettaja, se kehui ja kannusti.

Laura kertoi harvinaislaatuisesta opettajastaan, joka oli ottanut hänet käytännössä sijoitukseen luokkansa. Lauran mukaan opettaja vaihtui ensin eikä Laura tullut toimeen uuden opettajan kanssa, vaan lintsasi. Vanha opettaja otti Lauran mukaansa uudelle paikkakunnalle, minne lähti opettamaan. Laura muisti, että vanhemmat tunsivat jollain tavalla opettajan ja asiasta oli sovittu vanhempiensa kanssa, mutta virallista päätöstä asiasta ei oltu tehty. Laura ei myöskään muistanut vanhempiensa erityisiä reaktioita tai perusteluja, miksi he antoivat lapsensa muuttaa muualle käytännössä melko vieraan aikuisen kanssa. Laura kuitenkin arvosti ja piti kovasti opettajastaan ja siitä mahdollisuudesta, jonka tämä oli Lauralle antanut.

Laura: *Ala-asteella mulla oli opettaja, joka näki selkeesti, että mussa oli potentiaalia, mutta kotiolosuhteiden takia mä en pystynyt sitä toteuttamaan. Hän opetti mulle koulun jälkeen pianonsoittoa..*

Niin hän otti minut yhdeksi lukuvuodeksi [toiselle puolelle Suomea], pieneen kyläkouluun, jossa hän oli opettajana.. Se teki hyvää. Häneltä sain paljon sitä tukea ja kannustusta, koska kotona mua ei kukaan kannustanut..

RK: *Sinänsä aika erikoislaatuinen ratkaisu...*

Laura: *On joo. Hän [opettaja] näki, että se tekisi mulle hyvää ja se teki. Mä asuin hänen luonaan. Hän ei pyrkiny laittamaan mua muottiin, päinvastoin tuki mun persoonaa ja sitä mikä musta oli tulossa. Hän näki sen [teini-ään kuohuntoineen] niinkun enemmänkin vaiheena, kun että mä olen hankala lapsi.*

Tämä on mielestäni varsin ainutlaatuinen esimerkki siitä, kuinka luovasti ja suurella sydämellä kyseinen opettaja oli halunnut auttaa Lauraa. Lauran mukaan hänellä kävi todella hyvä tuuri, että sai kyseisen opettajan, eikä Laura uskonut, että nykypäivänä voisi tapahtua vastaavaa. Ala-asteen opettajan lisäksi Laura kertoi ymmärtäväisestä kuraattorista, jonka hän koki järjestäneen Lauralle peruskoulun viimeisen luokan kotiopetuksena.

Näillä aikuisilla, jotka ovat nähneet ja ehtineet kohdata lapsia edes hetkisen, vaikutti olleen haasteltavien lapsuudessa suuri merkitys. Nämä hetket olivat vaikuttaneet myös lapsen itsetuntoon ja omanarvontuntoon. Aiemmissakin tutkimuksissa (Lepistö 2010) on todettu, että etenkin työillä, mutta myös pojilla yksi perheväkivallan selviytymiskeino on hakea sosiaalista tukea sekä hyväksyntää ihmissuhteissa. Tytöt voivat saada huomiota olemalla esimerkiksi iloisia ja reippaita koulussa ja harrastuksissa. Koulu, opettajat ja kaverit toivat positiivista ja voimauttavaa vastapainoa kodin olosuhteille.

Lapsi ja nuori voi käyttää paljon energiaa hakiessaan ympäriltään ihmisiä ja elementtejä, jotka tuovat heidän elämäänsä turvaa ja rakennetta (Mullender ym. 2002, 108). Sen vuoksi ei ole ihme, että Katrille kodinhoitajat olivat olleet erityisessä asemassa lapsuudessa. Katri kertoi kodinhoitajista, jotka olivat tulleet hänen lapsuudessaan auttamaan vanhempia lasten- ja kodinhoidossa. Katrille kodinhoitajat merkitsivät paljon enemmän, kuin pelkkiä auttavia käsipareja. Kodinhoitajat liittyvät lapsuusmuistoissa hyviin hetkiin, jolloin Katri koki, että perheen elämässä oli järjestystä ja rutiineja ja oli joku joka huolehti. Kodinhoitajat olivat myös antaneet mallin aikuisen ja lapsen välisestä, normaalista vuorovaikutuksesta. Katri kertoi kokeneensa olevansa turvassa ja kotiin oli hyvä tulla.

Katri: Silloin oli kivaa, kun meillä oli aika paljon kodinhoitajia. Kaikki kivat muistot liittyy kodinhoitajiin. Vaikka kun tuli koulusta kotiin ja sinne pihalle asti tuoksui pulla niin tiesi, että hei, nyt on kodinhoitaja. Oikein teki mieli ottaa juoksuaskelia kotiin, se oli niin kivaa kun tiesi, että nyt siellä on homma hanskassa. Ne kodinhoitajat oli oikeestaan ainoita turvallisia aikuisia siinä, kehen oikeasti tuntui, että voi luottaa. Ne oli semmosia täpäköitä.

Mun isovelji reuhas kauheesti murrosikäsenä, niin kerran yksi kodinhoitaja oli silloin meillä, niin se ei muuta kun, se vaan kuunteli toisen reuhaamista ja oli vaan, että joojoo, ei yhtään alkanu reuhaamaan takasin. Se oli ihan käsittämätöntä, että näki tavallaan miten vastuullinen aikuinen toimi.

Kodinhoitajat olivat vielä etenkin 1980- ja 1990-luvuilla monen perheen, vanhemman ja lapsen pelastus ja apua oli varsin helposti saatavilla. Siksi onkin vaikea ymmärtää, miksi juuri perheiden konkreettista kodin- ja lapsenhoitoapua on viime vuosikymmeninä vähennetty rajusti. Suuntaus on ollut esimerkiksi perhetyöhön, jossa painopiste konkreettisen avun sijaan on keskustelemisella ja esimerkiksi vuorovaikutuksen työstämisellä. Lapsiperheiden kotipalvelun muututtua lakisääteiseksi tueksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014) on perheiden mahdollisuudet saada konkreettista apua lasten- ja kodinhoitoon onneksi taas parantuneet.

Varsinaisesta viranomaisavusta, kuten lastensuojelun työskentelystä oli kokemusta Rosalla ja Riikalla. Molemmat olivat olleet sijoitettuna nuoruudessaan ensi sijaisesti oman oireilunsa takia. Sekä Rosa, että Riikka kertoivat vastustaneensa sijoitusta nuoruudessaan, mutta ymmärtäneensä sen välttämättömyyden myöhemmin. Kummankaan naisen kertomuksessa sijoitus ei kuitenkaan noussut erityisesti esiin selviytymistä edistäneenä tekijänä. Tämä ei toki tarkoita, etteikö sijoituksella olisi ollut roolinsa asiassa.

Riikan kertomuksessa turvallinen aikuinen nuoruudessa oli hänen tukihenkilönsä. Tämä aikuinen oli ollut ensin ammatillisessa suhteessa Riikkaan ja vaihdettuaan työtä jatkanut Riikan tukihenkilönä vapaaehtoisesti saamatta siitä rahallista korvausta. Riikalla meni nuoruudessaan jo melko lujaa mm. päihteidenkäytön takia, mutta tukihenkilö yritti keksiä Riikalle järkevää tekemistä.

Riikka: Mulla oli epävirallinen tukihenkilö siitä asti, kun mä oon ollu 14. Se vei mua kahville ja muuta, et niinkun muuta tekemistä kuin sitä juomista. Ollaan myös käyty matkoilla, et on nähny niinkun muutakin kun tätä kotikaupunkia.

Kokemus niin sanotun turvallisen aikuisen merkityksestä liittyy olennaisesti paitsi kohtaamiseen ja lapsen näkemiseen, myös siihen, että haastateltavani ovat saaneet kertoa ja puhua kokemuksistaan jonkun kanssa (Esim. Mullender ym. 2002, 119). Vaikka perheväkivallasta ei olisi keskusteltu syvällisesti, oli puhuminen helpottanut ja tehnyt asiasta vähemmän häpeällistä sekä vähentänyt erilaisuuden ja yksinäisyyden kokemuksia. Vaikka haastateltavieni mukaan perheväkivallan kokemuksista puhuminen ei ollut koskaan ollut helppoa, oli se ollut hyvin tärkeää kaikille. Väkivallan käsittely puhumisen kautta oli kaikilla haastateltavillani käytännössä toteutunut monivuotisten terapioiden kautta nuoruudessa ja aikuisuudessa. Seuraavaksi tarkastelen väkivallan vaikutuksia ja väkivallasta

selviytymistä aikuisuudessa.

Nuoruus etenkin täysi-ikäisyyden jälkeen jäi tutkimukseni naisten kertomuksissa melko vähälle huomiolle. Osa syy siihen oli varmasti, että myös haastattelut keskittyivät lapsuuteen ja aikuisuuteen. Haastateltavistani Rosa oli vielä haastattelua tehdessä alaikäinen, mutta hän itse muisteli nuoruuttaan ikään kuin menneenä aikana, Rosa oli viettänyt nuoruuttaan jo teini-iässä.

Tutkimuksessani tulkitsen nuoruuden olevan osa prosessia kohti aikuisuutta ja irtaantumista kotoa, niin kuin sen usein muutenkin voidaan ajatella olevan. Tutkimukseni naisten kertomuksissa tämä vaihe kuitenkin korostui, haastateltavani kertovat olleensa nuorena väkivallan takia paljon poissa kotoa esimerkiksi kavereilla tai poikaystäville. Useampi nainen oli myös muuttanut kotoa heti kun se oli ollut mahdollista. Useissa haastateltavieni nuoruuden kertomuksissa viitattiin lisäksi esimerkiksi huonoihin parisuhteisiin, päihteidenkäyttöön, masennukseen ja muihin mielenterveysongelmiin. Seuraavaksi käyn läpi tutkimukseni naisten kertomuksista esiin nousseita merkityksellisiä kokemuksia selviytymisestä aikuisena.

9. SELVIYTYMISEN MERKITYKSELLISET TEKIJÄT AIKUISENA

Edellä olen tarkastellut tutkimukseni haastateltavien selviytymisprosessia ja -keinoja lapsuudessa ja nuoruudessa. Seuraavaksi tarkastelen kertomusten loppupuolta; aikuisuutta ja haastatteluhetkeä. Selviytymistä lapsuuden kokemuksista on mielestäni määritellyt hyvin Merja Laitinen (2004) omassa tutkimuksessaan lapsena seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneista aikuisista. Laitista mukailen ”selviytymisen voidaan ajatella olevan tasapainoisen suhteen luomista itseen myös sukupuolisena olentona, mikä edellyttää vaikeiden lapsuuden kokemusten läpikäymistä. Se merkitsee omaan itseen liittyvien käsitysten, muistojen ja ajatusten purkamista ja niiden uudelleen kokoamista. Kun [omassa tutkimuksessani väkivallan] uhri löytää rajojaan, voimavarojaan, luovia lahjojaan ja kykyjään, se auttaa häntä irrottautumaan uhriutta rakentavista alistumisen, osaamattomuuden ja kyvyttömyyden tuntemuksista. Hän voi oppia ottamaan vastuuta itsestään ja elämästään.” (Mt. 273.)

Haastattelemiä naisia saivat itse määritellä, millainen heidän mukaansa oli selviytyjän identiteetti. Kertoessaan selviytymisen kokemuksista naiset rakensivat uudelleen sisäistä tarinaansa haavoittuneesta lapsesta selviytyjäksi. Naiset kertoivat niistä tekijöistä, joista heidän kokemuksensa mukaan

selviytyminen muodostuu. Aikuisuudesta kertovassa tutkimuksen osassa erottuivat ne kohdat, joissa naiset irrottautuivat lapsuudenkodin väkivallan ilmapiiristä kohti itsenäistä elämää. Kertomuksissa oli havaittavissa myös muita muutoskohtia, jolloin haastateltavieni elämässä oli tapahtunut jokin ”käännös”. Tämän jälkeen heillä oli alkanut varsinainen selviytymisprosessi, tai se oli muuttanut hie-man muotoaan. Yleensä käänne liittyi kokemukseen, jossa omaan elämään alkoi löytyä tasapainoa ja pysyvyyttä. Usein näihin kohtiin liittyi jokin positiivinen ihmissuhde, tai jopa muutos suhteessa väkivallan tekijään.

Myöhemmin selviytymiskertomuksissa tärkeimmiksi tekijöiksi nousivat tietoisuus omista rajoista ja kyky puolustaa niitä, huolenpito itsestä, kyky kiinnittyä terapeuttiseen suhteeseen, kyky läheisyyteen ja toimijuuden mahdollisuuksien löytäminen. Selviytymisen kokemuksiin liittyi vahvasti kokemus oman elämän hallittavuudesta, vaikka lapsuuden kokemukset olivatkin koko ajan taustalla, välillä vahvempina, välillä heikompina, mutta edelleen olemassa olevina.

Kertomuksissa selviytymisen kokemuksista muodostui prosessi, joka oli kaikilla haastateltavilla jol-tain osin kesken. Koska selviytymisprosessi on olennainen osa haastattelemini naisten sisäistä tari-naa, voidaan ajatella, ettei selviytymisprosessi tule välttämättä koskaan valmiiksi. Kertomuksista tuli kuitenkin esille sisäisen tarinan kohtia, joissa selviytyminen oli jo hieman pidemmällä. Tämän ajat-telen näkyvän esimerkiksi siinä, että naiset kokivat olevansa eheämpiä; lapsuuden kokemukset eivät enää määrittäneet niin paljon käsitystä itsestä, tai vaikuttaneet konkreettisesti arkeen niin paljon kuin aiemmin. Selviytymisen kokemuksista kertovat kertomukset päättyivät kuvauksiin haastatteluhetken suhteesta väkivallan tekijään, sekä sen herättämiin tunteisiin.

9.1. Siirtyminen omaan elämään

Tutkimukseni naisten elämä oli sujunut varhaisaikuisuudessa samoin kuin monen muun nuoren ai-kuisen; parisuhteen ja perheen perustamisen, opiskelun ja työpaikan hankinnan merkeissä. Samalla haastateltavani olivat joutuneet pohtimaan ja prosessoimaan keitä he itse olivat, kun lapsuuteen oli vahvasti kuulunut vanhempien tunnetiloihin, tekemisiin ja päätöksiin mukautuminen oman persoo-nan kehittymisen kustannuksella (Vrt. Kellomäki 2017).

Useampi haastateltavani kertoi, että heillä oli kiire päästä konkreettisesti pois kotoa, pois väkivallan tai alkoholihuuruisen elämän keskeltä elämään omaa elämää. Nuoruudessa kasvoivat myös halu ja

kyky vastustaa vanhempaa, kuten Maritta Itäpuisto (2001) kertoo omassa tutkimuksessaan alkoholi-perheen lapsista. Tutkimusten mukaan väkivallan, tai alkoholismin keskellä eläneelle lapselle ja nuorelle yleinen reagointimalli on ongelmaisesta aikuisesta erossa pysyminen ja keskittyminen oman elämän hallintaan. Fyysinen ero vanhemmasta edesauttaa nuorta pääsemään myös henkisesti etäämmälle kasvuperheestä ja sen arvoista sekä käytännöistä. (Mt. 112.)

Haastateltavistani Tiina kertoi muuttaneensa heti ammattiopintojen jälkeen Ruotsiin, mutta palanneensa tukemaan äitiään, kun tämä erosi isästä. Tiinan mielestä tämä ei jälkikäteen ajateltuna ollut välttämättä hyvä ratkaisu, koska hänestä tuli äidin tukija, vaikka Tiina oli vielä itsekin nuori ja hänen omat kokemuksensa olivat käsittelemättä. Tiinan mukaan lapsuudenkodin olosuhteet vaikuttivat omiin ratkaisuihin vahvasti.

Tiina: Oli aika nopeesti selvä tilanne, että niin mahdollisimman nopeasti pois kotoa kun vaan pääsee. Ja mä oon sitten 16-vuotiaana lähtenyt.. Ja onhan se sitten myöhemmin, nuorena aikuisena vaikuttanu johonkin valintoihin, että oon esimerkiksi heti valmistumisen jälkeen muuttanut Ruotsiin töihin, niin oon tullu takas tänne, koska on niinkun tullu pitämään äidistä huolta.

Muidenkin haastattelemini naisten kertomuksista kävi ilmi, ettei oman itsenäisen elämän aloittaminen ollutkaan odotuksista huolimatta helppoa.

Haastatteluissa naiset eivät uppoutuneet tähän osaan elämästään kovin syvällisesti, mikä todennäköisesti johtuu haastattelukysymyksistä ja haastattelujen keskittymisestä selviytymisen kokemuksiin ja haastatteluhetken elämäntilanteeseen. Haastateltavistani Laura ja Riikka kertoivat nuoruuden riitaisista ja väkivaltaisista seurustelusuhteistaan ja päihteidenkäytöstään. Molemmat näkivät käyttäytymisensä selkeänä opittuna mallina kotoa, sekä keinona ratkaista hankalia ja kipeitä tilanteita. Kumpikin kertoi vasta myöhemmin oivaltaneensa, kuinka tuhoisaa oma käyttäytyminen oli ollut.

Riikka: Omissa suhteissa on ollu molemminpuolista väkivaltaa, mutta ei tässä [nykyisessä] suhteessa, et kyllä sitä mallia on paljon vieny omiin suhteisiin, että mullakin on ollu kumppaneita, joille alkoholi on maistunu ja sen kautta väkivaltaa tullu..

Laura: Niin kauan mä voin huonosti, kun olin hoitokielteinen. Niin kauan mä voin huonosti ja mulla oli todella huonoja suhteita, ja mä aina osasin bongata sen ihan kauheimman äijän ja niin sanotut pahat pojat, joku siinä kiehtoi.. Väkivallan lisäksi [parisuhteissa] oli myös alkoholia. Eli mä toistin sitä kaavaa, mitä mä näin kotona, mä varmaan hain sille erilaista loppua. Mä uskon.. että näyttelijät vaihtui, mutta tavallaan se skripti oli siinä koko ajan ihan sama.

Esimerkiksi Sanna Väyrynen (2009) on omassa tutkimuksessaan saanut samankaltaisia tuloksia haastateltuaan tutkimukseensa huumeita käyttäneitä nuoria naisia. Osa Väyrysen haastattelemissa naisista oli kokenut väkivaltaa omassa lapsuudessaan. Naiset liittivät lapsuusajalle sijoittuvat loukkaavat kokemukset myöhempisiin elämänvaiheisiinsa ja niiden ongelmiin, joita olivat huumeidenkäytön ohella

esimerkiksi itsetunto-ongelmat ja masennus. Päihteidenkäytön voidaan katsoa olevan keino purkaa traumaattisia ja käsittelemättä jääneitä psyykkisesti kuormittavia tapahtumia, ja yksinkertaisesti tapa helpottaa omaa oloa. (Mt., 181, 185.; myös Granfelt 1998)

Katrin kertomuksessa tuli esiin ylisuorittamista opiskeluissa ja nuorena perheenäitinä, minkä Katri ajatteli johtuvan osittain siitä, ettei hän kyennyt eikä pystynyt käsittelemään sisällään olevia tunteita ja pääsemään niihin käsiksi. Suorittaminen oli myös omanlaistaan selviytymistä. Lisäksi tulkitsen Katrin epävarmuuden äitinä yritykseksi suorittaa ihanteellista äitiyttä, josta hän itse koki jääneensä lapsena paitsi. Toisaalta epäonnistumisen kokemukset äitinä ovat myös voineet nostaa pintaan sisäisen häpeän ja epäonnistumisen tunteita.

Katri: Kolmikymppiseksi mun piti aika paljon suorittaa. Tyyliin piti ajaa itsensä loppuun, ennekuin tajusi mistä on kyse. Koulusta piti saada hyvät numerot, yliopistosta valmistua mahdollisimman äkkiä ja sit perustaa monta yritystä päällekkäin. Polttaa itsensä loppuun.. Ja olin kauheen epävarma vanhempana, ei tienny minkälaista on olla äiti ja miten olla äiti, kauheesti niinkun pelkäs sitä.

Rosan ja Ainon kohdalla aikuisuuteen astuminen tarkoitti omaan kotiin muuttamista, joka alussa oli bileitä ja osittain omien asioiden jäämistä hoitamatta. Rosa muutti jo yläasteaikaan omilleen ja alkuun vapaus tuntui hyvältä ja arki meni juhliessa. Rosa kertoi myös majoittaneensa kotiinsa kavereitaan, myös lastensuojelulaitoksista karussa olleita ”hatkalaisia”.

Rosa: Nyt kun mä oon muuttanu omilleni, se alku meni vähän silleen relletessä ja rällätessä.. Ja sit mä en siivonnu kotona yhtään, äiti kävi siivoomassa.. Viime kesä muutti tosi paljon, mun yks kaveri oli mun luona hatkoilla, niin sen jälkeen alko vähän sellanen, että ei jaksu sitä [alkoholinkäyttö]itekään, ja sit tuli, ei pystyny enää..

Aino liitti juhlimisvaiheen ja nuoruuden miessuhteet miehisen hyväksynnän kaipuuseen, jota ei koskaan veljeltä saanut, ja joka isänkin taholta jäi loppujen lopuksi ohueksi.

Aino: Mulla opiskelumotivaatio katosi ja lopetin sitten lukion. Ja sitten oli pari työpaikkaa, muutin mun kaverin kanssa kaksistaan ja.. Että oli hyvin tämmönen vauhdikas aika, oltiin vielä alaikäisiä, mutta juotiin paljon ja käytiin paljon ravintoloissa ja.. Enemmän kuitenkin ehkä miesten takia. Ja siinä sitten, mä oon ymmärtäny että mä oon hakenu sitä miesten hyväksyntää, mitä mä en ehkä välttämättä veljeltä ole saanu ja se oli jotenkin sitten ihan pohjaton kuilu, eihän mikään sitä täyttäny..

Nämä ylisuorittamisen ja päihteidenkäytön värittämät kertomukset varhaisaikuisuudesta yhdistän sisäisen tarinan lapsuuden häpeäkokemukseen, jota edellä mainittu käytös omalta osaltaan vahvisti. Häpeä vahvana tunteena vaikutti haastateltavillani siirtyneen lapsuudesta aikuisuuteen, vain keinot häpeän käsittelemiseksi olivat muuttuneet, ainakin osin.

Myöhemmin kertomuksissa lapsuudesta aikuisuuteen siirtymisessä näkyy ”tarinallinen toiminta”.

Sillä tarkoitetaan tarkoituksellista toimintaa oman sisäisen tarinan muokkaamiseksi sellaiseksi, millaisena haastateltava oli elämänsä nähnyt, tai millaisen hän halusi siitä muodostuvan. Tähän tarkoitukselliseen toimintaan saattoivat kuulua erilaiset ”projektit”, kuten rakkaussuhde, perheen tai kodin perustaminen, tai päämäärätietoinen opiskelu. Näillä projekteilla oli oma alkunsa, käänteensä ja loppuratkaisunsa. (Hänninen 2000, 53-54.)

Elämä ei luonnollisestikaan ollut (myöskään) haastateltavilleni tarinnallisten projektien toistuvaa toteumaa. ”Elävän elämän draamassa” aikomukset, suunnitelmat ja ennakoinnit koeteltiin ja suunnitelmat sekä haaveet joko toteutuivat, tai romutuivat. Niihin oli tullut myös odottamattomia käännteitä, kuten esimerkiksi Katrilla uupumusta suorittamisesta ja epävarmuus vanhempana. (Mt. 54.)

Usealla haastateltavallani oli nuoruuteen liittynyt myös muita tekijöitä, jotka vaikuttivat oman elämän aloittamiseen. Niitä olivat esimerkiksi somaattiset tai diagnosoidut psyykkiset sairaudet, päihteiden liikkakäyttö ja lapsuuden perheessä tapahtuneet muutokset. Haastateltavani eivät kokonaisuutena osanneet eritellä mitkä oman elämän haasteista johtuivat kodin väkivallasta, ja mitkä jostain muusta. (Vrt. Väyrynen 2009, 181-182) Esimerkiksi Rosa kertoi, että hänellä oli todettu tarkkaavaisuushäiriö ADHD, Julia puolestaan kertoi olleensa masentunut jo nuorena. Myös haastateltavien vanhempien elämässä oli ollut erilaisia parempia ja huonompia vaiheita.

Kaikki tutkimukseni naiset olivat kuitenkin tunnistaneet lapsuuden kokemusten heijastuvan eri tavoin aikuisuuteen. Vaikutukset näkyivät tunne-elämässä, luottamuksessa toisiin ihmisiin, tulevaisuuden uskossa, itsetunto-ongelmina ja niin edelleen. Erityisesti lapsuuden kokemusten katsottiin vaikuttaneen ihmissuhteisiin, kuten omaan parisuhteeseen ja ajoittain suhtautumisessa omiin lapsiin. Haastateltavani kertoivat oppineensa tunnistamaan hyvin näitä ongelmia ainakin jossain vaiheessa elämänsä ja pyrkineensä aktiivisesti vaikuttamaan niihin.

9.2 Muutos ja selviytymisestä kertovat tekijät elämässä

Vilma Hänninen (2000) kirjoittaa elämänmuutoksista tarinoina ja osana tarinoita. Ihmisten sopeutuminen elämänmuutoksiin ja kriiseihin on mielenkiintoinen tutkimusaihe, koska muutokset uhkaavat ihmisen psyykkistä ja myös fyysistä hyvinvointia ja toisaalta tarjoavat mahdollisuuden elämän positiivisiin muutoksiin (Mt. 72). Omassa tutkimuksessani tutkimuskohteena olevat naiset olivat kokeneet lapsuudessa käänteen, tai muutoksen, jonka voidaan ajatella olleen negatiivinen ja stressiä aiheuttanut

muutos. Tällä tarkoitan esimerkiksi vanhemman tai sisaruksen vakivaltaista käyttäytymistä tai sairastumista psyykkisesti. Kiinnostavampaa on mielestäni kuitenkin tutkia niitä positiiviseksi luokiteltavia muutoksia sisäisessä tarinassa, jotka saivat naisten elämässä liikkeelle sen prosessin, jota voidaan kutsua selviytymiseksi.

Esitin haastateltavilleni suoran kysymyksen, miten selviytyminen heidän mielestään näkyi heidän elämässään ja mikä heitä oli auttanut selviytymisessä. Vaikka kysymys oli varsin laaja ja epämääräinenkin, oli vastauksista löydettävissä yhteneväisyyksiä.

Tutkimukseni naisilla selviytymisprosessi rakentui hiljalleen monista eri tekijöistä. Haastateltavani kertoivat konkreettisista asioista, mitkä symboloivat haastateltavilleni selviytymistä ja vahvistivat sitä osaltaan. Lapsuudenkokemusten käsittely terapiassa oli ollut selkeä selviytymistä tukeva tekijä. Lisäksi selkeän muutoksen haastateltavieni elämään tuoneita selviytymisprosessin osia olivat parisuhde, äidiksi tuleminen, oman kodin perustaminen ja työpaikan saaminen. Näiden asioiden voidaan ajatella olevan normaaleja, tavallisia lähes jokaisen elämään kuuluvia asioita. Haastattelemilleni naisille nämä asiat eivät kuitenkaan olleet olleet itsestäänselvyys.

Kysymys siitä miten selviytyminen haastateltavieni elämässä näkyi, oli monelle kykeneväisyyttä tehdä ja hallita niitä asioita, joista oli jäänyt lapsuudessa vaille. Esimerkiksi Rosa kertoi, kuinka tärkeä hänelle oli oma koti, turvallinen paikka, jossa hän sai olla rauhassa koiransa kanssa.

Rosa: Mun mielestä toi oma asunto on niin sellanen, se on mun oma pyhä mesta. Jotkut käy kirkossa, mä käyn kotona... Mulla on koti, mulla on kaikki mitä mä tarviin.

Rosa oli lapsuudessaan ja aiemmin nuorena asunut myös sijaishuoltopaikoissa, joten ymmärrettävästi pysyvä, oma koti oli Rosalle iso asia ja sen saamisella merkittävä rooli selviytymisprosessissa. Monelle muullekin haastateltavalle oma koti ja perhe olivat paikkoja, joissa he itse saivat, ja pystyivät määrittelemään omat rajansa (Vrt. Husso 2003; Nousiainen 2013). Rosan elämässä isän uhka ei ollut kokonaan poistunut, mutta Rosa oli sitä mieltä, että haastatteluhetkellä hän pystyisi jo vastustamaan isäänsä, mikäli tämä ikinä yrittäisi sekaantua hänen elämäänsä.

Riikalle puolestaan vakituinen työpaikka oli yksi selviytymisen symboli. Riikka kertoi pitäneensä aina työstään lasten parissa ja hänelle oli kunnia-asia pitää vakituinen työpaikka aikuisuuden haasteiden keskellä. Työ oli tuonut Riikan elämään rakennetta ja sitä kautta turvaa ja pysyvyyttä.

Riikka: Toi duuni, et se on ollu semmonen mitä mä en halua menettää, et työmoraali on todella kova.

Myös Tiinalle määritteli selviytymisen olevan ensisijaisesti kykeneväisyys ja mahdollisuus tavalliseen elämään. Tiina kuitenkin pohti samalla, oliko hänen sisäisessä tarinassaan tapahtunut oikeasti muutos, ja näkyikö selviytyjän identiteetti siinä. Ulkoinen selviytyjän identiteetti, perhe-elämä ja työpaikka saattoi edustaa enemmän sitä mallitarinaa, mikä mielletään kuuluvaksi selviytymiseen. Toisaalta se saattoi olla myös ”sosiaalinen identiteetti”, vaihteleva minäkuva, jota ihminen toteuttaa erilaisissa vuorovaikutussuhteissa (Hänninen 2000, 60). Vastaus jäi hieman auki.

Tiina: Oon pystynyt opiskelemaan ammattiin ja oon kaiken jälkeen itsekin perustanu perheen ja oon pystynyt olemaan työelämässä ja näin. Mutta näyttääkö se ulospäin, että selviytyy. Onko se sama asia, kuin siellä kulissien takana, että miten se ihminen siellä takana voi, että onko se selviytynyt. Että oon mä sillai selviytynyt, että tavallaan voittaja kaikesta huolimatta.

9.2.1 Terapian kautta selviytymisen tielle

Kaikilla tutkimukseni naisilla vaikutti olevan kokemus siitä, ettei koetusta lapsuuden väkivallasta ollut helppo puhua. Puhuminen onnistui pienempänä kohtalotovereille, tai läheisille ystäville. Kaikki olivat kuitenkin huomanneet jossain vaiheessa halun muutokselle elämässään; halun käsitellä lapsuuden kokemuksia. Tutkimukseni kertomuksista olikin havaittavissa eräs juonenkäännös - muutos elämässä, jonka jälkeen haastateltavat olivat havainneet selviytymisprosessinsa alkaneen. Monella tämä muutos liittyi vahvasti terapiaan, johon haastateltaviani oli ohjattu, tai joihin he olivat itse hakeutuneet. Osalla naisista terapia oli käynnissä vielä haastatteluhetkellä, osa oli käynyt terapiassa nuorempana ja aloittanut uuden terapian myöhemmin aikuisena.

Terapiat olivat olleet erilaisia; kokemuksia oli musiikkiterapiasta, traumaterapiasta, Rosen-terapiasta, ja niin edelleen. Terapiassa naiset olivat saaneet sanoja tapahtuneelle, se oli auttanut heitä ymmärtämään lapsuuden kipeitä kokemuksia ja niiden aikuisuuteen ulottuvia seurauksia. Eheyttävä tekijä terapiassa oli, että siellä henkilökohtaiset ja kipeät kokemukset oli otettu vakavasti. Terapia oli myös hälventänyt lapsuuden kokemuksista aiheutunutta häpeää, syyllisyyttä ja toiseuden tunnetta.

Terapiat vaikuttavat olleen merkittävä tekijä sisäisen tarinan myönteisen vahvistumisen tukena. Terapiat olivat tukeneet naisia haastavissa elämäntilanteissa ja tarjonneet kiinnipitävän ympäristön sisäisen tarinan uudistumiselle ja eheytymiselle. (Ks. Hänninen 2000, 61-62) Kiinnipitävän ympäristön ydinajatuksena onkin tarjota tila luottamuksen rakentamiselle niille asiakkaille, joiden perusluottamus ihmisiin on heikko tai puuttuu kokonaan. Se sallii heikkouden ja riippuvuuden ja antaa tilaa

haavoittuvuuden kokemukselle. (Granfelt 1998; Karttunen 2013, 227.)

Puhumisen ja asioiden esille tuomisen on katsottu myös aiemmissa tutkimuksissa olevan olennainen tekijä vaikeista kokemuksista, kuten väkivallasta, selviytymisessä (Esim. Husso 2003, Laitinen 2004; Notko 2011). Omassa tutkimuksessani naiset kertoivat, että kyky ja uskallus puhua lapsuuden kokemuksista oli selkeä, konkreettinen merkki selviytymisestä.

RK: Miten se sun mielestä näkyy, että sä oot selvinny?

Rosa: No esim. just mä pystyn puhumaan asiasta, se on suurin asia, et mä pystyn puhumaan asiasta.. Et mä ylipäättään pystyn puhumaan siitä.

Väkivallasta selviytymiseen voi toisaalta liittyä myös väkivallan selittäminen pois. Usein voi olla helpompi olla ajattelematta asiaa, tai sysätä muistot syrjään, kuin aktiivisesti käydä läpi muistoja ja niiden herättämiä tunteita. (Esim. Bottoms ym. 2016; Väyrynen 2009) Ymmärrettävää on, ettei tämä edistä ongelmien tosiasiallista prosessointia, vaan siirtää sitä. Tämän takia itsensä uudelleen rakentaminen, ja uudenlaisten tapojen toimia ja käsitellä asioita löytäminen voi vaatia ulkopuolista apua. (Laitinen 2004, 265.)

Ennen terapiaan hakeutumista oli usealla haastateltavallani ollut jonkinlainen vaativampi jakso elämässä, jonka jälkeen he olivat itse ymmärtäneet, tai heidät oli ohjattu, hakemaan apua. Ilman sitä elämästä olisi tullut hyvin raskasta, ja jopa mahdotonta jaksaa. Asioiden välttely, tai pakeneminen ei ollut enää mahdollista ja asioiden kanssa yksin kamppailu oli tuntunut ylivoimaiselta (Ks. Laitinen 2004, 267).

Tiina: Tämmönen klassinen, että kun ite perusti perheen, niin sittenhän ne tuli kaikki semmoset sanattomat sieltä alitajunnasta, ei niinkun ymmärrä, on vaan paha olo ja ei voi hyvin.

Mä menin, ihan ne tyttöjen ensimmäiset vuodet, meni sillai, että mä vaan olin ihan loppu, uupunut, ja sitten tuli, mulla on kaksostytöt, tytöt oli jotain muutaman vuoden, niin mä vaan ihan romahdin ja jäin pitkälle sairauslomalle. Ja sit sitä kautta lähti liikenteeseen nämä terapiat.

Julia: Nyt mä pystyn puhumaan niistä asioista ja ne ei oo semmonen mistä mä en olis ikinä puhunu kenellekään, eli mä pystyn aika hyvin näkemään sen asian, miten se on ollu, hyvät ja huonot puolet ja miks näin tapahtui, niinkun silleen miten nyt aikuiset ajattelee, pystyy näkemään eri puolia. Mä käyn kyllä terapiassa keskustelemassa näistä asioista, oon käyny kaks vuotta ja tää on nyt eka kerta kun mä puhun kenellekään näistä..

Laura kertoi avainasemassa olleen se hetki, kun hän pystyi myöntämään itselleen ja muille, että oli alkoholistiperheen lapsi, ja ettei lapsuuden kokemusten syy ollut itsessä, ja ettei oman elämän vaikeuksista tarvinnut kantaa häpeää. Laura kertoi yhden merkittävän kokemuksen olleen, kun hän oli voinut huonosti ja pystynyt keskustelemaan lapsuudestaan silloisen esimiehensä kanssa, jolla oli ollut vastaavanlaisia kokemuksia. Laura oli kokenut esimiehen ymmärtäneen häntä.

Laura: *Sitten [kun pystyi puhumaan avoimesti] mulla aukesi maailma ihan eri tavalla, että sen sijaan, että mä olisin yrittänyt suojella itseäni ja pitää salaisuuksia, niin mä yhtä äkkiä pystyinkin olemaan ihan avoin. Ja se oli mahtava tunne. Mutta tää vaatii omaehtoisuutta, parantuminen siitä lapsuuden.. oli ne traumat nyt mitä tahansa, se on oma oivallus. Se on omaa tahtoa ja [ulkopuolista] apua.*

Laura korosti puheessaan itsensä ja yleensä ihmisen omaa osuutta terapian onnistumisessa ja kokemuksista selviämässä ja tämän vaatineen työtä. Leo Nyqvist (2001) kirjoittaa, että muutos omassa elämässä lähtee aina itsestä, yksilöstä joka muuttaa käyttäytymistään ja elämänsä suuntaa. Usein halu ja valmius muuttaa omaa elämäänsä, tai osaa siitä, johtaa tavalla tai toisella auttamistyön piiriin. (Mt. 227.) Laura kertoi yhden selviytymiskeinonsa olleen myös kaikenlaisen mahdollisen tiedon hankinta ja kokemusten rationalisointi. Tiedonhankinta ja sitä kautta pyrkimys ymmärtää itselle tapahtuneita asioita oli ollut yksi selviytymiskeino myös esimerkiksi Merja Laitisen (2004, 269) tutkimuksessa.

Katri kertoi terapian olleen sekä itselleen, että sitä kautta perheelle elämän mullistava kokemus. Katriilla oli terapian alkaessa jo useampi lapsi ja Katri kertoi osittain hakeutuneensa terapiaan, koska oli pelännyt alkavansa toimia äitinä samalla tavalla kuin oma äitinsä. Samaan aikaan Katri koki, etteivät suorittaminen ja menestys kaikesta huolimatta tuoneet rauhaa ja tyydytystä elämään.

Katri: *[Aiemmin] en oikein päässyt käsiksi omiin tunteisiin, ennen kuin nyt viimeisten vuosien aikana, varsinkin tuo terapia on ollut ihan mieletön. Menin sinne noin vuosi sitten, musta tuntuu niinkun, uusi elämä alkoi siitä. Mä oon sanonu mun miehelle, että mä sain syntyä uudelleen.. En mä sano, siis mukavaa ollut sitä ennenkin, tehny kivoja juttuja, mutta koko ajan oli joku osa ollut tavallaan siitä pois, etten ole täysillä eläny, sellanen fiilis, kuin vasta sen terapian jälkeen ja koko ajan enemmän.*

Aiempien tutkimusten mukaan merkittävä omien kokemusten läpikäymisen ja avun hakemisen ajankohta liittyykin usein oman perheen perustamiseen, parisuhteeseen sitoutumiseen, tai vanhemmaksi tulemiseen (Kellomäki 2017, 207). Myös tässä kohtaa koen Katrin alkaneen muokata sisäistä tarinaansa uudelleen oman näköisekseen mallitarinan sijaan.

Yksi tutkimuksestani selkeästi erottuva kertomus suhteessa omiin perheenjäseniin oli Saaran kertomus hänen ja vanhempien yhteisestä terapiasta. Saara oli aluksi hakeutunut nuorena aikuisena omaan terapiaan, kunnes hänen terapeuttinsa oli ehdottanut isän kutsumista mukaan. Aluksi hullulta vaikuttanut idea oli lopulta toteutunut, ja vaikka alussa yhteinen terapia oli ollut haastavaa, oli se muuttanut ratkaisevasti Saaran ja hänen isänsä välejä.

Saara: *Siellä terapiassa minä kerroin omista tunteista ja asioista ja isä kuunteli ja kertoi, isä alkoi yhtäkkiä ymmärtää minun tunne-elämää ihan eri tavalla ja siitä alkaen se alkoi olla normaali isä. Että ikään kuin hän olisi saanut tyttärensä ja minä isän. Me alettiin pelata tennistä, tavata ja pystyttiin puhumaan sen jälkeen.. Nykyään hän pystyy korvaamaan sitä mikä lapsena*

jää saamatta; ohjausta ja neuvoja ja huomata, että joku välittää ja hän on hyvä isoisä meidän lapselle.

Saara kertoi käyneensä myös äitinsä kanssa muutaman kerran terapiassa, mutta siitä ei ollut aivan yhtä hyviä tuloksia. Saaran mukaan hänen välinsä äitiin kuitenkin paranivat, ja he pystyivät olemaan tekemisissä. Saaralle oli myös iso asia pystyä luottamaan äitiinsä oman lapsensa hoitajana. Mielestäni Saaran tarina on huikea osoitus siitä, ettei terapia ole koskaan liian myöhäistä. Suomessa voitaisiinkin kokeilla rohkeammin perheterapiaa silloin, kun lapset ovat jo aikuisia.

Selviytymisen kokemukseen liittyivät monella haastateltavallani kokemus siitä, että kotoa opittuja negatiivisia käyttäytymismalleja, tai sisäistettyjä toimintatapoja oli pystynyt muuttamaan. Tämäkin oli tapahtunut usein terapian kautta. Samoin moni koki olevansa haastatteluhetkellä tasapainoisempi kuin ennen, ja kykeneväisempi toimimaan paremmin erilaisilla elämänalueilla. Saara kertoi, ettei lapsuudessaan oppinut kunnolla ihmissuhdetaitoja; ihmisten kohtaamista tai erilaisten tunteiden ilmaisua. Saara kertoo aikuisena työn kautta oppineensa näitä taitoja ja samalla paljon myös itsestään.

Saara: Mulla on tosi kiva työpaikka, siellä on oppinut ihmissuhdetaitoja, siellä on joutunut huomaamaan ne omat puutteet tosi ikävällä tavalla, kun on ihmisten kanssa tekemisissä, niin palaute on välitön.. Sitä kautta on paljon kehittynyt ja sitä kautta ne puutteet, mitä on itsessä, niin on pystynyt jollain lailla kompensoimaan oppimaan ihmissuhdetaitoja.

Rosa ja Riikka puolestaan kertoivat selviytymisen kokemuksenaan eroon pääsemisen omasta väkivallasta. Molemmat olivat sekä terapiassa, että oman pohdinnan kautta saaneet keinoja hillitä tunteitaan sekä toimia ristiriitatilanteissa. Molemmat olivat tyytyväisiä nykytilaan ja hyvillään väkivallan loppumisesta, koska eivät olleet missään vaiheessa pitäneet siitä puolesta itsessään. Samoin molemmat kertoivat alkoholinkäyttönsä loppuneen lähes kokonaan, joka myös edesauttoi rauhallisempaa elämää.

Rosa: Oon saanu apua hillitsemään itseäni.. Mä ymmärrän omia tuntemuksiani paljon paremmin ja tosi paljon oon muuttunu siitä mitä oon ollu.

Julialle selviytymisen kokemukset liittyivät paljon siihen, millaiseksi hän ajatteli itsensä. Julialla oli myös ollut masennusta ja muita vaikeuksia nuoruudessa, mutta nyt hän kertoi voivansa hyvin, ”mielenterveysleimasta” huolimatta.

Julia: Mä oon pystynyt elämään omalaista elämää vapaasti.. Mulla on normaali käytös ihmisten kanssa.. Mä oon siinä mielessä tosi normaali, että mä oon pystynyt käsittelemään asioita, että musta on tullu tasapainoinen ja normaali ihminen. Sillä tavalla, mulla vois olla, että mä pelkäisin vaikka kovia ääniä, tai mä en kestäis jos mun mies huutaa, tai muuta sellaista. Mulla ei oo mitään sellaista.

Kaiken kaikkiaan tutkimukseni kertomuksista voidaan havaita, kuinka naiset olivat psykoterapiassa muokanneet sisäistä tarinaansa ja saaneet siihen positiivisia rakennusaineita. Nämä uudet rakennusaineet olivat murtaneet häpeän kahlitsemaa aiempaa sisäistä tarinaa ja antaneet tilaa uudenlaisen tarinan muodostumiselle.

9.2.2 Ihmissuhteisiin liittyvät selviytymisen kokemukset

Lapsuudessaan haastattelemillani naisilla oli ollut joku turvallinen ystävä tai aikuinen, jonka tutkimukseen osallistuneet olivat kokeneet selviytymistä tukevana tekijänä. Ihmissuhteisiin liittyvät asiat nousivat kertomuksissa voimakkaasti esille myös puhuttaessa aikuisuudesta ja selviytymisen kokemuksista. Ainolle oman lapsen saaminen juuri täysi-ikäisen kynnyksellä oli ollut merkittävä tekijä elämänmuutoksessa. Vaikka oma aikuinen elämä oli vielä aluillaan ja hauras, Aino koki lapsen saamisen olleen se asia, joka asetti hänen elämänsä raiteilleen ja jonka jälkeen elämälle löytyi suunta.

Aino: Sitten tulin raskaaksi, ja tuota olin 18, kun mun poika syntyi. Ja se kyllä muutti ihan kyllä elämän suunnan sitten. Että se oli niinkun se ykkösasia jotenkin siitä eteenpäin. Siitä kohtaa kun tiesin, että oon raskaana niin.. Jotenkin se on ollu niin vahvana se, että mä oon tiedostanu sen mikä vastuu mulla on, mitä mä voin tehdä toisen hyväksi, mitä mä voin tehdä etten mä pilaa sen koko elämää.

Aino kertoi tavanneensa pian tämän jälkeen nykyisen miehensä ja heidän saaneen toisen lapsen. Aino kertoi masennuksen uusiutuneen jossain vaiheessa ja Ainon joutuneen jäämään myös työkyvyttömyyseläkkeelle. Se ei ollut Ainon mukaan estänyt onnellista ja tasapainoista perhe-elämää. Aino kertoi, että hän oli pystynyt olemaan lapsilleen hyvä äiti ja omiin lapsuuden kokemuksiinsa nähden Ainolle oli erityisen tärkeää, että hänen omilla lapsillaan oli läheiset ja lämpimät välit.

Aino: Ykkösasia eli lapset on pysynyt edelleen ykkösenä, perhe on pysynyt koossa ja mun lapsilla on pari vuotta ikäeroa ja he on ihan älyttömän läheisiä. Se on ollu mulle niin parantavaa seurata sitä ja edelleen on seurata sitä heidän suhdetta ja se on jotenkin aivan ihanaa.

Kaikesta hyvästä huolimatta Aino kertoi kuitenkin myös pelkäävänsä lastensa ajautuvan vaikeuksiin. Näin ei ollut käynyt lasten ollessa haastatteluhetkellä jo lähes täysi-ikäisiä. Aino korosti, että hänellä oli, kuten muillakin vanhemmilla on lapsia kasvattaessaan, tärkeää myöntää virheensä ja oppia niistä.

Kaikki haastateltavani korostivat hyvän parisuhteen ja ymmärtäväisen puolison merkitystä selviytymisessä. Monilla myös puolison sukulaiset olivat tuoneet läheisyyttä ja kuvaa siitä, millainen vuorovaikutus oli ”tavallisessa” perheessä ja sen auttaneen oman parisuhteen ja perheen vaikeuksissa.

Saara: Oman miehen lapsuudenperheen kanssa me ollaan oltu tosi paljon tekemisissä, hänellä on ihan päinvastainen lapsuus, melkein liian upea, tai siis ihanteellinen.. Mä oon hänen perheen kanssa tekemisissä ollessa alkanut eheytyä itsekin. Kun on huomannut, että ai näin sen kuuluu

olla, tämmönen kuuluu äidin olla, ja tämmönen isän.

Vaikka monella haastateltavallani oli ollut vaikeuksia suhtautua omaan vanhemmuuteensa lapsuuden kokemusten puskiessa läpi, oli vanhemmuus ollut selkeästi voimauttava kokemus kaikkine vaatimuk-
sineenkin. Tärkeä elementti omassa perheessä oli ylisukupolvisuuden katkaisu; omien lasten parempi elämä kuin mitä itsellä oli ollut. Perhe oli ollut myös motivaatio hakea apua ja työstää omia ongelmia (Vrt. Hyytinen 2007, 174). Lasten kasvattaminen, vuorovaikutus ja heistä huolehtiminen koettiin eheyttäväksi kokemukseksi ja tärkeäksi osaksi omaa selviytymisprosessia. Seuraavassa melko pitkä sitaatti Katrielta, jossa näkyy hyvin lapsuuden kokemusten vaikutus omaan tunne-elämään ja äiti-lapsisuhteeseen, ja kuinka syvällä omat kokemukset ovat. Niitä ei ole ollut helppo työstää, mutta kun se on onnistunut, on kokemus ollut hyvin palkitseva.

Katri: Yks tavallaan mikä ajaa ja pakottaa siihen [muutokseen], on lapset tietenkin. Että jos huomaa, että käyttäytyy niin kuin oma äiti, niin se pakottaa siihen muutokseen.. Tavallaan montaa asiaa pysty käymään läpi jo ennen terapiaa, mutta kyllä varmaan ensimmäiset kuusi vuotta äitinä oli kauhea olo, niinkun huono omatunto, fiilis että oon huono äiti ja etten mä selviä tästä..

Se oli niin hankalaa, kun kaiken pysty analysoimaan ja näkemään oman toiminnan, muttei pystynyt muuttamaan sitä, kun ei päässyt kiinni siihen tunteeseen, se oli jossain niin syvällä... Ja kun sen huomaa, kun oli koko ajan tuommosta, niin kyllä se ahdisti paljon. Mutta terapia on vaikuttanu heti. Ja kun saa kohdata niitä tunteita mitä ite on lapsena kokenu. Ja sitten vaan ei enää tarvii, ne korjautuu itsestään. Että sitä ei toimikaan enää sillä lailla, vaan toimii niinkun haluaakin. Se on kyllä mahtavaa ja sen kyllä huomaa lapsistakin, että ne ihan selvästi luottaa enempi ja tulee lähemmäs. Ja toisaalta se lasten merkitys omankin prosessin kannalta, että mä saan antaa niille jotain mitä en ole ite saanu, niin sekin eheyttää.

Merkittävä tekijä ihmissuhteisiin liittyen oli lapsuudessa tapahtuneiden haavoittavien omien rajojen rikkomisten jälkeen kyky määrittää aikuisena rajat muihin ihmisiin nähden. Tämä saattoi olla konkreettisesti omista fyysisistä rajoista huolehtimista, ja etenkin etäisyyden pitämistä hankalaksi koettuihin läheisiin. Vaikka näitäkin rajoja oltiin rikottu ainakin Riikan ja Lauran kohdalla väkivaltaisten kumppanien taholta, oli tilanne muuttunut haastatteluhetkeen mennessä. Useat naisista korostivat, etteivät sietäneet ollenkaan väkivaltaa ja olivat olleet kumppania valitessaan herkillä mahdollisen väkivallan suhteen.

Katri kertoi omien rajojensa tulleen vastaan perhettä perustaessa. Oman lapsuudenkodin kaaoksen jälkeen hän päätti, ettei oma elämä voinut mennä samalla tavalla. Samalla Katri joutui muokkaamaan omaan uskonkäsitystään, mutta löysi siitä itselleen ja perheelleen sopivan muodon, jossa usko kuitenkin säilyi tärkeänä osana elämää.

Katri: Menin nuorena naimisiin ja oon saanu kaksikymppisenä ensimmäisen lapsen. Muistan kyllä ajatelleeni heti ensimmäisen jälkeen, että tästä ei pysty jatkamaan, vaikken ollu vielä käyny noita lapsuuden asioita läpi, niin oli semmonen, ettei mulla ole resursseja, että joka vuosi

synnyttäisin. Mä aattelin, että pitää valita joko usko, tai mun oma ja lasten mielenterveys. Sitten mä valitsin sen mielenterveyden. En mä kyllä sitä uskoakaan jättäny, vuosia kyllä meni että sen löysi taas.

Kertomuksissa tuli luonnollisesti esiin myös haastateltavieni suhde omiin vanhempiin ja sisaruksiin haastatteluhetkellä. Rajoja oltiin jouduttu vetämään myös heidän suhteensa aikuisuuden aikana.

Saara: Meillä ei ole ollut sellaista tapaa, että halailtaisiin. Äiti kyllä osoittaa, että haluaisi, mutta en tiedä miksi, mutta mä en halua, otan etäisyyttä ja kiellän sen. Se ei tunnu hyvältä, ja sitä on ollut lapsenakin jo.

Aino: Tästä on nyt muutama vuosi, kun tein ratkaisun että katkaisen välit äitiin. Mä en enää jaksanu ottaa sitä sen sellasta, henkistä väkivaltaa..

Nyt sitten pikkuhiljaa mä oon taas avannut hänelle ovea elämäni. Ja soitellaan, tai hän soittelee mulle viikoittain.. Jotenkin ehkä nyt oon vahvempi hänen kanssaan, että mä tiiän, että pystyn laittamaan rajat, että jos mä en jaksä hänen käytöstään, niin ei mun tarte, vaikka hän on mun äiti. Kaikkea ei tarvii ottaa vastaan.

Keskeneräinen selviytymisprosessi näkyi kertomuksissa tunteina ja takautumina, joita lapsuudesta nousi ongelmien käsittelemisestä huolimatta. Esimerkiksi Tiina kertoi edelleen nelikymppisenä reagoivansa negatiivisesti tiettyihin ärsykkeisiin, ja lapsuuden tunteiden palaavan toistuvasti mieleen omassa parisuhteessa.

Tiina: Esimerkiksi riita parisuhteessa, vaikka se on sanallinen riita, niin meen ihan lukkoon, vetäydyn johonkin ihan omaan.. Ja sitten se, ei ole kauhean montaa päivää kun olin koiran kanssa lenkillä ja oli sellanen tilanne, että sieltä kaksi humalaista tulee, tosi uhkaava ja näin, niin meni hyvin pitkään siinäkin, että sai koottua ittensä niin, et hei, ei ole mitään hätää.

Tiina tiedosti itsekin, etteivät normaalit riidat tai humalaisten kohtaaminen välttämättä olleet oikeasti vaaraa aiheuttavia. Tiina koki nämä tilanteet rankkoina ja myös hyvin turhauttavina. Hän sanoi kuitenkin uskovansa, että vielä jonakin päivänä kokemukset olisivat historiaa, eivätkä enää vaikuttaisi arkeen. Tiina sanoo myös kirjoittaneensa paljon pois pahaa oloaan ja harjoitelleensa tietoista läsnäoloa itseään rauhoittaakseen.

Riikka puolestaan totesi lapsuuden kokemusten näkyvän edelleen esimerkiksi riidellessä, jolloin hän ei omasta mielestään osannut puhumalla käsitellä asioita, vaan ne olivat menneet helposti kovaääniseksi huutamiseksi ja haistatteluksi. Myöhemmin Riikka sanoi katuvansa toimintaansa, mutta sen muuttamisen olevan hyvin vaikeaa. Samoin Riikka sanoi, ettei pysty edelleenkaan luottamaan täysin keneenkään, ei edes oikein itseensä.

Kaiken kaikkiaan keskeneräinen selviytymisprosessi näkyi kaikilla haastateltavillani erilaisina takau-

tumina, epäluottamuksena, epävarmuutena ja muina sisäisinä tunteina. Katri totesi suoraan, että hänen selviytymisprosessinsa oli ollut monivaiheinen ja se olevan vielä kesken.

Katri: Enemmän vaan luottaa, että niistä [kokemukset] selviää. Mutta kyllä koen, että mulla on se prosessi tosi kesken vielä. Mutta niin hyvällä mallilla, että luottaa koko ajan siihen, että kyllä tästä vielä hyvä tulee.

Kuten aiemmista sitaateista voi myös rivien välistä lukea, selviytymisen prosessi oli monella muullakin haastateltavallani vielä keskeneräinen. Monet totesivatkin, ettei kokemuksista voi koskaan selvitä kokonaan.

Saara: Koskaan ei voi lopullisesti sanoa, että on selviytynyt. Koska ei varmaan tiedä kaikkia vaikutuksia, tai ymmärrä tällä hetkellä kaikkia vaikutuksia mitä sillä voi olla itseän.

Rosa: Eihän niistä väkivaltakokemuksista koskaan selviä täysin.

Seuraavaksi haastateltavieni suhdetta väkivallan tekijöihin ja muihin läheisiin nykypäivänä, ja sen rinnalla koko elämän kulkenutta keskeneräistä selviytymisen prosessia.

9.3 Tilinpäätös

Tutkimuksessani keskeneräinen selviytymisprosessi näkyi myös suhteessa väkivallan tekijöihin haastatteluajankohtana. Useamman haastateltavani suhde väkivallan tekijään oli jo parempi, mutta täysin luottamuksellinen tai lämmin se ei ollut kellään Saaran ja hänen isänsä suhdetta lukuun ottamatta. Kutsun näitä kertomuksia päättäviä narratiiveja tilinpäätöksiksi. Tilinpäätöksessä haastateltavat kertoivat millaiseksi vaikea ja raastavakin ihmissuhde oli muotoutunut kaikkien vuosien jälkeen. Tilinpäätösten hetkellä väkivaltakokemusten läpikäynnissä ja prosessoinnissa oltiin kuitenkin jo päästy eteenpäin asioiden tietoisien käsittelyn kautta.

Tutkimukseni naisten kertomuksissa oli kuultavissa rationaalista asioiden järjeistämistä, minkä mukaan lapsuuden tapahtumien kanssa vain piti elää, ja olla odottamatta liikaa vanhemmilta enää tässä vaiheessa elämää. Toisaalta kertomuksista erottui rivienkin välistä vahva toive asioiden loppuun käsittelemisestä, anteeksipyyntöstä, tai uudesta lähentymisestä etäisen vanhemman kanssa.

Julia kertoi vanhempiansa lopettaneen alkoholinkäytön, jonka jälkeen suhde vanhempiin oli parantunut ja Julian olevan heidän kanssaan paljon tekemisissä. Julia kertoi, kuinka hän silti edelleen pohti lapsuudessa tapahtuneita asioita ja toivoi, että ne olisivat olleet paremmin. Julia kertoi, että hän oli vielä jokin aika sitten odottanut vanhempiansa anteeksipyyntöä.

Julia: Mullakin on ollut sellanen ajatus vielä jossain vaiheessa, että tästä pitää päästä tilille, että mä tarviin vanhemmilta anteeksipyyntöä ja vakuuttelut, että anteeksi, me pilattiin teidän elämä ja olimme hirveitä, saammeko anteeksi.. Mutta ei se koskaan mene niin. Sitä voi yrittää, monissa tapauksissa vanhemmat ei edelleenkään myönnä, että ikinä mitään ongelmia on ollutkaan, että sä oot vaan yliherkkä ja kuvittelet kaiken negatiivisen kautta..

Julia oli hyvin pahoillaan vanhempiensa haluttomuudesta käsitellä lapsuuden asioita, ja ymmärtäneensä vertaistukiryhmässä, ettei hän tulisi todennäköisesti koskaan kuulemaan vanhempiensa anteeksipyyntöä. Julia sanoi keskittyvänsä nykyään omaan elämäänsä ja pyrkivänsä pääsemään menneistä tapahtumista eteenpäin.

Riikka kertoi elävänsä ristiriitaisessa tilanteessa suhteessa äitiin. Riikka vaikutti olevan hyvillään, että oli lähentynyt äitinsä kanssa ja äidin olevan säännöllisesti yhteydessä häneen ja tarjoavan konkreettista apua esimerkiksi hoitamalla Riikan koiria. Riikka sanoi olevansa kiitollinen äidin avusta, mutta piti kuitenkin äidin käytöstä osittain epäaitona ja yrityksenä hyvittää menneitä. Riikan mukaan äiti ei edelleenkään halunnut puhua lapsuudessa tapahtuneista asioista, mutta Riikka odotti silti hetkeä, jolloin hänellä olisi mahdollisuus keskustella niistä äidin kanssa. Vähintään Riikka kertoi haluavansa kuulla jonkinlaista selityksiä äidin käytökselle. Riikan ronskista olemuksesta huolimatta tämä kohta haastattelusta oli hyvin koskettava.

RK: Onko joku asia, joka on jäänyt erityisesti mieleen [lapsuudesta]?

Riikka: No varmaan just se, miks äiti kohteli mua niin. Varmaan se on just se yks, et sille sais jonkun niinkun pisteen ja ymmärryksen. Mut en mä sit tiedä voiko sellasta kuitenkaan ymmärtää koskaan, vaikka kävis millä kallonkutistajalla. Että äiti kun on äiti ja ei oo vaan kun se yks, niin sen hyväksyy, se on hyväksyttävä, kun se on äiti.

.. Olishan se ihan kiva ennen kun, äidin kuolinvuoteella viimeistään kuulla, että miks. Et jos se olis silloin hänelle, mahollista.

Aktiivinen pyrkimys ja toive saada selityksiä tapahtuneille onkin osa selviytymisprosessia. Silloin henkilö on voinut myöntää itselleen, että häntä on kohdeltu väärin, ja että hänellä oikeus tietää miksi niin on tapahtunut (Laitinen 2004, 269). Riikka korosti, että kaikesta tapahtuneesta huolimatta hänen äitinsä oli se ainoa äiti ja hänellä olevan sen takia erityinen rooli Riikan elämässä.

Saara kertoo suhteensa äitiin muuttuneen paitsi yhteisen terapian, myös oman anteeksiannon ja halun ymmärtää kautta.

Saara: Mun suhtautuminen äitiin on muuttunu aika paljon, parin, muutaman vuoden aikana. Ensinnä ymmärsin, että hän käyttäytyy minua kohtaan hyvin väärin, ja sitten ymmärtämään sen, ettei hän haluaisi käyttäytyä, mutta sellanen hän vaan on, hän on ihmisenä vajavainen, että se tulee esiin siinä miten hän toimii minun kanssa. Pystyn antamaan hänelle anteeksi ja yrittää olla hänen kanssaan tekemisissä.

Saara kertoi myöhemmin, että hänellä tuli edelleen aina konflikteja äidin kanssa, mutta Saaralla olevan silti halu ymmärtää äitiä. Saaralle kyky nähdä äiti omana persoonanaan, muunakin kuin (kaltoinkohtelevana) äitinä, oli helpottanut antamaan menneitä anteeksi, ja sitä kautta auttanut Saaraa olemaan äidin kanssa tekemisissä. Tämä oli tukenut Saaran omaa selviytymisprosessia.

Myös Katri kertoi haastavasta suhteestaan vanhempiansa, joihin haastatteluhetkellä oli näennäisen hyvät välit. Katri kertoi myös nähneensä hyväntuulisen, avoimen ja avarakatseisen puolen äidistään, joka kuitenkin helposti hautautui negatiivisten puolien alle. Samoin Katri kertoi alkaneensa aikuisena myös ymmärtää äidin mahdotonta tilannetta suuren lapsikatraan ja sairaan miehen, sekä omien sairauksiensa keskellä. Kuitenkin samaan aikaan Katri kertoi, ettei voinut mitään tunteilleen, jotka lapsuudesta edelleen nousivat pintaan.

Katri: Semmoset ihan ok välit [vanhempiin]. Siis käyn kylässä ja näin. Ei edelleenkään niinkun luota niihin, eikä ole minkäänlaisia odotuksia, ne on skipattu jo kauan sitten. Että joo, ihan kivaa olis jos sais joskus niiltä jotain, mutta en mä oota niiltä mitään.. Ehkä siinä kuitenkin aina on jotain, vaikka se aikuinen minä ei oota mitään, niin joku osa kuitenkin oottaa.

Katri kertoi käyneensä joskus vanhemmillaan ja odottaneensa hieman huomiota ollessaan innostunut eräästä itselleen tärkeästä asiasta, mutta joutuneensa jälleen pettymään. Katrin mukaan hänen vanhempansa eivät olleet kovin läheisiä hänen lastensa kanssa. Katrin mukaan hänen nuoremmilla sisaruksillaan oli kuitenkin erilaisia kokemuksia ja Katri tuntuikin pohtivan, miksi sisaruksilla oli niin erilainen käsitys äidistä.

Tiina puolestaan kertoi välinsä äitiin olevan kohtuulliset, mutta väkivaltaiseen isään ne olivat ristiriitaiset. Tiina kertoi välillä laittaneensa välit kokonaan poikki, mutta jossain vaiheessa alkaneen pitää jälleen harvakseltaan yhteyttä. Tiina koki, ettei voinut aina aavistaa, milloin isä oli sanallisesti ilkeä. Toisaalta Tiina oli saanut aikuisena kokea myös isän hyvän puolen.

Tiina: Tässä vähän aikaa sitten pitkästä, pitkästä aikaa käytiin siellä [isän luona] ja ihmettelin, että siitä ihmisestä voi löytyä aina se semmonen inhimillinen puoli, että se pystyy olemaan ihmisiksikin joskus. Että niin, miksei se voi olla tommonen, että sen kanssa voisi tulla toimeen..

Laura, Aino ja Rosa olivat kertomuksissani niitä, jotka vahvimmin ilmaisivat, että halusivat etäisyyttä ja eroa väkivaltaisiin vanhempiansa. Kuten aiemmin kerroin, oli Aino välillä katkaissut välinsä äitiin ja ollut tarkka rajoista, joita ei halunnut äidin ylittävän. Aino kertoi yrittäneensä puhua menneistä tapahtumista äidin kanssa, mutta Ainon mukaan puhe oli kääntynyt siihen, millaista harmia Aino itse oli muulle perheelle aiheuttanut. Vaikka Aino piti äitiinsä jo uudelleen yhteyttä, hän koki edelleen, ettei pystynyt luottamaan äitiinsä, ja äidin käyttävän edelleenkin ajoittain henkistä väkivaltaa häntä

kohtaan. Tämän takia yhteydenpito oli varsin muodollista.

Aino: Lapsuusajasta jos on puhuttu, tai niistä teinivuosista, kun jouduin hoitoon ja näin, niin siitä mä eniten sitten saan kuulla miten kalliiksi mä tulin ja suunnilleen ne vähennetään perinnöstä sitten mitä minuun on mennä rahaa.

Veljensä kanssa Aino ei ollut käytännössä missään tekemisissä. Lapsuudesta asti olleet viileät välit olivat säilyneet aikuisuuteen saakka, eikä Ainolla ollut kertomansa mukaan edes halua tutustua, tai saada veljeltään selityksiä tapahtumille.

Aino: Mun isä kuoli [noin kymmenen vuotta aiemmin] ja sitten siinä yhteydessä tapahtui sellainen omituinen asia, että halusin veljeäni. Ehkä puhuttiinkin muutama lause, mutta tuota ei se silti, mä niinkun edelleen jotenkin säpsähdän, kun mä näen hänet.

RK: Oletteko te tekemisissä?

Aino: Ei, en mä tiedä hänestä, no mitä äiti joskus hänestä kertoo parilla sanalla ohimennen, mutta en mä kysele hänestä mitään, eikä mulla ole, en mä varmasti ikinä tule haluamaan edes tutustua häneen.. Kyllä se halauskin tuntui niin.. Ällöttävältä suorastaan.

Rosa kertoi, että hänellä on edelleen läheiset välit äitiinsä ja isäpuoleensa, mutta isänsä kanssa hän ei halunnut olla missään tekemisissä. Rosa kertoi kuulevansa ajoittain tutuiltaan isänsä tekemisistä, mutta kokevansa silloinkin vain puhdasta vihaa isäänsä kohtaan. Rosan mukaan ainoa asia, jolla hän pystyisi pääsemään eroon vihasta, olisi isän täydellinen poistuminen hänen elämästään, sekä isän täydellinen unohtaminen.

Rosa: Kyllä se [isä] on sit yrittänyt ottaa meihin koko ajan hirveesti yhteyttä. Se ei oikeen niinkun ymmärrä, ettei me [Rosa, veli ja äiti] halua olla missään tekemisissä. Mua ärsyttää tosi paljon se. Kun se kuitenkin tiedostaa, ettei se merkkää meille enää millään tavalla mitään. Mun kohdalla se on vaan nimi paperissa, kun se ei suostu luopumaan yhteishuoltajuudesta.. Se on vaan suunnaton viha sitä ihmistä kohtaan, musta tuntuu että sekin lähtis, jos se ihminen ei ottais meihin mitään yhteyttä.

RK: Luuletko, että sä pääset joskus tuosta vihasta eroon? Onko se unohtaminen, vai..?

Rosa: Joo, mä voisin kyllä veikata, että se on just tuo unohtaminen.. kun kukaan ei puhu siitä, niin en mä ole millään tavalla edes muistanu koko ihmisen olemassa oloa.

Lauran kertomuksessa korostuivat kaikkiin muihin kertomuksiin verrattuna hyvin vahvat vihan ja katkeruuden tunteet jo edesmenneyttä äitiä kohtaan. Vaikka Lauran isä oli alkoholisti, oli äiti kuitenkin kertomuksen paha ihminen. Toisaalta Lauran tulkinnan mukaan juuri isän äitiin kohdistama väkivalta oli asia, joka muutti äidin ja teki hänestä ”inhottavan” ihmisen. Lauran mukaan hän kasvoi aikuiseksi vasta kun äiti kuoli, ja silloin alkoi myös vapaus. Laura kertoi miettineensä jälkikäteen, että olisi halunnut vielä sanoa äidilleen mieltään vaivanneita asioita, mutta ymmärtäneensä, ettei se olisi muuttanut mitään. Laura kertoi myös säälineensä vanhentunutta äitiään.

Laura: Mä oon sanonut terapeutilleni, että haluaisin keskittyä siihen, että minkä takia mä en

surrut äitiäni, en käynyt sairaalassa katsomassa ja hautajaisissa mun rooli oli lohduttaa muita. Että eikö mulla oikeesti ole tunteita häntä kohtaan. Tämän mä haluaisin selvittää itselleni.

Isästään Laura puhui lämpimästi, ja sanoi antaneensa isälle anteeksi, tosin anteeksiantaminen oli vaatinut työtä ja prosessin sekini.

Laura: Ja sitten kun isä kuoli, niin se opetti mulle rakkauden merkityksen. Mä olin jo antanu hänelle anteeksi kaikki nämä, hänen juomisensa, hänen pahoinpitelynsä.. Ja se opetti mulle sen, että ainoastaan anteeksiannon kautta voi kokea ehdottoman rakkauden.

Lauran kertomuksesta jäi vaikutelma, että vaikka väkivallan tekijät eivät olleet enää hänen elämässään, ei kuolema lopettanut Lauran sisäistä asioiden läpikäymistä ja selitysten hakemista etenkin äidin suhteen.

9.4 Uteliaisuudella kohti loppuelämää

Lopuksi haluan tuoda vielä esille tutkimukseni naisten ajatuksia selviytymisestä tunteena ja kykyinä suunnata ajatukset tulevaan. Selviytymisen koettiin olevan hallinnan tunne omasta elämästä ja kokemus siitä, että saa elää vapaasti omanlaistaan elämää. Omanlainen elämä tarkoitti itselle tärkeiden asioiden toteuttamista ja kokemusta hyväksytyksi tulemisesta. Selviytyminen oli myös elämän keskenäisyyden, tai epätäydellisyyden sietämistä. Rosa kertoi, ettei viihtynyt nykyisissä opinnoissaan, mutta hänellä oli jo haave uusista opinnoista ja sitä kautta mielekkästä työstä ja vakituisesta työpäivästä.

Rosa: Jos koulua ei lasketa, niin mulla on hyvä elämä. Mä oon oikeastaan aika ilonen tän hetkisestä elämäntilanteesta, jos koulua ei lasketa.

Selviytymistä kuvattiin myös sisäiseksi tunteeksi, jonka mukaan vaikeuksista huolimatta elämä oli kantanut ja haastatteluhetkellä pystyi tuntemaan itsensä tavalliseksi ihmiseksi muiden joukossa.

Julia: Mulla meni hirveen pitkään, että mä olin välillä ihan raivona ja sit mä olin katkera ja vihanen. Mulla ainakin on sellaset vaiheet kuulunu siihen, että nyt pystyy olemaan silleen, että no se oli sellanen juttu, jokaisella meillä on jonkin näkönen lapsuus. Mulla oli tällanen ja ihan hyvin siitä kuitenkin selvitettiin.. Mutta kyllä täällä ihmiset on selviytyneet niin paljon kamalammistakin lapsuuden olosuhteista kun esimerkiks minä. Ja niistäkin tulee normaaleja.

Selviytyminen näkyi pitkään jatkuneiden pelkojen hälvenemisenä ja luottamuksena tulevaan.

Katri: Nuorena mä pelkäsin ihan kauheasti, että sairastun psyykkisesti. Ja mä olin oikeastaan varma, että jossain vaiheessa sairastun. Mutta en mä pelkää enää, ei oo niinkun minkäänlaista pelkoa, tuntuu että vaikka mitä tulee, niin kyllä mä selviän. Ja tuntuu, etten mä pelkää oikeestaan enää mitään. Mä kyllä koen, että mulla on prosessi kesken vielä. Mutta niin, hyvällä mallilla, että luottaa ite koko ajan siihen, että kyllä tästä vielä hyvä tulee.

Tiina: Kovasti nyt, ehkä nyt viimeisen parin vuoden aikana on tullu, että kyllä mä vielä tästä jonakin päivänä.. Että minkä ikäinen mä nyt tulenkaan olemaan, niin kyllä ne [kokemukset] vielä joskus on historiaa, että ne ei enää tuu vaikuttamaan mun arkeen.

Yhdeksi tärkeimmäksi osoitukseksi selviytymisestä koettiin myös se, että ihmisessä itsessään oli säilynyt lämpö ja rakkaus omista vaille jäämisen kokemuksista huolimatta. Aino kertoi haastatteluhetken olleen sellainen, jossa hän jo pystyi kertomaan omista kokemuksistaan jopa julkisesti kokemusasiantuntijana, mutta myös osallistumaan tutkimukseeni. Aino toivoi omista kokemuksistaan olevan hyötyä muillekin ja koki saavansa siitä paljon itsekin. Myös Ainolla oli vahva usko, ja uteliaisuus tulevaa elämää kohtaan.

RK: Mitä sä odotat elämältä?

Aino: No paljon, paljon elinvuosia. Sitä, että mä saan jotenkin nähdä edelleen lasteni elämää. Että, että saa olla heidän lähellään ja elämässään. Sitten myös itselleni paljon uusia asioita ja mulla alkaa vähän niinkun ovet ehkä aukenemaan, kun ne on olleet kiinni jonkin aikaa. Mielenkiinnolla odotan elämää.

Olen tutkijana pohtinut selviytymisen käsitettä sisäisen tarinan kautta. Haastateltavieni kertomuksista havaitsin, ettei selviytymistä voida määritellä jonkinlaisena olotilana, joka olisi (selviytymis)prosessin lopputulos. Haastattelemani naisten sisäinen tarina kertoo ennemminkin siitä, kuinka traumasta ei välttämättä koskaan selviydytä kokonaan, vaan se voi aktivoitua yhä uudelleen jopa läpi elämän. Selviytyminen rakentui tarinoissa lapsuuden kokemusten heijastumisena arkeen, mutta haastatteluhetkellä ei enää entiseen tapaan niin tuhoavassa merkityksessä. Sisäisen tarinan murtumakohdat elämän eri vaiheissa olivat mahdollisuus rakentaa uudenlaista ymmärrystä omaan itseän ja haavoittuvuuteen, sekä vahvistaa kykyä pitää itsestä huolta. Sisäinen tarina oli jossakin määrin muuttunut selviytymisprosessin aikana ja siihen oli tullut paljon minäkuvaava vahvistavia elementtejä. (Ks. Hänninen 2000)

9.5 Epilogi: Merkitykselliset tekijät väkivaltaa kokeneiden lasten auttamisessa haastateltavien näkemyksen mukaan

Osana haastatteluita pyysin naisia kertomaan, miten heidän mielestään pitäisi auttaa lapsia, jotka tällä hetkellä kokevat perheväkivaltaa. Vaikka tutkimukseni naisten omista väkivaltakokemuksista on kulunut aikaa ja yhteiskunta on muuttunut paljon viime vuosikymmeninä, uskon etteivät väkivallan kokemukset, tai sen herättämät tunteet ovat edelleen melko samanlaisia. Yksi syy miksi näen tämän

tärkeänä tutkimukseni tämän osion, on haastattelemieni naisten halu auttaa muita samaa kokevia, tai kokeneita tutkimukseeni osallistumisen kautta. Toiveena naisilla oli myös, että näiden kertomusten kautta väkivaltaiset tai kaltoinkohtelevat vanhemmat, sekä ylipäättään kaikki aikuiset voisivat herätä siihen, kuinka laajasti perheväkivalta lapsiin vaikuttaa.

Haastateltavani korostivat, että lasten tulisi saada apua kokemuksiinsa mahdollisimman varhain. Avainasemassa väkivallan tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa nähtiin olevan lasten kanssa päivittäin olevien henkilöiden, kuten päiväkodin työntekijöiden ja vaikka harrastusten vetäjien. Haastateltavieni mukaan oleellista on, että kuka tahansa lapsen tunteva ja lasta kohtaava aikuinen uskaltaa puuttua ja kysyä, jos herää epäily, ettei lapsella tai nuorella ole kaikki hyvin. Tämä voi kuulostaa itsestään selvältä asialta, mutta todellisuudessa näin ei kuitenkaan aina ole. Aikuisten on helppo ajatella, ettei perheen sisäisiin asioihin voi tai kannata puuttua, tai puuttumisen ajatellaan kuuluvan jollekin muulle. Haastateltavani korostivat kaikkien aikuisten vastuuta olla hädässä olevien lasten tukena.

Haastattelemanani naiset näkivät hyvin tärkeänä myös lapsen saaman tuen, kannustuksen ja positiivisen huomion. Pelkästään lapsen näkeminen ja huomioiminen omana ainutlaatuisena itsenään oli antanut heille itselleen voimaa kestää väkivaltaista lapsuutta. Haastateltavani myös ehdottivat, että lapselle luonnollisessa ympäristössä, kuten koulussa, kerrottaisiin jo varhaisessa vaiheessa millainen kohtelu itseään kohtaan on hyväksyttävää ja millainen ei. Lisäksi olisi tärkeää, että lapsia ohjeistettaisiin ja rohkaistaisiin siinä, miten ja kenelle kertoa mahdollisesta kaltoinkohtelusta. Tämä oli mielestäni hieno ja toteuttamiskelpoinen ajatus. Nykypäivänä lapsia kannustetaan koulussa kertomaan koulu-kiusaamisesta ja puuttumaan siihen, sekä opetetaan turvataitoja esimerkiksi internetissä toimimiseen. Tärkeää olisikin opastaa lapsia kuinka toimia tilanteissa, joissa uhka tulee kodin ja perheen sisältä.

Haastateltavani korostivat, että myös varsinaisilla ammattiauttajilla on merkittävä rooli väkivaltaa kokevien lasten auttamisessa. Tällöinkin korostettiin uskoa lapsen kertomaan, eräs haastateltavani sanoikin, että mikäli lapsi valehtelisi kokemastaan perheväkivallasta, olisi sekin jonkinlainen hätähuuto. Lapsen ja ammattilaisen suhteessa korostettiin luottamuksen rakentamista, vaikka se veisi aikaa. Naiset muistivat vielä aikuisenakin, millainen ristiriita syntyi siitä, että he toivoivat jonkun puuttuvan perheen tilanteeseen, mutta samalla pelkäsivät asiasta kertomisen seurauksia ja vanhempien reaktioita. Tämän takia kynnys kertoa väkivallasta oli usein liian korkea. Tästä huolimatta moni nainen uskoi, että olisi lapsena kyllä kertonut väkivallasta, jos joku olisi kysynyt, tai kysynyt riittävän monta kertaa.

Haastatteleman naiset toivoivat auttajilta myös rohkeutta puhua asioista rehellisesti ja suoraan, koska silloin väkivaltaa kokeneen lapsen kokemukset voivat tulla julki ja samalla todellistua sekä lapselle itselleen, että vanhemmille. Eräs haastatteleman nainen korosti, ettei lasta saisi myöskään asettaa liikaa uhrin rooliin, vaan uskoa lapsen omiin selviytymiskeinoihin ja tukea niitä.

Yksikään haastateltavani ei muistanut, että vanhemmat olisivat vapaaehtoisesti hakeneet apua perheelle. Sen sijaan naisilla oli kokemuksia, että sosiaalityöntekijöitä oli vältelty ja ongelmat oli haluttu peittää, tai niitä vähäteltiin. Haastateltaville oli jäänyt aikuisuuteen saakka kokemus, ettei heitä lapsena uskottu, eikä lasten hätää otettu tosissaan. Naiset toivoivat, että samaa kokevilla lapsilla olisi tänä päivänä helpompi saada apua ja sitä olisi tarjolla riittävästi. Tärkeää olisi myös keskustella avoimesti lasten kanssa ja myös lasten kuullen perheen ongelmista ja pyrkiä selittämään niitä lapsen ikätasolle ja kehitykselle sopivalla tavalla. Moni haastateltavani kertoi kokeneensa lapsena raskasta syyllisyyttä väkivallasta, tai ettei pystynyt omalla toiminnallaan lopettamaan väkivaltaa. Naisille oli jäänyt lapsuuden tapahtumista myös avoimia kysymyksiä ja väärinkäsityksiä, koska väkivallasta tai muusta vanhempien vahingoittavasta ja epäohdonmukaisesta käyttäytymisestä ei perheessä koskaan puhuttu.

Kaiken kaikkiaan tutkimukseeni haastatteleman naiset uskoivat siihen, että myös nykypäivänä lasten on mahdollista saada apua ja tukea väkivallan kokemuksiinsa. Siinä tärkeänä nähtiin kaikkien aikuisten lapsille antama tuki, huomio ja huolenpito väkivallan kokemuksista selviytymisen tueksi.

10. PERHEVÄKIVALTA ELÄMÄÄ MÄÄRITTÄNEENÄ TEKIJÄNÄ: YHTEENVETO TU- LOKSISTA

Kuten tutkimuksestani käy ilmi, on perheväkivalta yksi lähisuhteissa tapahtuvista vaikeimmista asioista. Väkivalta halutaan usein salata, koska läheisissä ihmissuhteissa tapahtuva väkivalta on erityisen rankka ja haavoittava kokemus. Ihmissuhteet eivät kuitenkaan ole useinkaan yksinkertaisia. Erityisen vaikean ja herkän asian perheväkivallasta tekee se, että pahoinpitelevä henkilö on usein toisessa hetkessä rakas ja tärkeä ihminen, jonka kanssa kokija jakaa yhteisen elämän, arjen ja unelmat. Ihmisellä on myös taipumus ja halu uskoa toisesta ihmisestä hyvää vielä pettymysten jälkeenkin. Erityisen haavoittavaa perheväkivalta on, jos väkivallan tekijä on aikuinen, tai muuten valta-asemassa kokijaa, eli lasta kohtaan.

Väkivallan kokemuksia ei voi täysin unohtaa ja sivuuttaa edes aikuisena. Huolimatta tietoisista yrityksistä unohtaa tapahtuneet, ne palaavat herkästi mieleen ja kehoon vielä vuosien jälkeenkin. (Laitinen 2004, 227) Aineistoni kahdeksan naisen kertomukset voidaan määrittellä temaattisiksi muistelukertomuksiksi. Temaattisia kertomukset ovat sikäli, että niissä olen pyytänyt haastateltavia kertomaan tietystä pyydetystä teemasta, lapsena koetusta väkivallasta. (Ks. Husso 2003, 29) Naisten haastatteluista muodostui kahdeksan ajallisesti etenevää tarinaa väkivallasta. Naiset kertoivat millaista oli elää lapsuutta perheessä, jossa oli monimuotoista kaltoinkohtelua. He saivat itse määrittellä millaista väkivaltaa olivat kokeneet, ja sen myötä tarinoissa näkyi hyvin erilainen ja eritasoinen väkivalta. Naiset kuvasivat kertomuksissaan väkivallan muotoja ja seurauksia sekä selviytymisen prosessia lapsuudesta aikuisuuteen.

En ole tarkoituksella muodostanut tarinoista yhteneväistä tai yhteneväisiä mallitarinoita, vaan kokosin kertomuksista selkeästi esiin nousseita, sekä itse tärkeäksi kokemiani teemoja. Kertomuksissa oli paljon yhteneväisyyksiä, mutta myös niin paljon eroavaisuuksia, jonka takia halusin käsitellä niitä omina tarinoinaan. Toisaalta mielestäni aineistoni on sen verran pieni, ettei mallitarinoiden luominen tuntunut mielekkäältä tässä tutkimuksessa.

Tutkimuskysymyksiäni olivat: 1) Mitä haastateltava kertoo lapsuudessa koetusta perheväkivallasta ja sen vaikutuksista elämäänsä lapsena ja myöhemmin aikuisena? Olin myös kiinnostunut 2) Mitkä tekijät väkivallasta selviytymisessä haastateltava on kokenut itselleen merkityksellisinä? Lopuksi halusin selvittää 3) Millä tavoin suhde väkivallan tekijään näyttäytyy aikuisiässä.

Tutkimukseni naisten kertomuksista kävi hyvin ilmi, kuinka monitahoista ja erilaista perheväkivalta voi olla. Myös väkivallan vaikutukset ovat yksilöllisiä. Haastateltavieni mukaan väkivalta aiheutti syvää turvattomuutta, erilaisuuden ja yksinäisyyden kokemuksia, häpeää ja avoimeksi jääviä kysymyksiä. Naiset olivat kokeneet jääneensä lapsena näkymättömiksi ja ohitetuiksi, yksin kokemustensa ja niiden aiheuttamien tunteiden kanssa. Kertomuksissa väkivalta ja muut perheen samanaikaiset ongelmat olivat aiheuttaneet sen, että naiset olivat kokeneet vanhempiensa kyvyn toimia turvallisina aikuisina heikentyneen tai jopa olleen olematonta. Perheiden elämä oli kertomusten mukaan ollut ennakoimatonta, epävarmaa ja kaaosmaista. Perheväkivalta ei rajoittunut vain vanhempiin, vaan kertomuksista nousi esiin merkittävästi myös sisarusten naiseen kohdistama väkivalta. Toisaalta vanhemmat ja sisarukset oltiin usein koettu samanaikaisesti myös läheisinä ja tärkeinä ihmisinä. Vaikka tä-

män voi ajatella olevan hyvä asia, voi se tuoda ristiriitoja ja haasteita väkivallan kokijoiden auttamiseen.

Väkivallan kokemusten ohella mielenkiintoni on kohdistunut siihen, mikä auttaa ihmistä selviytymään lapsuudessa koetusta väkivallasta niin lapsuudessa, kuin myöhemmin aikuisena. Tutkimukseni naisia olivat lapsuudessa auttaneet erityisesti turvalliseksi koetut aikuiset, mutta myös lapsen erilaiset omat kiinnostuksen kohteet ja oma toiminta joko väkivaltatilanteesta poispääsemiseksi, avunhakemiseksi tai keskittymisenä omaan elämään. Aina selviytymiskeinot eivät olleet ns. toimivia (esim. Lepistö 2010), vaan myös päihteidenkäytöllä oltiin haettu helpotusta kodin olosuhteiden aiheuttamaan ahdistukseen.

Selviytymistä tarkastellessa kävi ilmi, että lapsuuden väkivallan kokemuksista oli ollut vaikeaa päästä kokonaan eroon. Väkiältä heijastui edelleen arkeen, omaan perheeseen ja ihmissuhteisiin. Selviytymisen koettiin olevan konkreettisia onnistumisia elämässä, mutta myös tunne, että elämä on hallinnassa, että selviytyminen koettiin todelliseksi osaksi sisäistä tarinaa. Selviytymisen kuvattiin olevan häpeän väistymistä ja kykyä puhua vaikeista kokemuksista. Selviytyminen määriteltiin vahvasti myös konkreettisten onnistumisten, kuten oman perheen, kodin perustamisen ja työn kautta. Omista rankoista laiminlyönnin ja ohittamisen kokemuksista huolimatta selviytyminen oli tutkimukseni naisille myös halua antaa ja vastaanottaa välittämistä sekä rakkautta.

Suhde väkivallan tekijöihin haastatteluhetkellä näyttäytyi ristiriitaisena. Naiset olivat saaneet iän myötä etäisyyttä lapsuuden tapahtumiin ja pystyivät osittain näkemään väkivallan tekijän muutoinkin kuin vanhempana, jonka olisi pitänyt olla heitä kohtaan läheisin ja luotettavin ihminen. Kertomuksista kuului, että enemmistöllä naisista oli kaipuu ja tarve saada selityksiä lapsuuden tapahtumille. Tämän lisäksi naiset olivat pohjimmiltaan kaivaneet myös jonkinlaista anteeksipyyntöä; sen asian myöntämistä, että vanhemmat olivat kohdelleet heitä väärin. Tätä ei kuitenkaan ollut tapahtunut. Osa naisista puolestaan oli tehnyt ratkaisun sulkea väkivallan tekijä kokonaan pois elämästään.

Selviytymisen käsite näkyi tässä tutkimuksessa rikkonaisena ja keskeneräisenä prosessina, joka ei kuitenkaan tarkoittanut, etteivätkö tutkimukseni naiset olisi kokeneet selviytyneensä. Selviytyminen näkyi paitsi ulkoisista tekijöistä, myös sisäisen tarinan eheytyminenä ja uusina positiivisina elementteinä siinä. Selviytyminen oli mahdollisuutta elää itselle hyvää ja mielekästä elämää.

11. JATKOKEHITTÄMISTARPEET

Edellä haastateltavani kuvasivat hyvin kuinka he toivovat perheväkivaltaa kokevia lapsia kohdattavan ja minkä he kokevat omien kokemustensa perusteella tärkeinä asioina lasten auttamisessa. Tutkimuksestani haluan nostaa esille sen, kuinka väkivallan vaikutukset näkyvät voimakkaasti vielä aikuisuudessa. Naiset kertoivat heillä olleen erilaisia psyykkisiä ongelmia, päihteidenkäyttöä ja ongelmia ihmissuhteissa.

Mielestäni olisi tärkeää kiinnittää aikuisten sosiaali- ja terveystalveluissa entistä enemmän huomiota lapsuuden haavoittaviin kokemuksiin. Uskon, että esimerkiksi päihde- mielenterveystalveluissa pyritään jo nyt kartoittamaan mahdollisimman hyvin aiemmat traumaattiset kokemukset. Lapsuuden rankkojen tapahtumien avaaminen aikuisena ei kuitenkaan ole aina helppoa. Tärkeää onkin kohdella ihmistä kokonaisvaltaisena olentona ja ottaa huomioon myös menneisyydessä tapahtuneet asiat. Ihmiset voivat oireilla tavoilla, joihin ei suoraan löydy selitystä nykyisestä elämäntilanteesta tai terveydentilasta. Laitisen ja Kemppaisen (2010) mukaan asiakasta tai potilasta kohdatessa tulisikin tarkastella arjen kysymyksiä eri näkökulmista ja havaita hienosyisiä sävyjä ongelmassa, kuten sivulauseissa vilahtavia kokemusten merkityksiä. Ammattilaiselta vaaditaan osaamista kysyä ja katsoa asiakkaan tilannetta eri näkökulmista. (Mt. 139.)

Vaikeista lapsuuden kokemuksista ääneen puhuminen ja kokemusten käsittely aikuisena voisi helpottaa usean väkivaltaa kokeneen olotilaa. Ainakin oman tutkimukseni naiset olivat kokeneet näin. Sosiaalityön arvo-osaamista kuitenkin haastavat usein asiakkaat, joiden elämäntilanteet ovat monimutkaisia, sekä emotionaalisesti ja psyykkisesti kuormittavia. Kokonaisvaltainen asiakkaan kohtaaminen vaatii kuitenkin aikaa, useita kohtauksia ja luottamusta, jotta asiakas uskaltautuu muuttamaan omaa elämäänsä. (Laitinen & Kemppainen 2010, 150.)

Lapsena perheväkivaltaa ja erilaista kaltoinkohtelua kokeneilla tulisi olla myös mahdollisuus riittävän pitkään ja intensiiviseen psykoterapiaan. Kuten omassa tutkimuksessani tuli ilmi, väkivallan kokemukset heijastuvat koko elämään, ja terapia-avun saaminen on ollut yksi avaintekijöistä väkivallan kokemuksista selviytymisessä. Lisensiaatin tutkimusta kirjoittaessani julkisuudessa onkin ollut voimakasta keskustelua niin sanotusta ”terapiatakuusta”. Sen saattamiseksi eduskuntaan on perustettu kansalaisaloite, jonka mukaan ”Aloitteessa ehdotetaan säädettäväksi mielenterveystalveluun uusi pykälä niin kutsutusta terapiatakuusta, joka takaisi kaikille nopean pääsyn hoidolliseen psykoterapiaan tai muuhun psykososiaaliseen hoitoon ensimmäisen terveystalvelukäynnin jälkeen.” (kansalaisaloite.fi).

Tämä olisikin huikea parannus nykytilanteeseen, jossa ihmiset voivat joutua jonottamaan pitkään saadakseen (riittävää) tukea julkiselta sektorilta, tai jossa heille ei myönnetä Kelan kuntoutuspsykoterapiaa ja apu jää siksi saamatta taloudellisista syistä. Tämä koskee sekä lapsia, että aikuisia.

Kaikki väkivaltaa ja muita vaikeuksia elämässään kokeneet eivät tarvitse terapiaa, tai eivät sinne pääse. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat esimerkiksi päihdeongelmaiset tai asunnottomat ihmiset. Heille intensiivinen terapia ei ole välttämättä mahdollista muun muassa liikkuvan elämäntyylin, sitoutumisen vaikeuden, tai taloudellisten syiden takia. (Ks. Granfelt 2013) Tämän takia psykososiaalisen työskentelyotetta olisi tärkeää kehittää esimerkiksi osana aikuissosiaalityötä ja terveydenhuollon sosiaalityötä. Jo kokonaisvaltaisella, asiakkaan tilannetta mahdollisimman hyvin huomioivalla kohtaamisella sosiaalityössä voisi olla iso merkitys ihmisten elämään.

Paitsi yksilötasolla, mielestäni on erittäin tärkeää vaikuttaa ja tehdä mahdollisimman kattavat toimenpiteet perheväkivallan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi sekä väkivallan osapuolten auttamiseksi myös yhteiskunnan ja valtion tasolla. Suomessa ylimpänä vastuullisena viranomaisena lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyssä ja torjumisessa toimii Sosiaali- ja terveysministeriö. Se vastaa lähisuhde- ja perheväkivaltatyön suunnittelusta ja ohjauksesta, ja tavoitteena on kehittää valtakunnallista palvelujärjestelmää siten, että se pystyy tarjoamaan lähisuhde- ja perheväkivallan eri osapuolille palveluja ja tukea kattavasti ympäri Suomen. (Sosiaali- ja terveysministeriö)

Keväällä 2019 muodostetun uuden hallitusohjelman tavoitteisiin on kirjattu väkivaltaan puuttuminen mm. lainsäädännön keinoin ja väkivallan vähentäminen. Hallitusohjelman mukaan raiskaustuomiota aiotaan koventaa, ja toimenpideohjelmassa on päätetty perustaa naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijan tehtävä, sekä päätetty laatia naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma. (Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 2019) Olen hyvin iloinen tästä kehityssuunnasta. Suomalainen yhteiskunta tarvitsee jatkossakin koordinoitua, yhteneväisiä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ehkäiseviä ja vastustavia toimet ja palvelut.

Erilaisiin väkivaltaa kokeneille ja tekijöille suunnattuihin palveluihin tulisi myös lisätä entistä enemmän resursseja. Suomessa turvakotien asiakaspaikkamääriä on lisätty huomattavasti vuodesta 2015 lähtien, jolloin turvakotipalvelut muuttuivat valtiorahoitteisiksi palveluiksi. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) Täytyy kuitenkin muistaa, että turvakotiin hakeutuvat asiakkaat ovat usein pitkään väkivaltaa kokeneita henkilöitä ja heidän lapsiaan. Tutkimusten mukaan vain murto-osa lähisuhdeväkivallasta tulee viranomaisten tietoon (October 2018, 5). Monissa tutkimusanalyysseissä on tuotu esiin

väkivaltaan liittyvien palvelujen vähäisyys ja sattumanvaraisuus Suomessa (esim. Humppi & Ello-nen, 2010).

Olen itsekin ollut kauan huolissani nimenomaan matalan kynnyksen avopalveluista väkivallan koki-joilte ja tekijöille. Erityisen haavoittuvassa asemassa tässäkin asiassa ovat lapset, koska varsinaisia kohdennettuja avopalveluita perheväkivaltaa kokeneille lapsille on vähän. Perinteisesti lapsia, eten-kin pieniä lapsia on pyritty auttamaan vanhemmuustyöskentelyn kautta (Mm. Forsberg 2002; Oranen 2001). Tämäkin on tärkeää, koska vanhemmuuden tukeminen väkivallasta irrottautumiseksi auttaa myös lasta esimerkiksi tekemällä lapsen kokemuksineen näkyväksi vanhemmalle. Lapset tarvitsisi-vat näkemyseni mukaan kuitenkin myös omaa, väkivaltakysymyksiin erikoistunutta apua. Nykyään perheväkivaltakokemuksia voidaan käsitellä esimerkiksi perheneuvolassa, tai lasten- ja nuorisopsy-kiatriassa. Joillakin järjestöillä, kuten Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksillä on myös avopal-veluita lapsille eri puolilla Suomea. Avopalveluiden tulisi olla valtakunnallisesti koordinoituja niin, että avopalveluihin olisi yhtäläinen mahdollisuus päästä asuinpaikasta ja muista henkilökohtaisista tekijöistä riippumatta.

Oman tutkimukseni teon perusteella jäin kaipaamaan lisää tutkimustietoa etenkin lapsuuden henki-destä väkivallasta, emotionaalisesta kaltoinkohtelusta sekä niiden vaikutuksista lapseen. Lisäksi mie-lestäni sisarusten välistä väkivaltaa ja sen vaikutuksia ei ole myöskään tutkittu riittävästi. Toivoisin myös selvitystä perheväkivallan avopalveluiden saatavuudesta ja resursseista erityisesti lapsiasiak-kaiden kohdalla.

Tutkimustulosten lopuksi lainaan Sonata Arctica -yhtyeen laulun sanoja. Niissä on mielestäni hienosti kiteytetty lapsen viesti vanhemmilleen, millaista tukea lapsella on oikeus vanhemmiltaan odottaa. Vanhemmilla on ainutlaatuinen rooli opettaa lapselle mikä on oikein ja mikä väärin, ja millä tavoin lapsi on arvokas paitsi vanhemmilleen, myös koko maailmalle. Väki-valta missään muodossa ei kuulu yhdenkään lapsen elämään. Tosi asia on, että väki-valta voi uhata ketä tahansa lasta joko perheen sisällä, tai sen ulkopuolella. Kaikkien aikuisten tehtävä on suojella lapsia kaltoinkohtelulta, ja puuttua siihen sellaista havaitessaan. Lasten kokemasta väkivallasta ja toimenpiteistä sen lopettamiseksi tulee edelleenkin puhua avoimesti sekä suomalaisessa yhteiskunnassa, että globaalisti. Olen halunnut omalla tutkimuksellani osallistua tähän keskusteluun ja tuoda lasten ja myöhemmin aikuisten elä-mään voimakkaasti vaikuttavaa asiaa esille.

*"I have a right to be heard
To be seen, to be loved, to be free
To be everything I need to be me,
To be safe
To believe in something.
I have a special right to grow up,
And to develop physically and spiritually in a healthy and normal way
Free, and with dignity
I have the right to love, and understanding
My parents have special responsibilities for my education and guidance
I should be taught peace
Understanding, tolerance, and friendship among all people.
So give me the gift to hear, to see,
The love, the freedom to choose the things I feel,
To be right to the world you'll leave
Give something!"*

(Ote kappaleesta I Have a Right, Sonata Arctica. San. Toni Kakko)

Kiitän vielä kerran lämpimästi kaikkia haastateltaviani kertomustensa jakamisesta.

Lähteet:

- Aho, Anna Liisa & Paavilainen, Eija (2017): Kriisitilanteissa olevien ihmisten haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere, Vastapaino, 336-356.
- Alasuutari, Maarit (2005): Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusuvoori, Johanna ja Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere, Vastapaino, 145-162.
- Anderson, Kim M. & Bang, Eun-Jun (2012): Assessing PTSD and resilience for females who during childhood were exposed to domestic violence. *Child & Family Social Work*, 17 (2012), 55-65.
- Bardy, Marjatta: Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, Unigrafia.
- Bottoms, Bette L., Peter-Hagene, Liana C., Epstein, Michelle A., Wiley Tisha, R. A., Reynolds, Carrie E. & Rudnicki, Aaron G (2016): Abuse Characteristics and Individual Differences Related to Disclosing Childhood Sexual, Physical, and Emotional Abuse and Witnessed Domestic Violence. *Journal of Interpersonal Violence* 31(7) (2016), 1308–1339.
- Bruner, Jerome. S. (1990): *Acts of Meaning*. (10. pr.) Cambridge, Harvard University Press.
- Calder, Martin C., Harold, Gordon T. & Howarth, Emma L. (2004): Children living with domestic violence. Towards a framework for assessment and intervention. Dorset, Russel House.
- Ellonen, Noora, Kääriäinen, Juha, Salmi, Venla & Sariola Heikki (2008): Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71 ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.
- Ensi- ja turvakotien liitto ry. www.ensijaturvakotienliitto.fi (Luettu 25.6.2015)
- Erkkilä, Raija (2008): Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys- tulkinta –ymmärtäminen. Rovaniemi, Lapin yliopistokustannus.
- Eskola, Jari (2015): Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juha (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä, PS-kustannus.
- Eskola, Jari & Suoranta Juha (2000): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino.
- Eskonen, Inkeri (2005): Perheväkivalta lasten kertomana. Tampere, Tampereen yliopistopaino.
- Evans, Sarah E., Steel, Anne L. & DiLillo, David (2013): Child maltreatment severity and adult trauma symptoms: Does perceived social support play a buffering role? *Child Abuse and Neglect* 37 (2013), 934-943.
- Flinck, Aune (2006): Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana: rikottu lemменmarja. Tampere, Tampere University Press.
- Forsberg, Hannele (2005a): Havaita, nimetä, uudelleen määrittää, vaieta. Lapsia koskettavan kotivä-

kivallan kategorisoinnista. Teoksessa Aatsinki, Ulla & Valenius, Johanna (toim.) Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan. Työväen Historian ja Perinteen Tutkimuksen Seura. Saarjärvi, Gummerus, 74-90.

Forsberg, Hannele (2005b): "Talking feels like you wouldn't love Dad anymore": Children's emotions, close relations and domestic violence. Teoksessa Eriksson Maria, Hester, Marianne, Keskinen, Suvi & Pringle, Keith: Tackling Men's Violence in Families. Nordic issues and dilemmas. Policy Press, 49-66.

Forsberg, Hannele (2002): Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Arviointitutkimus Lapsen aika-projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 31. Helsinki, Nykypaino oy.

Forsberg, Hannele (2000): Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 24. Helsinki, Nykypaino oy.

Glaser, Danya (2003): Lasten pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin- kirjallisuuskatsaus. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki, WSOY, 67-114.

Granfelt, Riitta (2017): Vankeuden värittäjä haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvaori, Johanna (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere, Vastapaino, 378-397.

Granfelt, Riitta (2013): Naisten kokemuksia kodittomuudesta ja vankeudesta. Teoksessa Virokannas, Elina & Väyrynen, Sanna (toim.): Varjoja naiseudessa. UNIPress, 199-219.

Granfelt, Riitta (1998): Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 702.

Haapasalo, Jaana (1999): Väkivallan kierre. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 1999, 5. Helsinki, Tietosanoma.

Halme, Nina, Hedman, Lilli, Ikonen, Riikka & Rajala, Rika (2018): Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017: Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpäperi 15/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Harold, Gordon T. & Howarth, Emma L. (2004): How Marital Conflict and Violence Affects Children: Theory, Research and Future Directions. Teoksessa: Calder, Martin C., Harold, Gordon T. & Howarth, Emma L. Children living with domestic violence. Towards a framework for assessment and intervention. Dorset, Russel House Publishing, 56-73.

Hautamäki, Airi (2011): Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki, WSOYpro, 29-70.

Hautamäki, Airi (2003): Kiintymyssuhdeteoriat – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki, WSOY, 13-66.

Hautanen, Teija (2005): Bypassing the relationship between fatherhood and violence in Finnish policy and research. Teoksessa Eriksson Maria, Hester, Marianne, Keskinen, Suvi & Pringle, Keith: Tackling Men's Violence in Families. Nordic issues and dilemmas. Policy Press, 67-82.

- Heikkinen, Hannu L.T. (2015): Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juha (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä, PS-kustannus, 149-167.
- Heinonen, Anna (2015): The Construction of 'disciplinary' violence against children - social workers' police officers' and parents' rationales. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja – B, osa 410. Turku, Painosalama oy.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (2000): Väkivallan hinta: naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Helsinki, Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998): Usko, toivo, hakkaus: kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki, Tilastokeskus.
- Hietala, Outi & Rissanen, Päivi (2017): Yhteiskehittäminen uudenlaisen vastavuoroisuuden virittäjänä. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kairala Maarit, Lyly, Hannu & Niskala, Asta (toim.): Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudissa. Tampere, Vastapaino, 167-180.
- Hietämäki, Johanna (2018): Lähisuhdeväkivallan kokemukset ja tuen tarve lapsiperheissä. Teoksessa October, Martta (toim.) Lasten, nuorten ja aikuisten kokemuksia väkivallasta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kysely- ja väestötutkimusten tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 28/2018, 15-21.
- Huovinen, Anu (2017): Perheväkivaltaa kokeneen lapsen identiteettikertomukset. Sosiaalityön ammatillisen lisensiaatin tutkimus. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53459/1/URN:NBN:fi:jyu-201704031872.pdf> (Luettu 18.3.2019)
- Hurtig, Johanna (2013): Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Vantaa, Hansaprint oy.
- Husso, Marita (2003): Parisuhdeväkivalta: lyötyjen aika ja tila. Tampere, Vastapaino.
- Humppi, Sanna-Mari & Ellonen, Noora (2010): Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö: tapauksen tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.
- Hydén, Lars-Christian (2010): Identity, self, narrative. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Hydén Lars-Christian, Saarenheimo, Maaret & Tamboukou, Maria: Beyond Narrative Coherence. Studies in Narrative 11. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 33-48.
- Hyvärinen, Matti (2017) Kertomushaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino, Tampere, 174-192.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere, Vastapaino, 189-222.

Hyytinen, Riitta (2007): Lapsi, huumeperhe ja toivo. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen liittyvä lisensiaatin tutkimus. Helsingin yliopisto. Helsinki, Ensi- ja turvakotien liitto.

Hänninen, Vilma (2000): Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampere, Tampereen Yliopistopaino.

Itäpuisto, Maritta (2008): Pullon pohjimmaisat. Lapsi, perhe ja alkoholi. Helsinki, Kirjapaja.

Itäpuisto, Maritta (2001): Pullon varjosta valoon. Vanhempien alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 22. Kuopio, Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Jaffe, Peter G & Wolfe, David A. & Wilson Susan Kaye (1990): Children of Battered Women. London, SAGE Publications.

Joki-Erkkilä, Minna, Jaarto, Marika & Sumia, Maria (2012): Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu: Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim. Porvoo, Bookwell oy, 131-153.

Jäppinen, Maija (2015): Väkivaltatyön käytännöt, sukupuoli ja toimijuus. Etnografinen tutkimus lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttamistyöstä Venäjällä. Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2015:3. Helsinki.

Kaasila, Raimo (2008): Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Kaasila, Raimo, Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E. (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi, Lapin yliopistokustannus, 41-67.

Kaittila, Anniina (2017): Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteissa. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, osa 434. Turku, Painosalama oy.

Kaitue, Sanna, Noponen, Tanja & Släen, Anne (2007): Yleistä muttei yksityistä: oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen. Helsinki, Edita.

Kallinen, Kati, Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna (2018): Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. UNIPress.

www.kansalaisaloite.fi (Luettu 9.6.2019)

Karttunen, Teija (2013): Nais erityisen työotteen elementeistä päihdehoidossa. Teoksessa Virokannas, Elina & Väyrynen, Sanna (toim.): Varjoja naiseudessa. UNIPress, 220-246.

Kellomäki, Ani (2017): Kosteusvaurioita. Kasvukertomuksia pullon juurelta. Keuruu, Otavan kirjapaino oy.

Kempe, C. Henry & Hefle, Ray E. (1980): The Battered child. Chicago, Chicago University Press.

Keränen, Eija (2001): "Isää en piirrä". Lasten väkivaltakokemusten käsittely kuvailmaisun avulla. Teoksessa Oranen, Mikko (toim.): Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30. Helsinki, Nykypaino oy, 123-149.

Keskinen, Suvi (2005): Commitments and contradictions: linking violence, parenthood and professionalism. Teoksessa Eriksson, Maria & Hester, Marianne & Keskinen, Suvi & Pringle, Keith: Tackling Men's Violence in Families. Nordic issues and dilemmas. Policy Press, 31-48.

Kiuru, Hanna (2016): Tragedian tarina. Nuoren itsemurhaan päättynyt elämä vanhempien kertomana. Turun yliopiston julkaisuja Sarja C, osa 404. Turku, Suomen yliopistopaino.

Koivula, Tanja (2019): Erityistä tukea tarvitseviin lapsiin kohdistuva väkivalta. Tampereen yliopiston väitöskirjat 24. Tampere, yliopistopaino.

Korpilahti, Ulla toim. (2018): Kansallisen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelman tavoite- ja toimenpidesuunnitelma vuosille 2018–2025. Osa I. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Työpäperi 11/2018.

Krug, Etienne G., Dahlberg, Linda L., Mercy, James A., Zwi, Anthony B. & Lozano, Rafael (2005): Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. Lääkäriin Sosiaalinen Vastuu ry ja Terveysten Edistämisen Keskus ry. Jyväskylä, Gummerus.

Kulmala, Anna (2006): Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Acta Universitas Tamperensis 1148. Tampere, Tampereen yliopistopaino.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina (2007): Arki lapsen kokemana. – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Acta Universitas Lapponiensis 111. Rovaniemi, Lapin yliopisto.

Källström Cater, Åsa (2004): Negotiating normality and deviation –father's violence against mother from children's perspectives. Örebro Studies in Social Work 5. Frölunda, DocuSys.

Laaksamo, Elli-Maija (2001): Kuuleeko äiti, näkyykö isä? Vanhemmuus ja väkivalta perheessä. Teoksessa: Oranen, Mikko (toim.): Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämiseksi. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30. Helsinki, Nykypaino oy, 98-122.

Laitinen, Merja (2004): Häväistyt ruumiit, rikotut mielet: tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere, Vastapaino.

Laitinen, Merja & Kemppainen, Tarja (2010): Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki, Helsinki Univeristy Press, 138-177.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2008): Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Kaasila, Raimo, Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E. (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi, Lapin Yliopistokustannus.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) www.finlex.fi (Luettu 13.2.2019)

Lapsi rikoksen uhrina (2013). Tietoa väkivalta- tai seksuaalirikoksen uhriksi joutuneen lapsen vanhemmalle. Oikeusministeriön, Sisäasiainministeriön ja Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita.

Lasten ruumiillinen kuritus kiellettiin 30 vuotta sitten – vielä joka neljäs tukistaa. http://yle.fi/uutiset/lasten_ruumiillinen_kuritus_kiellettiin_30_vuotta_sitten_vielä_joka_neljäs_tukistaa/7182651.

(Luettu 12.2.2019)

Lastensuojelulaki (417/2007). www.finlex.fi (Luettu 13.2.2019)

Lattu, Emmi (2016): Naisten tekemä väkivalta. Acta Universitatis Tamperensis 2176. Tampere, yliopistopaino.

Lepistö, Sari (2010): Nuorten kokemaa perheväkivaltaa. Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Acta Universitas Tamperensis 1552. Tampere, Yliopistopaino.

Lepistö, Sari ja Paavilainen, Eija (2011): Tyttöjen ja poikien erilainen selviytyminen perheväkivalta. Janus vol. 19 (3), 221-237.

Leskinen, Riitta (1982) Kuka kuulisi minua. Perheväkivalta lapsen silmin. Ensi Kotien Liiton julkaisu 2.

Lidman, Satu (2015): Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki, Gaudeamus.

Lidman, Satu (2011): Häpeä! Nöyryyttämisen ja häpeämisen jäljillä. Helsinki, Bookwell oy.

Löytönen, Anne (2000): Elämää pullon varjossa. Alkoholiperheen selviytyjä -lapset, identiteetin kehitys ja ongelmien kohtaaminen. Journal of Teacher Researcher 5/2000. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.

Moilanen, Pentti & Rähkä, Pekka (2015): Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juha (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä, PS-kustannus, .

Mullender, Audrey, Hague, Gill, Imam, Umme, Kelly, Liz, Malos, Ellen & Regan, Linda (2002): Children's Perspectives on Domestic Violence. Lontoo, SAGE Publications.

Neuvottelutulos hallitusohjelmasta. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. (www.valtioneuvosto.fi) (Luettu 8.6.2019)

Nieminen, Liisa (2013): Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe. Helsinki, Talentum.

Nikupeteri, Anna (2016): Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Acta Universitatis Lapponiensis 336. Turenki, Hansaprint.

Niskala, Asta, Kairala, Maarit & Pohjola, Anneli (2017): Asiakkaan aseman ja toimijaroolin muutos. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kairala, Maarit, Lyly, Hannu & Niskala, Asta (toim.): Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tampere, Vastapaino, 7-14.

Notko, Marianne (2011): Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 406. Jyväskylä, University Printing House.

Nousiainen, Kirsi (2013): Lyöty äiti – väkivaltainen koti sisäisenä tilana. Teoksessa Virokannas, Elina & Väyrynen, Sanna (toim.): Varjoja naiseudessa. UNIPress, 83-112.

Nyqvist, Leo (2007): Nuoret väkivallan silmässä. Teoksessa Määttä, Kaarina (toim.): Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki, Gummerus, 11-22.

Nyqvist, Leo (2003): Lainsäädäntö väkivaltatyön tukena. Teoksessa Paavilainen, Eija ja Pösö Tarja: Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo, WSOY.

Nyqvist, Leo (2001): Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos: prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Turku, Painosalama oy.

October, Martta (toim.) (2018): Lasten, nuorten ja aikuisten kokemuksia väkivallasta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kysely- ja väestötutkimusten tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 28/2018.

Ojuri, Auli (2001): Hukasta kukkaan: naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29. Helsinki, Ensi- ja turvakotienliitto.

Oranen, Mikko (toim.) (2001): Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30. Helsinki, Nykypaino oy.

Osallistava ja osaava Suomi. Sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 3.6.2019. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/sallistava-ja-osaava-suomi-sosiaalisesti-taloudellisesti-ja-ekologisesti-kestava-yhteiskunta (Luettu 5.6.2019)

Paavilainen, Eija (1998): Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Acta Universitas Tampereensis 604. Tampere, Tampereen yliopisto.

Paavilainen, Eija & Pösö Tarja (2003): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo, WSOY.

Peltonen, Kirsi (2011): Lapset ja perheväkivalta: seuraukset ja interventiot. <http://www.psykologia.fi/arkisto/vanhat-numerot/lehtien-otteita/74-otteita-lehdestae-052011/lectio-praecursoria/125-lapset-ja-vaekivalta-seuraukset-ja-interventiot> (Luettu 5.1.2015)

Peltoniemi, Teuvo (1984): Perheväkivalta. Helsinki, Otava.

Piispa, Minna, Taskinen, Jukka & Ewalds, Helena (2012): Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012. Sisäasiainministeriön julkaisu 35/2012. Helsinki.

Pirskanen, Henna & Eerola, Petteri (2018): Johdanto: Tunteet perhe- ja läheissuhteissa. Teoksessa Eerola, Petteri & Pirskanen, Henna (toim.): Perhe ja tunteet. Tallinna, Gaudeamus oy.

Punamäki, Raija-Leena (2001): Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen välinen yhteys. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam: Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa, WSOY, 174-196.

Pohjola, Anneli, Kairala, Maarit, Lyly, Hannu & Niskala, Asta (toim.) (2017): Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudissa. Tampere, Vastapaino.

Raijas, Riitta (2003): Seksuaalisen väkivallan trauma. Teoksessa Kaukonen, Martta (toim.) Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö. Selviytymiskertomuksia. Jyväskylä, PS-Kustannus, 33-46.

Rauhala, Pauliina (2015): Taivaslaulu. Gummerus, Helsinki.

Riessman Kohler, Catherine (2001): Personal Troubles as Social Issues: A Narrative of Infertility in Context. Teoksessa Shaw, Ian & Gould, Nick: Qualitative Research in Social Work. Introducing Qualitative Methods. London, SAGE.

Rikoslaki (39/1889). www.finlex.fi (Luettu 13.2.2019)

Roine, Mira, Ilva, Minna & Takala, Janne (toim.) (2010): Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57.

Ronkainen, Suvi (1998): Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa. Tutkimuksen katveet valokeilassa. Sosiaali- ja terveysministeriö, Naistutkimusraportteja 2/1998. Helsinki.

Ronkainen, Suvi, Pehkonen, Leila, Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija (2011): Tutkimuksen voimasanat. Helsinki, WSOYpro.

Ruusuvuori, Johanna (2010): Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Tampere, Vastapaino, 424-431.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010): Haastattelun analyysi. Teoksessa

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005): Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere, Vastapaino, 22-56.

Räty, Tapio (2012): Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita. Porvoo, Bookwell Oy.

Siekkinen, Kirsi (2010): Syvähaastattelu. Teoksessa Aaltola, Juhani ja Valli, Raine: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu. Jyväskylä, PS-kustannus, 45-60.

Silverman, David (2001): Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. London, SAGE Publications.

Sinkkonen, Jari (2018): Lapsen vieraannuttamisella toisesta vanhemmasta on kauaskantoiset seuraukset. Lääketieteellinen aikakausjulkaisu Duodecim, (2018), 134(5), 465-470.

Sosiaalihuoltolaki (2014). www.finlex.fi (Luettu 25.5.2019)

Sosiaali- ja terveysministeriö (2010): Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010-2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:7. Helsinki, Yliopistopaino.

Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu (2012): Lapsen kaltoinkohtelu – ihmisoikeuskysymys ja

kansanterveysongelma. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim. Porvoo, Bookwell Oy, 14-21.

Söderholm, Annlis & Politi, Johanna (2012): Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim. Porvoo, Bookwell Oy, 76-98.

Taskinen, Sirpa (2003): Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen: asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Oppaita 55, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki, Stakes.

Tilastokeskus. www.tilastokeskus.fi (Luettu 1.3.2019)

Tolvanen, Kari & Vuento, Marja (2012): Poliisi ja lapsiin kohdistuneet rikokset. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu: Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim. Porvoo, Bookwell oy, 299-306.

Tucker Jenkins, Corinna, Finkelhor, David, Turner, Heather & Shattuck, Anne (2013): Association of Sibling Aggression With Child and Adolescent Mental Health. Pediatrics, Vol. 132 (1).

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus, Jyväskylä.

Tupola Sarimari, Kivitie-Kallio, Satu, Kallio, Pentti ja Söderholm, Annlis (2012): Lapsen fyysinen pahoinpitely. Teoksessa Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim. Porvoo, Bookwell Oy, 99-110.

Törrönen, Hannele (toim.) (2009): Vaiettu naiseus. Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 10. Hämeenlinna, Karisto.

Unicef. www.unicef.fi (Luettu 25.6.2015)

Uusitalo, Tuula (2007): Nuoruusajan yksinäisyys. Teoksessa Määttä, Kaarina (toim.): Helposti särkyä. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki, Gummerus, 23-37.

Valkonen, Leena (1995) Kuka on minun vanhempani. Perhehoitonoorten vanhempisuhteet. Stakes tutkimuksia 52. Saarijärvi, Gummerus.

Valtonen, Anu (2005): Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa: Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere, Vastapaino, 223-241.

www.vauva.fi (Luettu 1.6.2019)

Virokannas, Elina (2013): Vailla suojelua – huumehoidossa olleiden äitien kertomuksia lapsuudenkokemuksistaan. Teoksessa Virokannas, Elina & Väyrynen, Sanna (toim.): Varjoja naiseudessa. UNIPress, 52-82.

Väyrynen, Sanna (2009): Väkivallan tabu ja naisten huumeiden käyttö. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli: Tabujen kahleet. Tampere, Vastapaino, 179-203.

Väyrynen, Sanna (2007): Usvametsän neidot: tutkimus nuorten naisten elämästä huume kuvioissa.

Acta Universitatis Lapponiensis 118. Rovaniemi, Lapin yliopistopaino.

Weinehall, Katarina (2005): "Take my father away from home": children growing up in the proximity of violence. Teoksessa Eriksson Maria, Hester, Marianne, Keskinen, Suvi & Pringle, Keith: Tackling Men's Violence in Families. Nordic issues and dilemmas. Policy Press, 137-154.

Weinehall, Katarina (1997): Att växa upp i våldets närhet. Ungdoms berättelser om våld i hemmet. Umeå Universitet. Umeå, universitets tryckeri.

Yle: Näin vanhemmat perustelevat lastensa kuritusväkivaltaa – "Joskus on vaan niin väsynyt ja menee hermot" http://yle.fi/uutiset/nain_vanhemmat_perustelevat_lastensa_kuritusvakivaltaa__joskus_on_vaan_niin_vasynyt_ja_menee_hermot/9087083. (Luettu 16.8.2016)

Liite 1, haastattelukutsu

LAPSUUDEN PERHEVÄKIVALTAKOKEMUKSET JA NIISTÄ SELVIYTYMINEN

Haastattelukutsu tutkimukseen

Oletko kokenut lapsuuden perheessäsi joko sinuun tai perheenjäsenesi kohdistunutta väkivaltaa?

Perheväkivalta voi olla henkistä väkivaltaa kuten haukkumista, alistamista, uhkailua tai kiristämistä; fyysistä väkivaltaa kuten lyömistä, tönimistä, tavaroilla heittelyä tai muuta satuttamista; seksuaalista, taloudellista tai uskonnollista väkivaltaa tai vainoamista. Kuka tahansa perheessä voi käyttää väkivaltaa toista perheenjäsentä kohtaan. Kaikenlainen väkivalta jää usein piiloon perheen sisälle, ulkopuolisten on vaikea havaita sitä ja puuttua siihen. Etenkin lapsena koettu väkivalta jättää usein kauaskantoisia vaikutuksia kokijaansa. Läheisen ihmisen tekemä väkivalta on erityisen haavoittavaa.

Perheväkivallasta voi kuitenkin päästä eroon ja kokemuksista selviytyä. Se, miten selviytyminen määritellään ja mikä auttaa selviytymään, riippuu väkivallan kokemuksista sekä kokijasta.

Olen sosiaalityön jatko-opiskelija Turun yliopistosta ja etsin lisensiaatin tutkimustani varten haastateltaviksi henkilöitä, jotka ovat kokeneet lapsena joko heihin itseensä ja/tai perheenjäsenensä kohdistunutta perheväkivaltaa. Tutkimushaastattelut tapahtuvat yksilöhaastatteluina yhdessä sovituksessa (ja) rauhallisessa paikassa. Tutkimukseeni osallistuvista henkilöistä en tarvitse muita taustatietoja kuin ikä ja sukupuoli. Haastatteluaineiston käsittelen ehdottoman luottamuksellisesti. Tutkimusraportissa aineistoa käytetään siten, että yksittäistä vastaajaa on mahdoton tunnistaa. Työn valmistuttua aineisto hävitetään asianmukaisesti.

Aiheena lapsena koettu perheväkivalta on arkaluonteinen, eikä se ole ollut (mielestäni) esillä muiden väkivallan muotojen tapaan. Näen erittäin tärkeänä saada kuuluviin kokemuksia lapsena koetusta väkivallasta ja sen vaikutuksista. Yhtä tärkeänä pidän kokemuksia väkivallasta eroon pääsemisestä, selviytymisprosessista sekä selviytymistä tukeneista tekijöistä. Tutkimukseni lähtökohta on, että väkivallasta selviytymisen määrittelee parhaiten väkivaltaa kokenut itse. Toivon, että tutkimukseni tuo tärkeää lisätietoa väkivallan tutkimukseen sekä vertaistuellista tietoa heille, jotka edelleen elävät perheessä tai lähisuhteessa, jossa on väkivaltaa.

Mikäli olet halukas osallistumaan tutkimukseen, ota yhteyttä niin kerron mielelläni lisää!

Riina Karjalainen, sosiaalityöntekijä, VTM

Sosiaalityön lisensiaattiopiskelija

Turun yliopisto

puh. 0440970790

riina.s.karjalainen@utu.fi

Liite 2, haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset

Taustatiedot: Ikä, sukupuoli, minkä ikäisenä kokenut väkivaltaa (miten pitkä aika väkivallan kokemuksista on)

1) Millainen oli lapsuutesi? - millainen perhe, ketä siihen kuului, millaisia muistoja?

2) Millaista väkivaltaa olet kokenut lapsuudessasi?

(- Miten usein sitä tapahtui, liittyikö väkivaltaan jotain erityistä (esim. riitaa tietyistä asioista, lasten kiukuttelua, päihteitä, tms.) - Kuka tai ketkä olivat tekijöitä, keneen kohdistui - Miten toimit väkivaltatilanteissa? - Miltä tuntui, mitä ajatuksia herätti - Miten muu perhe reagoi, puhuttiinko tilanteista jälkikäteen)

3) Miten väkivalta näkyi arjessasi? - Millaisia seurauksia väkivallalla oli sinulle? – (Koulussa, kavereiden parissa)

4) Miten nyt koet, että lapsena koettu väkivalta vaikutti sinuun?

5) Kysyikö kukaan perheen ulkopuolinen sinulta väkivallasta tai sen mahdollisuudesta? (Miten/missä tuli esille, jos tuli - Kerroitko itse kenellekään ulkopuoliselle, kenelle? - Miten kertomaasi reagoitiin?)

6) Oliko joku tukenasi lapsuutesi aikana? Jos, niin kuka? - Mistä sait voimaa jaksaa?

7) Saitko apua tilanteeseesi tai kokemuksiisi? - Jos kyllä, haettiin sinulle apua tai haitko itse? - Mistä sait apua? - Millaisia kokemuksia sinulla on auttajasta?

8) Millaista apua olisit halunnut tai kaivannut?

9) Koetko selvinneesi kokemuksistasi, mistä sen huomaa tai tietää? - Mitkä asiat auttoivat sinua selviytymään kokemuksistasi? - Mitkä asiat olivat sinulle tärkeitä selviytymisessä

10) Millainen on ollut elämä lapsuuden jälkeen, heijastuvatko väkivallan kokemukset aikuisuuteen?

11) Mikä mielestäsi auttaisi lasta, joka kokee väkivaltaa perheessään? - Mikä olisi mielestäsi tärkeää (huomioida) - Miten lapsia pitäisi kohdata, mitä heiltä pitäisi kysyä ja miten

12) Millaista apua mielestäsi pitäisi olla olemassa lapsille, jotka kokevat perheväkivaltaa?